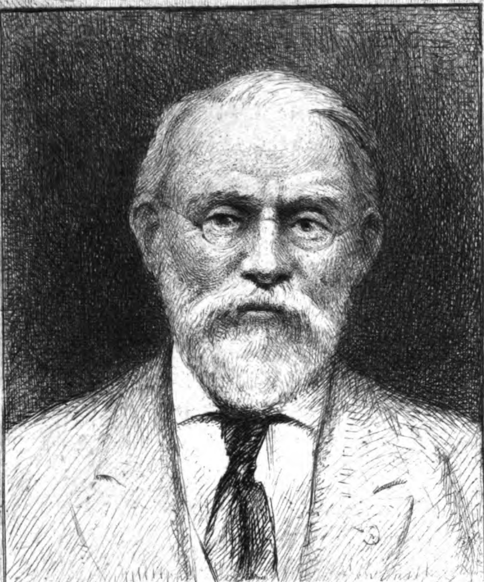

Minerva,

et

Maanedsskrivt.

Januarii, Februarii og Martii.

1789.

Kiøbenhavn.

Trykt hos Johan Frederik Schultz.

Universitets Bogtrykker.

Indhold.

For Januarii Maaned.

For Februarii Maaned.

Mar-

For Martii Maaned.

Minerva,

for

Januarii Maaned 1789.

Lyksalighed.

Der gives visse Philosophiens Farvande saa berygtede ved Skibbrud, at man ei uden et Slags Frygt kan nærme sig samme. Men, da dog Erfarenhed lærer, at smaae Baade tidt lykkelig lande paa de Kyster, hvor de største Skibe undertiden have strandet, saa vil jeg af dettes Exempel ei lade mig afskrække, men stræbe, om ikke just at sette Fod paa Lyksaligheds Land, saa dog at komme det nær nok, for i det mindste med Kikkerten at erfare dets sande Natur og Beskaffenhed.

Den første Vanskelighed, som herved møder, reiser sig af Sprogets Ubestemthed og Fattigdom. Vi ere nødte til at give gandske forskiellige Ting de samme Navne, da Græker og Romere derimod til enhver havde et andet Ord. Maaskee var det alligevel mueligt ved en nøiere bestemt Talebrug at give vores Sprog, uagtet dets mindre Rigdom, ligesaa stor Fuldkommenhed. Vi have dog tvende Ord: Lykke og Salighed, og et tredie, som er sammensat af dem begge, og med disse

 kunne

kunne vi maaskee være fornøiede, naar vi alene give Agt paa deres sande og naturlige Bemærkelse.

For det første kalde vi da dem i Almindelighed lykkelige Personer, som intet vederfares imod deres Lyst og Tilbøielighed, imedens de desuden have Midler nok i Hænderne til sammes Tilfredsstillelse. Saadan en Lykke beroer fornemmelig paa tvende Ting, hvoraf den eene er indvortes og den anden udvortes.

Den indvortes Lykke er hvad man sædvanlig kalder et lykkeligt Temperament, og bestaaer i Tilbøielighedernes og de modsatte Afskyers Harmonie eller Ligevægt, hvorved ingen Lyst især bliver herskende, ingen især bliver underkuet, eller een anden aldeles underordnet, men enhver arbeider, saavidt Omstændighederne tillade, for sig selv, og naar disse ere den imod, overlade Nydelsen til andre formedelst disse mere begunstede Lyster.

Med saadan Sindsforfatning kan et Menneske, hvor lidet han end synes det, altid paa nogen Maade være lykkelig, da ingen Tilstand let kan være saa stridig mod hans Ønsker, at jo een eller anden Tilbøielighed i det mindste derved kunde blive tilfredsstillet. Dette gior Slaven roelig og undertiden lykkelig inden sit Fængsels Muure, og derfor finder man ei sielden Mennesker, som un-

der

der alle udvortes Vilkaar mestendeels ere sig selv altid lige, i Purpuret og ved Ploven.

Endskiøndt Dyden ogsaa kan bidrage noget til at frembringe det jævne Sind, hvorom her tales, saa er det dog langt oftere en Naturens Gave, og kaldes derfor ei urettelig Lykke, hvormed vi gemenligen betegne de gode og foranderlige Ting, som ei staae i vor egen Magt allene at erhverve. De største og værdigste Mænd besidde den endog ikkun sielden. Thi hos dem er Stræben efter det høieste Gode, det moralske Store, Skiønne og Ædle selv en Tilbøielighed, ja undertiden Lidenskab, for hvilken alle andre maae vige. Plato personificerede disse Gienstande, ligesom Poeterne, naar deres Indbildningskraft og Sandser heftigst ere rørte formedelst Idealer, og sammenlignede dem med Elskov, som af alle Sindslidelser er den heftigste. Var det mueligt, at vor moralske Følelse ved en himmelsk Skiønheds Betragtning kunde saaledes opflamme, som ved en jordisk Venus den physiske Kierlighed, saa sporger jeg, om dette vel kunde kaldes en Lykke? Jeg troer ligesaa lidet som nogen anden stærk Tilbøielighed; ja endog meget mindre end nogen anden, da den, endnu kræsnere i sit Valg end de øvrige, sielden finder et gandske værdigt Formaal, og langt ofteré stødes ved Ting, som opvække dens Afskye.

Ingen Under altsaa, at de ædleste Mennesker tidt have været Herakliter, der i det nærværende Liv ingen Regning kan giøre paa varig Lykke. Til at fremdrage sit Liv med Lyst og Munterhed udfordres et Sind, som hastig kan svinge sig fra een Lyst til en anden, der suer af alle Blomster, smager noget af alle Retter, uden at give nogen synderlig Fortrinnet. Deri bestaaer Lykke, saavidt den beroer paa Menneskets indvortes og individuelle Natur og Beskaffenhed: det øvrige hænger af udvortes Ting, der ere Formaale for Lyst og Afskye, saasom Sundhed, Styrke, Rigdom og Ære, eller hvad der er disse tvertimod. Den der tilligemed det forhen beskrevne Temperament besidder de første, og er befriet fra de sidste, er, og holdes af alle for at være lykkelig; men salig er han ei endnu, ja maaskee meget længere fra at blive det, end mangen ulykkelig.

I følge den almindelige Talebrug er ingen salig førend efter Døden, og naar man om levende Mennesker betiener sig af dette Udtryk, skeer det dog gierne kun ved saadan Leiligheder, hvort Sielens Tilstand synes at have nogen Lighed med den, vi formode paa hin Side Graven. Om Gud saavelsom de fuldkomnere Aander sige vi ligeledes ikke, at de ere lykkelige, men salige.

Dette

Dette kan tiene os til bedre at fastsætte hvad Begreb vi dermed bør forbinde. Tilbøieligheder, Lidenskaber, Lyst og Afskye ere Beskaffenheder, som man i Almindelighed tilstaaer ei lade sig anvende paa det høieste Væsen; og naar vi formedelst den Ufuldkommenhed, som hersker i vort Sprog og vor Forestillingskraft tillægger Guddommen noget saadant, saa ville vi kun have det analogisk forstaaet. Om høiere Aander tænke vi ligesaa; og om os selv troe vi, at vi ved Døden skal aflægge al sandselig Tilbøielighed, hvorpaa den moralske eller philosophiske Død, hvorom de Gamle tale, allerede skulde være et Sindbillede.

Plato lærte derfor, og Aristoteles, ifald han overalt i denne Sag har forklaret sig tydeligt nok, var af samme Mening, at allene Sielens fornuftige Deel (νοητικον) var udødelig; det øvrige forgik med Legemet; og hvilken Lyksalighed bliver da vel tilbage, naar al Lyst og Ulyst, alle Tilbøieligheder ere dræbte, uden et Liv efter Fornuften, der rigtig nok mangler saavel de søde som bittre Følelser, der her i Livet ledsage vore sandselige Begieringer, men hvori Fornemmelsen af egen Kraft og Frihed dog nødvendig maae være forenet med et Analogon af Glæde eller Fornøielse, om hvilken vore Begreber ei kan andet end være meget ufuldkomne, da den her i Livet aldrig kan

være

kommende desuden, som billigt, skal tages i Betragtning.

Den ovenanførte Sætning, at Dyden er Lyksaligheds Moder, maae derfor nødvendig, saaledes som sagt er, indskrænkes. Moralen taber derved intet, hverken i Henseende til sin Vished eller sine Bevæggrunde. Hin staaer alligevel, som i det efterfølgende skal vises, urygge-lig fast; hvad disse angaaer, saa bliver det i mangfoldige, ja, i de fleste Tilfælde ligefuldt en afgiort Sag, at Pligt og Tilbøielighed, naar kun denne regieres af sand Klogskab, ypperlig harmonere med hverandre. Til den Grad af Retskaffenhed, som udkræves i det borgerlige Liv, er ogsaa dette gemeenligen tilstrækkeligt; hvis ikke, ligger der i Selskabets Forfatning og Love, uden Tvivl en Sygdom skiult, som vel ingen philosophisk Moral allene er istand til at helbrede.

Desuden er det vel at mærke, at Friheden og følgelig rene Fornuftgrunde altid have megen Magt over Villien; og, i hvor svag end samme kan være, saa er den dog altid stærkere, end de kolde og tørre Beregninger, hvorved Overvægten af Fordeel og sandselig Lyst efter Sandsynligheds Grunde skal bestemmes. Man spørge en vellystig Cajus, naar han i et Anfald af kiødelig Lyst vil forføre en uvarsom Lucretia, hvad der

længst

længst holder hans Sandselighed tilbage, enten Pligtens afgiørende Stemme, eller den tvivlraadige Klogskab, ei bevæbnet med nogen Frygt for en overhængende Fare. Mon denne vel taler med saadant Eftertryk, som hin, naar den fra et lekkert Taffel, fra en Corinnas Øine og gloende Barm fører en hidsig Ungdom ind i en usikker Eftertid, og viser Vellystens Følger kun i en perspectivisk Udsigt, der reent fordunkles af den nærværende Glands. Thi hvor rigtig og træffende end Lastens Virkninger paa denne Maade kan males i det Hele, især naar Billedet tillige oplives af Veltalenheds Kolorit, saa lidet passer det undertiden i enkelte Tilfælde, og den Lastefulde, der tidt har sammenlignet Originalerne, beundrer maaskee den idealske Maler, uden at røres ved hans Skilderie. Pligten derimod bygger ei paa Formodninger. Dens Magtsprog er uden Indvending, uden Undtagelser; understøttet ved Religion giver den Friheden dobbelt Styrke, og har ofte seiret over de stærkeste Fristelser.

Jeg siger ikke dette, fordi jeg vil have Sædelæren berøvet den Støtte, som vor egen Lykkes Betragtning kan forskaffe den. Er end samme svag midt under Forførelsen, saa er den derimod ved rolig Eftertanke des stærkere; og gavner den end lidet i Dydens, saa bærer den

dog fornemmelig til den borgerlige Sikkerheds og Velfærds Tempel, som uden samme formodentlig snart vilde kastes over Ende. Min Hensigt er kun at vise, hvorvidt Lyksalighed og Dyd staae i en Sammenhæng med hverandre, og ved en rigtigere Bestemmelse at forekomme de Indvendinger, som derimod kunde giøres.

For Resten bestaaer Dydens Indflydelse paa vor sande Lykke fornemmelig i følgende Stykker. 1) Den svækker vore Tilbøieligheder, som kunde være vor sande Lykke til Hinder. 2) Den forøger Livets Angenemheder ved den Selvbevidsthed, den giver, at disse enten harmonere med Fornuft og Pligt, eller i det mindste ikke stride derimod. 3) Forstærker den vor naturlige Tilbøielighed til Orden, til det idealske Skiønne, Store og Ædle, forskaffer os derved Glæder af en høiere Art, der ikke saa let kan misbruges, og frembringer et ædlere Slags Egennytte, hvorved ingen kan fornærmes, ja, driver endog til Opoffrelser af egen Fordeel, hvis Erstatning man hverken søger eller finder hos nogen anden end sig selv. Men paa den anden Side bringer Dyden os til Selvfornægtelse; til at forsage mange Ting, hvis Nydelse maaskee kunde have blevet os uskadelig; til en bestandig Strid med vore Tilbøieligheder, som, naar de endelig blive, hvis nogensinde, underkuede, vise

os

os mange Ting, af hvilke vi forhen suede Livets Honning, under en væmmelig Gestalt, opfylder os ei sielden med Afskye for os selv og vore Mangler, med Foragt for jordiske Ting, og Længsel efter et usynligt Gode, som man haaber; men ikke seer. Vel haver Dyden i den ædelige Fornuft et Lægemiddel endog mod disse Sorger; men Fuldkommenhed blev aldrig Dødeliges Lod, og jeg har derfor ofte været tvivlraadig, om ei Erfarenhed lærer, at en vis Middelmaadighed saavel i Dyder som i Forstandens Gaver er det sikreste Middel til at opnaae hvad man i Almindelighed rigtig forstaaer ved Lykke. Aristoteles, der i Moralen viiste sig som en i Verdens Løb erfaren Mand, snarere end som Philosoph, sætter ogsaa Dydens Væsen i at holde Middelveien. Kort sagt: ved Dyden blive vi salige, men her i Verden ei altid lykkelige.

Denne Lærdom indeholder saa langt fra noget misstrøsteligt, at den meget mere aabner os Udsigter, for hvis Skyld enhver retskaffen Mand gierne vil opoffre de timelige Fordele, som Dydens Øvelse maaskee kunde skille ham ved. Thi Moralens Grundsætninger kan ikke slaae feil, og Ordens evige Love, der ere saa dybt indprentede i den menneskelige Natur, udfordre et passende Forhold imellem Frihedens Anvendelse og den Tilstand i Siælen,

Sielen, som vi med Hensigt til vor Sandselighed kalde Lykke; men i det tilkommende Liv vil ikkun have saa megen Lighed med samme, som et aandeligt Liv med det nærværende.

Af det hidindtil beviiste flyder uimodsigelig tvende Ting. 1) At Vellyst og Fornøielse, eller med hvad Navn man nu vil kalde det, ingenlunde hører til et saligt Liv. Bayle bebreider Stoikerne og alle fra Epicur afvigende Philosopher, at de i Begrebet om Lyksalighed have forvirret det materielle og formelle med hinanden, hvilket sidste Epicur rettelig satte i Vellyst. Saa grundig end denne Anmærkning synes at være, og saa meget end de fleste nyere Philosopher deri stemme overeens at forklare Lyksalighed ved en reen og varig Fornøielse, saa er den dog urigtig. Epicur havde efter mine Tanker i en anden Henseende fuldkommen Ret, naar han sagde, at han ikke kunde forestille sig nogen Fornøielse uden en behagelig Kildren i Legemet. Man behøver kun at give Agt paa hvad der foregaaer hos os selv, endog ved at betragte de ædleste Træk af menneskelige Karakterer i Historien eller paa Skuepladsen. Mærke vi ei Blodets og Livsgeisternes Bevægelse? føle vi os ei ligesom giennemtrængte af en guddommelig Ild, og skamme vi os vel ved at lade den funkle i vort Øie? Hvem kiender ei den religiøse Varme, de fine Følelser,

der

der saa tidt have udbrudt i vanhellige Luer? Bærer ei alt dette Vidnesbyrd om, at Legeme, Sandser og Tilbøielighed har alt for megen Andeel i vor aandelige Glæde? naar var vel samme fuldkommen reen, og ved hvilken Leilighed lærte vel Erfarenhed os, at den kunde være det? Jeg troer ingensinde. Vi maae bringe vore Følelser under saa mange Klasser og Benævnelser, som vi ville, saa skal vi dog aldrig være i Stand til paa nogen fyldestgiørende Maade at bevise, at de uden sandselige Betingelser kunde have Sted. Saa lidet jeg derfor i det øvrige antager Epicurs Lærebygning, saa ugrundet holder jeg dog den Beskyldning for at være, at han i de groveste Vellyster allene satte Lyksaligheds Væsen. Hans egne Ord, saaledes som de af Cicero anføres, og endnu mere hans virkelige Forhold i Livet, giendriver tilstrækkelig denne Bebreidelse, endskiøndt formodentlig meget faa have forstaaet hans Mening paa den af mig anførte Maade.

2) Det er af min Forklaring tydeligt, at Dyden, som Stoikerne lærte, er det høieste, ja, i en vis Forstand endog det eneste Gode. Thi alt andet, som man forunder dette Navn, ophører ei allene, og er Forandringer underkastet; men endog de ædleste Lykkens Gaver, ja selv de reneste Følelser, som her i Livet ved Dyden blive mulige, have

have, som tilforn er anmærket, ofte Bitterheder i deres Følge, og ere altsaa i den strængeste Forstand ei engang sande Glæder. Dyden er altsaa enten det eneste Gode, og det just fordi den betragtes som gandske affondret saavel fra Fornøielse som Smerte, eller der gives intet, som egentlig og i alle Henseender kan kaldes saa.

Jeg tvivler ikke paa der vil findes mange, som af Misforstand vilde holde denne Sætning ei allene for overdreven stræng, men endog for aabenbar urimelig. For saadanne er det nødvendigt endnu at anmærke følgende. Det er langt fra, at jeg her vil fordømme angenemme Følelser, som, foruden deres Nødvendighed til det jordiske Livs Lyksalighed, er, imedens de samme vare, Dydens eneste skiønt ufuldkomne Belønning. Men da Sorg og Glæde, om de endog ere af det fineste Slags, aldrig lade sig tænke uden noget sandseligt, og begge Dele uadskilleligen ere forenede med hverandre, og, som Plato sagde, sammenføiede ved Enderne; saa troer jeg, det philosophiske Sprogs Nøiagtighed fordrer, ei at nævne den Fornemmelse med samme Navn, som er intet andet, end en Virksomhed efter Fornuft og en reen Selvbevidsthed af sine egne Kræfter, som uden Ophør og Hinder af Lysterne fortskrider til Fuldkommenheds Maal.

Lysiæ een og tyvende Tale imod Kornhandelen.

Mange have med Forundring adspurgt mig, mine Herrer, hvi jeg haver paataget mig at anklage Kornhandlerne for Raadet, allerhelst da I vel ansee dem for at have forseet sig, men dog derhos ansee dem for onde Folk, der anklage dem. Herudover maa jeg fornemmelig tilkiendegive Eder, hvorfor jeg haver været nødt til at anklage dem. Efterat Prytanerne havde ladet deres Sag fremkomme for Raadet, og da vare blevne saa ophidsede imod dem, da de havde hørt nogles Taler imod dem, at de uden at undersøge Sagen vilde overgive dem til de elleve Mænd, paa det de kunde blive straffede paa Livet, stod jeg op, efterdi jeg holdt for at det var ubilligt, at Raadet skulde komme i saadan Vane, og sagde, at mig syntes at Kornhandlerne burde dømmes efter Loven; thi jeg tænker, at I, ligesaavel som vi, vilde dømme retfærdigen, saafremt de havde giort noget straffværdigt, og at man ei uforhørt burde aflive dem, saafremt de ei havde forseet sig. Og da Raadet bifaldt min Mening, bagvaskede de mig, sigende, at jeg fremførte dette for at redde Kornhandlerne. Men jeg frigiorde mig siden for denne Beskyldning i Raadet, som det tilkom at dømme i den Sag; thi

thi da andre taug, stod jeg op og anklagede dem, og viiste derved tydeligen, at jeg tilforn ei havde talet for deres Skyld, men for at haandhæve Lovene. Dette er Aarsagen, hvi jeg haver begyndt at anklage dem; og Frygt for Eftertale giør, at jeg anseer det for skammeligt at holde op dermed, før I have fældet Dom over dem.

Nu vel an, kom da frem og svar paa mine Spørsmaal? Er du ei fra lang Tid en Indvaaner af denne Stad? Jo. Opholder du dig her for at leve efter Stedets Love, eller for at giøre alting efter eget Behag? For at efterleve Lovene. Venter du dig vel andet end Døden, naar du handler imod den Deel af Loven, som haver Dødens Straf i Følge med sig? Nei intet andet end Døden. Sig mig engang, har du kiøbt mere end 50 Kurve Korn, som er det Antal, Loven tillader dig? Jo, men efter Archonternes Tilladelse. — Dersom han ei viser, o I Dommere, nogen Lov, som tillader Kornhandlerne at kiøbe Korn efter Archonternes Tilladelse, saa dømmer ham fri, men hvis ikke, da er det jo billigt, at I fordømme ham, efterdi jeg haver anført den Lov, som forbyder, at ingen i Staden maa kiøbe mere end 50 Kurve Korn. Jeg haver hidindtil anklaget dem, og viist, at de have kiøbt, og at Loven forbyder det; have I ei svoret at dømme efter Lovene. Nu

vil

vil jeg vidtløftigere handle om denne Sag, paa det I kan see, at de falskeligen beføre Archonterne.

Efterat de havde skydet Skylden paa Archonterne, og disse vare blevne forsamlede, adspurgde jeg dem. To svarede, at de vidste slet intet herom, men Anytus sagde, at han i afvigte Vinter havde raadet, da Kornet solgtes meget dyrt, og den ene bod den anden over, og tvistede med hverandre, at de skulde afstaae fra slig Trætte, fordi han holdt for, at det var til eders Beste, som skulle kiøbe af dem, at de finge det for den ringeste Priis, siden det igien ei maa bortsælges høiere end een Obolus. Og at han ei haver raadet dem til at kiøbe, man kun ei at overbyde hverandre, og derved forhøie Prisen, derpaa kan jeg fremføre ham selv til Vidne. Vidnet: Og paa samme Maade talte han og i næste Raadsamling, hvoraf det er klart at de forsætligen have opkiøbt Kornet. — I have altsaa hørt, at de ei efter Archonternes Befaling have kiøbt Kornet. Men lad være, at vi endog tilstode, at Tingen forholdt sig saaledes som de sige, saa tænker jeg dog, at de derfor ei kan undskyldes. Thi af hvad Aarsag skulde vel enten de undflye Straf, som ere ulydige, eller de, som handle tvertimod Lovens klare Bogstav? Dog, jeg holder for, at de selv ei ville betiene sig af denne Undskyldning, men snarere

sige, som de og have giort i Raadet, at de af Kierlighed og Omhu for Staten have opkiøbt Kornet, for at sælge det for den ringeste Priis. Men herimod skal jeg fremføre et stærkt og tydeligt Bevis paa at de lyve. Thi havde de giort det for eders Skyld, da burde de i mange Dage have solgt for samme Priis, indtil alt det var afsat, som de havde opkiøbt; men nu have de paa samme Dag solgt med Forskiel af een Drachma, ligesom de havde kiøbt hver Medimne for sig, hvorpaa jeg kræver eder selv til Vidne. Det er underligt, at de, som vise sig gienstridige i at betale Skat, hvilken alle bør betale, og da foregive deres Armod, nu paastaae, at de for eders Skyld overtræde Lovene i Ting, hvorpaa Dødsstraf er sat, og for hvilken de burde søge at krybe i Skiul. Thi det er vel aabenbare, at saadan Tale ei passer sig paa dem, saasom langt andre Ting ere dem end andre Mennesker tienlige. Naar Ulykke vederfares Staten, da have de deres største Vinding, thi da kan de sælge Kornet dyrt. Ja eders Ulykker ere saa behagelige for dem, at de gierne først høre dem, og undertiden opfinde dem. Enten ere eders Skibe blevne paa Ponto, eller og have Lacedæmonierne borttaget dem; snart ere Havnene lukte, snart Alliancerne brudte. Deres Fiendskab gaaer saa vidt, at de paa een Tid med

Fien-

Fienden fare efter eder. Thi naar Kornmanglen er størst, da rive de Kornet til sig, og vægre sig ved at sælge det, paa det vi ei skal trætte med dem om Prisen, men gaae fornøiede fra dem med at faae noget lidet. Saaledes plyndre de os endog midt i Freden. Men vor Stad haver allerede tilforn anseet dem for saa onde og trædske, at da den haver forordnet almindelige Tilsynsmænd over alle andre Ting, der sælges saa haver den for disses Underfundigheds Skyld anordnet særdeles Korn-Tilsynsmænd, hvilke, endskiønt Borgere, I ei sielden haardeligen have straffet, fordi de ei have hæmmet disses Ondskab. Hvad Straf bør vel da de Uretfærdige lide, hvis Opsynsmænd I have dræbt, fordi de ei have kunnet hindre hines Uretfærdighed? Eftertænker, at det aldeles ikke er mueligt, at I kan frikiende dem. Thi frikiende I dem, som selv tilstaae, at de have slaget sig sammen mod Kiøbmændene, saa synes I med det samme at have Ont i Sinde imod dem, som feile herhid. Dersom de betiente sig af en anden Forsvarsmaade, saa kunde ingen laste dem, thi det staaer i eders egen Magt at troe hvem I vil; men nu kan I ei andet end synes ubillige, dersom I løslade som Uskyldige dem, der bekiende sig at have overtraadt Lovene. Betænker, at I have dømt mange til Døden, som have været i Stand

til at betiene sig af lige Undskyldning, ja at fremføre Vidner, og det allene fordi I have anseet deres Anklageres Taler for rigtigere. Jeg seer ei heller andet, end at det jo maatte forekomme enhver underligt, dersom I, for samme Beskyldninger for Retten, vise eder mere tilbøielige at straffe dem, der nægte Beskyldningen. Desuden er det vel afgiort, at saadanne Sager ofte forekomme overalt, hvorfor enhver vil udforske, hvad I herom mene; og slutte, at de efterfølgende ville ikke blive mere moderate, dersom I dømme disse fra Livet, men at I derimod, hvis I lade dem ustraffede gaae bort, ville ved saadan eders Dom give alle fuld Frihed til at giøre hvad dem behager. Derfor, o I Dommere, bør disse lide Straf, ei allene for det de selv have giort, men og for at tiene til Exempel for dem, der skulle leve i de efterfølgende Tider, allerhelst da I derved endda neppelig blive i Stand til at tvinge saadannes Ondskab. Overveier, at mange staae Fare for deres Liv for dette Bedrageries Skyld, fordi de snarere ville underkaste sig daglig Livsfare, end afstaae en uretfærdig Vinding; saa stor er deres Gevinst.

Ynkes derfor ikke over dem, hvor meget de end bede og ydmyge sig, men ynkes snarere over Borgerne, som ved disses Underfundighed ere for-

fornærmede, og over Kiøbmændene, mod hvilke de have sammenrottet sig; dem ville I giøre eder forbundne, og bevæge til at bevise eder Tieneste, dersom I afstraffe disse. Værer ellers visse paa, at de blive ligesaa findede, som de vare, da de finge at høre, at I havde frikiendt Kornmændene, hvilke selv havde tilstaaet sig at have besnæret de Hidseilende. Nu seer jeg ei, at det giøres fornøden at tale mere herom. Thi Anklagerne bør forhøres om andre Overtrædere, men I kiende selv disses Ondskab. Derfor, hvis I fordømme disse, saa dømme I baade billig, og saa ville I faae Kornet for bedre Kiøb; men hvis ikke, da vil alting være og hændes tvertimod.

Lysiæ 3 Tale til de Athenienseres Berømmelse, som bleve ihielslagne, da de komme Corinthierne til Hielp.

Dersom jeg troede, I Herrer, at nogen kunde paa denne Grav ved Tale beskrive og opnaae de Mænds Dyd, som ligge her begravede, saa vilde jeg kive med dem, som have befalet i faa Dages Tid at tale om dem; men da alle Menneskers Alder ei vilde forslaae til at sammensætte en Tale, der kunde blive disses Bedrifter lig, saa holder jeg for, at Staden haver, for deres Skyld, som her skulle tale, fastsat saa kort en Tid, saasom

den haver tænkt, at de da snarest skulle opnaae Tilhørernes Overbærelse. Min Tale skal derfor vel handle om disse, men min Stræben ei være om deres Bedrifter, men med dem, som tilforn have talet til deres Roes. Thi deres Dyd haver efterladt saa stort Forraad, saavel til dem, der kunne paa Vers ophøie deres Gierninger, som til dem, der ville holde Taler til deres Roes, at, endskiønt meget er sagt af de forrige, saa findes dog meget at være udeladt, hvoraf endog en Deel vil først fortælles af vore Efterkommere. Thi de ere ingensteds hverken paa Land eller Hav ubekiendte, men overalt og hos alle ere nogle, der ved at begræde deres egen Ulykke, tillige omtale disses Dyder. Jeg vil først opregne de Farer, som nu næsten ere forglemte, og som vore Forfædre i ældre Dage have været underkastede, og som Rygtet haver bevaret til os. Thi det er billigt, at deres Navne ihukommes af alle Mennesker, roses i Vers, eftertænkes af de Gode, æres, og det mest nu, paa det at de Levende kan ved deres Exempler undervises.

Amazonerne vare Martis Døttre, og boede ved den Flod Thermodon; af alle Fruentimmer i den Egn vare de de eneste, som udrustede sig med Jver, og først stege til Hest, hvorved de nu drev deres Fiender, som bleve forundrede, og vare

uvante

uvante til saadant, paa Flugten, og fangede dem, nu undginge deres Hænder, som satte efter dem. Og synes det, at de for deres Størrelse snarere burde regnes hen til Mændene, end for deres Kiøn til Qvinderne, thi de ansaaes for mere i Mod at overgaae Mændene, end i Kiøn at eftergive dem. Efterat de nu regierede over mange Folk, og havde ved Krig undertvunget de nærmeste, og ved Rygtet faaet at vide vort Lands Navnkundighed, besluttede de, drevne af Ære, at paaføre denne Stad Krig i Selskab af de stridbareste Folk. Men som de finge med tappre Mænd at bestille, saa bleve og deres Sind lige deres Natur og Kiøn, og deres forrige Ære omskiftet, saa at man snarere af Faren end af Dannelsen kunde da dømme dem at være Qvinder. Og dem allene hændte det, at de efter det Onde ei bleve i Stand til i Fremtiden fornuftigere og bedre at see sig for, eller at vende hiem og fortælle deres Ulykke og vore Fædres Tapperhed, thi de bleve alle døde paa Pladsen, og maatte saaledes betale deres Daarlighed. Men de indviede til Evigheden denne Stads Ihukommelse, som ved Dyden var erhvervet, men deres Fædernelands derimod efterlode de i Mørket ved denne Ulykke. Saaledes tabte de billigen deres eget, da de ubilligen stræbte efter andres.

 Da

Da Adrastus og Polynices beleirede Theben, og bleve overvundne, og de i Cadmea ei vilde tilstede, at de Døde maatte begraves, holdte Athenienserne for, at de, som da vare ihielslagne, havde ved deres Død giort lige nok for sig, dersom de havde forseet sig i noget, og at det var at fornærme de høie Guder, naar de andre og de Afdødes Siæle ei finge den Ret, som dem tilkom, og de hellige Ting bleve forsømte; derfore lode de dem først ved en Herold ombede, at de Døde maatte begraves, thi de meente, at det var tappert at hævne sig paa levende Fiender, men forsagt at ville styre sit Mod paa de Dødes Legemer. Men da de ei kunde erlange dette, angrebe de dem med Krig, da de ellers ei havde nogen Stridighed med Cadmærne, og ei havde villet staae Argiverne bi, imedens de levede. De overgave sig altsaa Krigens uvisse Spil alene for begges Beste, og fordi de ansaae det for billigt at de i Krig ihielslagne maatte hos andre nyde en anstændelig Begravelse; for disse, at de ei mere skulde forsee sig mod de Døde, og groveligere forgribe sig mod Guderne; for de andre, at de ei skulde vende tilbage til deres Land, uden at have nydt deres Fædres Ære, skilte ved gandske Grækenlands almindelige Skik, og betagne det tilfælles Haab. Saaledes tænkende, og holdende Krigens Lykke for tilfælles for alle, strede de

imod

imod mange Fiender, og vunde, fordi de havde Retten paa deres Side. Ei heller lode de sig af Lykken forlede til at paalegge Cadmæerne nogen haard Straf, men de viste ikkun Dyd, der hvor de andre havde viist Ugudelighed, og begrove, efterat de havde erlanget Seieren, hvorfor de vare komne, de Argiviske Døde udenfor deres Stads Eleusinis Grændser. Saaledes opførte de sig imod dem af de syv, der fægtende mod Theben havde tilsat deres Liv.

Da Herculis Børn efter deres Faders Død flyede for Eurystheo og bleve uddrevne af alle Græker, fordi de, endskiønt ærende Faderens herlige Gierninger, frygtede dog mere for Eurysthei Magt, og da ginge ind i denne Stad og toge deres Tilflugt bonfaldende til Altarerne, og Euristheus fordrede dem tilbage, vegrede Athenienserne sig ved at overgive dem, thi de ærede mere Herculis Dyd, end de frygtede for deres egen Fare; de vilde heller med Retfærdighed stride for de svagere, end, ved at leve de mægtigere til Villie, overgive til Døden dem, som de giorde Uret. Og da Euristheus tilligemed dem, der paa de Tider beboede Peloponnesum, paaforte dem Krig, saa lode de sig ei overtale til Forandring ved Farens Nærmelser, men bleve ved samme Sind, som de havde i Begyndelsen; endskiønt deres Fader

havde beviist dem nogle særdeles Velgierninger, og de ei heller vidste, hvilke Mænd der vilde blive af dem selv; men dog holdte de det for billigt at underkaste sig saa stor Fare allene for deres Skyld, thi ingen anden Aarsag til Uvenskab havde de, ingen Fordeel kunde de vente, uden den, Ære og Berømmelse giver. De gave tilkiende at ville lade dem, der forurettedes, vederfares Barmhiertighed og Hielp, og at de hadede dem, som giorde Uret, og vilde hindre dem i at bedrive den. De ansaae det for et Beviis paa Frihed, ei at giøre noget tvungen, paa Retfærdighed at hielpe forurettede, og endelig paa Sindshøihed at sætte fegtende Livet til for begge, om det skulde udkræves. Men de vare paa begge Sider saa høihiertede, at de af Eurysthei Partie vilde ei ved gode Ord erholde noget af de andre frivilligen, og Athenienserne igien værdigede ei heller Eurystheo, at give ham et got Ord for deres Supplicantere, som ham krævede til Afstraffelse; tvertimod med deres egne Folk allene joge de paa Flugt en Magt, som var samlet af hele Peloponneso, og saaledes for at frigiøre nogle Børns Legemer fra Trældom, satte de og deres Sind i Frihed, og befriede dem fra al Frygt ved deres Faders Dyd, og kronede dem med deres egen Fare. Saameget lykkeligere vare Barnene end Faderen. Thi Faderen, endskiønt

Kiønt han forskaffede andre meget Godt, ved at føre et Liv fuldt af Bekymring, Arbeid og Møie, og straffede mange Onde paa Livet, saa kunde han dog ei faae sig hævnet paa Eurystheo, sin Fiende, og som tilføiede ham megen Uret. Men hans Børn finge ved denne Stads Tapperhed paa een Dag at see baade deres egen Frelse og deres Fiendes Straf.

Mange Ting have bragt vore Fædre til fornemmelig at følge denne Regel: Man bør stride for Retfærdighed. Begyndelsen af deres Liv var retfærdig, thi de samlede sig ei, som andre, allesteds-fra, og bemægtigede sig en andens Land, men de vare Indfødde, og havde derfor dette Sind baade til Moder- og Fædernelandet. De indførte ogsaa først, og paa de Tider eene Folkeregiering, efterat Kongerne vare udjagede, menende, at den største Eenighed bestaaer best i alles Frihed. Og som al Fare var tilfælles for dem alle, saa forestode de Staten med frie Sind; efter Lovene ærede de de Gode, og straffede de Onde. De ansaae det for at høre Dyrene til, at overvælde den eene den anden med Magt; men at det derimod anstaaer Menneskene, at fastsætte Billigheden ved Lovene, at vinde ved Talen, og i Gierningen at hielpe dem, som regieres ved Love og undervises ved Tale. Og sandelig deres Fædre, som ere her be-

Vergradede, have udøvet meget berømmelige og mærkværdige Handlinger efterdi de vare anstændigen opfødde, og tænkte paa saadan Maade, som det anstaaer slige. De, som ere fødde af dem, have og ved deres Tapperhed opreist mange og en evig Ihukommelse værdige Seiers-Tegn. Thi da de ikkun vare 10000, have de sat sig i Fare for hele Grækenlands Frelse imod mange tusinde Barbarer, af hvilke Astens Konge havde udsendt 500000, da han ei var fornøiet med sit eget, men tænkte og at undertvinge Europa. Disse, menende at de lettelig kunde undertvinge det øvrige Grækenland, naar de enten med det gode havde bragt denne Stad paa deres Side, eller og, ifald den giorde Modstand, ødelagt den, droge hen til Marathon, i Tanke at skille Grækerne ved deres Bundsforvandte, dersom de angrebe dem, imedens Grækerne endda trættede med hverandre om, hvorledes de skulde modstaae den anrykkende Fiende. De forrige Tiders Exempler havde og opvakt denne Tanke i deres Sind om vor Stad, at dersom de først angrebe nogen anden Bye, saa vilde de derved paa eengang angribe baade bemeldte Stad og Athenienserne, saasom de vilde strax være færdige til at hielpe de Angrebne; men hvis de derimod først begave sig hid, saa vilde ingen Græker drifte sig til for vor Skyld at legge sig ud med en Fiende,

som

som sparede dem. Saaledes tænkte de. Men vore Forfædre saae ei paa denne Krigs Fare, tænkende, at de ved en berømmelig Død vilde indlegge sig et æviget Navn hos alle Retskafne, og frygtede derfor ei Fienden, men stolede destomere paa deres egen Tapperhed. Barbarernes Nærværelse i deres Land foraarsagede ogsaa en Slags Undseelse hos dem, saa de derfor ei bïede efter at søge deres Bundsforvante om Hielp; thi de meente, at dem ei anstod at takke andre for deres Frelse, men snarere, at de andre Græker burde takke dem. Denne Tanke var indpræntet i alles Hierter, og i den ginge de mange i Møde, menende sig at have Døden tilfælles med mange, men ulignelig Tapperhed ikkun med faa, og Lyst at frelse andres Liv og Velfært ved egen Død, samt deraf flydende Erindring om Faren med ingen, men sig selv forbeholden. De meente og et at kunne overvinde dem med Venners Hielp, som de ei selv vare i Stand til at overvinde; de tænkte, at dersom de bleve overvundne, saa vilde de dog ikkun døe en stakket Tid frem for andre Mennesker; men hvis de derimod vunde, da tilligemed sig frelse alle de andre, og giøre dem frie. Da de nu udviiste sig som tappre Mænd, der ei skiøttede deres Liv, men lagde Vind paa Dyd, og frem for alle Ting ærede deres fædrene Love, saa

op-

opreiste de i deres Fæderneland et Seiersteegn for Grækenlands Velfærd, da Barbarerne vare brudte ind i deres Land, forladende deres eget, og anfaldende andres for Rigdommenes Skyld.

Hvad er det at leve?

Fortale.

Man siger vel, at der er en og anden Bog til i Verden, der ingen Forfatter har. Man mener i saa Fald dog nok for det meste, at Forfatteren kun er navnløs (anonym) og høit en af de Anonymer, som vedblev at være, saa, om han end satte sit Navn paa Titelbladet og i alle Aviser. Det kan imidlertid vel ogsaa være, at man kiærligen forsøger at troe, at hint eller dette Skrivt virkeligen ingen Forfatter har havt, og lader denne Mening gaae, uden at man gider nøiere undersøgt Sagen, anseende den for ubetydelig til at nyde noget Dieblliks Opmærksomhed; eller og man er skræksom til Sinds, og tør ikke, af Angst for at opdage, at Forfatteren, naar alt kom til alt, vilde befindes at være Diævelen, eller om muligt en endnu lumpnere Person, som man ei vil have saa meget med at giøre, som engang at tænke dens Existens.

Men

Men naar man seer et Skrivt, og lader sig overtyde (som jeg haaber det vil gaae Læseren med dette) om at det virkeligen har en Forfatter, aldeles uhørt er det da, at lade sig forsikkre at Forfatteren dertil endnu ikke er født, lever ikke, og vil sandsynligen aldrig komme til at fødes, eller leve.

Dette er Tilfældet, høistærede Læser, med nærværende lidet Skrivt. Jeg, som skriver det, er endnu i dette Øieblik ikke født; og jeg har ingen Udsigt til nogensinde at bryde de Skranker, der holde mig ude fra Livet; ja ønsker, sandt at sige, heller ikke synderligen at komme saa vidt. Min Afhandling selv skal overtyde Læserne tilstrækkeligen om Sandheden af min selsomme Forsikkring, hvilken jeg her giør forud, da jeg troer derved at vise mig desmere competent til at handle om den Materie, jeg har foretaget. Hvilket Menneske, der er født og lever i Verden, og staaer altsaa i Forbindelse med Ting og Personer i Verden, kan enten med det uhindrede Overs yn beskue, eller med den Upartiskhed tale om Livet, som den, der, ei født, ei levende, kan udenfra betragte det i dets Strækning og Krinkelkroge, og fortælle hvad han har betragtet, uden at det kan have nogen Indflydelse paa hans nexisterende Væsen.

For ei at give Læseren ved min Tilstaaelse nogen Foragt for mit Product, eller og nogen Tvivl om, at dette paaskee, uagtet det ligger dem for Øinene, havde ligesaalidet som dets Forfatter endnu holdt sit Indtog i Verden; saa maae jeg anmærke, at mange, nær havde jeg sagt de fleste, meget ypperlige Værker ere skrevne af Personer, der ligesaalidet nogensinde have været i Verden som jeg; jeg lægger hertil, at min uexisterende lille Person har allerede forhen vovet, at sende litteræriske Arbeider af mit Product ud i Verden, hvilke ere læste med en, for mig i det mindste, meget smigrende Overhærelse. Jeg paastaaer end ydermere, at mange af dem, som i den forfængelige Indbildning, at de virkeligen leve, ligesaafuldt som hvilken anden det skulde være, heller ikke ere fødte; ja at kun nogle af dem, langtfra ei alle, nogensinde skulle fødes, eller komme til Verden, uagtet hverken de selv, eller nogen anden har endnu ladet sig det falde ind at tvivle derpaa.

Dem, som have den Grille, ikke at læse uden udødelige Forfatteres Skrivter, og troe, at der i de andres ikke letteligen kan staae noget deres Opmærksomhed værdigt, kommer den Omstændighed ved dette lille Værk, at dets Forfatter ei er født, godt tilpas; thi da den, der ei er, og ei kan blive født, ei heller kan døe, og altsaa er

ud=

udødelig, saa nyder Forfatteren af dette denne Ære med en større Grad af Vished, end nogen af alle Verdens andre Forfattere. Uagtet jeg er langt fra at love mit lille Skrivt den samme Ære, kan altsaa disse litterariske Adelsfolk, uden at synde imod deres Grundsætning, giennemlæse det, og drage deraf al den Nytte, dets Læsning er i Stand til at give.

Første Kapitel.

Livets Inddelinger.

Hvad det er at leve, skulle vi handle om. Det er uden Tvivl at nyde Livet. Hvad er da Livet? — Dette Spørgsmaal er ikke let at besvare. Besvarelsen forudsætter Udviklinger, som vi ville forsøge.

Theologerne nævne tre Slags Liv, det timelige, aandelige og evige. Det er kun det første Slags, som hører under vor Betragtning.

Dette timelige Liv er øiensynligen to Slags, det physiske og det borgerlige, hvilket sidste vi af visse Grunde heller ville kalde det politiske.

Naar et Menneske efter den romerske Ret i Følge en eller anden med Staten indgangen Quasi-Contract var borgerlig død, havde mistet sit borgerlige Hoved, og var ligesaa fuldt udgaaet

fra Personernes Antal, som om hans Lig var bleven brændt, og hans Asken med de behørige Offringer til Libitina nedsat i Gravhøien; saa kunde han ikke desmindre gierne vedblive at leve det physiske Liv, og enten ved en Korsfæstelse, i en Galge, eller paa en Sæng, af Sult, eller Forraadnelsesfeber skilles derved.

Man kan da gierne miste det eene Slags Liv, og vedblive at nyde det andet.

Man kan end ydermere nyde det eene, og ei endnu være født til det andet Slags Liv; ja man kan, just i det man døer fra det eene Liv, gierne først blive født til det andet.

Andet Kapitel.

Om det physiske Liv.

Uagtet det politiske Liv ikke forudsætter det physiske, uagtet nu omstunder mange Mennesker leve det politiske, uden at leve det physiske Liv, saa ville vi dog først handle om dette, da vi holde for, i dette vort philosophiske Foredrag, derved at giøre os saa meget mere forstaaelige for vore Læsere.

Det, allerførste der udfordres til noget Slags Livs Mulighed, er Tid. Dette have faa af Menneskehedens Lærere før mig betænkt, saa soleklart det end er, at hvis der ingen Tid var, og hvor der ingen er, der var eller er heller intet Liv engang tænkeligt.

Menig

Meenig Mand, som i mange Ting er klogere end Philosophen, indseer dette. Han siger ofte „Der er nu ingen Tid at leve;“ og han har ofte Ret. En Tid, hvori der kan leves, maae være en Tid, som kan imodtage alt hvad der udfordres til at udgiøre Livet. Hvad dette er, skal siden sees. Der kan være Tid at leve i paa eet Sted, medens der ingen er paa et andet; een Person kan leve ret fuldstændigen, den anden nær hos kan ikke leve, men maae enten see sig reent udelukket fra Livet, eller opsætte det til en anden Gang, da hans Tid maaskee kan komme.

Sted er det andet vigtige Stykke, der udfordres til Liv; et Sted, nemlig, hvor der kan leves. Ligesom intet aandende Væsen kan leve under en opererende Luftpompes Klokke, saaledes er det ikke enhver Plet paa Jordkloden, hvor et Menneskes Liv kan vedligeholdes, end sige begyndes. Dersom Jyllands og Slesvigs Heeder, eller Finmarkens Fielde vare Steder, hvor der kunde leves, saa levede der sikkerligen Mennesker. — Men naar vi faae opregnet, hvad der hører til et virkeligt Liv, vil det blive klart, at det er indskrænket til langt færre Plætter af Jordkloden, end man forestiller sig.

Om Forældre ogsaa ere nødvendige til det physiske Livs Begyndelse, kunde der maaskee tvivles. Vi indlade os ikke i de gamle Physikeres

Undersøgelser, om det er muligt, at et Menneske kan ad nogen anden end den almindelige Vei giøre sit allerførste Indtog i Livet; men det følgende vil giøre det tydeligt, at det aldeles ikke behøves, at et levende Menneskes physiske Livs Begyndelse skal skyldes et Par andre ogsaa virkeligen levende Mennesker. Jeg kiender mange, der nyde det fuldstændigste Liv, om hvilke jeg veed viß, at de ei have havt Forældre, der nogensinde have levet eller ere fødte. — Imidlertid bør vi tilstaae, at det er overmaade meget lettere, og vissere, engang at fødes til Verden og komme i Livet, naar man skylder virkeligen levende Forældre sin Tilværelse, end naar man maae mangle denne Beqvemmelighed.

Mange, der ei tilfulde kiende Menneskets dyriske Oeconomie, staae uden Tvivl i den Indbildning, at en Jordemoder hører med til det, der befordrer et Menneskes Indtrædelse i Verden. Dette er maaskee for en Deel sandt, men sandere er det, at en Deel andre Personer ere hertil endnu nødvendigere; blandt disse nævne vi fremfor alle Skræderen. Vi nævne ham kun, men ligesaalidet som vi her ville udbrede os over Jordemoderens, ligesaalidet give vi os af med at foredrage disse andre Fødselshielperes Forretninger. Vor Underviisning vilde kun blive overflødig.

Tre-

Tredie Kapitel.

Det physiske Livs legemlige Kiendtegn.

Ved at holde et Speil for et nyfødt Fosters Næsebører, og befinde samme bedugget af dets Aande, har man sagt os, at Lægerne afgiøre at Fosteret er levende. De giøre sig da denne Semiotik særdeles meget lettere, end vi, efter vor Samvittighed, see os i Stand til at giøre den.

Vi maae Stykke for Stykke betragte den Persons Legem, om hvis Liv der handles, for at afsige Dommen.

Den lever ikke, som ei har,

et Hoved, i Ordets physiske Bemærkelse, der ei allene er forsynet med de behørige Sandseredskaber, og nogenledes de sædvanlige Lineamenter, men hvis Hierneskal ogsaa er fast nok — til at bære Hat;

en Krop under dette Hoved, hvis Underdeel maae være forsynet med Tarme og Indvolde, der kunne fortære alt hvad der igiennem Munden tyldes deri, og igien skille sig derved paa almindelig Maade; kan denne Indretning bestaae uden Hierte, saa er dette i enhver Ordets Bemærkelse overflødigt.

Kroppen maae være forsynet med en Lunge, der hielper Halsen og Munden til at frembringe en articuleret Lyd. Det er lidet nødvendigt, at denne Lyd skal kunne skialnes som Ord, uden for nogle enkelte, som vi i næste Kapitel korteligen

 skulle

skulle berøre; endnu mindre at disse skulle nogensinde af den levende Person sammenføies til ordentlig Tale; men høi, giennemtrængende og døvende maa Lyden kunne være.

Det øverste af Kroppens nedre Deel maa have en saadan Form, at det hos Mandkiønnet kan bære de saa kaldte Beenklæder, og for det smukke Kiøn en cul a la reine og de behørige Skiørter.

Benene maae være hos Mandkiønnet saaledes dannede, at de kunne bære besporede Støvler, og storspændede Skoe; og hos begge Kiøn saadanne, at de veden Dansemesters Kunst kunne lære at hoppe.

Det er sandt, at jo nærmere overeensstemmende med de antagne Skiønhedslove alle Lemmernes Forhold er, jo lettere er det oftest muesligt, at Personen de tilhøre, kan komme til at leve, om den ei allerede har begyndt Livet; dog er det mueligt, at det menneskelige Væsen, netop forsynet med de opregnede Legems-Fuldkommenheder, og ei mere, kan leve og erkiendes for et virkeligen og fuldstændigen levende Menneske.

Dog er dette kun hvad Legemets grovere Dannelse angaaer. Dette Legeme maae, til at ansees for virkeligen levende, dog ogsaa have alle de bekiendte fem Sandser, og det i den Grad, at det er uden for al Tvivl at det har dem.

Hørel-

Hørelsen maae den, der skal ansees for levende, ei allene have til mangehaande dagligt Brug, men han maa især have den for Musikens Skyld, der, som siden skal vises, udgiør en væsentlig Deel af hans Næring og hans Livs Vedligeholdelse.

Synet er ham vel ligesaa nødvendigt, dog er det godt om han ei er begavet med formeget af denne Sands, der ikke desmindre bør have en ubeskrivelig Fiinhed. En rigtigen levende Person maae f. E. ikke letteligen kunne see somme Folk paa tre Skridts Afstand, men andre endnu i høiere Grad end han levende Personer maae han kunne kiende i den fierneste Afstand. Alt andet end saadanne maa han kun beskue igiennem en Kikkert.

Lugten maae han have i samme Grad som visse Vilde i America, der paa en Fierdingvei siges ved denne Sands at kunne skielne imellem ankommende Venner og ankommende Fiender.

Smagen er det levende Menneskes ypperligste Sands. Den er det i den Grad, at hele den levende Verden er bleven enig om at kalde alle levende Menneskers Sandser tilsammen Smag; og dermed under eet at betegne alle Følelser, saavel de, der angaae det, som hører under den egentlige Smag, som alt andet sandseligt. Et Menneske uden Smag, er det samme som et Menneske, der

ikke lever, ikke existerer, et Non-Ens. — Dog er ustridigen den egentlige Smag Hovedsagen af det, der hører inden Smagens vide Grændser. Denne Sands maae det levende Menneske have til en yderlig Grad af Fuldkommenhed; denne hans Sands maa have en Fiinhed og Kræsenhed, som kun den, der selv besidder den, kan giøre sig noget Begreb om. Det er et sikkert Kiendetegn paa at den eller den Person ikke lever, dersom han ei viser nogen kiendelig krampagtig og tillige vellystig Bevægelse ei blot ved Lugten, men endog blot ved Navnet af en Posteg af halvankomne Østers, en Skilpadde-Ragout o. s. v. Den, der ei yttrer en saadan Følelse ved Karper afkaagte i Madera, og Ækelhed, naar de kun ere kaagte i Rødviin eller Vand har intet synderligt Liv; og det Liv, der kan vedligeholdes med to eller tre Retter, er, om ei Døden selv, i det mindste en dødelig Sygdom.

Den menneskelige Sands, der ei kan indbefattes under en af de fire foregaaende Slags kalde vi Følelse. Den, der lever, maa have en heel Deel af det hid hørende; alt fiint og kiælent. Luften maae i et Værelse, som kun er sex Alen høit eller mindre, være ham beklumret og engstelig. En Stoel, som ei er af Mahogni eller forgyldt, maae være ham utaalelig. Sovnen

maae

maae forgiæves friste hans Øienlaage, hvis han nødes til at søge Hvile inden andre end Damaskes eller Lystrings Gardiner; og saaledes maae hans Følelse i Myriader Ting yttre sig.

Fierde Kapitel.

Det physiske Livs psychologiske Kiendetegn.

Der har længe været Tvivl, om en Siæl virkeligen var fornøden til det physiske Liv. Det synes ei fuldkommen erkiendt af alle, endog de største, Mænd i Konsten at leve. For mig er det imidlertid paa det fuldkomneste afgiort; at den, der skal leve, maa have en Siæl, uden hvilken alt Begreb om Liv hos ham forsvinder.

Siælen, som et usynligt Væsen, kiendes allene af dens Virkninger.

Af et Menneske, som skal siges at leve, fordres megen Dømmekraft. Den, som lever, maae ei allene have Evne til at skiælne Hvidt fra Sort, Ild fra Vand, men endog det Behagelige fra det Ubehagelige, og især det Skiønne fra det der er uskiønt, og det endog med en særdeles stor Fiinhed og Færdighed.

Der leves nu i Tider, i hvilke det levende Menneskes Dømmekraft har mange store Formaale, som det endeligen maa vide at affærdige hurtigen og bestemt; og som det deels ikke havde i andre Tider, deels ei behøvede nær i den Grad som nu.

Dømmekraftens første og vigtigste Formaale ere nu: Pyntekonsten, Politiken, Dramaturgien, Pædagogiken, og overhovedet Philosophien.

I Pyntekonsten, som en af de vigtigste, maa den vise sig ved at angive Grundene, der gjøre dette eller hint Mønster paa Klædedragten afskyeligt, ubeqvemt, trængende til en uudblivelig Forandring, eller modsat; den, der lever, maa afgiøre, hvilke Farver der passe sig sammen, og hvorfor; om og hvorledes Bukkerne og Kræpningen paa begge Kiøns Hoveder maa være, og hvorfor saa og ei anderledes; hvorledes Klæder, Skoe, Spænder o. s. v. skal pine Legemet, og hvorfor. Han maae færdigen kunne giøre saadanne Slutninger som: meget store kantede Metalknapper koste mig til min Garderobe mere end jeg kan betale; de koste af Landets ringe Formue aarligen nogle Tønder Guld de ere aldeles ubrugelige til at knappe Klæderne om mig med, og rive dem itu — Ergo bør jeg bære umaadeligen store kantede Knapper. — — Haarkrusningens Øiemeed er at beskiæftige mig ved Toilettet et Par Timer om Dagen, og forskiønne Naturen, ved at give mine Lokker en prydelig og dyrket Udseende — Ved at afskiære mit Haar tilintetgiør jeg alle Friseurens Bestræbelser, og skaffer mit knebne Fjæs en Gokindiers Udseende — Ergo bør jeg skiære

mine

mine Lokker af. — Og tusinde deslige Slutninger.

Under Benævnelsen af Pyntekonsten indbefatte vi her alt hvad der hører til de skiønne Konster og Videnskaber, Dramatik og Dramaturgie fraregnede, som efter de nyeste Begrebe have intet med Æstetik eller hvad Skiønt er at giøre.

De egentlige skiønne Videnskaber indbefattes, som man veed, under Poesiens og Veltalenhedens Fag. Den, som lever, maae have en øvet Dømmekraft i Anvendelsen af disse Videnskabers Grundsætninger paa Værker, henhørende til begge disse Æstetikens Hovedgrene. Den store for begge giældende Grundsætning er, at Værker, der høre hid, skulle være Naturen troe. Men af Naturen er Mennesket et Dyr, der ligner en Urang-Utang. Fornuft og deraf excerperede Regler ere en Tilsætning, en Afvigelse fra den ædle simple Natur. Æstetiske Arbeider, der skulle være naturlige, maae derfor efter et levende Menneskes Dom, være aldeles udenfor den sunde Fornuft, og for en Sikkerheds Skyld helst reent stridende derimod; Regler underkaste sig kun livløse Klodse. Naturens meest ufordærvede og konstløse Sprog er det, der læres af de med Opdragelse og Underviisning mindst besmittede Mennesker; og endnu nærmere den Urang-Utangske Natur er det, der føres af

Folk

Folk i Daarekisterne. Den, der ret veed at leve, bliver altid denne Grundsætning troe, saavel i sine Domme over æstetiske Værker, som naar han selv befatter sig med at udarbeide noget deslige.

Den samme Grundsætning gielder og for de skiønne Kunster. Naturligt skal alt være. Harmonie, Symmetrie, Politur, ere unaturlige Tilsætninger og Naturens Fordærvninger. Saadant finder man næsten intet Spor til enten blandt Hottentotter eller Mohawker. Musiken skal ligne Skovens og Ørknernes. Stormene iblandt Skovens Træer, Ulvene imellem Fieldene, og Uglen i sin hule Eeg bryder sig ligesaalidt om Contrapunctet eller Progressionen i Quinter, som Lærken og Nattergalen og Stillidsen om Intervallerne og Mensuren. Den halvraadnede Eeg, som Stormen fælder, ligner hverken Støtterne af den corinthiske eller dem af den ioniske Orden; naar Søen eller Kilden giver Billedet af det omliggende Jordsmon eller af den der sig fremstillende Person, saa bryder den sig hverken med Valget af det, den vil bilde, eller med at ordne Objecterne; det tager og maler hvad der forekommer uden studeret Ordning eller Valg. Den blotte Betragtning af disse uomstødelige Sandheder giver Love for Musikens, Architecturens, Malerkunstens

Ud-

Upvelse. Alt hvad deraf videre kan uddrages, al nærmere Bestemmelse, er Dødningeværk.

Politiken er det andet Formaal for det levende Menneskes Dømmekraft. En Politicus er det samme som en snu Fyr; Politiken altsaa den Kunst, at være snu. Dog veed man ogsaa, at Politiken ofte kaldes Statsvidenskaben; der hører altsaa dertil adskilligt om noget, der hedder Stat. O hvor det er meget, det et levende Menneske bør vide i Politiken. Han maa saa net vide at handle med Snuhed om Stat, om Statsstyrke, om Statsbalance, om Statens Vel, om Statsforfatning; og veed man ikke alle disse Ord, og meget mere, saa er der kun slette Livstegn. Har man derimod en behørig Deel af de corporlige Livs-Tegn, og kan saa alle disse Ord, kan, med en Avis i Haanden, opregne dem iblandt hinanden, blandende deri en heel Deel Stats- og andre levende Personens Navne; saa er der saa liden Tvivl om Personers Liv, at man ligesaavel kan sætte ham, som en anden, ved hvilken Stats Roer man vil.

Politiken inddeles, uden dog at det levende Menneske behøver at kiende denne Inddeling, i den udvortes og den indvortes. Handles der om hiin, saa maae den, der lever, mellem de opregnede Kunstord endnu vide at blande en Deel om

Trac-

Tractater, og Conjuncturer, og Courerer, og Cabinetter, og Revolutioner, og Reflectioner, og Restrictioner, og Integriteter og meget deslige; dog har han her den Magelighed, at han kan bruge næsten hvad articuleret Lyd han vil, kun at det har ingen eller dog kun en dunkel og ubestemt Bemærkelse. Handles der om den indvortes Politik, saa har han vel at erindre, og ofte at bruge de Ord: Majestætsret, Administration, Publicitet, Finanz, Constitution, Population, og Frihed. — Det er temmelig ligegyldigt, hvad Bemærkelse den Levende hos sig selv sammenføier med alle disse Ord; det er best, naar han dermed slet intet mener, men nødvendigt er det, og udgiør egentligen den Sunhed, der stedse hører med til Politikens Væsen, at han ikke giør det mueligt for nogen, der hører ham eller agter paa hans Ord og Daad, at finde nogen Bemærkelse i Ordene; kun at man overhovedet lader sig forstaae med at man altid er af Mening med den, man har med at giøre, hvis han er mægtigere, og aldrig, hvis det er en mindre betydelig Person. Den levende Persons Domme vil da paa saadan Maade altid blive fortreffelige, og hans Liv afgiort.

Næst Politiken, ja (tilgiver mig, I, der ere lærdere end jeg i Levekunsten, om jeg har givet eders Livs Egenskaber en urigtig Rang) maaskee

forend

førend Politiken, har den aldrig noksom priselige, af den ældre Verden ukiendte, herlige, hæderfulde, hvilovede Videnskab Dramaturgien fit Sted. Det er denne ypperlige Videnskabs Nødvendighed og Fortreffelighed, der, meer endalt andet, igien driver de Materialister, der have troet eller troe, at der kunde tænkes et Liv uden Siæl. Hvilket Liv have de Dødens Mennesker skullet kunne leve, der ei beaandedes af en Siæl, som havde sin vigtigste Næring af Dramaturgien. Nei; de havde ikke levet. Deres Existence var et dunkelt Spøgelsesvæsen, intet Liv.

Man troede i fordum Tid, førend denne Videnskab var opfunden, at Skuespillet burde fremvise mærkelige, lærerige Tildragelser af Livet, som i et Speil; at man havde der at vise saadanne Tildragelser i deres Sammenhæng, og paa saadan Maade, at de kunde, ligesom et godt Speil, saa meget mueligt efterligne Tildragelsen selv; at man i dette Speil ei skulde vise uden hvad der lod sig vise, og kun det deraf, der kunde giøre det Indtryk paa Tilskuernes Hierter, der kunde give dem en nyttig Fornøielse. Dramaturgien afskaffer alle disse Fordomme. Den lærer derimod, at et Drama kan indeholde hvad det skal være, naar det allene paa Skuepladsen medfører adskilligt Væsen, der hedder Action, Declamation, Gesticula-

culation, Coups de Theatre o. s. v. hvilket tilsammen bestaaer i Hylen, Skiældsord, Eeder, Prygl, Convulsioner, Skrigen, o. d. l. Altsammen blandet med Ord, hvoraf sielden nogle samles til en heel Periode; men aldrig flere Perioder til nogen sammenhængende Mening. Denne Videnskab lærer den Sandhed, at Kunsten at skrive Skuespil er ingen mod den saaledes at udføre dem.

Det er med dette videnskabelige Formaal for et levende Menneskes Dømmekraft ei som med de øvrige, at der udfordres intet mere end at anbringe Kunstordene. Dog er dette ogsaa her det vigtigste. Det er aldeles overflødigt, ja meget mere skadeligt, at forbinde nogen Mening med bemeldte Ord; det er nok at de flittig bruges og mænges i de dramatiske Domme. Saavel her, som i de andre Livets Videnskaber, maae den levende, uden selv at have nogen Mening, altid in casu dubio være misfornøiet, altid iyre mod Feil og Overtrædelser, og aldrig yttre Bifald, uden enten for at understytte en mægtig levende Persons eller for at trodse en foragtet Levendes eller en Fiendes Dom.

Imidlertid er det, til at afgiøre, om Mennesket, som saaledes dramaturgisk dømmer, er levende eller ei, endnu fornødent, at han kiender en stor Deel af Konstens Historie. Han maae vide,

Bljd, at der er noget til som hedder det franske Theater; at man der har havt adskillige Forfattere, som Moliere, Regnard, Corneille, Racine, Voltaire, hvilke alle vare nogle ennuiante Skrivere; at især denne sidstes Sørgespil ere væmmelige og afskyelige; og det fordi de ere plaisante, naturlige, lærrige, ligesaa langt fra Svulst som Flauhed, ædle og simple, og overeensstemmende med de Regler, som nogle Dosmere, der hedte Aristoteles, Horatius, og flere efter dem, have uddraget af det menneskelige Hiertes og de beste Mesteres Studium; saadanne disse Skuespils Egenskaber udtrykkes med det eene Ord Stivhed. — Man maa fremdeles vide, at det nyere engelske Theater er næsten ligesaa uudstaaeligt; at det italienske har aldrig opløftet sig over det jammerlige; at Tydskerne overhovedet ei have giort det bedre; at der existerer neppe en eeneste af de Forfattere, hele Verden har giort Væsen af, der har fremdragt en taalelig Scene. Naar der handles om Skuepladsen hos os, saa maae det vides, at intet kan være elendigere; at vi aldrig have havt et eeneste taaleligt Skuespil; at især Holberg er den utaaleligste og unaturligste Person, der nogensinde har sammensmurt noget for Skuepladsen; overhovedet maae det vides, at det Slags Skuespil, som den slane Voltaire i hans Skotlan-

periode gav et Mynster paa, og af hvilket Slags man siden har seet adskillige, helst i de senere Tider, hvilke de Ugudelige Philosopher udraaber for noget af den menneskelige Forstands ærefuldeste Arbeider, er et falskt Gestre, modbydeligt, og yderst kiedsommeligt. Naar der tales om Feil i et Skuespil, beviser man sin Paastand ved det Ord skiævt; et Ord, der her er ganske uden Betydning; man siger, at Situationen er skiæv; Planen skiæv, Udtrykket skiævt, Caracterene skiævt tegnede, Stoffet skiævt behandlet; og see! det er elendigt. — Tales der om Skuespillerens Feil, saa betiener man sig ogsaa tidt af samme Udtryk. Man siger, han spiller skiævt; Declamationen er skiæv; Attituderne skiæve, Gesticulationen skiæv; men især holder man sig til noget, som man kalder Tone; man siger hans Tone var falsk, var skiæv, var halt, var fordreiet, var forfeilet.

Man seer heraf, som af alt, hvad der hører til Ytrelsen af Siælens Virkninger hos en Person, som lever, at det er en Hovedegenskab at ytre Mishag. Uden de omtalte mægtige Bevæggrunde maa en saadan Person altid og med alt vise sig misfornøiet, endog naar han med fuldeste Munterhed i Gebærder og alt i øvrigt tilkiendegiver den fuldkomneste Tilfredshed. Dette er

især

især at mærke ved det dramaturgiske. Til at bevise Misforngielsens Aarsag er Anvendelsen af de omtalte Kunstord tilstrækkelig; i Tilfælde, at man skal yttre Behag, behøves intet mundtligt Udtryk; Haandklap og et uarticuleret Skrig er dertil nok; vil man endelig gribe til at bruge Ord, saa er det nok, at man erklærer alting frit for Skiævhed; man raaber, at det er Sandhed og især Natur. Men ligesaalidet Bifaldets som Mishagens Udtryk fordre nogen Mening eller Bemærkelse. Dette er den levende Persons Bedømmelse i det dramatiske Fag.

Pædagogiken er en Videnskab, i hvilken nu omstunder ei heller nogen, der kan tilkiendes den Ære at leve, maae være ganske uerfaren. Han maae vide, at det hører til vore Dages Ære, omsider at have bragt denne alleræbelste Videnskab til Fuldkommenhed, medens den forhen var aldeles forsømt. Han maa vide, at Mennesket heri, som i alt, er bleven saa lykkeligt, omsider at være kommet tilbage til Naturen; at denne Videnskabs Stifter eller dog Fornyer har beviist, at Mennesket er en stor melancolsk Markat, der er skabt til at gaae eene omkring i ubeboede Skove; at den hele Forskrivt for Menneskets Dannelse ligger deri, og maa indrettes derefter; at han har skrevet en Bog, hvori han giver Mønster paa en fuldkommen

 Pæda-

Pædagog, og en fuldkommen Lærling; hvilken Lærer indprændtede sin Lærling det fuldeste Maal af al Dyd, som Lærlingen ogsaa paa det fortræffeligste modtog; hvorpaa han (Lærlingen var en Pige) besvangrede hende; at hun, efter en lykkelig fausse couche, blev givt med en Mand der vidste den foregaaende Historie, avlede med ham Sønner og Døttre, og kaldte derpaa sin forrige Hovmester, som imidlertid havde moretsig paa Bordellerne i Paris og andre Steder, for at opdrage fremdeles hendes egne Pøder, o. s. v. — ei allene dette Skrivt af denne Forfatter, men endog alle hans øvrige Værker, hvoraf nogle skal, siger man, være lidt ugudelige, andre blot misantropiske, maa det levende Menneske kiende, og see! han har allerede god Grund i Pædagogiken. Tillige maae han vide at declamere om sin Afskye mod en vis engelsk Ungdomsbog, som viser nogle Fortræffelighedens Mønstre af forskiællige Aldre, især en fuldkommen Fruentimmercaracter, og et ungt Mandfolk, der med alle Ypperligheder har een eeneste undrøddet Skiødesynd, der vises i sin hele Afskyelighed med alle dens ulykksalige Frugter, i de meest henrivende Situationer, fortalte i det fuldkomneste Sprog. Mod saadanne Ugudeligheder og især mod den nysberørte vederstyggelige Bog, der lærer intet uden Ædelmodigheds og rene Sæders

Sæders Fortreffelighed, bør han stedse paa det heftigste at ivre. Kiender han ydermere lige til Titlerne, og eier, et Par hundrede hidhørende tydske Duodez-Volumina, som intet Menneske kan udholde at læse tre Sider af, saa er han for i dette Fag, og, uden selv at vide noget, i Stand til at danne Polyhistores paa otte Aar.

Philosoph maa ethvert levende Menneske være. Han maae paa det intoleranteste vide at forsvare Tolerance, Tænkefrihed, og Scepticisme. Han maae vide, at vort Seculum er det philosophiske Seculum, og lee ad dem, der troe, at det kaldes saa, ligesom lucus a non lucendo. Han maa vide at drive Spot med alt hvad der i gamle Tider hedte Philosophie; at Bibelen, og Academikernes, og Stoikernes, og Scolastikernes, og Neutonianernes, og Leibnitzianernes og Wolfianernes ꝛc. Skrivter vare Vaas; han maa paastaae den rene Fornufts hellige Rettigheder, i det han efter Evne stedse i mystiske, og forhen uhørte Udtrykke kritiserer og passillerer den. Han maae heri, som i alt, bringe Misfornøielsesaanden allevegne med sig, og, uden at sætte noget i Stedet, hugge med Iver løs paa alting, som uphilosophisk, uforstandig Daarekiste-Snak. Terminologien i de philosophiske Videnskaber er den ubetydeligste; han kan her altid danne sig

sin egen. Dens Hovedegenskab maa være, at den hverken hos ham er forbunden med nogen Mening, og heller ei leder andre paa Spor til noget, der ligner fornuftig Tanke. Imidlertid er det godt, om han, naar herom noget kommer paa Banen, meget raaber paa Bestemthed, Klarhed og Lys.

Dette er, efter min Mening, Hovedsagen af det, der hører til et levende Menneskes Siæls Ytringer. Adskilligt heraf og det meeste er nomgiængeligen nødvendigt for at afgiøre, at et Menneske lever; noget enkelt er mindre fornødent; i nogle Dele af det, der hører til den nævnte Virkekreds for Bedømmelseskraften, kunde maaskee en eller anden mangle noget, uden at man derfor behøvede, at ansee ham som uden for Livet; men ret tilgavns kan ingen siges at leve, som ei ytrer sit Liv, sin Siæls Opvækkelse af sit Intet, vedi nogen saadan Dømmekraftens Udøvelse; og aldeles vist er det, at den, som i disse Videnskaber tager et andet end det her beskrevne Sving, er ingen Mand af Verden; er altsaa uden for Verden, det er: lever ikke. Kun desmere afgiort er det, at han lever, jo stærkere han er i denne Siælens Virksomhed, jo mere han er indtrukken af de her beskrevne Grundsætninger. Meget større Kundskab end den, jeg her har beskrevet, er ei

letteligen at tænke hos en, der ret skal leve; den vilde ellers være en Givt; thi det rette her omhandlede Liv bestaaer ei med for meget af det, de Døde kalde Viisdom. Det fordrede en Omgang med de Døde, som ei kan bestaae med det sande Liv.

Dog kan dette bestaae, og trives fortreffeligen med adskillig vidtløftigere Kundskab, at sige ikke med den døde, der hentes af Bøger, men den levende, der samles af Bogcataloger, af Ryggen paa netindbundne Bøger, ja endog af nogles Titelblade; skiønt denne Kundskab dog, med mindre Livsfare som med mere Beqvemhed, hentes i de Livets Bøger, der, især hos vore sydlige Naboer, maanedlig udsendes i behændige tynde blaae eller røde Dragter, end i de stive egentlige Bøger; den samles ellers allerbedst i Samtaler ved Spise- eller Spillebordet, eller og paa andre endnu nemmere Maader. Saaledes have vi hos meget fuldstændigen levende Mennesker lagt Mærke til stiøn Kundskab i Botaniken, samlet af de Sedler, som den hollandske Jøde, der her hvert Aar sælger Blomsterløg, sender med Løgene; i Conchylie- og Insectlæren af en løs Stenneembladning af et smukt indbundet og illumineret Conchylie- eller insectologisk Værk o. d. l. Al Viisdom, lige til den høiere Mathematik, ja Astronomien, samlet paa saadan Maade, bestaaer heel vel med det sande Liv.

Det kan saaledes gaae an, at et levende Menneske kan virkeligen vide, at der har været, eller er, Mænd til, der heddte, eller hedte Linnee, Müller, Newton, d'Alembert, Bonnet, Bode, Herschel, ꝛc., men ligesom det er altid sikkerst for en Politiker, der vil leve, og være Mand af Verden, at hans Kundskab ei stikker dybere, end at han kan friskt væk tale om General Philadelphia og Admiral Boston, og lade sig forlyde med, at han ikke leed Montesquieu, fordi han havde mere esprit end Grundighed; at Arthur Young i hans Natetanker havde ret artig talt om Arithmetiken o. d. s., saa er det ogsaa godt, om den levende Physiker eller Philosoph kun kiender hine Forfattere saaledes, at han kan tale om Linnees Mathematik, Bonnets nye Talescoper, d'Alemberts Palingenesie, eller i endnu bedre Omsætninger.

Heraf seer man ogsaa let, hvormeget et levende Menneske uden Livs Fare kan tiltroes at taale, end sige hvad han behøver, af Litteraturens andre Dele, af Litterair-Historien, af Verdens Historie i Almindelighed, af alt. Noget er godt; men intet er saa skadeligt som for meget. Geert Westphaler, om han ellers havde havt det øvrige, der udfordres for at leve, havde været et Monster paa den historiske, politiske, statistiske Kundskab, der anstaaer et virkeligen levende Menneske. Meget

dybere

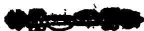
højere end han, dog efter Tidernes Maade, bør, kan Manden af Verden ei gaae, men ogsaa omtrent saa vidt.

Femte Kapitel.

Om Fødselen til det physiske Liv.

Efter nu at have talet i Almindelighed om det physiske Liv, bestemt det vigtigste saavel af dets corporlige som dets psycologiske Kiendetegn, er det Tid, at vi handle noget om, hvorledes man holder sin Indtrædelse i dette Liv, eller dertil fødes. Løseligen have vi alt forud anmærket, at Tid og Sted her kommer allerførst i Betragtning.

For dette Liv er der ingen Tid, intet Sted, naar og hvor Sæder, eller Omstændigheder ei tillade det. Naar eller hvor Sandsernes Brug, som bestreben, ei skulde være muelig eller tilladt, kan intet Liv bestaae. Hvor Hørelsen manglede denne Sandses væsentligste Føde, den omtalte Musik; hvor Synet og Lugten ingen Gienstande havde; hvor Smagen enten ei havde, eller den bleve nægtet, dens vedligeholdende Føde; hvor de øvrige Gienstande, som saa let kunde skee, vare for den saa fine Følelse øieblikkeligen dræbende, der var heller ingen Fødsel til dette Liv at tænke; thi det begyndte Liv vilde i samme Øieblik ophøre.

Ligesaa dersom det Land, den Egn, den Kreds, det Huus, hvor Personen skulde opholde sig, var opfyldt med for mange Dødninge af Gespenstadfærd og Gespænstideer (det er Ideer, der strede mod Livets Ideer) i Æstetik, Politik, Dramaturgie, Pædagogik, Philosophie, og andre Videnskaber, der i Øieblikket tilintetgiorde for den Livet begyndende Person Udøvelsen af hans Siælsevner, saa vilde denne Siæl, den hele fødte Person, gaae tilbage til sit Intet, hans Existens udslettes, og intet Spor deraf blive tilbage. Hans hele Væsen vilde være ubemærket, mere end den tyndeste, giennemsigtigste Skygge; kort: han hverken var eller blev til.

Men forudsat, at Tid og Sted ere gunstige, hvorledes begynder da den Levendes Tilværelse?

Der er noget til, som hedder per excellentiam Midler, uden Tvivl, fordi disse ere ikke de vigtige og store Midler, hvori der ligger, fremfor hos noget andet, en skabende Kraft, en Evne til at frembringe Liv, hvor dertil ei ringeste Mueliglighed forhen blev sporet:

Curtæ nescio quid semper abest rei, siger Horatius; men han har besvaret sig selv, hvor han igien siger:

Om-

Omnis enim res,
Virtus, fama, decus, divina humanaque, pulcris
Divitiis parent, quas qui construxerit ille
Clarus erit, fortis, justus, sapiens, etiam & rex,
Et quicquid volet.

Han siger ogsaa tydeligere:

Et genus & formam regina pecunia donat.

Juvenal har udtrykt sig endnu mere bestemt, hvor han siger:

Quantum quisque suæ nummorum servat in arca,
Tantum habet & *vitæ* *)

og Propertius siger udtrykkeligen:

Ergo sollicitæ tu causa pecunia vitæ es.

Ligesom og Boileau har sagt

L'argent, l'argent, dit-on, sans lui tout est sterile.

Det vilde være en smal Sag, at drive disse Bevise langt videre; men vi ansee det overflødigt, da vi formode, at de ere faa eller ingen, som skulde tvivle, siden alle Mennesker, der kiende det mindste til Livet, have seet tusinde Mennesker fødes, hvis Fødsel og Liv de med den dybeste Grublen ei skulde være i Stand til at finde andet Ophav til, end det omtalte.

Hvorledes virke da de almægtige Midler? For dem, der ei ere kyndige i Chymien, er Processen

*) Der læses almindeligst fidei; men det er en Feil; ogsaa Betydningen dog bliver næsten den samme.

cessen her ligesaa uforstaaelig, som den egentlige dyriske Forplåntelse. Men de, som vide, at beslægtede Substancer hæfte sig til hinanden, og nedslaae (præcipitere) de andre Dele, der kan forhen være i den eene af de sammenblandede Masser, for dem er det tydeligt, at da Midler eller Penge have mere Slægtskab (Affinitet) til Livets egentlige Bestanddele, Forfængelighed, Friskhed, Lyst til at glimre, erkiendes for vittige, myndige, mægtige ꝛc., end til det døde Væsen, som bestaaer i sund Fornuft, Overlæg, Betænksomhed, Virke- og Gavnelyst o. d. l., saa naar der til det hele menneskelige Væsens Composition kommes en behørig Deel Midler, da forene disse sig med deres beslægtede Dele, og nedslaae de andre, de sidstbenævnte, til Bundfald, med en Brusen, en Giæring, som egentligen er det, der kaldes, og er, Liv. — Deri er denne chymiske Proces forskiællig fra de almindelige, at Mennesket ikke, som det skeer med andre Ting, letteligen kan formættes, oversatureres, med de livbringende Midler, men at dets egne hidhørende Bestanddele stedse vedblive, ja forøges, jo større Tilsætningen bliver, og at det menneskelige Væsen egentligen aldrig satureres eller mættes af Penge til den Grad, at det ei modtager flere, og at Giæringen synes at kunne vedvare i det uendelige; hvilket formodentligen kommer deraf, at

ved

ved Livets Uddampning bortflyver aldrig det mindste af det menneskelige Grundvæsen, der lader sig føre med Pengene, men ikkun Pengene selv; eller og disse gaae, i Oversaturations-Tilfælde, formedelst den nøie Affinitet, over til det menneskelige Væsen selv, og blive i Livets chymiske Elaboration fra en blot Tilsætning eet med Grundmaterien selv.

En nærmere mindre kunstmæssig Forklaring vide vi ei at give; men holde ogsaa denne for ligesaa oplysende, som sand: skiøndt den fordrer nogen nærmere Eftertanke og Studium.

Man seer saaledes ofte ved en forefaldende Arv, en Lotterielod, et feedt Embede, en rig Brud, o. d. l., at en død Klods, eller reent ud et Væsen, hvis Tilværelse, der før aldrig var drømt om, pludseligen kommer paa det herligste til Live. Et livløst Væsen, i hvilket en og anden Dødning neppe fandt Muelighed til mindste Oplivelse; en Ting, hvori de maaskee endog stundom havde sporet noget af de Livet reent modsatte Ingredienser af sund Forstand, Videlyst, Virksomhed, Gavnelyst, Godmodighed og andet saadant, sees da med eet, ved den berørte Tilsætning, at begynde Livets skiønneste Effervescence, og den nyfødte Person at udkaste sund Forstand, Videlyst, Gavnelyst, Godmodighed, Virksomhed, som et

det

det begyndte levende Væsen hent udebkommende Hundsfald.

Om det nyfødte, eller det i Fødselen sig befindende Foster, samle sig, ogsaa efter Attractionens physiske Love, Fødselshielperna, om de ere nogenledes nær hos; og uden disse bliver der intet ret Liv af. Saadanne ere Skræderen, som før er nævnt, og om hvis Vigtighed saavel Erfaring som litteratisk Autoritet noksom vidner. Med denne forene sig mange andre, der for det meste ligesaaldt som han selv tage Deel i Livets Nydelse; saadanne ere fremdeles Kræmmere, Galanteriehandlere af forskiællige Slags, Venner, hvilket Ord betyder Medlevende, eller Væsener, der have Beqvemhed til Livet, men mangle det benævnte Væsen, sans qui tout est sterile; disse sidste underviise tillige i Spil, i Manerer, i corporlige og intellectuelle Evners Brug, og kraftigen paa enhver Maade understøtte den Pengenes og Forfængelighedens Giæring, der udgiør Livet.

Man seer af alt dette, at det er noget langt andet at være Menneske, end at leve; og at man meget giærne kan være dette, uden at befatte sig med hint. En Deel af hvad der hører til at være Menneske udfordres altid hos den, som skal leve; men det er aldeles ikke sagt, at ethvert Væsen, der

der Virkeligen er Menneske; især et saadant Væsen at Moralisten eller Politikeren tillader ham Ret til Menneskenavnet, skal nogensinde leve. Vi tilstaae, at man kan være hvad hine og disse kalde et godt, nyttigt, ja i alle Henseender et ypperligt Menneske, uden at leve. Tvertimod, jo mere troeligen et Væsen er begavet med Menneske-tilværelsens almindelige Kiendetegn, jo lettere er det, at han kan komme til at nyde Livet.

Nogle menneskelige Væsener have en naturlig Beqvemhed til at leve; for andre derimod er det meget vanskeligt, om ei reent umueligt, endog ved den stærkeste Tilsætning af de livbringende Midler, at sættes i Livets Giæring. Aarsagen er let. De Mennesker, hvis Væsen indeholder saa lidet eller intet af Forfængeligheden, og de andre med Pengene beslægtede Bestanddele; og saa meget af de dem modsatte Dele af sund Fornuft o. s. v.; at Pengene eller Midlerne intet finde at gribe fat om, hos dem forvolde de ingen Effervescence, det er: intet Liv. De giøre saalidet sund Forstand o. s. v. til Bundfald, at Tilsætningen meget mere bliver selv til et Bundfald, eller hvis en meget liden Deel af Midlerne oplöses i Operationen, og tiener kun til noget at dulcificere den hele Masse, som uden al saadan Tilsætning næsten altid synes noget bitter. — Hvor derimod i Menne-

neskets Væsen de med Midlerne beslægtede Dele have Overvægten, der er Giæringen ved en maadelig Tilsætning upaatvivleligen tilstæde, der skeer den bestrebte Præcipitation af sund Forstand og Dyd, om der er mindste Smule af disse Ingredienser i den menneskelige Composition; thi kan hvor intet er, bortkastes naturligviis heller intet.

Det skeer undertiden og meget ofte i denne chymiske Proces, at naar den er gaaet for sig, og Effervescencen eller Livet med alle sine Symptomer har havt Sted, men Tilsætningen har været for liden, da ophører, og det tidt meget geswindt, den hele Giæring, og Mennesket, der nys levede, er død som forhen. Er der da nogen betydelig Deel af sund Fornuft o. s. v. i Bundfaldet, som før blev præcipiteret, saa stiger dette igien op i den menneskelige Massa, forener sig dermed paa ny, ja det undertiden med en Revolution, der giør hvad der endnu kan være tilbage af Midlerne tilligemed Menneskets egne dermed beslægtede Dele af Forfængelighed o. d. l. til et Bundfald, fra hvilket det afsondrer sig; men oftere skeer det, at de først engang afsondrede Dele af Fornuft o. d. l., helst ere de kun i ringe Quantitet tilstede, blive evig liggende paa Bunden. Da er det, at det hele menneskelige Væsen geraader i

en

en stagnerende, raadnende, ubehagelig og aldeles enkel Forfatning.

Efter saaledes at have paa chymisk Viis handlet om Livets Begyndelse, og forfulgt Ideerne endog udenfor denne egentlige Fødselstheorie, som den, der her egentligen vedkommer os, ville vi ei længer plage vore Læsere med det chymiske Sprog, mere end høist fornødent; thi uagtet disse Begreber indeholde den egentlige Sandhed, ere de dog ei for alle Slags Læsere saa ligefrem at finde Rede i. Vi rette os altsaa mere efter Talebrugen, og anmærke da, at et Menneske, der er født til Livet, og har faaet Liv, har det altid i Førstningen kun i en maadelig Grad. Det, den mangler, skal Opdragelsen virke.

Opdragelsen bestaaer i Udviklingen af de hos ethvert menneskeligt Væsen nedlagte Evner til Fuldkommenhed, være sig de physiske eller de intellectuelle.

De physiske Evners Udvikling bestaaer i at tilbringe Mennesket Færdighed i at bruge sine Lemmer og sine Sandser. Nu have vi seet, hvorvidt Brugen af nogle af dem hos et ret levende Menneske bør gaae og ikke gaae; dette have Opdragerne eller Lærerne da vel at iagttage. Det koster med mange ei liden Umag og Konst og Øvelse, at udrydde de Dødens Vaner i Sandsernes Brug,

og at give dem de nye Livets Vendinger. Mangen en har kummerfuld vandret sit Liv igiennem, som en halv Krøbling; saa have de pinet sig jammerligen for at tvinge deres Øren til at finde Behag i Livets Musik, de mange kostelige Operaer, Oratorier, Cantater, Symphonier, Kanefarts Concerter, Krigsfomaater o. d. l., uden at kunne overvinde de Dødens Fordomme, at der skal være Vellyd i Musik; saa have mange havt ondt ved at holde Synet i Tømme, saa det ei skulde see gamle Bekiendte, men heftes paa Personer, hvis efferverscente Liv gav dem Vigtighed o. d. l. — Ligesaa ilde have andre været brudte med Smagen, der ei vilde finde den fornødne Anledning til Extase ved mangen en lækker Ret af halvraadnede Ting, Caviar og mere samt ved den uendelige Sammenblandelse; og Følelsen er ei uden Møie hos mangen levende Person bleven fiin nok, til at finde den fornødne convulsiviske Smerte ved hver Trækvind, hvert nervepirrende Udtryk i Talen, hver Lyd. Dog overvindes disse Vanskeligheder; men hvor de ei overvindes, bliver intet Liv.

Siæleevnernes Udvikling bestaaer i tiltagende Færdighed i at bruge dem til de ovenbeskrevne Formaale. Det er ei vanskeligt at opnaae den fornødne Færdighed; naar den først er opnaaet, er det næsten fornødnere at give Agt paa, at der hol-

des den behørige Maade i Kundskaben, end paa at forøge den, hvilket let medfører en Sygdom i dette Liv, og undertiden Døden. Saaledes fandt Bisker i Ewalds brutale Klappere, at det var en overdreven og skadelig Grad af Lærdom hos Rechtbruder; at han ei allene vidste, at Skuespilkonsten paa Græsk hedte Grammatica, men endog, at det med mere var at see af Verba Stephani. Dog, efter Livets Maade i vore Dage, troe vi ei, at en Lærdom, der endog gik saavidt, vilde være skadelig. I den Grad meene vi meget mere, at den for det meste vilde være heel sund, om den endog saaledes strakte sig til mange Videnskaber. Denne Opdragelse er ei omisskelig for Mennesker, i hvis Væsen der er gydet en tilstrækkelig Deel Midler eller Penge. Vanskeligheden forøges i Forhold som Pengemassen er mindre, indtil den, naar der er forlidet af den oplivende Materie, aldeles ikke kan fattes. Dette er da Døden.

Hos menneskelige Væsener, i hvis Masse ere mange af de med Midlerne beslægtede, altsaa til Levendegiørelsen godt skikkede, Bestanddele, men hvor der mangler den fornødne Tilsætning af Midler, for at frembringe en virkelig og nogenlunde varig Effervescence eller Liv, kan man bøde derpaa ved et godt Middel, som hedder Credit eller Gieldgiøren. Effervescentzen eller Livet frem-

bringes derved ganske rigtig, og næsten til lige Grad med Tilsætningen af de virkelige Midler; men her er den Uleilighed, at Livet frembragt ved dette Nødmiddel, ei gierne varer saa længe, som om det er frembragt ved bare Midler, eller tillige ved en god Quantitet virkelige Midler. Der er desuden adskillige Besværligheder ved dette sidste Middels Brug, som siden giøre Døden mere bitter. Imidlertid betiene næsten alle Levende sig deraf til at bøde paa Mangelen af de virkelige Midler, naar man i Livets Chymie har ladet den Forraad, man deraf havde, forrøge.

Naar man anvender den rigtige Tilsætning af Midler eller Credit paa et til Livet skikket Væsen, men paa en Tid eller paa et Sted, som ei er skikket til at leve i, saa udkommer der ei noget virkeligt Liv, men allene en falsk Fermentation, der ei har Livets ordentlige Symptomer. Sund Fornuft og deslige bliver da rigtig nok til Bundfald, men Friskfyreriet, Kokketteriet, det Glimrende, og Livets sande saavel corporlige som physiske Kiendetegn mangle. Dette Slags Liv er imod det rette, som Østersens eller Manetens imod Springhvalens. Saadant er det, som en eller anden rig Herremands Søn i Provindsen kan anstille. Det er som et Østersliv mod hans Fætters, der med maaskee endnu mindre Midlers

Til-

Tilsætning forsøger Livet i Hovedstaden, der egentligen eene er skikket til et ret fuldstændigt Liv. Landet er dertil næsten reent uduelige. — Saadant var et Liv, der førdes her i Staden for et halvt Seculum siden, da alle Mennesker efter høi Foranstaltning vare Bigotter. Alle gik uophørlig i Kirke, til Bøns, og i hellige Forsamlinger. Unge og Gamle, som følede Drivt til Livet og forsøgte en eller anden levendegiørende Operation, fik rigtig nok deres sunde Menneskesands til at blive Bundfald, men den hele Composition, der skulde forvandles til Liv, blev livløs som før, og alting var allene en stagneret og stinkende Søle, ækel, og leed. Det kom af, at den zinzendorffianske Korsluft duede ei til Livet, og den hele Tid, da denne stod paa, var en Tid, hvori der ei kunde leves.

Livets Giæring gaar altid, anstillet med de behørige Ingredienser, godt for sig, som sagt i en stor Stad, eller best næsten ved ethvert Hof, paa noget nær ligesaa godt ved et Universitet, og heel fortræffeligen ved Sundhedsbadene eller Brøndene, som Achen, Pyrmont, Bath o. s. v. — Hvor det var at ønske, at vi have her en saadan Livsens Brønd; hvor have vi ei Aarsag til at misunde vore svenske Naboer, der have begyndt at faae og betiene sig af en saadan lige her ved vore Grændser.

Siette Kapitel.

Om Livets Vedligeholdelse.

Der skal foruden nærende og med Livets Fornødenhed passende Luft endnu Levnetsmidler til at holde Livet vedlige; thi der leves ikke af den bare Luft. Hvilke disse Levnets- eller Nærings-midler ere, holde vi overflødigt, meget omstændeligere at forklare, end alt i det foregaaende er skeet. Den Dødens Tilstand, som en uphilosophisk Pøbel kalder Liv, vedligeholdes næsten eene ved Mad og Drikke; men til det rette Livs Vedligeholdelse fordres, som seet, meget mere. Enhver Sands, enhver Siæleevne endog, fordrer sin Næring, uden hvilken den uddøer, og Livet saaledes Stykke for Stykke ophører.

Det burde derfor ansees for at være ethvert levende Menneske høistmagtpaaliggende, at sørge for, at han har nok at vedligeholde enhver Sands og Evne med. Dog da Midler eller Penge er den uundværligste Bestanddeel af Livet, og der er af sig selv en tiltrækkende, en magnetisk Kraft imellem dem og de Midler, hvorved Livet opholdes i alle dets Dele, saa bliver det Møisommelige i denne Omhu overflødigt. Enten drage de Concerter og Musik, fornemt Selskab af hvad der hedder beau monde; Gjæstebude, de hedde Gallaer, Assembleer, Parties fines, o. d. l. til den leven-

levende Person, eller og de drage ham ind i disse Herligheder, og see! hans Liv vedligeholdes saa længe han har Penge nok, der enten kunne virke denne Attraction, eller paa hvilke disse Nødvendigheders egen Attraction kan virke.

Han har allene at paasee, for at vedligeholde Livet i dets hele Fuldstændighed, at han og virkeligen giver enhver Sands og Evne den behørige Føde, uden hvilken Opmærksomhed Constitutionen kunde svækkes; ligesom han især maa vogte sig for ufordøielige og usunde Næringsmidler, der medføre adskillige Sygdomme. Men fremfor alt maae han passe paa, at det, der egentligen udgiør dette Livs spiritus vitalis, de levendegiørende Midler eller Penge, ei mangler.

Hertil udfordres tvende Jagttagelser. Den første: at man anvender med Klogskab, og ei uden i Overeensstemmelse med Livets Hensigt, det, man har; den anden, at man med Skarpsindighed jagttager Leiligheden til at forøge sin Forraad.

Den første lærer, at ligesaalidet som der maae gnies paa Anskaffelsen og Nydelsen af det, der hører til at leve, være sig det, som hører til Opfyldelsen af hvad nogen udvortes Sands fordrer, eller det, der hører til at fyldestgiøre de indvortes endnu ædlere Begiærligheder, til at vises, at erkiendes blandt levende Væsener for et levende

 Væsen,

Væsen, ligesaa fuldkommen maa Afholdenheden være fra al Penges Spilde paa saadanne livsfrivige Ting, som Tieneſtefolkenes fornødne Underholdning, Omhu for Slægt og Venner, Erkiendtlighed mod forrige Velgiørere, det der udgives for Goddædigheds Udøvelser, Nøds Afhielpning, Industries Understyttelse, Kunsters Fremme. Dog hører ei sielden en Deel af disse to sidste Bekostninger til Livets Nydelse. Men heri maa megen Forsigtighed bruges. Den Industrie, de Konster, det tilhører den Levende at understytte, ere de, der fremme Livet, især hos ham selv; intet andet Slags. Den skadelige Forordring, der blev given for en sex Aar siden, standsede meget hin Livets Ædelmodighed. Man kunde da, for at understytte Vindskibeligheden, lade sig brodere kostelige Vester, unde Galonfabrikanten sin Næring, og uendeligt mere; nu maae man indskrænke sig til at understytte de Folk, hvis Vindskibelighed beriger os med Contrebander af de faa Slags, hvis Brug endnu opmuntres; de Fabriker, der illudere hin Forordning, ved at skaffe os ligesaa kostbare og glimrende Taler, som dem man forbød; de Folk, der redeligen ernære sig af at give smaae eller større behagelige Sammenkomster, Soupeer o. d. l. for en billig Betaling af ikke mere for en Aften til et lidet Selskab,

end

end en industrios Familie af et andet Slags neppe i et Aar kunde leve af, o. d. l. Men aldeles mod Livets Væsen stridende er Understyttelse og Bekostning til saadanne, hvis Industrie og Kunst ei tiener til andet, end at underholde i en dødelig Tarvelighed en uvisom lille Familie, mod at den derfor gavner eller glæder i en mindre eller større Kreds. Den, der anseer det som en Bagatel, at anvende et Par Hundrede Daler, mere eller mindre, paa den offentlige eller paa private Theatre, en halv Snees Gange saa meget paa større eller mindre Giæstebuds, Selskaber, Piqueniques, smaa Lystigheder, og tusinde deslige Ting, maae med politisk Veltalenhed anføre Tidernes Besværlighed, ja Statens Fordeel af Betleres Undergang, naar der handles om at redde en hungrende Familie af Nød med et Bidrag af et Par Daler; om at giore en indtil Blodet svedende Landmand, eller Haandværker, et utabeligt Forskud af en Snees Daler; om at afkiøbe en Kunstner, Maler, Sculptor og saadanne, et Stykke af deres Product, eller en agtværdig Forfatter eller Bogforlægger et Exemplar af hans Bog; hvilken sidste Vare man har nok af i en Recension, eller høit, for at see Formen, ved at laane af en af de levende Personer det Exemplar, Forfatter eller Forlægger har giort sin underdanigst pligtskyl-

 dige

dige Opvartning med hos sin haiebende Hr. Mæcenas.

Den anden Jagttagelse er Opmærksomheden paa Midlernes virkelige Forøgelse. Den omtalte Sparsomhed er deraf virkeligen det første Stykke. Denne bør gaae saavidt, at man ei engang betaler den Gield, man maatte giøre, uden naar saadant aldeles ikke uden forøget Bekostning ved tvivlsomme Processer kan skee.

Hertil hører, at man skaffer sig af sine Overflødigheder al den Rente og Fordeel, som man kan, uden at bryde sig om, at den døde Verden i Smug kalder Fordelen Aager. Dette kan skee ved forud betalte, eller i Gieldsbevisene beregnede, virkelige, Capitalen forøgende Renter; ved Salg af Effecter til fornuftige, og en levende Person anstændige Priser; ved Spil, hvori det er godt om man forstaaer de berigende Kunstgreb; og paa utallige flere Maader.

Did hører videre, at man lægger sig efter at holde det nøieste Venskab med saadanne Livets Folk, under hvis Levegiæring en betydelig Deel af de livbringende Midler efterlades ubortdunstede. Disses Testamenter give ved saadan Omhu den Efterlevende i sin Tid de gladeste Udsigter til et virkeligt og varigt Liv. — De levende af det smukke Kiøn giøre i denne Henseende beste i at holde

sig

sig til en saadan med Livsforraad vel forsynet Olding, og det unge levende Mandkiøn til saadannes Døttre, eller endnu heller deres Enker. Det hellige Egteskab er ofte et lyksaligt livbringende Middel.

Er Leiligheden ei til deslige Erobringer, eller mislykkes den, saa er det nødvendigt, at den levende eller livlystne Mand bruger Klogskab og Skarpsindighed, for at skaffe sig livbringende Embeder. Der gives ikke faa saadanne; og vel og viseligen er det ofte og mange Steder saa indrettet, at jo meere Embedet medfører af de livbringende Midler, des mindre hører der af de livstridige Egenskaber, af Arbeidsomhed, Indsigter, Talenter, Redelighed, og saadant Kram, til at forestaae dem. Men til at opnaae dem, udfordres Patroner og Befordrere. Disse maae man klogeligen skaffe sig. Intet maa efterlades uforsøgt, for at opnaae og befæste sig i deres Gunst. Fordre de, som dog ei oftest skal være Tilfældet, noget af hine Dødens Egenskaber hos dem, de ville beskytte, saa maa man endog vide heraf at skaffe sig et Skin, der er lysende nok til at blinde deres hertil oftest heel let forblindelige Øine. Fordre de kun Krybe, Underdanighed, Opvartning, vel endog en hielpsom Haand til deres egne Hensigter i at udstrøe Rygter, spionere, cabalere

o. d. l.

v. d. l., fordre de, at man skal være deres Nar, deres og deres Selskabers Giøgler, intet er da lettere, end at opfylde deres for det meeste med Livets Nydelse forbundne Fordringer.

Lykkes ingen af de forberørte Maader, saa er der dog endnu een, som vel ei er saa tilstrækkelig, men dog ei at foragte. Man maa skaffe sig en Pension. Staterne have været saa ædelmodige at bestemme en meget stor Deel af de livløse Borgeres og Undersaatteres Skatte og Formue til dette Brug. Naar Pensioner skulle due noget, og være klækkelige, forudsætte de, at man i Forveien har vidst at skaffe sig et nogenledes indbringende Embed, hvorfra man, hvis det skulde udfordre Arbeid og Duelighed, mager det, at man bliver afsat. Dog gielder for det allermeeste det fra Tydskland indførte Ordsprog: Wem Gott ein Amt giebt, dem giebt er auch Verstand.

Har man intet Embede havt, saa nødes man, for at opnaae Pensionen, til at være Supplicant. Dette er et Studium, der udfordrer en egen Underviisning, hvilken den, som skriver dette, velvilligen tilbyder sig, i et Værk for sig, at meddele Publicum, saavel til den her omtalte som anden Nytte, om man optager dette hans Arbeid med Behag. Jeg vil her allene nævne, at det ofte udfordrer de samme Kunster, som der behøves for

at

at skaffe sig et Embede, ofte endnu flere, som især bestaae i at bevise sine egne og sine Forfædres Fortienester, og om mueligt sin Adel (dette, om det kan lykkes, giør altid Pensionen des klækkeligere), sin Ret og sine Fordringer, og sin høie Trang. Man maa giøre det haandgribeligt, at man ikke kan leve; ei af Mangel paa Kundskab i Kunsten at leve, men af Mangel paa det livgiørende Middel; man maa bevise Nødvendigheden, Vigtigheden, ja Fordelene for Staten af at man sættes i Stand til at leve, ved at bevise ei allene sit eget, men det almindelige Tab og Skade, om det ei giøres mueligt at man kan leve et ret fuldstændigt Liv. Naar det da er tydeligt, at det er Skade og Vanære, næsten for hele Verden, at Personen ei sættes i Stand til at leve saavidt mueligt det her omhandlede Liv, saa opnaaes Øiemedet. Probatum est.

Syvende Kapitel.

Om Livets Sygdomme.

Naar alle Sandser og deres Redskaber samt alle Sieleevner ere i Stand til at opfylde, og de virkeligen opfylde, deres beskrevne Bestemmelse, saa er det levende Menneske friskt; er der Skade paa en eller anden Deel, saa er dette Sygdom.

Syg-

Sygdommenes Begyndelse, Kiendetegn, Fremgang og Ende, ved Friskhed eller ved Døden, vilde lede os ind i en vidtløftig medicinsk Lære, som her er os altfor vidtløftig. Vi ville i vor begyndte summariske Korthed handle lidet om Sygdoms almindelige Aarsag, og de fornemste Symptomer; opsættende den nøiagtigere Therapie til en anden Gang.

Sygdommene kunne ligge i Constitutionen, i Patientens eget Væsen, eller være paadragne af udvortes Omstændigheder. I begge Tilfælde ere de enten Legems- eller Sindssygdomme.

Af alle legemlige Sygdomme ville vi her kun nævne een eeneste, men ogsaa den vigtigste af dem alle, det er Nervesygdom. I den almindelige Lægekunst er, siger man, dette den, som Lægerne beskylde Patienterne for at være befængte med, naar de ellers ingen kunne finde paa, eller ei vide hvad de skal sige. Men i denne Livets Medicin er det fuldkommen rigtigt, at den betydeligste og næsten eeneste Sygdom, den i det mindste, af hvilken de fleste andre have deres Udspring, er Nervesygdom. Men ligesom man kalder hine Dødens Menneskers Nervesygdom for det meeste Slappelse eller Svækkelse i Nerverne, Nervekrampe o. d. l., uden at vide, om der kan tænkes noget ved Nervers Stramhed eller Slaphed, saa

bestaaer

bestaaer de levende Menneskers Nervesyge, hvor den har Sted, eene i for megen Nervestyrke. Det hører til det sande Liv, at Nerverne skulle være yderst svage, ikke taale det mindste, uden en convulsivisk Rystelse. For megen Kraft i Nerverne, som giør, at de kunne uden Smerte udholde, hvad der bør extaseres eller besvimes over, er en Sygdom, der er meere eller mindre farlig, som Styrken er større eller mindre til. Den, som kan udholde en Musik, der ei er skikket til Føde for et levende Menneskes Øre; Synet af noget, som igiennem denne Sands skal røre Sielen; Smagen af Mad eller Drikke, dere i anstaaer et Menneske af Verden; Følelsen af en Kiole, der ei er paa Moden, eller af en Modens Farve o. d. l., den er syg; har han mange af disse eller deslige Sygdoms-Symptomer, saa er han meget syg; og vedvarer denne og udbreder sig i for mange Deele, da døer Personen, eller er alt død. — Lægemidlet herimod er Nervernes Svækkelse; de svækkes enten ved tapperligen at trodses i deres Virkning, eller ved med Lempe at tvinges formedelst Vanen til den behørige Fiinhed og Kielenskab, hvori man ikke kan gaae for vidt, end ikke, naar man bringer det til virkeligen at faae Convulsioner over enhver Bagatel.

Det

Det forstaaer sig, og er alt erindret, at enhver Sands eller Evne, corporlig eller intellectuel, bliver syg og døer, hvis den mangler Næring. Dog maaskee kan den døe bort, og ved gode Lægemidler igien bringes til Rette.

Sindssygdommene ere mange; den almindeligste og farligste er Mangel paa den rette fine Følelse, eller Følsomhed; dog denne bibringes letteligen og hurtigen af Læger, der ret forstaae Kunsten at vække denne Følelse; og hvilket Menneske af Verden forstaaer ei denne psychologiske Medicin.

Man er imidlertid omgiven med en heel Deel Givtblandere for de Levendes Siele. I Pyntekunsten eller Æstetiken ere alle de at ansee som Mordere og Stiemænd, der ved dræbende Fornuft stræbe at indføre saadanne Begreber, som: at Klæderne skulle passe Kroppen, være beqvemme og sunde, ei kostbarere, end privat og offentlig Evne tillader, tarvelige og skiønne; at vore Huse skulle være nette, uden ødelæggende Overdaad; vore Haver Efterligninger ei blot af Naturen, men af den skiønne Natur; vore bildende Kunsters Producter ligesaa; at Carricaturer ere mindre skiønne end sande Efterligninger; at den Musik, hvori der er en Orden og Harmonie, er skiønnere,

end

end den, der ligner Vindens Hylen imellem Ruiner af gamle Huse.

De ere Giotblandere, der kalde vore Dages Bremenfeldter politiske Kandestøbere, og troe, at Statsklogskab bestaaer i andet end selvgiorte eller virkelige Kunstord, og Dadel, og Projectmagerie og Prat; der sige med Ewalds Joost i Harlekin Patriot:

Den Tillid til sig selv, den Frækhed i at møde
Al Fare ubeseet hos Levende og Døde,
At spøge med en Tvivl, som andre fode ved,
O det er ægte Tegn paa tyk Uvidenhed.
— — Den raader best, som skielver for at raade,
Hvor høi, hvor stærk en Siel, hvor øm en Tænkemaade
Tiltroer et Folk sin Ven, den Mand det har betroet
Sin Velfærd! — Er det let at være Patriot?
Hvad Indsigt! hvilken Flid! — Ha, den som selv tilbyder,
Som kiæk paanøder sig — den Mand er aabenbar
Sin Alders største Helt — Bedrager — eller Nar.
— Man vel maae vise Feil, og sige hvad man veed,
Men ikke meer, og det med yderst Varsomhed,
Med Frygt, saa zittrende som den, hvis Raad blev givet
En Ven, en elsket Brud til Døden eller Livet;
Med meer Forsigtighed, end ved vort eget Vel,
Og dog med mindre Tvivl om Bifald af vor Siel.
En ægte Patriot, er vist sin Alders Ære,
Men ægte, viis, og øm, og ærlig bør han være,
For alting Mester af den Ting, han dømmer om,
Oplært, opdragen til at fælde denne Dom.
Naar blev det Børneværk, at lære Nationer

Der' Vel? groe Statsmænd da, som vilde Championer?
Hvad til at sye en Søm skal Kunst, skal Flid, Forstand
Og Aar — og hvær en Nar kan flikke paa sit Land!
— O kald den ikkun frit Forræder eller Daare,
Som, skiønt han ingen Hielp formoder eller veed,
Dog taler gierne om sit Lands Elendighed o. s. v. *)

Vi igientage det, Sivthlandere for Livets Politikere ere de Dødens Mennesker, hvis Hierter og Munde løbe over af saadanne Sætninger; og saadanne er der til, og saadanne anrette endnu hæslige Ødelæggelser i den ret levende Verdens Liv.

I Dramaturgien selv gives der Sivthlandere, som paastaae, at det er godt, om der virkelig er Indhold og Plan, og Caracterer, og Sandsynlighed, og Hensigt i vore Skuespil; som vil, at der skal være Betydning i de Kunstord, der bruges i denne Videnskab; som paastaae, at baade Skuespildigter, og Bestyrere, og Skuespillere skal have sund Forstand; at der skal være Lærdom og

*) Vi anføre saa meget af dette Ewalds ubekiendte Skuespil, for at desarmere de smaa Dødens Mennesker, der ellers med disse Sentenser gaae de levende Politikere paa Livet. Man har for Resten meget klogeligen holdt dette Skuespil begravet i Mørket, da det er skrækkeligen skikket til at tilintetgiøre sin Livets Politiceren, og med denne forfærdelige Feil foreener den Afskyelighed, at være et i enhver Henseende fornuftigt, regelmæssigt og fortreffeligt Konstens Værk, og maaskee det ypperligste af dets Forfatters Arbeider.

og Gavn i det dramatiske Væsen; ja som paastaae, at det er godt, om endog de, som ere blot Tilskuere, hvis de skulle yttre deres Dom, maae have saadan sund Forstand, og et Hierte; og saaledes udelukke Skuespillets eneste competente Dommere, de virkeligen fuldstændigen levende Mennesker, fra deres Ret til at dømme.

I Pædagogiken er der ligeledes nogle saadanne almindelige Giftblandere, der ligesom hine ville have sund Forstand, ja Dyd, og Hensigt paa de Unges Dannelse til mere at blive nyttige Mennesker og gode Borgere, end ret levende Personer, end endogsaa i denne Videnskab, hvilken de i øvrigt meget ville simplificere, og rense fra Modegriller og Modens Vidtløftigheder og hensigtsløse Speculadser.

Philosophiske Giftblandere ere de listige Mænner, som ei allene troe, at der virkeligen har været Philosopher til, førend i vort philosophiske Seculum, men som ere skamløse nok til at paastaae, at en Philosoph bør ogsaa have Menneskeforstand, at Philosophiens Hensigt er, ei at more ved Chocoladen eller Toilettet et eller andet nykesløst Hoved, men at den er kun Tant, om ei baade den og enhver agtværdig Videnskab har Menneskeslægtens virkelige Lyksalighed og Forædling til Formaal, som ville giøre Fornuften reen fra skadelige

 Vilde

Vildfarelser, og selv tolerante tilstede i alt, endog deres eget Foredrag, en Scepticisme, der allene har den faste Sandheds Opsøgning til Hiemed. Hvorledes skulde det rette sande Liv bestaae med saadanne Afskyeligheder?

Saa er det sundt i alle Videnskaber. Der er Livets Folk Giøgblandere i Veien, hvis bræsende Sætninger de ved hvert Skridt maae vogte sig for; som paastaae, at der hører Speculation, Skarpsindighed, Studeren og Aars Flid til Indsigt i de speculative Videnskaber; at den, der vil ansees for Lærd, maae have lært noget; den, der vil have Kundskab i Historien, maae have læst andet end stundom en Avis; den, som skal kiende Naturhistorien maae kiende mere end Spenat fra Syrer, og Østers fra Hummer; den som vil hedde Chymiker, maa kunne mere end kaage Thevand, og Astronomen mere end skielne fuld Maane fra Nyet. Hvorledes bestaaer Livets Lærdom med alle disse Fordringer? Sikkerligen, det er farligt for den Levende at begaae sig, uden at falde nogen af disse farlige Mennesker i Hænderne, helst da de nu strøe deres Gift allevegne, endog i de smaae Skrivter, som dog egentligen ene burde være for de her omtalte Livets Folk.

Det Maanedskrivt, for hvilket jeg har bestemt denne min Afhandling, har jeg vel stundom

i den-

i denne Henseende ei saa saare meget af bestaare mig over. Dog: endog her findes næsten hver Gang adskillige Stykker, der strækkeligen vise, at Udgiverne selv maa, i det mindste undertiden, være Dødens, ei Livets, Mennesker, i det de bestandig indrykke Ting, der ei blot ere af erklærede døde og Dødsens Folk, men tillade, at de endog der udøse den dræbende Gift. Deres Samlinger indeholde myrdende Stykker i enhver af Livets Videnskaber. En viis Mand, som ei allene har hendrevet sin hele Tid paa det Nattens Arbeid, at samle sig den meest colossalske Forraad af nyttig Kundskab i alle Videnskabernes Dele, selv sammenskrevet mange store Quartbind, hvoraf saa godt som intet er Føde for den reet levende Verdens Nysgierrighed, og som aldeles ikke kunne giennemløbes ved Toiletten eller mindre ved Dejeuneen; ja en Mand, der, med fuld Villie til at nyde det fuldstændigste Liv, frarøver det meget betydelige Rigdomme, som han anvender paa et stort Bibliotek, hvilket han holder aabent for alle, ja lokker saa mange han kan til dets flittige Brug, alene i den mordiske Hensigt, at giøre en virkelig udbredt, nyttig, hæderfuld, og med de her omtalte Menneskers Liv aldeles ikke bestaaende Kundskab saa almindelig som nogensinde mueligt; af denne Mand indrykker man i dette Maanedskrivt endog adskillige

Arbeider — en anden Mand, som ligeledes hendriver sine Dage, dem han og heel vel kunde bortkaste i et flinkt Liv, paa at grandske paa Statens, paa Menneskenes, ja paa Bondens Lyksalighed; som er fortroelig nok med alle Tiders Tænkere og Philosopher for at udstrøe deres tilligemed sine egne hine ei vigende, Sætninger i sine mange saa lærde som kiærnefulde Skripter, der forudsætte moden og alvorlig Tænksomhed, og Uliv, og have allene Ideers Forædling, og derved Menneskekiønnets Kaars, større Blidhed og Held til Formaal — en tredie der i samme Hiemed fører Dybsindighed, Lærdom, politisk, oeconomisk, philosophisk udtænkt Klogskab med sig, ei allene i sine Skrivter, men overalt, endog paa sine Lystreiser — en fierde — en — hvo kan tælle dem, som ere besiælede af den selv samme Aand — og Arbeider af alle disse, alle i Forfatternes sædvanlige Aand, indstrøer man i dette Maanedskrivts Hæfter, som man har givet det allerede med Livs Ideerne lidet passende Navn Minerva. Hvor megen Givt her i Stedet for den lette Føde, de levende Mennesker her havde Ret til at søge for deres Siæles politiske, philosophiske, æstetiske Evner — ja det æstetiske; hvor meget er der af de egentlige æstetiske Stykker, der dog vel burde være for Verdens egentlige levende Folk, der af

dem

dem kan nydes, og ei ere besmittede med de mod Livet stridende Ideer. — Saa er det med Pædagogiken; endog af denne Modevidenskab har man her adskillige Gange, især engang for nylig, seet noget, der paa det forskrækkeligste streed mod alle Livets ovenanførte Begreber — lige til Dramarturgien, saa finder man adskilligt didhørende i dette Maanedskrivt, alt stridende lige mod det, som en levende Person kunde have Gavn af; tvertimod svare endog her Ideerne til det, vi nys anførte om Givtblanderne for det sande Livs Mennesker.

Da jeg fandt det Skade, at endog her Gikten saa meget skulde blande sig, fremsættes og maaskee bedaare en eller anden uskyldig Dødelig, der kunde troe i det mindste disse smaae Hefter uskadelige, har jeg just her villet fremsætte Hovedtrækkene af Livets Lære, deels i Almindelighed til nyttig Underviisning, deels til at tiene baade til Advarsel og til Modgivt mod de befrygtelige Virkninger af hine farlige Ting, som der ellers kunde indaandes, men som jeg vil i det mindste giøre mit til at man skal vogte sig for.

Engang befængt med deslige Givt, om ei alt dræbt, bør man for det første med Klogskab afholde sig fra alt det, hvori man kan formodet, at deraf noget indeholdes. Ved stræng Afholdenhed, og ved i det Sted at lade sin Siæl nyde andre

hedre med Livet passende Ting, der ere bekiendte nok og kan haves i Overflødighed, vil den levende snart igien komme til Helbred. Man anbringe klogeligen det livbringende Middel, for at fornye i alle Dele den Opbrusning, den Fermentation, der ved Givterne kunde være bragt i Standsning, og den forfaldne Helbred og Sundhed oprettes paa ny. Men tarveligen maa Siæleevnerne forsynes med litterarisk Næring, thi ellers er Døden uundgaaelig.

Ottende Kapitel.

Om Døden.

Har dette Liv Behageligheder fremfor den Tilværelses Maade, som man uretteligen tillægger Livets Navn, saa har det dog ogsaa den Ubehagelighed, at Døden ei allene ad alle de ordentlige Veie, men desuden, som vi have seet, ogsaa ad mange andre Biveie, gior dræbende Udfald paa de ret fuldstændigen levende Mennesker. Thi ligesom man kan være Menneske, uden at leve, saa kan man ogsaa holde op at leve, uden derfor strax at holde op at være Menneske. Tvertimod seer man heel ofte Mennesket næsten først ret at blive til, naar hans Liv med alle er ophørt. Vi vide mangen brav Mand, som, efterat have henlev et

levet sine Ungdoms Aar i et meget effervescent og rask Liv; og enten tilsat de Udbringende Midler, eller Brusningen paa anden Maade er standset. Et død; men derpaa er den før præcipiterede Menneskeforstand og Virksomhed steget op igien i hans Masse: han har, skiøndt alt død, begyndt en for det sande Liv skrækkelig og afskyelig, men for Dødens Folk nyttig og virkelig, Menneske-tilværelse, har i denne bragt det til megen Storhed, og er først efter adskillige Snese Aar vandret ud af denne sidste Tilværelse, et til Døden, men til en evig Virksomhed, ved det han her i Dødens Tilstand udrettede, hvor, efter den Classe Philosopher, der kalde sig Theologer, hans Bestemmelses sande evige Tilværelse først har Sted, medens hans Navn og Ære, evig ny, lever i Aartusinde blandt de Døde, og vandres af Livets Folk.

Men uagtet det rette og sande Liv har saa mange Udgange, og er ideligen i Fare for saa mangehaande Dødsmaader, saa har det, foruden dets Behagelighed, dog endnu det Fortrin for hint uægte Liv, at saalænge den legemlige Opløsning ei er gaaet for sig, er der stedse et Haab tilbage om at kunne fødes paa ny, og igien begynde dets Løbebane, om end det ved et eller andet Tilfælde kan være ophørt. Intet er almindeligere end at den, der formedelst en Bankerot, en Unaade, en

Afsettelse, Ulykke i Spil o. m. er dræbt, og han giort Reisen til Skyggernes Land, ved modsatte Lykkes-tilfælde igjen opvækkes fra Døden, og begynder sit Liv fra for af; men er man engang død fra den Vegetation, som de Livløse kalde Liv, saa er det næsten reent uden Exempel at man er vendt tilbage.

Saavel i dette sidste, som i det første, ægte Slags Liv, bør det være den Kloges Stræben at leve saaledes, at Tilstanden efter Døden kan blive saa god som mueligt. Saasom der er kun lidt Godt ved det simple Liv, som vi i vor Afhandling stedse have kaldet, som det sig burde, en Dødens Tilstand; saa har man lagt Mærke til, at de Klogeste have anseet den Overgang fra deres Vegetation, som de kalde Døden, for en virkelig Fordeel, da de altid efter en saa lumpen Existence maatte have Haab om at vinde ved Forandringen. Saa er det ikke med Døden fra det rette Liv. Der er ikke mindste Haab om, at den jo maatte være mindre ønskelig end det Liv, man ved Forflyttelsen forlader. Det eeneste man her har at stræbe for, er, at man tager med sig fra Livet ei allene Erindringen om saa megen Nydelse i Livet som mueligt, men, om mueligt, endnu en Deel, jo mere jo bedre, af det, som her udgiorde Livets Væsen og dets Fryd, deels til at moroe sig med nu i

Den

dens Forfatning, deels til derved igjen, saa snart skee kan, at fornye det tabte Liv. — Saaledes er en Fallit oftest Døden. For kortere eller længere Tid oversættes næsten stedse Fallitspilleren i de Dødes Selskab. Men har han anstillet sit Spil med Klogskab, saa er denne Død af liden Varighed, og Livet begynder derved igien som oftest kun des herligere; men lykkes det end ikke at komme ordentligen til Live, saa kunne Fallitspillerne dog næsten stedse tage med sig til Skyggerne saa meget, at Overgangens Ubehagelighed meget formindskes, og liden eller ingen Forandring mærkes. Saaledes berger det stedse paa det første Liv, hvorledes Tilstanden efter Døden skal blive; og saaledes er det altid i den Vises Magt, at lave det saa, at det skal blive, om ei just i dette sidste Tilfælde, en Vinding, saa dog ved Viisdommens Hielp taaleligt og godt.

Jo mere ustadigt, jo flere Farligheder underkastet Livet er, jo stærre Opmuntring har altsaa den Forstandige til ei blot at leve for denne nærværende, men stedse at tænke paa den kommende Tid; og saalidet som vi i den livløse Vegetation, som almindeligen kaldes Liv, raade til det fortvivlede Selvmord, saa meget raade vi i det virkelige og fuldstændige Liv den tænksomme Levende til heller i Tide, og medens han behæn-

digen,

higen kan, at forlade Livet, medens han endnu kan bringe Trøst herfra med sig til Skyggernes Land, end at vore det yderste for at vedblive et med Ubehageligheder omspændt Liv alt for længe, og derpaa nedsynke i en uopvækkelig Død, en Tilstand uden Spor af det første raske Livs Blidhed. Thi ligesom en god General har tidt vel saa megen Ære af en skiøn Retirade, som af et vundet Slag, saa er det for den Levende, der ei seer sig i Stand til at vedligeholde Livet for stedse, baade mere ærefuldt og mere nyttigt, naar han veed i Tide at retirere, og kan i Døden lee ad baade Levende og Døde, som nu ei formaae at forstyrre den tryggere, skiøndt i somme Dele mere indskrænkede, Lyksalighed, han nu i sin frivillige Døds Forfatning efter velspillet Bankerot, tagen Afskeed o. d. l. kan nyde i Roe, saa meget desmere, som han efter forandrede Omstændigheder kan maaskee fornyet reise sig af sin Aske til et endnu herligere fuldstændigere Liv.

Dette var, hvad jeg havde i frugtbar Korthed at foredrage om det physiske Liv, hvorfra man nu, som jeg meldte i Fortalen, uden Tvivl maaskee vil troe mig selv udelukket. Jeg klager ikke. Skiøndt paa anden Maade, kan man virkeligen uden Liv være lykkelig. Jeg ønsker ikke den Ære at leve; men alles, Levendes og Ulevendes, Lyksalighed er mit Ønske, og var mit Arbeids

Hen-

Hensigt. Finder jeg, at det optages nogenledes efter Hensigten, saa stræber jeg en anden Gang at handle ogsaa om det politiske Liv. Det være med det, som her er afhandlet, for denne Gang nok.

Griselde,

efter Nicolay.

1.

Grev Anton var en Adelsmand
Med ungt og frigt Blod;
Smuk var han selv, og stort hans Land,
Og al hans Handling god;
Men Ægtestandens Fiende var
Han aabenbar.

2.

Det Had lidt underligt og sært
De fleeste forekom;
Det ingen Undersaat var kiært,
Og man blev eenig om,
Gesandtskabsmænd med Viisdoms Bud
At ruste ud.

3.

Til Greven talede de saa:
"O Herre, for din Daad
"Og Klogskab ei, og vi formaae
"Dig ei at give Raad;
"Men Troskab os dog byder eet,
"Tilgiv os det!

4.

"Ei noget Folk i Verden har
"Sin Første kiær som vi —
"Vi stedse lykkelige var',
"Og du er Skyld deri —
"End er du ung, men Tiden gaaer
"Dog med hvert Aar.

5.

"Den gaaer, og kommer ei igien,
"Og Maalet nærmer sig;
"Forbi var alt vort Held, om den
"Berøvede os dig;
"Da blev dit Herskab underlagt
"En fremmed Magt.

6.

"Om Himlen vil, at du endog
"Os overleve maae,
"Saa skal den samme Skiæbne dog
"Vort Afkom forestaae."
"Foragt, saa beder dig dit Land,
"Ei Ægtestand.

7.

"O lad vi i vort Naboelag
"En Frøken, skiøn og riig,
"Opsøge; gift dig, og opdrag
"En Søn, som ligner dig,
"Saa fremmes dit og dites Vel
"Og Stitens Held."

8.

Han svared: "Børn, mig Himlen har
"Til Herre indsat her;
"Og i mit Huus jeg altid var,
"Hvad jeg i Landet er;
"Men som en Kokkefyrst derl,
"Det var forbi.

9.

"Thi Herskelyst, og Overmod,
"Og Egensindighed
"Fra Evas Tid er Kiønnets Lod;
"Jeg hidsig er, og veed;
"Hvor let jeg, om jeg Modstand fik,
"En Feil begik.

10.

"Dog som jeg skylde villig vil,
"At giøre hvad I bad,
"Opofrer jeg den Roe, jeg har,
"Og glemme vil mit Had;
"Til Egtestand; men selv en Brud
"Jeg søger ud.

11.

"Hvem det end blir, hvordan og hvor
"Jeg hende vælger mig,
"Hun være liden eller stor,
"Og fattig eller riig,
"Saa sværger hende Troskabseed
"Og Lydighed."

12.

De svor. Nu Grev Anton drog
Med Ridder Gorm, sin Ven,
Igiennem sine Lande og
Til Naboelauget hen,
Og hvor de gik, og hvor de kom,
De saae sig om.

13.

Saa mangen Skionhed saae de der,
Af Greve-, Fyrsteblod.
"Tag hende," raadde Gorm om hver,
"Hun dydig er og god!"
"God nok for Dig, kiere Ven!"
Var Svaret; "men —"

14.

"Gir du dit Liv til Pant? nu vel —"
R. G. "Nei, men jeg troer endnu,
"Det Kiøn den beste halve Deel
"Af Verden er; og du,
"Som taler saa fornærmelig,
"Forsynder dig."

15.

"Hidtil enhver mit Haab bedrog,
"Jeg saae," var Grevens Svar,
"At Een for dum, og een for klog,
"Og alle stolte var";
"For andre vælger man saa let,
"Og vælger slet."

16.

Gorm brummed' langs ad Veien hen;
Imidlertid man kom
Med uforrettet Sag igien
Til Grevens Herredom,
Der man en eenlig Hytte saae
I Skoven staae.

17.

Herind man til Forfriskning gaaer;
En Olding sidder der
I Puder støbt, med sneehvidt Haar;
Saa pynteligt det er
Omkring ham, som en fattig Mand
Det have kan.

18.

"Tit kom jeg under dette Tag,"
Begyndte Gorm, "og du,
"Min gode Siwert, er saa svag?
"Hvor er din Kone nu?
"Ja hun, Hr. Greve, viser det,
"At jeg har Ret."

19.

S. "Min fromme Lise Døden tog
"Desværre bort fra mig!"
R. G. "Du eenlig? men her seer jeg dog
"At intet mangler dig —"
S. "Nei, thi med Alting god Beskeed
"Griselde veed.

20.

"I hende vel erindre kan,
"Hun voxde til hvert Aar;
"Nu pleier hun mig gamle Mand,
"Og Huset forestaaer;
"Hun from, som hendes Moder er,
"Og endnu meer.

21.

"Thi seer I, naar jeg mangen Gang
"Var noget vanskelig,
"Snart Lises Prækken var for lang,
"Snart saae hun suurt til mig;
"Men stille, hvad der giøres bør,
"Griselde giør.

22.

"Jo meer fortrædelig og sær
"Min Lune være maae,
"Jo meere taus og mild hun er;
"Og sligt jeg skiønner paa,
"Og takker hende inderlig,
"Og skammer mig."

23.

End talede den gamle Mand,
Da hurtig, som en Vind,
En Pige med en Melkespand —
Griselde — hopper ind;
Men standser, da hun Fleere her
I Stuen seer.

24.

Som Rosen skiøn hun staaer, og veed
Ei selv, hvor skiøn hun er.
Med Frihed og Beskedenhed
Hun hilser hver især,
Og til sit Arbeid glad igien
Hun iiler hen.

25.

Alt gaaer fra Haanden let og snart;
Kun Melk, og Ost, og Smør,
Og Frugter af forskiellig Art
En landlig Ret udgiør;
Hvad hun berører, Velsmag faaer,
Og færdigt staaer.

26.

Hun overgaaer sit heele Kiøn;
Hvert Ansigtstræk, og hver
Af hendes Miner konstløs skiøn,
Og blid, som Vaaren er,
Og skiøn er Stilling, Vext og Gang,
Og Stemmens Klang.

27.

Paa hende Grevens Øie fast
Er heftet. Hun igien
Til ham saa mangt et Øiekast
Nysgierrig stiæler hen.
Sin Fyrste ønsker man dog tit,
At kiende lidt.

28.

De gik fra Bordet, takked', og
Paa Reisen gave sig.
"Ei!" udbrød Gorm, "saa fandt vi dog
"I Hytten endelig
"Den Perle, som ei Hovedstad
"Og Hof besad.

29.

"Thi alt, hvad nogen ønske kan,
"Det er foreenet her;
"Vel er hun ei af Adelstand,
"Men det din Fordeel er;
"Desbedre Greve hun for dig,
"Vil skikke sig."

30.

"I Sandhed," var Grev Antons Svar,
"Jeg tilstaaer, hun er skiøn,
"Men Herskesygen eengang har
"Fordervet hendes Kiøn:
"Med al sin Skiønhed hun saa let
"Kan ligne det."

31.

N. G. "Nei, Greve, der er Forskiel paa
"Gemyttet. Skiønt jeg før
"Ei nogentid Griselde saae,
"Jeg sikkert vædde tør,
"Du hende lig det store Tal
"Ei finde skal."

32.

G. A. "Top! ti Dukater imod fem!
"Du, Vantroe, som ei vil
"Mig tilstaae, at jeg kiender dem,
"Skal blive nødt dertil.
"Naar da Griselde plager mig,
"Jeg plager dig.

33.

For Rigets store Mænd derpaa
En Tuurdag raabes ud,
Da alle sig fremstille maae
For Grevens unge Brud.
Nysgierrig' møde de. Han er
Allene der.

34.

Man hele Gaarden tæt besat
Med Jægerredskab seer;
Jagthornet lyder: Tararat.
De studse; Greven er
Til Hest, og svinger sig afsted;
De følge med.

35.

Og alle ride ligefrem
Did, hvor Griselde boer;
Knap Hytten rummer alle dem;
Den gode Pige troer,
Ei hvad hun seer, og kan ei ret
Begribe det.

36.

"I Gotfolk," under dette Tag,"
Begyndte Greven, "vil
"Jeg vise det, som jeg i Dag
"Indbød Jer alle til:
"Min Brud, om Sivert billig er,
"Staaer hos os her.

37.

"Dog med det Vilkaar — mærker det —
"At hun adlyder mig
"I hvad jeg byder, tungt og let,
"Og venlig viser sig,
"Ei siger mig imod, og giør
"Hvad Koner bør.

38.

Man tier. Siverts Øie til
Sin Datters hæftet er:
"Griselde," siger han, "man vil
"Ophøie dig; men vær
"Betænksom! Er den Fordring dig
"For vanskelig?"

39.

39.

Hun Øinene til Jorden slaaer,
Som unge Piger giør';
En blodrød Farve Kinden faaer,
Som Rosen pryded' før;
Og oprørt hæves hendes Bryst
Af ængstlig Lyst.

40.

"Det Held er stort, den Fordring let,"
Hun svarer: "hvad min Pligt
"Og hvad mit Hierte byder, det
"Blier ikke vanskeligt;
"Men tungt, min Fader, er det mig
"At gaae fra dig."

41.

"Kom med mig, Sivert, til mit Slot,
"Og lad dig pleie der,"
Var Grevens Svar: hvis ikke, got!
"Jeg sørger for dig her.
"I skal, saaofte det kan skee,
"Hverandre see."

42.

Han takkede, og foredrog
Sit Huus for Hoffets Pragt.
Man eenig er. End Præsten dog
Ei Haand paa dem har lagt.
Det skeer. Ved Bordet ligefrem
Han vier dem.

43.

Snart skikkede Griselde sig
I Markgrevindestand,
Var klog og mild, og sædelig;
Og i det hele Land
Og Nabolaget, hvor man kom,
Blev talt derom.

44.

Hun troelig sin Gemal adlød,
Ei sagde ham imod,
Men af hans Ansigt, før han bød,
Hans Villie forstod.
Naar Siverts Kys belønned' det,
Var alting let.

45.

"Ei!" sagde Gorm, "jeg undret har:
"En Maaned er forbi,
"Og ingen Grund til Klage var —"
Grev Anton svared: "bie!
"En Prøve skal afgiøre det,
"Om du har Ret."

46.

Paa tusend Maader prøves hun,
Og plages jammerlig.
Hun vækkes af sin Søvn, og kun
For strax at pynte sig;
Er Pynten færdig, hun igien
Afklædes den.

47.

Med Giester har hun Huset fyldt;
Fra deres Dands og Spil
Hun udelukkes uforskyldt,
Men seer ei suurt dertil;
Er mild og venlig nu som før,
I hvad han giør.

48.

Den Seier Vanskelighed har;
Grev Anton føler det,
Og siger: "Gorm, nei hidtil var
"Min Fordring alt for let;
"Hun i en større Prøve kan
"Ei holde Stand."

49.

Hun hentes, og han taler saa:
"Jeg strængt forbyder dig,
"Hen til din Fader meer at gaae;
"Man nok desuden, mig
"Til liden Ære, veed det her,
"Hvis Barn du er."

50.

"Før da du selv det holdt for Ret,
"Mig dobbelt Pligt det var,
Hun svared: "du forbyder det,
"Jeg kun at lyde har.
"Dit Forbud er mig smerteligt,
"Men dog min Pligt."

51.

51.

G. A. "Ha! seer du, Gorm! hun siger alt,
"Mit Bud besværligt er."
K. G. "Om hendes Hierte let det faldt,
"Jeg lasted' hende meer;
"Hun lover dig for meget — nei,
"Jeg holdt det ei."

52.

Hun holder det. Tit maa hun med,
Naar Greven kiører ud;
Hun seer sin Faders Huus, og veed
Det alt for strænge Bud,
Og smiler; did, hvorfra de kom,
Han vender om.

53.

"Nei," raabde Gorm, det gaaer for vidt!
"Stor Uret hende skeer.
"Hvo taalte det, som hun har lidt?
"Jeg vedder ikke meer,
"Og dine ti Dukater jeg
"Begierer ei.

54.

G. A. "Den Bagatel jeg agter stort!
"Men her det gielder kun
"Om Æren, som ei skienkes bort;
"Du tilstaae skal, at hun,
"Saa lidt, som andre, ganske from
"Til Verden kom."

55.

N. G. "Saa vær dog mindre grum; du veed,
"Hun er frugtsommelig.
"Den Uret, hun uskyldig leed,
"Vil siden angre dig
"Som Fader. Tænk, at denne Søn
"Er Landets Bøn."

56.

Men ak! hun fik i Sønnens Sted
En Datter til sin Qval.
Grev Anton hører det, og vred
Han vil, at Barnet skal
Berøves Moderen, hvor haardt!
Og føres bort.

57.

En Jæger barsk det rive maae
Bort fra Griseldes Skiød.
"Hvor skal det hen?" — I Skoven; saa
Min Herre, Greven, bød. —
"O Grusomhed! Men dog hans Bud
"Det er — o Gud!

58.

Hun trykker det for sidste Gang
Med Taarer til sin Barm;
Men Greven sees; med uhørt Tvang
Forstiller hun sin Harm.
Han vinker: "Bort dermed!" Det skeer,
Og tavs hun er.

59.

Og nu, som om det intet var,
Han venlig viser sig.
Hun samme blide Mine har,
Sig selv bestandig liig,
Vil Taarer stundom bryde frem,
Hun skiuler dem.

60.

Men siden naar hun ene gik,
Da randt en Taareflod,
Og Luft det pinte Hierte fik:
"Saa grumt sit eget Blod,
"Mit elskte Barn, at kaste bort —
"Det er for haardt!

61.

"Dog nei, han kan ei dræbe det;
"Hans er det; hvad han giør,
"Om det er Uret eller ret,
"Jeg ei udforske tør.
"Min Pligt skal evig være mig
"Ubrødelig."

62.

Hun væbner sig med Mod, og vil
Fordølge hvad hun leed.
Men Gorm, som gik og hørte til,
Blev rørt, og raabde vred:
"Du handler, Greve! som Tyran,
"Og ei som Mand.

63.

63.

"Saa mange Prøver, og endnu
"Saa haard! Naturens Baand
"Af Lune sønderriver du,
"Barbar, med grusom Haand,
"Dit Venskab kun er Skam for mig.
"Jeg flyer dig.

64.

G. A. "O bliv, min Ven! ei Grumhed var
"Mit Væsen, som du veed.
"Naar jeg Griselde plaget har,
"Jeg selv ei mindre leed;
"Men Guldet dog i Ilden maae
"Sin Prøve staae.

65.

"Jeg kiendte hendes Kiøn saa vel;
"Tit undrede det mig,
"At hver en Fruentimmer-Siel,
"Som Vinden dreier sig;
"Dog hidtil hun med stadigt Mod
"Sin Prøve stod.

66.

"Snart troer jeg, at jeg ei har Ret;
"Een Prøve — ikkun een
"Skal endelig afgiøre det:
"Besværlig bliver den;
"Jeg derfor bie vil med Flid
"En føie Tid."

67.

For Greven i Griseldes Favn
Et kierligt Aar hengled;
Han nævned' ikke Barnets Navn:
Hun var tilfreds dermed,
Og klaged' ei, og troede sig
Saa lykkelig.

68.

End fødde hun dog ingen Søn;
Da talte Greven saa:
"Jeg gifted' mig paa Folkets Bøn
"For til mit Land at faae
"En Arving. Jeg maa skille mig
"Igien fra dig.

69.

"Vort Egteskab ufrugtbart var,
"Og Himmelen imod;
"Jeg mig en Gemalinde har
"Udsøgt af Fyrsteblod;
"Du til din Fader da igien
"Kan reise hen."

70.

Med samme Venlighed som før
Hun svarede derpaa:
"Hvad min Gemal og Herre gior
"Er velgiort. Jeg vil gaae.
"Hist i en Kiste har jeg lagt
"Min Bondedragt."

71.

Juveler, Kniplinger og hvad
En fornem Dame bær',
Afrives. Hun er lige glad.
Det snart utroligt er.
Livstykke, Liin, det korte Skiørt
Er alt iført.

72.

Hun kyssed Greyens Haand, og ned
Paa den en Taare faldt.
Han røres inderlig derved,
Og vil afbede alt;
Dog end paalægger han sig Tvang
For denne Gang.

73.

Hun gaaer sin Vei. Med Taarer see
Betienterne derpaa.
Den haarde Medfart laste de.
"O taler ikke saa!"
Hun svarer, "giører hvad I bør;
"Min Pligt jeg giør."

74.

Forskrækket og tillige glad
Sin Datter Sivert seer,
Og ængstelig han hører hvad
Der forefaldet er.
"Mit Barn, udbrød han, "kiender du
"De Store nu?

75.

"Mit Hierte du blandt dem ei fandt,
"Og dit jeg savned her.
"Du lød din Pligt, og overvandt:
"Det glæder mig end meer.
"Vær nu som før. En Drøm det var,
"Den Ende har."

76.

Kort Tid derefter Greven dog
Fra Jagten rider did.
Alvorlig Sivert ham modtog;
Griselde stod med Flid
Tilbageholden tavs og paa
Sit Arbeid saae.

77.

"Mit Bryllup snart," saa taler han,
"Skal holdes; alt er godt;
"Kun en Huusholderske jeg kan
"Behøve paa mit Slot:
"Du kiender det, og god Beskeed
"Med alting veed.

78.

"Paatag dig det, og til mig kom,
"Saa skal du see min Brud:
"Hun har en Broderdatter, som
"Hos hende bled sat ud:
"Et deiligt Barn: Tolv Maaneder
"Det gammelt er."

79.

Med Magt Grifeldes Øie nu
En Taare giennembrød.
"Tolv Maaneder" det Ord endnu
I hendes Hierte lød.
Hun tvang sin Graad for Greven; men
Han merkde den.

80.

"Min Herres Bud" hun gav til Svar,
"Jeg lyder som jeg bør."
Han gaaer. Hun siden hos ham var,
Og alting færdigt giør
Til denne Brøllupshøitid, som
Han taled' om.

81.

Nu saae man hende tiene der,
Hvor hun som Frue bød.
Forundret, rørt og henrykt er
Den Flok, som hende lød.
Hun eene ingen Tanke har
Om hvad hun var.

82.

En Dag, da Alting stod beredt,
En Vogn med Grevens Brud
For Slottet holder. Prægtig klædt,
En Dame træder ud,
Af Ridder Horm ledsaget, som
Med hende kom.

83.

"Hvo kan," udbrød Griselde, "dog
"Paa Hofmænd stole meer!
"Han, som mig før i Forsvar tog,
"Selv Brudefører er.
"Men deilig er Hun. Greven det
"Har giort med Ret."

84.

En anden Vogn for Slottet staaer,
Og Barnet er i den.
En ukiendt Fryd hun føler, gaaer
Som draget til den hen,
Og trykker dette Barn med Lyst
Op til sit Bryst.

85.

Hun bærer det, er glad derved,
Og selv det pleie vil.
Som for at see det, Greven med
Sin Dame kommer til.
Hun kysser Brudens Haand, som meer
Paa hende seer.

86.

"Er det," begyndte Bruden, "den,
"Som var engang med dig
"Formælet, og forstødt igien
"Skal nu opvarte mig?
"Nei, det var alt for haardt, og jeg
"Tillod det ei."

87.

Griselde svarte: "Himlen var
"Vort Egteskab imod;
"Jeg kun en ringe Fader har,
"Er ei af Fyrsteblod;
"Den Søn, som Landet ønskede sig,
"Blev negtet mig.

88.

"Mig Greven har forskudt med Ret;
"Jeg ham beskylder ei.
"Men elsk ham, han fortiener det,
"Grevinde, troe som jeg,
"Og Himlen skienke Dem en Søn
"Til Troskabs Løn!

89.

"Kun eet endnu jeg beder, da
"Jeg ei behøver meer:
"O lad mig ikke skilles fra
"Det Barn, som ligger her!
"Dets Pleie ubeskrivelig
"Fornøier mig."

90.

"Du Engel" raabde Bruden, og
"Om Halsen hende faldt.
"Du Engel" Greven høit gientog;
"Hans Kys udslettede' alt;
Og Storm udraabde: "See man det,
"At jeg har Ret?"

91.

Griselde staaer, veed ei hvordan
Det er, og undrer sig.
Da siger Greven: "Elskte, kan
"Du end tilgive mig?
"O deel mit Herredom, og bliv
"Min Lyst, mit Liv!

92.

"Min Haardhed kun en Prøve var,
"Og selv jeg hvergang leed.
"Du er mig dobbelt dyrebar;
"Din hele Værd jeg veed;
"Og mild og ømhedsfuld skal du
"Mig finde nu.

93.

"I Bruden du min Søster seer:
"Du mindst formoded' det.
Og mit, — udbrød hun, — Barnet er?
"Dit Hierte dømte ret,"
Han svared," det min Søster tog,
"Som det opdrog."

94.

"Mit elskte Barn!" hun raaber, "du
"Er atter givet mig?
"En Mand, et Barn, en Søster nu
"Jeg har? hvor lykkelig!"
— Og Ven — tilføied' Gorm. Hun let
Tilstod ham det.

95.

"Og Fader!" raaber Sivert, som
Til denne Høitid der,
Ret som om han var kaldet, kom:
"Nu vil jeg blive her!"
Et prægtigt Maaltid færdigt staaer,
Til Bords man gaaer.

96.

Og alle Hierter hyldeb' nu
Den Brud, som Prøven stod.
Hun lige ydig blev endnu.
Han var saa mild og god.
Og Himlen gav dem snart en Søn
Paa Landets Bøn.

97.

Da Welskland, laae i Barbarie,
(Det længe siden er,)
Var dette Prøvetyrannie
Hos Mænd i Moden der;
Og saare sielden var den Brud,
Som holdt det ud.

98.

Dog vor oplyste Tid indsaae,
Slig Dyd umuelig var.
Man det et mere prøver paa,
Hvorom man Haab ei har.
Den Skik og Mandens Herskeret
Forsvandt med et.

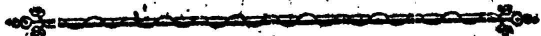
99.

Men I, som Sceptret med Magt
Har vristet af vor Haand,
Og os Afmægtige har lagt
Til evig Tid i Baand,
Formilder naadig, om I kan,
Vor Slavestand.

100.

O vender ikke mod vor Barm
De Vaaben, I engang
Berøved' os med vældig Arm,
Og skyer al grusom Tvang;
Vi taalig os da skikke i
Vort Slaverie.

J. Plum.

Litteratur.

Af Hr. Dr. Münters Offentliche Vorträge uber der Reden und Begebenheiten Jesu nach den vier Evangelisten er den 4de Deel udkommen og sælges hos Bogtrykker Höecke for 1 Rdlr.

Hr. C. E. W. Schulze har udgivet den 4de Aargang af sin Physikalske Aarbog, som faaes hos Agent Gyldendal for 3 Mk. 12 ß.

Af Ugeskriveten Morgenposten er paa Boghandler Poulsens Forlag udkommen den 3die Aargang; af Samleren, som udgives af Hr. Bøgh paa Boghandler

ler Lønstrups Forlag, den 1ste Aargang; og ligeledes den 1ste Aargang af Kritik og Antikritik, som Bogtrykker Popp forlægger. — Prof. Todes Museum for Sundheds og Kundskabs Elskere er sluttet med No. 24, og Tilskueren i Kiøbenhavn med No. 26.

Hr. H. J. Birch har udgivet et udtog af den bibelske Historie for Børn. Den sælges hos Agent Gyldendal for 10 ß.

Hr. F. L. Æ. Kunzen har paa Sønnichsens Forlag, udgivet Zerstreunte Compositionen für Gesang und Clavier. Prisen er 2 Rdlr.

Michel og Malene, en heroisk Opera i 3 Acter, skrevet til Hr. Capelmesters Neumans Musik til Orpheus, sælges hos Bogtrykker Morthorst for 14 ß.

Belidor i Hytterk, en Fortælling sælges hos Forfatteren Hr. E. Balling for 2 Mk. 4 ß.

... nsionen i Kritik og Antikritik over Skrivtet, om Kiøbenh... borgerlige Militaire er særskilt og aftrykt og sælges hos ... trykker Popp for 4 ß.

Mag. Pallini har ... et Svar paa en Beskyldning for Plagiat, som Hr. ... H. S. Bloch har indrykket imod ham i No. 52 af Samle... Svaret sælges hos Svares Enke for 4 ß.

En Foraars-Prædiken af Pastor Maurenbrecher, oversat af Hr. D. F. Staal, sælges hos Bogtrykker Schulz for 6 ß.

H.

❖ ❖ ❖

Selskabet til de skiønne Videnskabers Forfremmelse har i adskillige Aar forgiæves ventet, at

at kunne modtage saa mange Arbeyder i Poesie og Veltalenhed, at det kunde have fortsat sine Samlinger efter den hidtil fulgte Plan. Men da en iblant Skribenterne mere udbredt god Smag, (hvori Selskabet tør tillægge sine Bestræbelser nogen Andeel), og den tiltagne Læselyst hos Publikum, giøre en Forandring i dets Virkemaade nødvendig, saa har det i et Møde af 13 November f. A. besluttet, at ophøre med videre Fortsættelse af Forsøgene i de skiønne og nyttige Videnskaber, hvoraf 7 fulde Bind eller 14 Stykker er[illegible]komne, og ved Hielp af dets Besparelse i de senere Aaringer at virke desto kraftigere efter en Plan, der er mere passende til den [illegible] Litteraturs forandrede Tilstand. Selskabet udsætter da en Premie af [illegible]sinde Rigsdaler for det beste episke D[illegible] af det alvorlige Slags, over en selv[illegible] Gienstand, saaledes, at naar inden [illegible]gangen af indeværende Aar indleveres til Selskabet en eller flere Sange, tilligemed Planen af det hele Digt, og denne Prøve, saavelsom Planen, finder Selskabets Bifald, kan Forfatteren, ifald han forlanger det, erholde en Understøttelse til videre Opmuntring af 200 Rdlr., det øvrige af Premien forbeholdes ham indtil det hele Digt er indleveret, og svarer til Prøven. For Resten giver denne Understøttelse ham ingen

Ret

Ret til den fulde Premie, ifald han enten forsømmer at indlevere det hele Digt inden 4 Aars Forløb fra 1. Jan. 1789 af at regne, eller en anden imidlertid skulde indkomme med en heel Epopee, som fandt større Bifald hos Selskabet, da denne erholder Ret til den fulde Premie. — Foruden dette indbyder Selskabet Nationens Skribenter til at arbeide, og til det at indlevere andre originale Værker i Poesie og Prosa, saasom Læredigte, poetiske Breve, Samlinger af Oder, Sinddigte o. s. v., en Dansk Talekonst eller Rhetorik, anvendt paa Landets Sprog, en Dansk Digtekunst eller Poetik, med Hensyn paa vor egen Poesie og Prosodie; med Smag forfattede Levnetsbeskrivelser, eller Historier, og andet mere. Disse Stykker, naar de indsendes til Selskabet, og i Almindelighed finde dets Bifald (thi i Kritiker over enkelte Steder indlader Selskabet sig ikke), trykkes for dets Regning, og for hvert trykte Ark erholder Forfatteren af de poetiske Stykker en Belønning af 10 Rdlr., og af de prosaiske en Belønning af 5 Rdlr., saasnart Skriftet er trykt. Stykkerne indsendes, som sædvanlig, under Adresse: Til Selskabet for de skiønne Videnskabers Forfremmelse, til Underskrevne, dets bestandige Secretair.

J. Baden, Professor.

Historien.

Spaniens Konge Carl III døde den 13. Decbr. han var over 72 Aar gammel, og har besiddet Troner i 54 Aar, nemlig fra 1735 til 1759 den neapolitanske, og siden til sin Død den spanske. Man roser hans Valg af Ministre. Han elskede Jagten saa umaadeligen, at den var hans daglige Beskiæftigelse; naar Veiret aldeles ikke tillod Jagttoure, slap han Vagtler løse i sine Værelser, som han der holdte Jagt paa. Han betalte den Skade, det kiære Vildt blev overbeviist om at have anrettet; og saadan Erstatning skal aarlig have beløbet sig til en Million Piastre. Dette udgiør i 54 Aar en Capital. — Hans Søn og Tronfølge have Dagenes Historieskrivere allerede førend Faderens Død berettet om, at hans Regiering vil med Fortælling om Kongedaad sysselsætte Samlerne af hans Annaler, og betrygge hans Navn, naar ogsaa han skal forlade Spaniens Trone, fra at uddøe, ved at tvinge endog fierneste Folks smaae og store Historikere til at forkynde Roes over ham. En af hans første Beskiæftigelser var, at indslutte hans afdøde Faders Vildt i Dyrehaverne saa de ei skulle ødelægge Landmandens Agre. Hvad endog her er fortalt om mange-

haan-

hængde oeconomiske Indretninger og Forbedringer i Riget, skal for en mægtig Deel være hans Værk, og Europa venter i ham en oplyst og virksom Mand paa den spanske Trone.

Frankerig. Efterat man allerede atter og atter har talt om at Necker skulde være meget nær ved at have udspillet sin Rolle paa den store Skueplads, da Adelen har villet giøre det sandsynligt, at han under Skin af at paatale Menneskerettens Handthævelse vil forandre det uindskrænkede Monarkie til anarchisk Democratie, viser det sig at det er allene sine Ønsker man talt om. Da man talte til Kongen om at affskedige ham, skal han have svaret, Staae De mig inde for, at jeg ikke bliver nødt til, tredie Gang at kalde ham tilbage? — Besynderligt nok er det, at det er det parisiske Parlament, der længst er vedblevet at sætte sig imod den Gunst, hvormed man begynder at betragte Folket. — Dette har i Skuespilhuuset, det eeneste Sted, hvor det stedse har havt Skin af at en Rest af Folkefrihed har vedligeholdt sig, med Henrykkelses Yttringer modtaget dets Ven og Talsmand, Hertugen af Orleans, og derimod med tydelig Uvillie Prindserne af Conde og Conti, der vare paa det modsatte Partie. — Stændernes Forsamling er nu vis, da Sammenkaldelses

Bre-

Brevene alt ere udstedte den 6 Jan., og Samlingen skal gaae for sig den 20 April.

Storbritannien seer endnu med Forvirring sin Konge i samme Forfatning, som siden i October. Debatterne angaaende Regentskabet udarte til Hidsighed og Overilelser. Det skal saa meget være Prindsen af Walis's Alvor ei at ville uden efter Folkets og Parlamentets Ønske modtage det, at det skal alt være ham tilbuden, og afslaaet af ham, hvilket dog sildigere Efterretninger igien nægte. Hofpartiet skal nu eene stræbe, paa at udhale al Foranstaltning med Regentskab, for at see Enden paa Kongens ulykkelige Forfatning, hvilken dog ei skal tegne til at nærme sig, men Haabet om at han nogensinde vil komme sig blive stedse mindre og mindre. Man ytrer nu offentligen sin Frygt for Forandringer i Ministerio, saasnart Prindsen faaer Haand med i Bestyrelsen, der ville blive heele Britannien meere end ubehagelige. — Hvor almindeligen man er tilfreds med Pitt, viser den Beslutning den londonske Magistrat tog, at sende ham og det royalistiske Partie af Parlamentet en Taksigelses Adresse, for hans og deres Iver i at forsvare Constitutionen; og end meere om det er sandt, at Kiøbmandskabet, om han ved en Forandring faaer Afskeed, vil sammenskyde til en Pension for ham af 10,000 Pd.

Pd. Sterl. aarlig, forNden en endnu betydelig Foræring engang for alle.

Keiseren har efter sin Hiemkomst været noget syg; og skal efter alles Ønske have besluttet, ei meere selv at gaae i Spidsen for sine Tropper. — Der laves imidlertid, ei allene ved den tunge Krigsskats Indsamling, men ved 130,000 Mands Recrutering, og paa alle Maader til den hidtil ulykkelige Krigs Fortsættelse.

Rusland. Da man efter sildige Efterretninger, om at Tyrkerne havde undsat Oczakow, mindst formodede dens Erobring, faaer man det uventede Budskab om, at den af Potemkins Hær dog ved en fortvivlet Storm blev indtagen den 17. Dec. Saa blodig skal denne Storm have været, at der af Besætningen, som skal have været 10,000 Mand, kun blev 2000 Mand tilbage. Den skal ogsaa have kostet Russerne en 3 til 4000 Mand. Den skal have været Frugten af en Fortvivlelsens Beslutning, da de Beleirende i Fæstningens nøgne Egn i en meget haard Vinter udstod utroelig Elendighed, og var i Fare for derved at maatte tvinges til at forlade det heele Værk, og endda for det meeste omkomme i Jammer. — Tyrkerne skal imidlertid have befæstet Bender saaledes, at den

endt

endnu vil være en stærk Dæmning for de seirende Russers videre Fremgang. Man saae i Avisørne Veien til Constantinopel ligefrem efter Oczakows Erobring aaben; men man oversaae Bender og Dardanellerne, der et let skal betvinges. Tyrkerne ruste sig imidlertid frygteligen; men saaledes var dog Krigen 1788 for Russerne, hvor virksom man end i Forsningen ansaae deres Fremfærd, hæderfuld og rædsom for deres Fiender; medens den for den østerrigske Magt var saa uhældig.

Sverrig. Kongen kom den 19. December tilbage til Hovedstaden. Tilberedelserne til Rigsdagen bleve strax foretagne, og til den 26de i denne Maaned var den fastsat. Saavidt offentlige Glædestegn kan antages som Vidner om almindelig Folkekierlighed, er det svenske Folks Hengivenhed til Kongen meget utvetydig. Ikke desmindre vil man vide endog fra Hovedstaden selv adskillige Anecdoter, der skulle vise det modsatte. I Finland skal Misfornøielser ved Armeen og udenfor være meget udbredte; men saa udbredte, som de Misfornøiede ønske, ere de dog nok ikke. Imidlertid har Kongen alt i December fra Gothenborg holdt det fornødent at sende en offentlig Formaningsskrivelse til Finland, for at opmuntre sine der værende Undersaatter

saatter til Eenighed og Mod. — Rigsdagen vil blive vigtig, og udfordre Gustav III.s kiendte Veltalenhed og Talenter, især om det er saa, at en bekiendt Tilløbskilde af fremmede Penge er, som man paastaaer, stoppet, og Hs. M. har seet sig nødt til at forsøge en Penge-Negociation i Holland, der skal være mislykket.

saatter til Eenighed og Mod. — Rigsdagen vil blive vigtig, og udfordre Gustav III.s kiendte Veltalenhed og Talenter, især om det er saa, at en bekiendt Tillsbskilde af fremmede Penge er, som man paastaaer, stoppet, og Hs. M. har seet sig nødt til at forsøge en Penge-Negociation i Holland, der skal være mislykket.

Skuepladsen.

Denne Maaneds første Nyhed var Trophonii Hule, Syngespil i to Optog med Musik af Salieri. Stykket fandt fortient Mishag; siden da Musiken skal være det eene store og vigtige, kunde man dog maaskee fordre, at Componisten havde saa ædle Begreber om sin Konst, ikke at vanhellige den paa et saa utaaleligt Stykke.

Hr. Due, og Hr. Frydendahl have i denne Maaned begge debuteret som Marlow Søn i Feiltagelserne, og det faa Dage efter hinanden. Hvorvidt det er billigt og godt, at udsætte tvende Begyndere paa denne Maade for en forhadt Sammenmaaling, kunde vel være et Spørgsmaal; især vil Anm. aldrig ønske, at dette maatte finde Sted med Debutantinder, da man vel sikkert kunde forudsætte, at den, hvis Sæder og Fordrag giorde hende værdigst til Fortrinnet, just vilde lide derunder, naar hun kom paa Vægtskaalen med en, som enten havde vidst at kiøbe sig Beskyttere ved foragtelige, men sikkre Midler, eller at blænde og døve Mengdens Øine og Øren ved Støi, og overdrevent Spil. Hvad de nærværende Debutantere angaaer, da gik de feil af Rollen, hver paa sin Side. Hr. Due havde rigtigt fattet Rollens Hovedcaracter, som er overdreven Undseelighed, men hans naturlige Frygtsomhed forstærkede denne saa meget lige fra Begyndelsen af, at det ikke stod til ham at give den høist undseelige Scene med Frøken Trine den fornødne Høining, saa at den kunde tage sig ud fra det øvrige. Hr. Frydendahl gav derimod Rollen fra allerførst af et Klinkfyrs Sving, som vel ikke i mindste Maade stemmer overeens med det Hastings siger: „at Marlow nemlig er saa undseelig, at han ikke har villdet engang tillade, at de spurgde nogen om Veien“ men som formedelst

Con-

Contrasten overmaade godt hævede ovenomtalte Scene med Frøkenen, hvilken virkelig lykkedes Hr. F. meget godt. I Kielderpige Scenen var derimod ingen af dem paa sit Sted. Men den alvorlige og rørende Scene med Trine, var Hr. Dues bedste, og var virkelig god. — Hvad forresten det mechaniske i deres Spil angaaer, da afvige de ligeledes hver paa sin Side; Hr. Dues er for tvunget, Hr. Frydendahl har for megen uskiøn, og uædel Flinkhed.

Hr. Gielstrup spilte sin Tony Lumpkin ganske mesterlig, han lægger alt mere og mere Vind paa at vise os den uopdragne Galning, hvis Hoved og Hierte vi ikke kunde aflade at elske. Især var den første Forestilling Thalias hepse de berger for ham.

Hvor fortreflig Mad. Preisler spiller sin Frøken Trine, kan man ikke beskrive; det er Sødhed, og Munterhed, og Ynde i høieste Grad. Især er hendes Kielderpige Scene ubetalelig.

Uskiønsomt vilde det være af Anm., hvis han taus kunde gaae Jfr. Astrup forbi, der spilte Constance med den skiønneste Sandhed, især sagde hun sidste Forestilling Afskeedsrepliken om Constance og Bestandighed med en Inderlighed, som aflokkede ham behagelige Taare. Det er saa velgiørende for Kunstdommeren, naar han udmattet af at agte paa Feil, kan hvile og qvæge sit Øie paa saa kiændelig fremstræbende Fliid, og tiltagende Værd, som denne agtværdige Skuespillerindes.

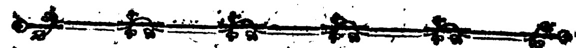
Derimod kan han ikke forlade denne Forestilling, uden at tale lidt om Musiken i Balletten, som denne Aften var — ikke usædvanlig, men utilgivelig slet. Paa en Tid, da man i Skuespillet sørger saa kiærlig for vore Øren, om det end skulde skee paa Forstandens og Hiertets Bekostning, er det des forundeligere, at man har saa liden Ømhed for dem i Balletten, og aldeles lader denne ødelegge af dette saa kaldte lille Orchester, da den ellers letteligt nu turde være det bedste ved vor Skueplads. Anm. veed næsten ikke, enten han meest skal beundre vedkommendes Efterladenhed i at afhielpe denne skrigende Mangel, eller Publici Taalmodighed.

Ligeledes vidner Affichen, at til denne Kongens Geburtsdag Pladsloge og Parqvetbilletterne atter ere forud borttagne. Rahbek.

Minerva,

for

Februarii Maaned 1789.

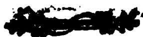
Upartisk Betænkning over det i Minerva for Julii Maaned 1788 indrykkede Skrift om Bygselvæsenet i Norge.

Det hænder sig ofte, at en eller anden vigtig
Betragtning, naar den lægges paa Fornuftens
Vægtskaal, bliver en Beobagter, ved det første
Indtryk den giør, saa overvægtig, at han gandske
glemmer det Modsatte, som, naar det blev taget
i tilbørlig Overveielse, vilde komme hans Sind
at hælde til en ganske anden Side, eller i det
mindste holde det i Ligevægt. Deraf komme de
mange alt for eensidige Domme, den Stemning
i Tankerne, som, fordi den er overspændt, hver-
ken harmonerer med Tingen selv eller de derom
almindelig antagne Begreber, og overalt de mange
falske Slutninger, man giør fra det Besynderlige
til Almindelige. Saaledes vil een have Hoveriet,
en anden Odelsretten, den tredie Bygselretten,
enten aldeles ophævet, eller inden urigtige Grænd-
ser indskrænket, blot fordi han har seet en eller
anden deraf flydende Skade og Misbrug, som
dog, naar den ikke flyder fra Sagen selv,

vilde giøre alle, endog de bedste Ting, lige for-kastelige med de værste og skadeligste. Jeg har helst villet tage disse tre Tilfælde til Exempel, siden de baade i vore Dage ere mest omtvistede, og Hr. Forfatteren just berører dem alle, i Hensigt, at vise den Indflydelse, de have havt i Agerdyrkningens Tilstand i Norge, følgelig i Landets derpaa grundede Velfærd. Og da kan ikke nægtes, at jo Forfatteren, som i Almindelighed skriver vel og grundigt, har stilt sig temmelig ved de to første Poster; men om han i Henseende til den tredie, som er Bygselvæsenet, fortiener samme Bifald, var egentlig det, jeg har foresat mig at undersøge. Ingen, som veed, hvad Hinder Agerdyrkningen i et Land lider, og nødvendig maa lide, ved det i Lehnsrettighedens Tid indførte Hoverie, og tillige kiender den Træghed i Gemytterne, som med dette Slaverie er forbunden, kan tage i Betænkning, at give Forfatteren sin Stemme, naar han priser Norge lykkeligt, som har undgaaet dette Onde, og om den norske Bonde forstod at sætte Priis paa den Frihed, han lever i, troer jeg, han deri vilde finde Erstatning nok for de Mangler, han trykkes af i hans ufrugtbare Clima og haarde Grund: end mere: han vilde faa meget mindre klage over disse Uleiligheder, som de nok blive den fornemste

Aar-

Aarsag til den Frihed, han nyder, og den Kiekhed, hvormed han har forsvaret sig deri. Thi man seer jo, at hvor Egnen er bedre og Frugtbarheden større end sædvanligt, der har Hoverie ogsaa i Norge været brugeligt, skiønt Herregaardens mindre Etendue og længere Frastand fra Hoveries Bøndernes Gaarde har giort det mere indskrænket, end i mere cultiverede Lande, og følgelig Muligheden større, at faae det forvandlet til en taalelig Afgift i Penge. Næst dette, som jeg anseer for Hovedgrunden til den Norske Bondes Frihed, kan man gierne med Forfatteren tilstaae Odelsretten sin gode Andeel deri, saasom deraf følger, at om end mange af Fattigdom solgte deres Gaarde til Lehnsmændene eller andre Formuende, glemte dog deres Arvinger ikke at indløse dem igien, og ikke heller deres Venner og Paarørende at være dem deri behielpelige med Penge. Odelsretten kan altsaa, efter Forfatterens Paastand, ansees som et Bolværk mod Feudal-Rettens Indgreb i Folkets Frihed, og skiønt jeg ikke troer, at den just af den Aarsag burde beholdes i vore Tider, da saadant neppe er mere at befrygte, kan man dog gierne tilstaae, at denne Ret, med alle sine Uleiligheder, kan endnu som før have nogle af de gode Følger, som Autor opregner. I Betragtning af den til ødelæg-

gende Odelsprocessers Forebyggelse nylig giorte Indskrænkning, kan man og bifalde den Iver, han viser mod denne Rets saa ofte tilraadte Ophævelse. Men om han ikke paa hin Side gaaer for vidt, naar han saa høit opløfter Odelsmandens Fordele, at Bygselbonden i Ligning med ham ikkun bliver en Slave, og om han ikke handler ubilligt, naar han anseer Byzselvæsenets Misbrug som den eneste eller fornemste Aarsag til Agerdyrkningens Forsømmelse, Folkemængdens Aftagelse med mere, det er egentlig den Sag, vi nu ville tage under nøiagtigere Overveielse og Prøve.

Som til en Indtrædelse maae den sædvanlige Locus communis, tagen af Englands og Hollands blomstrende Agerdyrkning, holde for, uagtet samme kun giver os liden Trøst, saalænge disse Landes frugtbare Jordbund, hvor enhver Plæt kan benyttes og med liden Møie dyrkes, fattes hos os. Vi kunne heller ikke rose os af deres vidtudstrakte Handel og Seilads, som vel bliver den rigeste Kilde til deres Velstand, og dog her ganske forbigaaes, ret ligesom Agerdyrkningen udgiorde alt, men det øvrige slet intet. Derpaa følger en heel Raisonnement om Norges Folkemængde, som, efter Forfatterens Mening, har tilforn været langt større end nu; en Sats, som

vel

vel ofte er hørt, men vel neppe nogentid tilstrækkelig beviist. At Italien, Spanien og endeel flere Lande have tilforn havt flere Indbyggere end nu, er unægteligt, og dertil er Aarsagen let at udfinde; men aldrig skal man kunne angive nogen rimelig Grund for en lige Paastand i Henseende til Norge. Ikke er det Agerdyrkningens større Fuldkommenhed, som Forfatteren selv tilstaaer, naar han siger, at den tilforn ikke var Folkets almindelige Næringsvei som nu. Man skulde altsaa tilforn meest leve af Fædrift og Fiskerie. Men hvem veed ikke, at ogsaa disse i de senere Tider ere komne i større Drivt til Folkemængdens Forøgelse? Hvem veed ikke og at Folk, som leve af Fædrift, behøve et langt større Stykke Land til deres Underholdning end Agerdyrkere, følgelig maatte Folkemængden være mindre, da denne Næringsvei var den almindeligste og næsten eneste. Ligesaa lidet giver de Norskes idelige Udvandring i fremmede Lande nogen Grund til at troe, at Folkemængden da var større; thi endskiønt Mængden kunde synes stor, naar der, som det hedder, gik Mand fra Huus, beviser dog dette slet ikke Landets Folkerighed, men heller, at Folkemængden ved den idelige Udvandring og det dermed følgende krigske Levnet nødvendig maatte forringes; og dog siger Forfatteren uden ringeste Beviis, at Norge

 eiede

flere Folk i de krigerske Tider, da ellers Skiermydsler hialp saa meget til at fortynde Folketallet. Endelig kan Tegn til Agre paa øde Steder, som man hist og her vil have fundet, ikke tiene til Beviis, at Landet tilforn har været bedre dyrket og beboet, saasom det først maatte afgiøres, at disse agerlignende Mærker virkelig have været Agre, og ikke meget mere en naturlig Virkning af de naturlige Aarsager, som have givet dem deres enten oprindelige eller senere Dannelse. Dernæst maatte disse Agre, om de virkelig have været til, beregnes mod det, som i de senere Tider er oprøddet og dyrket, hvorimod jeg er forvisset, at de ikke fortiene at sættes i ringeste Sammenligning.

§. 3. Det er altsaa en gandske ubevislig Laan-Sats, at Norges Folkemængde tilforn har været større end nu, som og alle Fødde- og Døde-Lister bevidne; og endnu ubevisligere er den Følge, Forfatteren vil uddrage deraf, at det ulovlige Bygselvæsen er Skyld deri. I Stædet for 10 Rdlr. af et Skippund Tunge efter Loven, tages, siger han, 50 til 150 Rdlr., og paa intet Sted efter Loven. Der sees ikke paa den værdigste, men bedst betalende Bygselmand; denne tilsætter sin ringe Formue paa Rettigheden at dyrke Gaarden, uden at have noget at drive den med paa en ret-

retskaffen Maade. Derved lider baade Bonden, Kongens Indkomster og hele Landet. Bonden ved at blotte sig for Midler, hvorved Besætning, Ager-Redskaber m. m. skulde anskaffes, ved Tvang, for Fattigdoms Skyld, at indgaae skadelige Vilkaar, saasom at leie andres Kiør, imod for Føden at beholde den halve Melk, at lade andre pløie og saae for sig, imod det halve af Afgrøden, med mere, som her falder for vidtløftigt at opregne. Kort sagt: en ynkværdigere Lamentation, end den, Forfatteren holder over Bygselvæsenet, har vel aldrig været hørt, i det mindste har ingen, det jeg veed, skrivtlig og ved offentlig Tryk udladt sig dermed, hvorfor dette, som alle nye Ting, maa giøre desto dybere Indtryk.

Af første Anseende er det vel saa, at intet kan være mere lovstridigt, end at tage 50 til 150 Rdlr. hvor Loven kun fastsætter 10. Men som jeg seer, er det den oplyste Forfatter selv ikke ubekiendt, hvad 10 Rdlr. vare, da Loven blev given, imod det, de ere nu. De Penge, som da saae skiulte i de Formuendes Eie, vare endnu ikke bragte i Brug og Circulation den nye Verdens Sølv var ved Handelen ikke kommet til os, mindre vare Papir-Penge da i Brug, og hvem veed ikke, at den større Masse af virkelig og indbildt Mynt, har opdrevet alle de Ting til en høiere Priis,

 hvis

hvis Mængde ikke er stegen i lige Forhold med Pengemassen. Men saadan en Ting er Bygsel-Godset ikke, da Gaardenes Antal, som bortbygsles, er omtrent det samme som før. Hvad flyder da deraf, uden dette, at Bygselgodsets Priis i Vurdering og Kiøb er steget mange pro Cent høiere end den før var, følgelig at en Jordeier, saalænge Landskylden er den samme som før umulig kan have Renter af sine Penge, med mindre Bygslen forhøies. Men det beneficerede Gods kiøbes jo ikke, vil man sige; og er altsaa herfra undtaget; Ret nok! derfor har og Bygslen for dette Slags Gods paa de fleste Steder været meest moderat og taalelig. Var Bondens Vilkaar endog i Pavedommets Tid paa Klostergodserne bedre end paa Lehngodserne, som vor berømmelige Rothe viser i hans Bog om Christendommens Virkning paa Folkenes Tilstand i Europa, maae da ikke det samme ved en høiere Cultur langt mere formodes hos Geistligheden i vore Dage, helst om Bonden i andre Ting ikke havde større Frihed end den Tid, og endskiønt man maaskee af et og andet Exempel vil bevise det Modsatte, bliver det dog i Almindelighed sandt: Didicisse fideliter artes emollit mores, nec sinit esse feros. Men deraf følger dog lige saalidet, at en Beneficiarius bør

lade

lade sig nøie med den ved Lovens Givelse udbragte Bygsel-Taxt, som at en Bonde nu bør sælge hans sine Varer for den da gangbare Priis. En Beneficiarius har jo, ligesaavel som Bonden, nu større Skatter at betale, fleere og dyrere Varer at kiøbe, med mere. Faaer nu Kongen mere i Skatt og enhver mere for sine Varer, hvorfor skulde en Beneficiarius da ikke ogsaa faae mere i Bygsel? og naar Bygsel-Bonden kan for Afstaaelse tage af hinanden indbyrdes 3, 4, 5 til 1100 Rdlr. af Skippundet, som virkelig er skeet *), hvorfor skulde da en Beneficiarius lade sig nøie med en Bygsel paa 10 eller 20? Er det beneficerede Gods fra første Tid Kirker, Skoler og Geistligheden testamenteret, tilkommer det jo egentlig dem, og ikke de paaboende Bønder, at nyde den fornemste usus fructus deraf; og dog vilde jo den mindste Deel falde i Beneficiarii Lod, om Autor maatte raade: Leilændingen skulde da beholde Kiærnen, og overlade Skallen til den Beneficerede, til hvis Nytte og Brug Godset egentlig er henlagt. Desuden hedder det her: Volenti non fit injuria. Den Bygslende tvinges jo ikke, men

*) Dette skeete med en Gaard i Stange Sogn, under Conrectoratet i Christiania, for hvilken daværende Conrector Monrad fik 50 Rdlr. i Bygsel, men Leilændingen for Afstaaelse 1100 Rdlr.

behandles som en Contraherende, der tinget sit Kiøb, og enten beholder Varerne for den betingede Priis, eller overlader dem til en anden og gaaer derfra. Billigheden heraf maae nødvendig falde enhver i Øinene; ellers havde vel ikke Vedkommende paa en Tid, som er saa frugtbar paa Klagemaale, saa ofte tiet dertil; ikke heller havde Høieste-Ret saa ofte dømt i Faveur af Beneficiariis, naar de have været indstævnede for at have taget mere, end det Loven tillader; endelig havde ikke heller den til Officier-Gaardenes Udnævnelse anbefalede Commission anseet for billigt, at Beneficiarius til Eqvivalent for Bygslen fik dobbelt Landskyld, en Forhøielse, som i et eneste Aar, vilde udgiøre langt mere, end en Bygsel paa 10 Rdlr. af Skippundet. Med alt dette nægtes ikke, at den høieste Ret kan undertiden blive den største Uret; men en mild og billig Bygsel bliver dog uden Tvibl et Jus imperfectum, som jeg ikke seer, at man ved nogen verdslig Lov kan tvinges til, ikke heller veed jeg, hvorledes Bygsel-Taxten kan fastsættes saaledes, at man i alle Tilfælde skulde kunne rette sig derefter, uden Skade og Fornærmelse for een af Parterne. Af 2de lige skyldsatte Gaarde kan jo den ene være mange pro Cent bedre end den anden; naar de da kiøbes for ulige Priis, og give Beboerne ulige Fordeel, til-

siger

siger jo Billighed, at ogsaa Bygselen bliver ulige, og saa meget høiere, som en Gaard er bedre. Lad end noget vist efter den billigste og med nu værende Tid best overensstemmende Maade, fastsættes, saa seer jeg dog ikke, hvorledes hemmelige Accorder imellem den Bygselraadige og Bygslende kan forebygges, uden maaskee ved Eed, som en viis Regent nok vilde tage i Betænkning, i den Begynhed at paabyde.

Dog alt dette vil maaskee den oplyste Forfatter villig tilstaae, og dog ligesaadt blive ved sit Paastand, at de høie Bygsler udarme Leilændingen, og betager dem alle Kræfter at dyrke deres Jord med tilhørlig Flid, at udrede Kongens Skatter med mere, som, om det var sandt, nødvendig maatte giøre Bygselvæsenet i Norge forhadt, ikke allene i hans, men i alle Retsindiges Øine. Men herimod har jeg adskilligt at endvende. Forst dette, at endskiønt jeg stedse har giort mig det til en Pligt, at betragte de Gierninger, som skee under Solen, og virkelig ligesaavel som Forfatteren har havt Øiene med mig, hvor jeg har været baade Norden- og Syndenfields, har jeg dog hverken seet eller hørt noget, der kan svare til de blakke Klagemaale, som Forfatteren i saa høi en Tone fremfører. Har end en og anden yttret sig med Misfornøielse over Bygslernes alttagende Høide, som

kan jeg et nægte for at have hørt; har dog disse Klagemaale ikkun været saadanne, som ved alle nye Bekastninger fornemmes, men af sig selv ophøre, saasnart de blive sædvanlige og ved Vanen taalelige; Og om Forfatteren havde fundet for godt med samme Iver at antage sig de beneficeredes Sag, som deres Leilændingers, kunde han have istemmet en ligesaadan Klagesang derover, at en Informator, som før kunde holdes for 30 til 50 Rdlr koster nu 100, og ligeledes en Reise til Academiet dobbelt eller tredobbelt mod forrige Tider, siden dette nødvendig maae betage mange al Formue at holde deres Børn til Studeringer. Men dette hørte ikke med til Forfatterens Plan og Diemerke, som allene var, at udskrige Bygselvæsenet som Aarsag til Landets Ødeleggelse, og Bygselbonden som den usleste Slave, skiønt han deri aabenbare modsiger sig selv; thi naar Bygselgaarde saa begierlig søges, og ikke før blive ledige, forend en Mængde Competente indfinde sig for at erholde dem, som Forfatteren selv tilstaaer, kan han da selv med nogen Rimelighed troe, eller binde andre paa Ermet, at Folk med saa megen Iver skulde jage efter deres egen Ulykke og Fordervelse? eller om Kongen derover skulde tabe sin Skat og Indkomst, som er et andet af hans smukke Indfald, skulde da Fogderne, i saa lang

Tid

Ved have ikke dertil? Lad ham først bevise, at Kongen har faaet 1 Skilling af det beneficerede Gods, end sige mere, saa kunde man endda fæste nogen Troe til hans Paastand; men kan han det ikke, henstilles til ham selv at dømme, hvad Navn en saa falsk Angivelse og løgnagtig Beskyldning fortiener. For endnu mere at sværte Bygselgodset, især det beneficerede, som synes at være ham en Torn i Øiet, afmaler han Odelsbondens Fordele og Vilkaar med de prægtigste Farver, som, om de vare ægte, maatte opvække hos enhver det Ønske, at hele Norge bestod af Odels- og Selveier-Gods; men derimod forbigaaer han dette, som dog er overalt her i Landet bekiendt, at en Selveier nu omstunder sielden kommer til en Gaard uden laante Penge, og at Renter af 1 eller flere tusinde Rdlr., som maae laanes for at kiøbe eller udløse Godset fra Medarvinger, bliver de fleste en tærende Gigt, som, naar slet Oeconomie kommer til, let kan skille dem ved Huus og Gaard, naar en Bygselmand ved at give et halvt eller heelt hundrede Rdlr. i Bygsel, kan være uden Gield for Livstid, følgelig Rentefrie, og uden Frygt for Capitalens Opsigelse, som nu omstunder er Selveieres jevnlige Plage. Jeg for min Part har ofte ikke uden Medynk kundet betragte den Forlegenhed de sættes udi, saa ofte Capitalen ved Creditorernes Dødsfald,

giordt os alle til rige Staadere, som ikkun for at give mere ud, maae daglig speculere paa, at tage mere ind, og derfor trykke hinanden som Svampe, for at udpresse det, der kan tiene vore umættelige Begiærligheder til Føde, hvorfra Bonden paa sin Maade ei er mere frietagen end andre.

Forgiæves vente vi Lægedom for alle disse Saar ved Bygsel-Taxtens Nedsættelse. Maaskee den vilde formindske Jordegodsets høie Priis, naar Intraderne deraf bleve mindre; men mon den ikke ligesaavel vilde forvandle høi Bygsel til aarlig Forpagtning, som allerede paa nogle Steder er skeet, og er for Bonden endnu mere trykkende; anseet, at mangen en Gaard, som kun i Landskyld svarer 5 Rdlr., vilde i aarlig Forpagtning indrente 50 Rdlr. Forgiæves vente vi Lægedom i det beneficerede Godsets Salg, som Forfatteren tydelig nok peeger paa, og maaskee med sin hele Afhandling sigter til; thi om dette end var lovligt, raadeligt og giørligt, som dog adskillige have viist, at det ikke er, vilde dog den mindste Deel falde i Bondens Lod, i det mindste ikke uden paa foranførte Maade, at styrte ham i uboedelig Gield, hvorimod det meeste tilig eller silde vilde blive rige Folk til Deel; som, efter at have drevet Prisen til det høieste, vilde have meest Hierte til ved overdreven Bygsel eller Afgivt, at udsue

udsue deres Underhavende, og saaledes vilde det beneficerede Godses Salg udpresse lige saa mange Sukke og Taarer i Norge, som Kongegodsets engang giorde i Danmark. Dette indsee Bønderne meget vel paa det beneficerede Gods, og frygte derfor som for den største Ulykke, der kan hænde dem, hvilket de ikke havde giort, ifald de vare saa plagede og udsuede, som de, efter Forfatterens Paastand, ere. Forgiæves og ugrundet er altsaa Forfatterens Klage over Bygselvæsenet, som den meste eller fornemste Aarsag til Agerdyrkningens Forsømmelse, og ligeledes hans Haab, naar han tænker, at dens Opkomst ved sammes Forandring skulde befordres, saalænge Bonden ei er bedre oplyst om den fordeelagtigste Agerdyrkningsmaade, men heller indtaget af Fordomme derimod, især disse, som ved hver Misvæxt fornyes og bestyrkes, at Fiskerie, Skovhugst og Kiørsel til Værkerne, give større Fordeele, blot fordi de komme hastigere. At dette er den sande Hindring for Agerdyrkningens Fremme i Norge, kan ingen nægte; og er dette saa, hvad Forsikring kan da Forfatteren have eller give, at det, som blev sparet paa Bygslen, vilde anvendes til Agerdyrkningens Forbedring. Agerdyrkningen er jo ikke den eneste Næringsvei i Norge, og synes ikke heller at kunne blive det i et Land, hvor Frugtbarheden falder saa mis-

ligt, som den der er. Med Forfatteren at paastaae, at vore Jernværker have været Landet mere til Skade end Gavn, fordi Agerdyrkningen paa et og andet Sted kan have liidt derunder, er derfor en Sag, jeg ligesaa lidet vilde paatage mig at forsvare, som den høie Bygsels skadelige Indflydelse paa Agerdyrkningen, i den Grad Forfatteren mener, da begge Dele synes at stride imod Erfaring. I Sverrig er jo Jernværks-Bruget i langt større Drift end i Norge; der trykkes og Bonden langt mere, og dog troer jeg, at Agerdyrkningen der er bedre, baade fordi den drives med større Kyndighed, saaog fordi Nøden, som den bedste Læremester, har opvakt en større Industrie. I Norge har Bonden ved sine blandede Handteringer af Agerdyrkning, Fiskerie, Skovhugst, Kiørsel og saa videre, vidst at slaae sig igiennem og temmelig vel ernæret sig hidindtil. Den Frihed, han lever i og virkelig er større, end i de fleste Lande i Europa, har vedligeholdt hans Mod og Lyst, at drive sine Handteringer efter eget Valg og bedste Indsigt. Han trænger derfor slet ikke til den Medynk og Lamentation for Undertrykkelse, som Forfatteren udlader sig med, men fortiener heller, efter en Prof. Fabricii Dom, at regnes blant de faa lykkelige Undersaatte i Europa. Det forstaaer sig selv, at man

her

her ikke meier nogen Lykke eller Fuldkommenhed uden Mangel, men en Fuldkommenhed blandet med Ufuldkommenhed, som i andre menneskelige Ting er sædvanlig. Hører man derimod Forfatterens Tanker om den norske Bondes Tilstand, skal man intet finde deri, uden en Afbildning paa den største Ufuldkommenhed og yderligste Elendighed. De beskrives da som Folk, opfødte med en Næring, som maaskee ikke Betlerne i andre Lande havde ladet sig nøie med. Mysseblande til Drikke, lidt barkblandet Havre eller Byg til Fladbrød, den stinkende Rakefisk til daglig Kost, Kalveeller høit Ulveskind paa Straa, i Stedet for Fiærseng; ikke nok dermed: Den halve Deel af Nationen (forstaae Bygselbønderne) er i Trældom; og hvad Sædelighed kan ventes hos Trælle? Hvilke slette Udsigter; naar den halve Deel af Nationen skal besmittes med den Slaveriet vedhængende Nederdrægtighed? Endog deres Ansigter, som ere i denne Trældom, skal efter Beretning (thi vissere er han dog ei derpaa) bære Undertrykkelsens og Ufrihedens Præg, med mere saadant."

For at afryste noget af alt dette Skarn, hvormed Forfatteren har fundet for godt at overstænke sine Landsmænd, maae det være mig nok at sige, at man i alle Lande vil finde Copier af det hæslige Skilderie, han her har behaget at afmale. Hvilke

 usle

usle Mennesker gives ikke i det ellers fede Irland, som leve under Tag og i Selskab med deres Kreature? Hvad for et Folk ere Biergskotterne og andre som der boe ved Søekysterne? Ligeledes de, som om Natten herbergere paa Gaderne i London, eller de her anførte og med Norges Indbyggere sammenlignede Lazzaroni (Lazari Brødre) i Neapolis og andre Steder i Italien? Men ere derfor alle, eller den halve Deel af disse Nationer saadanne? Nægter Forfatteren dette, som vel ei vil feile, hvi giør han ikke da samme Undtagelse i Beskrivelsen over sine Landsmænd? Hvi gaaer han ikke fra Strandsiddere, Huusmænd eller andre Fattige, som disse Træk kan passe sig paa, til et langt større Antal, som leve foruden Kornvarer af Melk, Ost, Smør, Kiød, som deres saa almindelig stærke Legemer og smukke Ansigter bevidne? Hvi nævner han Rakefisken, som kun faa kiende, med at gaae Norges herlige Salt- og Ferskvands Fiske stiltiende forbi, og ligeledes Mysseblanden, som dog i sig selv er en sund Drik, uden at melde om det Øll og Brændevin, som i saa stor Mængde consumeres? Eller, at jeg skal komme til den saa høit udskregne Undertrykkelse, hvi glemmer han da de Fordele og Friheder den norske Bonde har, nu i Landskylden, hvis adskillige Species i Korn, Smør og Fisk m. m. beta-

les efter en mere end 100 Aar gammel Taxt, uagtet de nu gielde 3 a 4 dobbelt; nu i Tienden, som mange svare ikke af deres Sædekorn, end sige Avling; nu igien i Offer, som ikke 1 iblant 20 erlegge een, end sige tre gange om Aaret efter Loven, med mere saadant. Men jeg kan tænke, at de høie Bygsler af Mensal-Godset ere, efter Forfatterens Mening, mere end nok til at erstatte alt dette, og maae derfor spørge: Veed han da, hvor meget eller lidet der af dette Gods er Bygselraadigt, og at dette sidste udgiør paa de fleste Steder den mindste Deel? Veed han, hvor mange af dets Jorder, der ere gode, eller hvor mange der ere slette, og om en anseelig Bygsel af de første kan treffe ind i en Beneficiarii Levetid eller ikke? Dette vil falde ham vanskeligt at vide, og saa længe han ikke veed det, giorde han bedre, om han tiede, og lod dem tale, som vide det bedre. For Resten ere vi begge enige i at ønske Bondestandens Lykke og Velstand, siden det hele Lands Velfærd saa meget beroer derpaa; jeg nægter ikke heller, at Bonden, med sine forhen opregnede Fordele, jo har sine Byrder, som man ikke bør søge at forøge, men heller at formindske, saavidt det uden andres Fornærmelse lader sig giøre. Men iblandt disse, troer jeg, at de høie Bygsler bør mindst komme i Betragtning, først fordi de, som jeg før

har sagt, ere en nødvendig Følge af Jordegodsets høie Priis, og ventelig vil falde eller stige tillige med den; dernæst fordi den kan ansees mest frivillig paatagen, og nødvendig maae tilskynde enhver, som paatager sig den, at udfinde Midler og Veie, at giøre sig skadesløs og betalt. I det mindste kan jeg for min Part sandfærdig bevidne, at jeg endnu aldrig har seet nogen forarmet for Bygslens Skyld, saalænge ikke andre Aarsager have stødt dertil, og jeg tør frit fremkalde enhver, som kiender den norske Bondes Tilstand til Vidne, at Odelsmænd langt oftere bringes til Betelstaven end Bygselmænd, forstaae paa alle de Steder, hvor de i Antal omtrent ere lige. Men lad os endog sætte, at Bygselmænd meere almindelig forarmes end Odelsmænd, og at de høie Bygsler vare Aarsagen dertil, Spørgsmaal da, om ikke dette maatte regnes blant de Ting, som maae taalmodig overbæres, fordi de ei kan endres. Folkemængden tiltager jo aarlig, som jeg før har viist, og tidlige Ægteskaber blant Almuen ligeledes, deraf følger nødvendig, at alle Jordeparter med større Begiærlighed søges, og derfør opdrives til høiere Priis baade i Kiøb og Bygsel. Det tilkommer derfor Forfatteren, som saa meget klager derover, at angive de bedste Midler, hvorved dette kan hæmmes, uagtet Aarsagen dertil

til ei kan forbydes. En anden Følge deraf er dette, at de fleste Jorder deles, at de kan strække til for flere, og da flere Hænder sættes i Arbeide, at enhver Part bedre dyrkes. Men skulde nu Agerdyrkningen blive Almuens eneste Occupation, som Forfatteren synes at paastaae, siden han anseer Jern- og andre Værker i Landet for skadelige, hvorfra skulde da alle disse Indbyggere hente Næring, helst i ufrugtbare Aaringer, og mon det ikke i slige Tilfælde er en Lykke, at have andre Redningsmidler at gribe til, naar dette fattes? Jeg maae og spørge, hvad der er bedst, enten at flere Jorder slaaes sammen, som i Engeland, hvor det, i Følge Prof. Fabricii Breve, ikke længer er muligt at leve af de smaa Forpagtninger for de høie Skatte og Afgivters Skyld, eller at dele Jorderne i flere Parter, som i Norge og Sverrig er brugeligt, og at tage andre Ting til Hielp, for ved det eye at erstatte, hvad der mangler i det andet? For Resten see vi af de saa høit stegne Afgifter i England, at det i den Post ikke gaaer os værre end andre, at Tingenes Løb i det Particuliere ikke vel lader sig forandre, med mindre der skeer en Revolution i det Hele, og at vi imidlertid maae behielpe os med det bekiendte Trøstesprog: Commune naufragium dulce.

Strøm.

Om de skiønne Videnskabers Forfremmelse og det dertil oprettede Selskab,

i Anledning af dette Selskabs sidste Anmeldelse.

Si qua aliunde putas rerum expectanda tuarum
Præsidia, atque ideo croceæ membrana tabellæ
Impletur, lignorum aliquid posce ocyus, & quæ
Componis, dona Veneris, Telesine, marito:
Aut claude & positos tinea pertunde libellos.
Frange, miser, calamos, vigilataque prælia dele,
Qui facis in parva sublimia carmina cella,
Ut dignus venias hederis & imagine macra.
Spes nulla ulterior &c.

Juvenal Sat. VII.

Efterat Selskabet til de skiønne Videnskabers Fremmelse ved mange Aars totale Uvirksomhed havde givet Publicum Grund til at troe, at det var aldeles ophørt, har det da omsider ved dette Aars Begyndelse givet Forsikring om det Modsatte, ved en Bekiendtgiørelse, hvorved det udlover en Priis af 1000 Rdlr. for et episk Digt, og tilbyder sig, mod Honorarium, at paatage sig Forlaget af nogle Slags Arbeider i de skiønne Videnskaber. Dette er skeet paa en Tid, i hvilken der lader, som man med fuld Frihed tør yttre sine Tanker, endog om Gienstande, der forhen ere ansete som udenfor den offentlige Bedømmelses

Grænd-

Grændser. Man troer derfor nu at torde fremkomme med følgende Betragtninger, som deels ere frembragte ved ovenmeldte Bekiendtgiørelse, deels allerede anstillede over de skiønne Videnskabers Skiæbne hos os, længe i Forveien, men som man i forrige Tider ei har vovet at meddele i Trykken, af Frygt for de Ubehageligheder, andre under Pressetvangen have erfaret.

Det Selskab, her handles om, tog sin Begyndelse i Enden af Aaret 1759, kaldte de skiønne Videnskabers Forfremmelse sit Formaal, blev af Kong Frederik den Gode givet Evne til at udsætte Prismaterier, og forbandt sig til aarligen at udsætte to, een for et poetisk, en anden for et prosaisk Stykke.

Kongen gav Pengene til disse Præmiers Udsættelse; hvor mange han aarligen gav Selskabet Ret at raade over, veed man ikke; kun veed man, at det har dog neppe været mindre end til een Præmie for et poetisk, der er bleven fastsat til 50 Rdlr eller Kunstacademiets mindre Guldmedaille, og 40 Rdlr for et prosaisk Arbeid; altsaa aarligen i det mindste 90 Rdlr. Han gav og til en Secretair for Selskabet aarlig 300 Rdlr. Selskabet har nu staaet over i 29 Aar; det har altsaa fra Stiftelsen til nu havt i det ringeste 11310 Rdlr til de skiønne Videnskabers Forfremmelse,

 for-

foruden Renter af den Capital, det ved den store Besparelse efterhaanden maa have oplagt. Det har dog ogsaa dertil havt en Sum at disponere over, for hvilken det aarlig kunde have ladet trykke et Bind af Skrivter i de skiønne Videnskaber. Denne Sums Storhed vides ei heller; men kun at den var til, og var stor nok.

En liden aarlig Capital bliver ved god Huusholdning i Tidens Længde til en stor. Derpaa grunder sig dennes Storhed. Thi i sig selv var den givne aarlige Capital ei stor, især om man antager, at den virkeligen ikke har været meere, end de anførte 90 Rdlr. aarlig til Priser, foruden Secretairens Løn, og Penge til eet maadeligt Binds Trykning om Aaret. Hvorvidt i øvrigt den Huusholdning, der med denne Capital har vovet at giøre Besparelse, fortiener at kaldes god, derom handles nærmere siden. Jeg siger, Capitalen var liden, ei allene abstract betragtet, men især i Forhold med nogle andre aarlige Omkostninger, som denne vel burde kunne udholde en Sammenligning med.

De skiønne Konster ansees vel med nogen Ret som Søstre af de skiønne Videnskaber; og det værdige Fuldsøstre, ikke foragtelige vanslægtede Halvsøstre, hvilke Apol eller Pallas lade løbe som uægte Børn, eller hvit som Stedbørn,

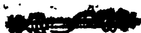
Adskil-

Adskillige Aar, forend der var tænkt, eller i det ringeste, forend der var handlet noget for de skiønne Videnskabers Ophielpning, Forfremmelse eller Understyttelse, var der stiftet et Academie for de skiønne Konster. Der var overladt dette Academie et kongeligt Slot; der var lønnet et betydeligt Antal Professorer og Lærere, som, om ei ved deres Gager, saa dog ved andre Foranstaltninger, havde anseeligt Udkomme; der var ansat fornødne andre Betiente; der var givet Fonds til heel betydelige aarlige Præmier og Opmuntringer; man fik ei allene Guld og Sølv efter Fornødenhed til fire eller sex smukke Medailler, men endog Exempler til dem; ja man havde endog føiet Anstalt til meget betydelige Reisestipendier for de af Academiets Elever, der havde vundet Academiets største Præmier. De skiønne Konster begyndte ved denne Stiftelse en meget hæderfuld Periode i Danmark, og bleve stedse i Stand til at fortsætte den, og forøge den vundne Hæder.

Til de skiønne Videnskabers Fremme stiftede man, som meldt, nogle Aar derefter dette, saaledes som oven er viist, doterede Selskab.

Jeg holder det overflødigt, her at anstille nogen Sammenligning imellem de skiønne Konster og de skiønne Videnskaber, da jeg troer, at kunne antage det for afgiort, at disse ere, om ei

vigti-

vigtigere, saa dog lige saa vigtige til Sæders Forfinelse, Tænkemaades Forædling og Opløstelse, Statens Lyksalighed og Hæder, som hine. Jeg nævner allene dette, for tillige at kunne nævne det Besynderlige i at man, længe efter det kraftige Værk til hines, begyndte først, og det dog med saa tarvelig Virksomhed, at tænke paa disses Fremme.

Jeg veed, og fordølger ikke, at de skiønne Videnskaber kunne trives og fremmes ved tarveligere, mindre bekostelig Understøttelse, end de skiønne Konster. Men skulde de og kunne trives og fremmes ved tarveligere Agtelse?

Rigdomme have ofte været Konsternes, men sieldnere Videnskabernes Lod. Dog er det vel uden Exempel, at disse ere stegne til nogen betydelig Hoide, hvor de ei have kunnet lede til nogen Slags virkelig Belønning, mindst hvor der var paa nogen Maade hæftet Foragt ved dem. Grækerne gave deres Digtere og Talere den samme Hæders Udmærkelse, som deres Seiervindere; de bleve offentligen kronede med den kostligste Pragt. Saa giorde og Romerne, i hvis gyldne Alder Hæder for de skiønne Videnskabers Dyrkelse var den sikkreste Vei ei allene til offentlig Hæder, men til de rigeste Belønninger. En Taler eller en Digter var ikke sat i nogen fornedren-

de Sammenligning med nogen Borger, af hvad Classe han end var. Den græske og romerske Historie er opfyldt med Exempler af Mænd, hvis Talent i de skiønne Videnskaber var det, der berigede dem, ophøiede dem til de høieste Værdigheder, ja stundom til at være Staters Hoveder. Noget deslige er ei hørt blandt os siden Kong Hiarnes Tid.

I Barbariets Alder vare baade Kunsterne og Videnskaberne foragtede og forglemte. Dette er vel og Barbariets visseste Kiendetegn. Men de begyndte ei at opreise det nedtrykte Hoved, enten hos Araberne eller i deres gamle Hiem Italien, førend Fyrster og Mæcener gave dem en Agtelse som den, de nøde i hine Dage; Fyrster og Mæcener, der endog begrebe, at der aldrig vilde blive Maroner til, dersom man forlangte, at de først skulde giøre deres Aeneider færdige, førend der for dem var enten Agtelse eller Udkomme at vente *). Gerusalemme liberata og Orlando furioso vare neppe endnu skrevne, om de Fyrster, der satte Tasso og Ariost i Stand til at giøre dem færdige, havde udsat Understyttelsen til Værket var fuldbragt; Horats digtede først sine Oder,

*) Nam si Virgilio puer & tolerabile desit
Hospitium, caderent omnes a crinibus hydri,
Surda nihil gemeret grave buccina...
Juv. S. VII.

Oder, da han af sine Venner, August og hans Minister, havde faaet Otium dertil *), thi man har, saavidt bekiendt, intet af hvad han forfattede som Lieutenant; Virgil havde kun skrevet sin Culex, og maaskee noget andet smaat, som man har glemt, da den samme Keiser gav ham Tid og Lyst til at vandre i Theócrits, i Hesiods, og i Homers Spor.

Man indvende, at selv Homer skal have været Betler, at Cervantes døde i Elendighed, Cámoens af Sult, og at fleere af Jordens Ypperste, just i de skiønne Videnskaber, skal have havt lige Skiæbne. Indvendingen er af ligesaaliden Vægt, som om man vil bevise, at en god Snedker maa være blind, fordi der staaer paa Kunstkammeret et Skab, der er meget vel giort, man siger, af en Mand, der var blind født. Det er vist, at hvor de skiønne Videnskabers Dyrkere have været ærede og lønnede, der have de skiønne Videnskaber fortient Ære og Løn; der have de blomstret; hvor de ei ved Ære og Belønning ere fremkaldte,

*) — — nequ' enim cantare sub antro
Pierio, thyrsumve potest contingere sana
Paupertas, atque æris inops, quo nocte dieque
Corpus eget. Satur est, cum dicit Horatius, ohe!
Quis locus ingenio, nisi cum se carmine solo
Vexant, & dominis Cirrhæ Nysæque feruntur
Pectora nostra duas non admittentia curas?
Juv. S. VII.

te, have de næsten altid, i det mindste i lange Aarhundrede, ligget begravne i Mørket, og det har været meget sieldne enkelte, store, lyse Siæle, der have kunnet giennembryde det Dødens Mørke, der omhyllede dem. Var Voltaire, da han kom ud af Jesuiterskolen, ubemærket for sine Ungdoms Smaaearbeider sat hen at føre Copiebog i et Renteskriver-Comptoir, han havde neppe skrevet Henriaden; og havde man ei uagtet Arouets borgerlige Fødsel antaget ham ved Ludvigs Hof, enten det nu var Vendome eller Ludvig selv, der udmærkede ham, og var han ei siden med den megen Udmærkelse blevet den store Frederiks Yndling: man havde maaskee ei fundet Anledning til at krone ham med den Extasis, som det 1778 skede i Paris. Man vil og meene, at Klopstok aldrig havde faaet Messiaden færdig, om Bernstorph ei havde antaget sig ham, ligesom Mæcen antog sig Horatz, og Frederik V. efter denne Mæcens Foranstaltning betrygget Tydsklands Milton for den Nødvendighed, at blive Skriverkarl hos en Kiøbmand i Hamborg, eller sligt, der ellers kunde have blevet hans Skiæbne. Men nu nyder Digteren Klopstok ved den danske Pension sit Liv blandt tydske Brødre i Mag, og Legationsraad Klopstok Hæder blandt de stolte Hamborgere.

Jeg

Jeg nævner, at de skiønne Videnskaber maae nyde Hæder og Belønning, om de skulle fremmes; dog ikke for at paastaae, at det Selskab, der paatog sig at fremme dem, eene skulde kunne give dem al den fornødne Hæder og Løn, som deres virkelige Forfremmelse maatte fordre. Jeg indseer heel vel, at det betydeligste Instituts ivrigste Stræben vilde blive spildt, dersom det var eene om den heele Forfremmelse, og handlede blot som Institut, som Selskab; Selskabets Medlemmer intet som selvstændige Personer udenfor Selskabet.

Men hvad kunde man da fordre af et saadant Institut eller Selskab?

Uden Tvivl, at det gav de skiønne Videnskaber, hvilke det udgav for sit Formaal, en virkelig Agtelse, der ei tilintetgiordes eller forvandledes til Foragt paa nogen Maade;

at det brugte den Evne, der var det betroet, ogsaa til virkelig Løn for de Arbeidere i de skiønne Videnskaber, der fortiente Belønning;

at det, saavidt muligt, opfyldte sin Hensigt i at opmuntre, tillokke, veilede de dertil skikkede til at fortiene og vinde denne Hæder og Løn;

at det, stiftet eller dog doteret af nogen udenfor Institutet, og saa meget meere af en Konge, som ved Stiftelsen havde sine Staters Lyksalighed og

Haver til Øiemed, og hvis Gave bereit, hvor- dan den end var, udgiorde en Deel af Undersaat- ternes Skatte; at det, siger jeg, iagttog Institu- tets Love og Forpligtelser, i hvilken Henseende det maatte ansee sig som et beskikket Regierings- Collegium for sit Fag, og sine Lemmer som Sta- tens Embedsmænd, der ei kunne handle imod, eller forsømme, deres Pligt, uden at ansees som andre utroe eller uduelige Embedsmænd, men ved egenmægtig og lovstridig Adfærd bleve at an- see som Kongens Mandaters modtvillige Over- trædere.

Saaledes forestiller jeg mig Selskabets Plig- ter, og saaledes forestiller uden Tvivl enhver ær- lig Mand sig dem, naar han tænker derover.

Jeg er langtfra den Tanke, at det Selskab, her tales om, har aldeles forsømt eller overtraadt alle disse Pligter, eller ganske forfeilet sin Hen- sigt; men jeg troer mig i Stand til at godtgiøre, at Selskabet deels ikke har kunnet fuldkommen opfylde Pligterne og Hensigten, deels — vel og har forsømt at opfylde adskilligt af det deraf, som kunde opfyldes.

Præmier af halvtresindstyve og fyrretyve Rigsdaler kunne sikkerligen være heel anstændige, allerhelst udsatte af Mænd, som enten ved Arbei- der, henhørende til det Fag, hvori de paatoge sig

at være Dommere, eller, i Mangel deraf, ved af Regjeringen at være udnævnte eller bemyndigede til at dømme, kunde have offentlig Agt og Tillid. Mand, der paa førstbenævnte Maade havde vundet Tillid og Agt for Arbeider, der kunde henføres til de skiønne Videnskaber, vare 1760 neppe til. Med de skiønne Videnskaber stod det efter Holbergs Død saaledes til, at Præsten Friis, hvis Rim paa Griis gav ham et Præstekald, passerede for en brav Poet, og Provst Munthe og Sr. S. M. Candidati Christian Henrich Bierings Rim over Lissabons Ødelæggelse (Kbhvn. 1756) ansaaes for meget skiønne og geistlige Poesier, uagtet den sidste saaledes tiltaler Ulyssen:

See hvor din Datter, som var bleven alt for Raad,
Da hun udstrækte sig forskrækte saa en Stene,
At det for hende ei var Redning eller Raad,
Og mindst i Olien af støde Tegel-Stene;
Thi dermed blev hun smuurt fra Top og indtil Taae,
Men see det blev derved, desværre! meget værre.
Saa gaaer det, naar man til Quaksalvere vil gaae,
Og gaaer den Mand forbi, som kun er Livets Herre.
Har din haard-haandet Haand med andre Fyrsters Haand
Hin Jomfrue Troja paa sin perlestukne Trøje
Saa trykt, at hun tilstødt sin Aande og sin Aand
Udaandede med eet udi det Himmel-Høie. o. s. v. *)

Saa

*) Det, som her trykkes med udmærket Skrivt, er og saa trykt i Originalen —

Saadan var Tidernes Smag i Poesien. I Veltalenheden var den saadan, som man endnu erindrer sig fra den øverste og næsten eeneste verdslige Talestol, hvorpaa kan sees en Prøve, oversat paa Tydsk *) af en af den Tids ypperste Talere; skiønt denne Prøve er endog tolv Aar yngre. Man har vel endnu nogle af hin Tids Mønstre paa hellige Talere.

Til at fremme saadan Smag i de skiønne Videnskaber var vel den valgte Maade meere end god nok. Men der var dog allerede Folk til den Gang, som, uden maaskee selv at befatte

Saa skrækkelig var de skiønne Videnskabers Skiæbne blandt os, at den, saavidt jeg veed, eeneste Lærer i begge Rigerne, der kunde ansees som lønnet for offentligen at underviise i de skiønne Videnskaber, var indtil 1788 Professor poëseos & eloquentiæ ved Kiøbenhavns Universitet, Wadskiær, der skrev Kiøbenhavns Skueplads paa Christiansborgs Rueplads, og mange andre smukke Ting, meest Leilighedsriim, som ved, jeg troer, Bisp Herslebs Død, et Carmen, der begynder saaledes:

"Saa tier paa Jorden den himmelske Tunge,
"For evig i Himlen at siunge og runge;
"Mod hvilken her nede kun lispes og lalles,
"Den Kongens, den Kirkens, den Statens, den alles!" o. s. v.

Denne var det og, som paa gyselige Latin skrev foran det omtalte Digt af St. Biering en stadselig Anbefaling.

*) See Dohms Materialien für die Statistik, 1ste Lieferung Side 265-310.

sig med det æsteciske, troede, at det var just den Smag, der burde udryddes, og en sandere indføres i Stedet. Saadanne vare formodentligen i det mindste nogle af dem, der indgik Selskabet til de skiønne Videnskabers Forfremmelse.

Hvem disse Mænd tilhobe vare, holdt man, jeg veed ikke af hvad Aarsag, skiult. Man er kommen efter, hvem nogle af dem siden vare; men den første Stamme er i det mindste mig ubekiendt. Den eeneste, hvis Navn man fik strax at vide, var den lærde og agtværdige Sal. Professor Schlegel; en Mand af de dybeste saavel æsteciske som især philologiske og historiske Kundskaber. Men fremmed var han, og den Gang ganske nys kommen herind. Vel skrev han kun tre Aar bag efter en liden Bog paa godt Dansk, og det maaskee det bedste, der til denne Time er skrevet over det danske Sprog; men i det mindste strax fra først af forstod han ikke nok deraf, for at blive antagen som almindelig Aristarch; ja som han tyve Aar sildigere endnu ei havde lært at tale en eeneste taglelig Periode Dansk, saa vare Nationens Mennisker, der kunde have Lyst at forsøge deres Evner i de skiønne Videnskaber, ei at fortænke, om de havde stedse nogen Mistroe til denne Fremmedes Dom over deres Arbeider.

Denne

Denne Mand var det imidlertid, der som Secreterer for og Medlem af dette Selskab fik de 300 Rdlr. i aarlig Løn, som derfor vare bevilgede. Han tiente i en Snees Aar i dette Embede, og medtog saaledes af samtlige de til hans Død af Regieringen til de skiønne Videnskabers Fremme givne 7800 Rdlr., ei mindre end de 6000 Rdlr. Fred hvile over denne værdige Mands Been, og evig Ære følge hans Minde; men af de skiønne Videnskabers Løn i Danmark fortiente han ikke saa uforholdsmæssig stor en Deel, som $\frac{30}{39}$. Men til ydermeere Forandrings Opvækkelse skulle vi siden faae at see, at man ei engang har brugt de øvrige $\frac{9}{39}$, eller 1800 Rdlr. i samtlige de 20 Aar.

Selskabet foretog sig de skiønne Videnskabers Forfremmelse ved at udsætte Præmier. Man udsatte for et Digt om Søefarten den poetiske, og for et Skrivt om hvad Indflydelse det har i de smukke (siger de smukke) Videnskaber, naar oplyste og polerede Folk stræbe at overgaae hinanden, den prosaiske Præmie. Skiønne Videnskaber, Poesie og Veltalenhed, vare Ord, som den Gang vare ganske fremmede blandt os. Der var hverken tænkt, eller læst, eller skrevet derover; man vidste ingen Forskiæl imellem Poesiens forskiællige Slags. Man troede Vers var Poesie, og noget, som blev skrevet paa

Vers, et Poem; enten det var Ode, Idyl, didactisk, episk, eller hvad, vidste man ikke, thi man kiendte intet dertil. — Opgaven saae ud, som om det skulde være en Afhandling paa Vers; og see! man skrev Afhandlinger paa Vers. Tullin, der med sit sande Genie var (uagtet sin Mangel paa Læsning i det æstetiske) ei i Stand til at skrive noget paa Vers af Længde, der blev slant, skrev, vist uden selv at vide deraf, et underligt Slags Læredigt, siden det er for langt til at hedde Ode, og har intet Ode-Metrum; hans Digt blev fuldt af sande store Skiønheder, men er med det alt dog et Læredigt; et Stykke af Poesiens møisommeligste, utaknemmeligste Slags, der udfordrer vel saa tænkende Læsere, som Forfatteren var. Det blev, fordi det hedte det første ret skiønne danske Digt, og var belønnet med dette af Kongen doterede Selskabs store Priis, kiøbt og roest af heele Verden, læst af faare faa, og forstaaet af ingen. At det virkeligen var Selskabets Meening, at det skulde være ei allene en Afhandling, men endog en fuldstændig Afhandling om Søefarten paa Vers, dette tilstod ei allene Selskabet selv i Fortalen for det første Stykke af dets Samlinger, da de udkom 1761, men det gav endog den kronede Forfatter en offentlig Snibbe, fordi det ikke var en ret fuldstændig Afhandling; lige-

ligesom de andre Forfattere i samme Stykke, fik i hemeldte Fortale hver sin, til at moderere Glæden over den vundne Hæder. Dette var dog en underlig Maneer, den, skiøndt med stor Høflighed, dog at afskrubbe de Forfattere, man gav Prisen, og ved hvis Belønning man skulde opmuntre dem og andre til at vinde flere deslige. Skulde man ei have troet, at enhver vilde betakket sig og sagt: vestigia terrent. — Man gav første Gang ogsaa en Priis for et prosaisk Stykke, og der ere de til, som endnu ikke have fundet Skiønheden eller Grundigheden, eller hvad man maatte søge i dets Paragrapher.

Men nu de Priser, der bleve vundne paa denne opmuntrende, de skiønne Videnskaber saa kiønt forfremmende Maade! Det skulde være Medailler, og blev, — den bedste, Kunstacademiets anden Guldmedaille; den anden, vi vide ei vist om 40 Rigsdalers Sedler, eller Kunstacademiets større Sølvmedaille.

Tullins Priis, for at have, trods Selskabets Fordring paa en fuldstændig Afhandling, af dets Priismaterie skabt et Digt, der for evig giør Nationen Ære, vandt da, foruden sin Snibbe, lige Hæder med de Maler- og Tømmermandsdrenge, der have gaaet flittig i Skolen paa Charlottenborg, og øvet sig længe nok, for enten omstder

der tegne en taalelig Efterligning i Rødkridt af den levende Model, eller med rigtigt Maal giøre Planen til et Pakhuus eller deslige. Men bliv ikke opblæst af din Lykke, store Tullin! du er dog ei nær saadan en Karl som han, der for en illumineret Tegning til en Stadsport paa et selvvalgt Terrein, eller en med Oliefarver opbyggelig forestillet Afbildning af Enkens Søn af Nain, hvortil han selv giorde Udkastet, som Professoren kun rettede lidt paa, vandt den dobbelt saa store Guldmedaille, og faaer efter sin Tour et tusinde Rigsdaler eller meere at reise til Dresden, ja til Venedig og Rom for, hvis han ikke uden videre Mesterstykke vil nedsætte sig her i Byen, eller udenfor, som Amtsmester, der nu maler Huuse, Porte, ja Vogne, for uden og for inden, eller muurer og tømrer Huuse op i Hovedstaden selv, paa saa mange Etager man lyster.

Man kunde troe, at den kronede Digter og den Veltalende vare blevne afspiste med disse Malerelevernes Medailler, deels af den bittre Nødvendighed, da man ei havde Raad til at lade stikke et Stempel, deels fordi disse Digte vare kun saa som saa, siden man fandt sig nødt til i Fortalen at revse dem. Men nu siden vælger man dog vel meere populaire Opgaver; og siden man i Fortalen klager, at man har maattet udsætte Premie-

tilkien-

tilkiendelsen over Tiden, saa har man vel sparet lidt, til at lade sig slaae en Medaille for. Men nei! man vil igien have en fuldstændig Afhandling paa Vers, over det rige, til en fortreffelig og for alle fornuftige Væsner høist interessante Afhandling høist skikkede Thema: Skabningens Ypperlighed i de skabte Tings Orden og Sammenhæng. Et fortreffeligt Thema uden Tvivl, et desuden, til hvis Udførelse, Millioner Verdens Aldre ei ere nok. Men skulde ogsaa virkeligen denne Materie være beqvem til en Prøvesteen for de vordende Digtere hos en Nation, hvor alt Begreb om de skiønne Videnskaber ligger dybt begravet i Mørket? Dette Spørgsmaal kunde maaskee være nok saa beqvemt til at øve dem paa. Om Concurrencen har været stor, vides ikke; men Tullins Genie udfandt, at skabe af dette uhyre Emne et lidet, skiønt, heel fortreffeligt, poetisk Brev; der imidlertid kræver endnu meget meere Tænken, end det første Digt, og er vel endnu mindre skikket til at føde den neppe begyndte Smag paa de skiønne Videnskaber hos en Nation, der bestaaer i denne Henseende af Børn, quibus lacte opus est non solido cibo.

Med de tre hidtil anførte Priisskrivter hialp man sig til de tre første Hæfter af Samlingerne, og med disse, tilsammen bestaaende af 31 Ark, var

man færdig indtil 1766. Af disse 31 Ark, udgiorde Præmiestykkerne, de poetiske 5, det prosaiske 3 Ark. Resten var endnu et Digt om Søefarten, der vandt Accessit, og fortiente det for dets overhovedet harmoniske Vers, men som Selskabet lastede, blot fordi det var, som Tullins, en ufuldstændig Afhandling; et Fragment om Skabningens Ypperlighed, der havde samme Lyde, da Forfatteren fandt, at det ei let blev et lidet Arbeide, at besynge dette Emne; nogle Betragtninger over Tiden; den nye Edda, eller Gylfes anden Reise; en skrækkelig Oversættelse af Voltaires Merope i Riim; en Oversættelse af en af Thomas's Lovtaler; en lille Fortælling paa Vers; et Brev om Tossernes Lyksalighed paa Alexandrinere; Lykkens Tempel af Ewald; en Afhandling paa Vers om de Vises Lyksalighed, og — hvo som ei skulde have Samlingerne ved Haanden, skaffe sig dem, for at see, at det er sandt, hvor utroligt det end er — en Oversættelse i Prosa af et heel maadeligt fransk lille Skuespil i een Act, Franskmanden i London.

Dette havde da Selskabet udrettet i sex Aar til de skiønne Videnskabers Fremme; og det lader udet følgende fierde Stykkes Fortale, som om det virkeligen troede, at de skiønne Videnskaber nu vare forfremmede.

Og

Og hvad havde det da frembragt? Før det kalde Tullin sin Skabning? Vist havde dets Opgaver givet Anledning til to af hans bedste Digte; men staae maaskee ikke Maidagen og Digtet om Lissabons Fald disse i det mindste saa nær ved Siden, at det meget vel kan formodes, at han vilde have skrevet, om ei disse, saa dog ligesaa gode Stykker, hvis end aldrig Haabet om de charlottenborgske Elevers Medaille havde virket? Og hvis nu ikke et eeneste af de andre Stykker, der udgiøre Selskabets tre første Hefter, var blevet til, mon den skiønne Litteratur hos os burde derfor ansees at staae det mindste længer tilbage, end den nu saaes at staae? Imidlertid er det at mærke, at de ei engang ere Frugten af Selskabets Bestræbelser, men kun, da det udgav sine Samlinger, der trykte.

Nei; ikke Frugter af Selskabets Bestræbelser, men vel af enkelte Mænds lysende Exempler, i hvis Dannelse Selskabet slet ingen Deel havde; især af den blide, fine, ædle Sneedorphs Tilskuer; maaskee og tildeels af den nøiere Omgang med Siebne og smagfulde Fremmede, der i Tider, da alting maatte være fransk, endnu meere end endog tydsk, droges herind, yndedes og smigredes. En ædlere Smags Udbredelse i Tydskland virkede ogsaa paa os; og med alt dette var det ei kommet

met meget videre end længe i Forveien i mange Deele. Det var meere end et Seculum forud, at Bording skrev; og sikkerligen er der i denne Digters Værker, trods hans Tidsalder, Stykker, der fortiente Hæder i enhver Litteraturens Periode. Man læse allene hans Oversættelser af de to første af Davids Psalmer S. 253 — 256. Det var et halvt Seculum forud, at Reenberg sang, og, skiønt i Knittelvers, satte endog den skiødige æstetiske Skiønner i Henrykkelse; saa længe var det siden Rose oversatte Ovids Heroider; om hvilken Mands Digteranlæg, man allene læse hans Dedication til Rantzau; nu Falster, hvis Oversættelse af Ovids Elegier vist kun den uberettigede Dommer fordømmer; og maaskee flere. Den Wadskiærske og Bieringske Smag var dog vel og tilstrækkelig til at faae nogle Folk af sund Sands til at prøve paa, at redde Nationen af den Skiændsel, intet at frembringe, uden deslige Afskyeligheder; saa Selskabet nok var lidt ubeføiet til at skrive paa sin Regning, hvad der slet ikke tilhørde det.

Men Selskabet følede maaskee lidt til, hvad det burde have giort, og prøvede at indbilde Folk, at det havde giort noget deraf. Og hvad kunde det have giort? — Sin Pligt. Ikke fornedret de skiønne Videnskaber, ved at have sat

dem

dem i en haanende Sammenligning med Maler-elevernes Producter, i at lønne begge med eens Priis; ikke oversnuset de kronede Forfattere i deres Fortale; det kunde have givet Priismaterier, der havde lokket begyndende Æstetikere til at arbeide med Lyst og Held, og de Læsebegierlige til at læse Arbeiderne, Elegien, Heroiden, Idyllen, Fortællingen, o. m.; det kunde da maaskee og have tilspaaet de udmærkede Æstetikere een eller anden Gunst eller Belønning udenfor. Ewald var maaskee da ei bleven preussisk Tambour, eller Tullin Spigerfabricant. I Sverrig, hvis Litteratur man her ei kiender, og maaskee derfor foragter den, fik man Dronning Ulrica Eleonora til at stifte og paa alle muelige Maader hædre de skiønne Videnskabers Academie; hun giorde derfor og Dalin til sin Yndling, adlede ham, gav ham hæderlig Indkomst, og efter hans Død bekrandsede selv hans Grav; endog Belmans godt spaaende Genie søgte man at opmuntre med at gagere ham som Kammerjunker. Gustav III. er vedblevet at hædre de skiønne Videnskaber, og man er for partisk mod ham, naar man ikke tilstaaer ham Rang blandt Talerne; man har ogsaa i Sverrig fortreffelige Taler, og to episke Digte, som dog maatte læses inden man foragter dem. Man vil ved lidt nærmere Be-

kiendt-

kiendtskab med vore Naboer ei saa ligefrem, som man for har hørt, tilstaae sig det Rangen over dem i det Skiønne. Alt dette kunde Selskabet, som Selskab, ei have giort; men det kunde baade som Selskab og endnu meere som private Folk bidraget til noget desligt; og efter den Fremgang, vi have giort under Omstændighederne, vilde vor Forrang ei have været tvivlsom.

Men i det mindste kunde Selskabet have anvendt den Evne, det havde faaet (vi ere ei ubeskedne nok til at forlange nogen Udgivt af Lemmernes egne Lommer) til den Hensigt, i hvilken den af Kongen var given. Man kunde efter Løfte og Forpligtelse have udsat Præmier aarligen, paa bestemte Tider, og ligeledes paa bestemte Tider foretaget Bedømmelsen, ei begge Deele engang imellem efter Indfald. Man kunde ogsaa have givet Æsthetikernes Producter en lidt pyntligere Form, og ikke trykt dem med de styge Skrivter, med den eene jammerlige Vignet, paa det lede Kiøkkenpapir.

Siden Selskabet ikke holdt Oversættelser, ja prosaiske Oversættelser af de almindeligste Sprog udenfor det, man tillod sig at trykke, burde man og vel tiltroe Lemmerne af et Selskab til de skiønne Videnskabers Forfremmelse baade Kundskab i Litteraturen og i Sprogene til at frembringe no-

get

get med Hensigten bedre passende end Franskmanden i London; noget, det kunde været Mangel og Veiledning for dem, der skulde virkes paa. Skrækkeligt skulde det være, om de Mænd, et saadant Selskab bestod af, intet bedre skulde finde, end en saadan middelmaadig Tingest.

I Fortalen til Samlingernes fierde Stykke lod det, som om Selskabet nu troede, at begynde en ny Periode i de skiønne Videnskaber hos os. Det gav nu paa engang to Premie-Stykker, to Oder; men man financerede, og gav hver af Digterne kun en halv Præmie. Man vil efter denne ydseerlige Opmuntrings-Maade mindre undres over, at der intet moralsk Stykke var indgivet for den prosaiske Pris, end over at nogen vilde siden indgive det mindste eller i Prosa eller Vers for den ydmygende Medaille, hvilken man endog forstod at klove. Ikke desmindre havde man dog til dette Stykke faaet fat paa en ganske skikkelig Oversættelse af Popes Digt om Kritiken; altsaa noget saadant, som det burde give. Man gav endnu i samme Aar et femte Stykke; deri var nu rigtig nok en Comedie af Jomfr. Biehl efter Tidernes Leilighed, og uden reysende Fortale, men der var ogsaa den dybsindige aldeles ypperlige Afhandling om aabne Vocalers Medvirkning i det poetiske Udtryk. Mod denne fortreffelige

Afhand-

Afhandling er her venteligen aldeles faßet at omtyde, uden at den kom mange Aar for tidlig, da ej engang den løseste Idee om Æstetikens groveste Regler var da nogenlunde almindelig bekiendt, end sige at Reglerne om Versificationens største Fiinheder skulde da kunnet virke mindste Nytte. Imidlertid staaer den der til sand Undervüsning for de slebneste Tider, og til Mønster for de fineste Litteratorer *). Der er intet at sige om den Extract paa Riim af Gressets Vertvert, der staaer i samme Stykke. Ei heller er min Hensigt, at recensere Stykke for Stykke Indholden af Selskabets øvrige Samlinger.

Man kunde vente, hvad der skeede, at dets Indhold tiltog i Skiønhed og Interesse med en sundere Smags tiltagende Udbredelse: der kom endnu 1767 et Stykke til, der indeholdt tre Smaadigte af Steenersen, som dog Selskabet endnu mindre kan tilegne sig Æren for, end for noget af det foregaaende, da de vare skrevne ved Leilighed, og tildeels, maaskee alle, førend Selskabet blev til. Der staaer ogsaa en Oversættelse af

en

*) Dette Stykke er og det eeneste danske Værk der er anført i Eschenburgs Theorie der schönen Wissenschaften, hvor Forfatteren dog har fundet æstetiske Arbeider af næsten alle Europas øvrige Nationer noget meere at anføre. Saavidt jeg veed, er det det eeneste af alt hvad der staaer i Selskabets Samlinger, der er oversat paa tydsk.

ge af Popes Breve, hvis femfoddede Jamber ere givne paa Dansk i det kyselige Schönaik-tydske nedhænede Trav, der nok ikke tillokker enten Læsere eller Efterlignere. Der er og en Samtale om Hiatus, som efter den foregaaende vel kunde undværes.

Prisskrivter var der slet ikke i noget af disse tre Hæfter; og, som sagt, forunderligt er det, at der kom i noget af de følgende.

Tre Bind vare saaledes færdige i syv Aar, hvilket jo ei endda var saa langt fra, hvad man havde lovet, uagtet man havde hoppet nogle Aar over.

Vist var der i disse tre Bind, som viist, adskilligt, der vidnede til den fremvoxende Litteraturs Hæder, og gav meere end Haab om, at de skiønne Videnskaber vilde, om ikke længe, finde en meere lys Periode i Danmark. Men Selskabets Skyld var det giensynligen ikke, da det havde tvertimod giort sit til at skræmme de gode Hoveder, ved dets Opgaver om fuldstændige Afhandlinger paa Vers, ved dets Langsomhed, ved dets haanlige Præmie, ved dens Kløvning, ved nogle af de Stykker, man satte de kronede i Selskab med, ved den daarlige Typographie; ved alt.

Og dog begyndte snart en skiønnere Periode for det Æsteriske i Danmark. Hvad paaskyndte den?

For det første saae man, vel ingen dansk, men dog en tydsk Digter her, at nyde udmærket Agtelse. Klopstok var her. Han var i den gamle Grev Bernstorffs Huus, altid ved hans Side, ved hans Bord, und der Omgang, ikke som en Jrus, til hvilken man for hans Sang kastede en afgnavet Fleskeskank, men som Ven og Ligemand. Kong Frederik den Femte talede selv adskillige Gange med ham, og elskede hans Samtaler. Han gav ham og en skikkelig Løn. Dette var Opmuntring; og skiøndt man aldrig havde mærket Spor til lignende Omgang med nogen dansk skiøn Aand, saa maatte det dog give Glimt af Muelighed til, at engang maaskee og et indfødt Genie vilde paakiønnes. Man havde virkeligen ei mange at vælge blandt. Tullin var for tidlig bortdød; Ewald var netop begyndt at blive til; Steenersen var Præst; men Hovedsagen var, at Bernstorff var tydsk, og havde kun i et og alt maadeligt Begreb om hvad der var fra denne Side af Elven; han forstod desuden ikke synderlig dansk *), og de andre

*) Enhver, som har læst l'apologie de Monsieur le Comte de Bernstorff, der er trykt 1772, har uden Tvivl frikiendt denne Minister for det meeste, der ligger i de 7 Beskyldninger, mod hvilke han forsvarede sig. Man vil føle, at han havde Ret, naar han forsikkrede, at Nationens Ære og Bedste stedse beskiæftigede ham. Men Skulde og Besvarelsen paa den tredie Beskyldning: de mepriser

andre, som kunde være Mæcenater, forstode det, Fremmede eller Indfødte, ligesaalidt, og havde ligesaalidt Drivt til at fremkalde, opmuntre, tilspore dem, hos hvilke Anlæg havde været at finde, om det var søgt eller paaagtet.

Noget af det vigtigste til at indføre Ideer om Æstetikens Love, der meer og meere bragte Dumheden i Miscredit, var Schlegels æstetiske Forelæsninger, der rigtig nok kun blebe dem til Deel, som forstode Tydsk og Fransk, og egentligen nogle unge Adelsmænd, der nøde hans Underviisning; men hvor løs denne Idee var, den

M 2 var

la nation danoise, være fyldestgiørende? Man læse den. Den er saare hurtigen affærdiget S. 62 til 66. — Ingenlunde er det min Mening, at det var nok for ham, at vide at en Mand var dansk, for at tilintetgiøre alt hvad ypperligt der da var hos ham. Han ærede Talent og Fortieneste hvor han fandt dem. Han var, saa sige alle som kiendte ham, velmeenende og god; men hindrede ingen Fordom ham, fra at søge og finde Talent hos de Indfødte, hvor saadant var at finde? Leed ingen under saadan Fordom hos ham og hans Fortrolige? — Naar han havde kiendt og kunnet kiende Nationen, havde sikkerligen denne Fordom og dens Følger taget Flugten. — Ved Enden af hans Bane skal, siger man, Ewald have tildraget sig hans Opmærksomhed, og han skal strax have besluttet, at sætte dette sande store Genie i Stand til at bruge sig uden Kummer, og at opmuntre det, som Klopstoks. — Men han kom bort, og hans Velvillighed var borte; men hans Fordom ligefuldt tilbage indtil denne Dag.

var dog noget; den udbredte sig fra dem til andre; Iisen var brudt.

Hertil kom den Smag, der fra Sneedorphs Tid, fortsat og meget forøget ved den smagfulde, fortreffelige Schytte, udbredte sig fra Sorøe; ved disses Hielp havde de Taler, der paa dansk og i andre de levende Sprog holdtes der paa Academiet, saavel af Professorerne som endog af Academisterne, om ei altid store Skiønheder, dog et fra den fordums Slendrian heel forskielligt Sving. Fra Sorøe kom og de to Bind Samlinger, der udgaves for at være, og vare, til Smagens Fremme vel saa meget som det her omhandlede Selskabs.

Dette tøvede nu atter et Aar, og udgav derpaa sit syvende Hefte. Vel vare Opgaverne endnu for Læredigte, eller Afhandlinger paa Vers; men man havde dog nu sat dem saa, at man modtog, og uden bidende Fortale maatte krone, to fortreffelige Stykker, af Bull og Abrahamson: Stykker, som, skiøndt Læredigte, henrive enhver Læser af sund Sands, og giøre deres Forfatteres Ære udødelig. Man gav og en god og harmonisk Oversættelse af endnu et Brev af Pope. Men saa kom man da ogsaa med en Comedie, og med et Par smaae Poesier, som — — —

Det

Det varede kun et Aar, da man 1770 gav Jacobis Lovtale over Absalon, dette sande Mesterværk, som staaer der til evig Hæder for Absalon, Jacobi, og den danske Litteratur. Kunde Selskabet sige, at det er det, som har dannet Jacobi til at forfatte den, saa er der ei længer Tvist om dets Fortieneste, hvad der end staaer i de forrige Bind. Dog staaer der siden strax en Prækyn, som vidner, at Jacobi har nok gaaet i en anden Skole, end den, hvor man kunde give ham saadanne Sidemænd; og den i hvilken man kunde adoptere slige Vers, som de, der udgiøre Oversættelsen af Sapphos Brev til Phaon, hvor hun klager, at

"Hun brænder ligesom en høstefærdig Ager,
"Hvor Stormen hid og did den gaadig Lue jager."

og hvor hun siger om Charaxus:

"Han trodsig hid og did for mine Øine spanker." o.d.l.

Nu kom 1771 endnu et Mesterstykke af Bull; og en Lovtale, som man bedømmer urigtig, om man fordrer, at den skal udholde Ligning med den første man indrykkede.

Atter i næste Aar 1772 kom Mesterstykket, der ei var tilskaaret efter noget laant Snit, men noget ganske nyt og aldeles værdigt den beste Tidsalders ypperste Genie, den over al Roes ophøiede Sigrid, hvis fortryllende Forfatter har til

 sin

sin og den danske Litteraturs fuldkomneste Hæder siden overgaaet sig selv i mange Arbeider i dette af ham selv skabte Slags. Det er ikke den monotoniske i sin prægtige Deshabille forknebne og dog gratiesfulde Marmontel, ikke den smudsige men underholdende Boccaz, ikke engang den lunefulde ordentlige, evig morende Cervantes, eller den endnu vittigere Voltaire, i deres Fortællinger, men al deres Gratie og for en Deel deres Lunne med en meer en xenophontisk Ynde og Lærerighed samlet i hans af sand Nationalaand opfyldte Sprog. — Men skulde Selskabet meene, at det er det, som har paa nogen Maade dannet Forfatteren af Sigrid? — Ogsaa Oversættelsen af Alzire hører med til det, hvormed Selskabet virkelig gav hvad det burde, Oversættelser af Mønstre for Arbeider i det Skiønne. Men hvad er da Tingen om den 17 Januarii 1772? — et Beviis paa, at der 1772 var endnu stærke Levninger tilbage af den Smag, som et Snees Aar før var den herskende.

Der kom 1774 et Bind endnu, og dette indeholdt Balders Død, hvis Tilværelse for Resten Selskabet nok var uskyldig i.

Derimod fik man 1777 fire Digte i den malende Poesie; et Slags, hvori der skilt fra andre Digte, hvor Malerierne staae som Episoder eller

Biting,

Digting, neppe er fire saa gode til i noget andet Sprog. De Gamle kiendte ikke til noget egte Slags af poetiske Materier; man har et paa Latin af Corn. Severus, over Ætna, som ingen læser. Man havde nu glemt at give Agt paa, hvad Medailler det var man arbeidede for, og ingen Under var det da længer, at man fik Arbeider, som svarede til den alt, ikke ved Selskabet men ved større udbredt Cultur, almindelig blevne bedre Smag. Frimann havde viist, at han var ikke Selskabets, i det mindste ikke dette Selskabs, Frembringelse. Men underligt lød det, at Selskabet gav de tre af disse Digte Pramien, men kun Accessit til det fierde, som Publicum og den sunde Smag gav første Priis. — To Aar efter kom Ewalds Fiskere og Kampmans Lovtale, den første en Ewald, og den sidste vel en Jacobi eller Thomas værdig; men nu kom der og en lille Rest af en Dr. Sandve, som nok maa have levet og skrevet i Frises Periode. Efter fire Aars Forløb kom 1783 det sidste Stykke, hvori var en Heroide, altsaa noget af et Slags, som man burde have begyndt med; og et Cantate. Men ingenlunde bør det til Selskabets virkelige Hæder glemmes, at dette sidste, som tre af de foregaaende Hefter, vare prydede med Fortællinger af Sigrids Forfatter.

1782 udsatte man sidste Gang Præmier; og det een for en Satyre, og een for et Stykke i det falske forrige pittoreske Slags. Man har siden indtil Enden af Aaret 1788 ei engang værdiget at aflegge Regnskab for Publicum og Forfatterne af de indgivne Stykker, om Aarsagen, hvorfor man saaledes lod det eene Aar efter det andet henglide i Uvirksomhed; og offentligen er det ei seet meere fra Selskabet, end at man har Grund til at troe, at dets Secretaire har i disse sex Aar hævet 300 Rdlr. aarlig Løn allene for ved deres Forløb nu at have forfattet den omhandlede Bekiendtgiørelse, der altsaa har kostet Staten 1800 Rdlr., som synes stærk betalt. Ikke som lumpen Stikling paa Secretairen antage man dettte. Hans bekiendte Virksomhed og Flid, foreenet med æresfuld beviist Lærdom, bør sætte ham i Tryghed for alt personligt Anfald. Jeg er overbeviist om, at det er ikke hans Skyld, at Selskabet ei har beskiæftiget ham, saa han kunde siges at giøre Ret for den Løn, han som Secretaire nyder. Ikke som Secretaire, men som Medlem af Selskabet, tilkommer ham sin Deel af den Bebreidelse, som her maatte tilmaales det heele Selskab.

Jeg troer ved det foregaaende at have oplyst og godtgiort, at Selskabet har næsten ganske Uret i sin Paastand om at tillægge sine Bestræbelser nogen Andeel i den gode Smags større Udbredelse

blandt

blandt Skribenterne. Hvorvidt den tiltagende Læselyst hos Publicum kan retfærdiggiøre en Forandring i dets Virkemaade, hvorved det efter sex Aars Uvirksomhed ophører med Fortsættelsen af Forsøgene i de skiønne og nyttige Videnskaber, maa Selskabet eller dets Concipist forstaae; for andre er det lidt utydeligt.

Men Selskabet er ved dets Besparelse sat i Stand til at virke efter en anden Plan, hedder det. Lad os da først see, hvad Selskabets Besparelse kan være, og derpaa betragte dets anden Plan.

Selskabet har havt 90 Rdlr. om Aaret, i det mindste, til Præmier. Det har staaet siden Begyndelsen af 1760, altsaa i 29 Aar; disse udgiøre da - - - - - 2610 Rd.

Det har end videre havt det fordeelagtige Forlag af Samlingerne, saa meget meere fordeelagtigt, som det havde Trykningen frit; derimod blev der og lovet Forfatterne alt det, der udkom af Skrivternes Salg, dog er dette ei holdt, førend i de seeneste Tider, og neppe uden for hvad der staaer i det syvende Bind. Antage vi nu, at der af hvert Bind kun er solgt for 500 Rdlr., som er aabenbar for lidt, saa giør dette for 7 Bind 3500 Rd.

Summa Indtægt og Besparelse 6110 Rd.

Udgivten er for 12 heele og 2 halve, eller for

13 poetiske Præmier à 50 Rdlr.	650 Rd.
6 prosaiske Præmier à 40 Rdlr.	240 —
For Provenuen af det 7de Bind til Forfattere, 18 Ark Vers à 10 Rdlr.	180 —
12½ Ark Prosa à 6 Rdlr. -	75 —
Summa Udgivt	1145 Rd.

Tages fra Indtægten -	6110 Rd.
denne Udgivt - - -	1145 —

saa bliver der en Besparelse af 4965 Rd. tilbage. Dette er saa billigen regnet, at Overskuddet vist er større, dersom Secretairen stedse har holdt billig Regning. Thi Selskabet har selv i Bekiendtgiørelsen, som den staaer i Addresse-Avisen for 1759 den 21 Decemb. No. 55, sagt, at det har Trykningss-Omkostningerne frie; og der er af nogle Hefter giort indtil fire Oplage. Regner man nu i alt kun 1200 Exemplarer afsatte af et Skrivt, som er i alles Eie, og koster 5 Rdlr., saa udgiør dette 6000 Rdlr. i Stedet for, som jeg anførte, 3500 Rdlr. Det er altsaa muligt, at Besparelsen herved, i Stedet for henved 5000, er henved 8000 Rdlr. eller meget meere. Men er den og kun 5000 Rdlr., saa er der dog af Renten en aarlig Indtægt af 200 Rdlr., foruden de til Præmier engang for alle bestemte 90 Rdlr., altsaa formedelst Besparelserne henved 300 Rdlr., som

Selska-

Selskabet nu aarlig kan anvende til de skiønne Videnskabers Forfremmelse efter dets nye Plan.

Til Selskabets Fond for Fremtiden tør jeg vel og bringe noget i Regning for den kongl. Velgiærning, som var forbunden med den forrige Plan, nemlig til Trykkeomkostningerne. Det er ikke sandsynligt, at Kongen nu har draget denne Velgiærning tilbage, fordi Selskabet er blevet enigt med sig selv om at virke efter en ny Plan. Ligesaalidt vil man formode, at det skulde høre til denne nye Plan, at give Slip paa den egentligen ei Selskabet, men det Æstetiken dyrkende Publicum, givne Velgiærning, som det altsaa ei engang staaer i Selskabets Magt at frasige sig.

Selskabet haabede, meldte det i dets allerførste Bekiendtgiørelse, at kunne hvert Aar levere saa mange Hefter, at det kunde udgiøre et maadeligt Bind. Et maadeligt Bind, saadant som det, det har leveret, bestaaer af omtrent 30 Ark. De aarlige Trykkeomkostninger, Kongen har lovet, men hvoraf Selskabet i 29 Aar kun har brugt til 7 Bind, vilde efter maadelig Taxt paa det slette Papir, hvortil Kongen dog neppe har indskrænket Selskabet, til 1000 Expl. være i det mindste dog en 7 til 8 Rdlr. Arket, der udgiør 210 a 240 Rdlr. aarlig. Det man ikke i de 29 Aar har benyttet, vilde være til 22

Bind

Bind endnu, altsaa 4620 til 5280 Rdlr. Naar det var Selskabet om at giøre, og det fandt det fornødent til de skiønne Videnskabers Fremme og Stiftelsens Hensigt, saa kan jeg ikke forestille mig, at Kongen endnu vilde nægte denne hidtil ubenyttede Sum, hvis man giorde det tydeligt, at man fremdeles vilde benytte den bedre. Derved, og ved det forrige rigtig beregnet, kunde let Selskabets besparede Formue stige fra circa 5000, til 12 a 14,000, ja til en 20,000 Rdlr., saa der blev i Stedet for 200 Rdlr. aarlig blot af Renten en 600 a 800 Rdlr. at anvende paa de skiønne Videnskabers Forfremmelse.

Men nei. Selskabet har valgt at virke efter en ny Plan, som giør al videre kongelig Understyttelse overflødig, ja som vil kunne sætte Selskabet i Stand til at betale Regieringen alle de anvendte Omkostninger tilbage.

Og denne nye Plan deeler sig i to nye Planer.

1) sætter man en Præmie af 1000 Rdlr. for et episk Digt, der skal være færdigt inden 4 Aar.

Eet Tusinde Rigsdaler synes at være en meget, en overmaade stor Præmie. Jeg har seet adskillige korse for sig over det bestyrtsende Særsyn af en Præmie, hvis Lige aldrig før er hørt, af

af Et Tusinde Rigsdaler. Bevar os! saadan en Summa bare for et Digt!

Vist er 1000 Rdlr. Penge. Men der er vel een og anden der har hørt tale om, hvorledes Virgil arbeidede i 12 Aar paa sit episke Digt, som han dog ei troede at have faaet færdigt, og adskillige endnu længer Tid paa deslige Arbeider. Man vil have det færdigt i fire Aar; det vil vel og skee; men man maatte dog nok mage det saa, at, om Forfatteren, hvilket let vil skee, kunde behøve andre otte Aar, for at giøre det end videre færdigt i Virgils 12 Aar, han da dertil kunde have Tid. Den Tid vil man efter den første Forfærdigelse ei nægte ham. Nu dividere man 1000 Rdlr. med 12 Aar, og man vil see, at Præmien vil ikke give den episke Digter meere end 86 Rdlr. 2 Mk. om Aaret. Virkelig en ganske ringe Løn, lidt meere end Underofficiers Tractement; og naar han da efter 12 Aars Arbeide omsider har fuldendt Digtet, kan han lægge sig hen at døe i Fred paa sine Laurbær i sit Løftkammer; thi bedre faaer han ikke Raad til at boe for sine 86 Rdlr. 2 Mk., og han har da intet meere at leve af. August lønnede sin episke Digter lidt bedre; ja Ludvig XIV. lønnede bedre endog Pucellens Rimer. Frederik den Femte gav Messiadens Digter 600 Rdlr. aarlig, og det var endda ikke en udsat Præmie.

Jeg tilstaaer alligevel, at 1000 Rdlr. er en saa anseelig Præmie, at ingen enkelt Præmie kan enten forlanges eller med Rimelighed ønskes høiere; men skulde det have været for meget, hvis man havde stræbt at formaae Regieringen til, ikke at forhøie Præmien, men føie dertil et Appendix, af enten vedvarende Belønning, om den skulde udfordres, eller dog nogen ziensynlig Æresbevilsning, som ei kan indeholdes, i det mindste ei eene bestaae, i Betaling eller Penge. Jeg forlanger ikke, at man ubetinget skulde sætte nogle Hundrede Rdlr. til aarlig Løn for den danske Maro; men at man fik kongelig Forsikkring om noget af det, som i Monarkierne hedder Naade, men vel kunde fortiene andet Navn, for den, der dog nok kan ansees for at have giort sig fortient af Nationen, naar han har giort et virkeligt episk Digt. Der er i alle Stater adskillige rige og anseete Embeder, der vel kunne have deres Nytte, men udfordre hverken Arbeid eller Routine i nogen høi Grad, og egentligen ere de stiftede blot til dermed at belønne Fortienester, som ellers ingen Løn have at vente. For saadanne kan man med Billighed ansee næsten alle de Adelen reserverede Stats- og Hofbetieninger, hvortil man sætter, i Kraft af Fødselen, Personer af ganske forskiellig, oftest ingen Capacitet,

og

og de forestaae dem saa godt, som man forlanger det. Man behøvede jo ikke at fastsætte, hvilken sandan Post man vilde give den kronede Digter; det var nok, naar Kongen lovede, at den, som man fandt den endelige store Belønning værdig, skulde strax ansees med udmærket Naadesbeviisning. Var nu end Digteren ikke forud af diplomatisk Adel, skulde han da efter et saadant Værk vel behøve et Diplom, for at være adlet nok til at nyde en Post af Indkomst og Anseelse, hvilken en dertil født Person ellers fik uden mindste egen Fortieneste. Skulde han endog ei behøve eller ei skiøtte om slig Indkomst, men derimod heller om noget af hvad man kalder Ære, hvortil ogsaa Folk ellers fødes, skulde man da ei kunde tilbyde slig? Alt dette burde lempes efter Omstændighederne, og blev altsaa ei at publicere forud. Men en enkelt tør Præmie for et episk Digt, naar den endog er det høieste, den kan og bør være, 1000 Rdlr., er, jeg troer det af de Tænkende og Kyndige erkiendes uden videre Beviis, ikke nok.

Men i Anledning af denne Bekiendtgiørelse om Præmie for et episk Digt, kan man opkaste mange, ei uvigtige Spørgsmaale. Eet kunde det være: om vort Sprog er nu dannet og skikket i sin nærværende Form til deri at vente et virkeligt

keligt episk Digt. Er vort Sprogs grammaticaliske Regler nu saa fastsatte, og erkiendte, at det er afgiort, at ikke den, der nu skriver det ret, saa ret som han veed, og som Selskabet kan lære ham det, ei tilkiendes om en føie Tid, naar Sprogets Dannelse bliver meere bestemt, at have skrevet en stor Mængde Soelecismer og Barbarismer? — Er dets lexicalske Deel saa udviklet og beriget, som vi ved flere Forsøg have Ret til at haabe at det maae blive? — Hvor ere Grundsætningerne for vor Prosodie? Skulde de være bestemte og faste nok til at være erkiendte af alle de saa Mennesker, hvis Sprog det Danske er, fra Slien til Wardøehuus, uden ved Søren Poulsen Gothlænders, eller Klokker Høysgaards, eller Professor Badens Arbeide? Skulde det være en urigtig Anmærkning, at Prosodien er det meest forsømte af vor Sproglære, og især det, hvorom Professor Baden i hans resonnerende Grammatik med mindst Held har raisonneret?

Der er kun een eeneste Præmie udsat for Digtet? Hænder det nu, at fleere end eet, saaledes lige værdige, og begge værdige, hvad giør man da? — kløver Præmien formodentligen. Ja saa! de episke Digtere bleve da og lønnede. — Skulde det end videre hænde, at man gav tre vel gode Præmien, men forbigik det fierde, og dette stum-

pede

pede til at virke det beste; man bør høre saadant før — hvad havde da den episke Digter for sin Møie?

Men ikke kunde man spørge, hvem der har bemyndiget dette eller noget Selskab til at bestemme, hvad der dog eene hører den heele oplyste Verden til at afgiøre, hvo der viser den, som fortiener at sættes de Jordens Store saa enkelte Stoke ved Siden. Tusinde Rigsdaler er Prisen; disse tusinde Rigsdaler, tilligemed Selskabets andre sammensparede Tusinde Rigsdaler indtil femte Stiftung, ere tagne af Folkets Stakke; de ere af dets Repræsentant, Kongen, bestemte til enkelte mindre Præmier, hvis Uddeelelse man har betroet et Selskab, som man vilde skulde bestaae af dertil kyndige Mænd. Denne Bestemmelse deraf, de havde sammensparede eller ikke, kan ei uden af Folket ved dets Repræsentant, naar det af hans frie Vilje forandres; og dertil er Selskabet ligesaa uberettiget som det, der har Universitetets Midler i Hænde, uden saadan Autorisation vilde være, til dermed at drive Handel paa Olhjusk. Man har i Bekiendtgiørelsen ikke fremlagt nogen Autorisation, men talet som om det var Selskabets egne Penge. Kongen kunde ogsaa vel bestemme, hvem han vil der skal have et Tusinde Rigsdaler, og sige, hvem han dertil

finder værdig; men sin Dom over Smagens Værkers Navn og Udmærkelse som øverste Digter, har intet Folk overdraget til sin Konge, og ingen Konge forlangt. Gjorde Selskabet efter disse Præmisser ei bedre i, med den Formue, det har i Hænde, enten at handle efter den af Folket og Kongen engang approberede Plan, eller, om denne befandtes at have Feil, da at vælge og erhverve høieste Approbation paa en anden, der kunde stifte udbredt Nytte, end om at anvende en Deel af den Selskabet betroede Formue paa en Maade, hvortil det er uberettiget til at handle, og hvorefter hverken det eller noget Selskab kan blive enten berettiget til at handle, eller i Stand til at handle til virkeligt Gavn, og lade Resten ubrugt.

Overlod man derimod Folket at afgiøre, hvilken den Digter var, der fortiente særdeles Belønning for hans Digterarbeider, være sig som episk, dramatisk, lyrisk, didactisk, eller hvilken Slags det maatte være; Folket vilde vist afgiøre det, afgiøre enhvers Rang og Værd, ifald man kun vilde agte, i dette som i meere, paa Folkets Røst. En Homer, Virgil, Tasso, Milton, Voltaire, Glover, ligger ikke i Skiul, ei engang Digtere af anden Art, hverken Holberger, eller Aristophaner, eller Anacreonter, hverken Dalberge, eller Wessel, eller Bellmann, eller Ewalde,

eller

eller Wieland; eller Baggesen, eller Gellert, eller Storm, eller Ovid, eller Lund, eller hvilket stort Genie man vil nævne, nyder aldrig Folkets krønende Opmærksomhed; det fremdrager ham, og giver ham sin Krone med sit Bifalds høie Raab. Det kommer kun an paa at Medkommende have Øine at see hvad Folket gjør, og Øren at høre med. Skulde det hænde sig, da Afstanden mellem Folket og Kongen ofte gjøres saa overmaade lang, at Folkets Kroningsvalg blev ham ubekiendt, saa var det vel Pligt af et saadant Selskab, som dette kunde være, som dertil blot efter sin Bestemmelse sikkert, at forestille ham, hvem Folket havde valgt og kronet. Da vilde nok Landsfaderen, som ei alene er Medlem af Folket, men dets vigtigste Medlem, dets Repræsentant, og den, til hvilken det har betroet sine Skatte, give, hvad der i det mindste her ei staaer i dets Magt, lønne den kronede, og give den Hæder, Folket gav ham, sit Stempel, paa en eller anden passelig Maade; hvorved sig just et Kunstaaer en af dem, som sidder i et Brev med et stort Segl under eller ved.

Efter dette kunde nok Selskabet give Guldpræmier, derfor ei de al Henslgt trodsende Malermedailler; men det kunde ei paatage sig, hvad der übrig er eller bliver det indbefattet, at kienne

stemme Digternes Rang, ja, som det synes at ville, dømme i sidste Instans, hvem der skulde for evig være rex poetarum.

En liden Omstændighed er her endnu at anmærke. For mange, nok en Snees maaske flere Aar siden, erindrer jeg heel vel, og flere med mig, at der gik i det mindste et almindelig Sagn om, at Regieringen alt da havde besluttet og bestemt en Gave af just eet Tusinde Rigsdaler for den, der skrev et danskt Epopee. Jeg veed ikke, har ei heller kunnet komme efter, om dette nogensinde ved Tryk er bleven offentligen bekiendtgiort; men at det er bleven bekiendt, derom vil mange kunne vidne. Ei heller var deri noget utroeligt, uden det skulde ansees for unødigt, om man meente, kone hermed at afspise den episke Digter. — Er det saa, at dette Sagn har været grundet paa Sandheden, saa maa man troe, at enten har Selskabet havt Mistroe til Regieringens Løfte, som det nok ikke burde; eller det har villet, at den episke Digter skulle have 2000 Rdlr., hvilket efter Selskabets øvrige Gavmildhed mod Digterne (hvorom strax meere) ei er at formode; eller og det har frygtet, at de, som skulde tildømme hiin Præmie, ei skulde dømme saa viist, som Selskabet selv, hvilket det dog ei heller synes saa let at burde befrygte, da det lader, som om Regieringen har

villet

ikke oppebie den sande Dom om den, der fortiente den episke Digter-Krands, den Dom nemlig, som den ontalte offentlige Stemme affagde.

Dette var da angaaende Selskabets eene Plan, eller dets nye Plans første Deel.

Den anden bestaaer i, "at det indbyder "Nationens Skribenter til at udarbeide og til "det at indsendere andre originale Værker i Poesie "og Prosa; saasom Læredigte, poetiske Breve, "Samlinger af Oder, Sinddigte o. s. v., en "dansk Talekunst eller Rhethorik, anvendt paa "Landets Sprog, en dansk Digtekunst eller Poetik, med Hensyn paa vor egen Poesie og Prosodie; med Smag forfattede Levnetsbeskrivelser, "eller Historier og andet meere. Disse Stykker, "naar de indsendes til Selskabet, og i Almindelighed finde dets Bifald (thi i Kritiker over "enkelte Steder indlader Selskabet sig ikke) trykkes for dets Regning, og for hvert trykt "Ark erholder Forfatteren af de poetiske Stykker "en Belønning af 10 Rdlr., og af de prosaiske "en Belønning af 5 Rdlr., saasnart Skriftet "er trykt."

Hvorledes jeg end læser heele dette Stykke af Selskabets nye Virkeplan, kan jeg ei faae anden Meening deraf, end at den er en reen Boghandels-Operation, og det med Vilkaar, der

 for

for Selskabet ere yderst fordeelagtige; ja meget meere end man burde vente det af et Selskab, som uden før offentligen at have ladet sig udgaae: at have Pengegevinst til Hensigt, har i 29 Aar givet sig ud for at arbeide for de skiønne Videnskabers Fremme, for disse Videnskabers, ikke for egen Fordeels Skyld.

Det har ikke meldt, at Kongen har taget den, de skiønne Videnskabers Dyrkere igiennem Selskabet givne frie Trykning tilbage; og jeg for min Deel vil see en uimodsagt kongelig Resolution derfor, førend jeg troer noget, der efter vor Regierings landsfaderlige Tænkemaade er saa utroligt, saalænge ei offentlig Landsulykke giør en ganske yderlig Financeren uundværlig. Og dog tør Selskabet offentligen under sin Secretairs Haand byde Æstetikens Dyrkere Forlag af deres Arbeider, der kan trykkes for Kongens Regning, mod et Honorarium af 5 Rdlr. Arket, naar det selv antager hvad det vil, og forkaster, som en anden Boghandler, hvad det vil. Nei! Boghandlernes Agent Gyldendal, Proft og flere, have meere end eengang givet fem Rigsdaler, ja meget meere for Arket, og have dog selv betalt Trykningsomkostningerne, der, som Selskabet veed, i Almindelighed løbe langt høiere; og dog vælger ikke Boghandleren saaledes, som Selskabet har

valgt,

vælge, og som det formodentligen vil, i det mindste bør, vælge. Thi naar det ikke vil giøre et finere Valg end enhver anden Boghandler, og det endda, som det selv siger i Bekiendtgiørelsen, ikke befatter sig med Bedømmelse over enkelte Steder, hvilken Veiledning hidtil har været Selskabets eneste virkeligen gode Side, hvad er det da? og hvad betyder den de skiønne Videnskabers Forfremmelse, som det fører i sit Navn? — Agent Gyldendal har, indtil for kort siden, endog for alle de for det meeste heel græsseligen oversatte Syngestykker betalt 20 til 30 Rdlr. Stykket, hvilket man vil befinde at være omtrent 5 Rdlr. Arket; jeg veed vist, at om han og flere vil og kan komme ud med Sproget, saa er der for overmaade meget, jeg torde nok sige for næsten alt hvad der duer noget, og hvor der er betalt Honorarium, betalt en 5 Rdlr. for Arket; og dog have de rikige ei allene betalt meget store Trykomkostninger, men ogsaa, som Boghandlere, skuldet leve deraf, og have aldeles ikke havt for deres Kram enten den Autoritet, det gielder saa meget i alt hvad der hedder Handel, eller de Gienveie til at skaffe sig Debit, som Selskabet, ved at skaffe sine Skrivters Brug befalet.

Jeg vil engang regne lidt for Selskabet, om hvad det kan vinde ved de 5 Rdlr. Honora-

rium, hvis det skulde faae noget for denne Priis at forlægge.

Skulde de efterfølgende Beregninger synes noget for høie, ja overhovedet reent ud overdrevne, saa vil jeg forudskikke en simplere Beregning.

Kan nogenledes Afsætning har en Bog, hvoraf sælges i alt 500 Exemplarer. 2 ß. for Arket er en ringe Priis, for hvilken Bøger nu i Almindelighed ei engang sælges. Dette giør 10 Rdlr. 40 ß. for Arket; og da Selskabet har Trykningen frit, og ei bør formodes at trykke noget, som ei kan vente i det mindste den maadelige Afsætning, saa er det forbundet til i det mindste at give dette i Honorarium. Men da det meeste af hvad Selskabet i Indbydelsen har nævnt er Ting, som kan vente langt meere end middelmaadig Afsætning, saa bør det og kunne beregne meere end middelmaadigt Honorarium. Vore fornuftige Forlæggere, som maae betale Trykning, og skal leve af Næringen, kunne ikke allene leve deraf, og betale stort Honorarium, stort imod hvad Selskabet byder, men mange af dem ere endog Tid efter anden derved desuden blevne formuende, ja rige; thi der er Bøger, der i Stedet for Fem Hundrede Exemplarers Afsætning have faaet flere Tusinde; og af det Slags, der kan formodes saaledes at blive afsatte, er for det meste hvad Selskabet har forlangt for 5 Rdlr. Arket. Sel-

Selskabet vil efter Indbydelsen saaledes betale, for Ex. en Rhetorik. Jeg sætter, at denne Rhetorik bliver blot et Alphabet stor, og at man sælger den for 4 Mk. Er denne Rhetorik saadan, at Selskabet paatager sig Forlaget, det sørger da vist for, at den befales til de latinske Skolers Brug. Den vil derved allene, om jeg ikke regner meget Feil, faae paa engang i det mindste et Par tusinde Exemplarers Afsætning. Enhver maae kiende og eie en saaledes offentligen autoriseret Bog, især maae man formode, at største Deelen af Rigernes Præster lægge sig den til. Det skulde være saare besynderligt, om den ikke skulde give strax derved en Afsætning af et Par tusinde Exemplarer. I det mindste er det Selskabets Pligt, hvis den duer, at søge ved Bisperne, og andre at bringe det endnu videre. En saadan Bog vil fremdeles have en betydelig aarlig Afsætning, som og kan bringes i Regning, da Boghandlerne mod en liden Rabat, fordi de stikke deri deres Penge, vist ville til deres Laders Forsyning modtage et anseeligt Antal Exemplarer. Kort sagt, en saadan Bog maa ustridigen kunne hente Afsætning paa henved 5000 Exemplarer.

5000 Expl. a 4 Mk. er . 3333 Rdlr. 2 Mk.
Trykkeomkostningerne har Selskabet frit; de udgiøre altsaa = —

paa Dansk i Stedet for paa Latin sin Digtekunst ei mindre og ei større end han skrev den under Navnet, saa fik han jo for dette Værk 15 til 20 Rdlr. dansk Courant, og hvad kunde man forlange meere for ham? Og hvad fik Aristarkerne for Bedømmelsen? en Bagatel af 200 til 300 Rdlr. Forholdet var jo meget billigt.

Dersom det var at formode, at Selskabet for dette Honorarium vilde faae meget at forlægge, saa burde Boghandlerne være det meget forbundne; thi naar Selskabet for de skiønne Videnskabers Forfremmelse, som har Trykkeomkostningerne frie, ei kunde give meere end 5 Rdlr. for Arket af sine Forlagsartikler, som naturligviis maatte formodes at blive det betydeligste af det, der i disse Videnskaber kommer for Lyset, efterat det har begyndt Boghandling, saa var det tydeligt, at de ei allene ikke maatte give saa stort Honorarium, der for det, Selskabet forsmaaede, ei have frie Trykkeomkostninger, men at de tvertimod beviiste Forfatterne en reen Almisse, ved uden Betaling at trykke disse Bagateller.

Dog vilde maaskee denne Boghandling endnu have en anden Virkning, som synes meere naturlig, og som man skulde formode, — man tilgive om Formodningen skulde være urigtig — at Selskabet har havt for Øie, den nemlig, at afskrække en-

afholder fra et saa tabbringende Foretagende som det at skrive i de skiønne Videnskaber, hvis Producter, uagtet fri Trykning, ei kunde indrente meere end saa ußelt; altsaa uden fri Trykning og tryg Afsætning ikke gaae uden det visse Tab. men

Til nogen Opmuntring imod det Ubehagelige i denne haarde men sandsynlige Formodning for dem, der ei have Leilighed til nøie nok at eftertænke Tingen, maa vi henvise de Mistrøstige til den Liste paa Subscribentere, som nogle, der have vovet at udgive deres æsthetiske Arbeider paa eget Forlag, have ladet trykke, hvoraf sees, at de have drevet det lige til en syv eller otte, ja til en tretten eller fiorten Hundrede Subscribentere, uden Autorisation af dette Selskab eller nogen andet Institut. Sætter man nu Prisen paa en Bog paa blot eet Alphabet eller lidt meere f. Ex. 25 Ark, tæt trykt, til 1 Rdlr., saa indbringer den 7 à 8, ja 13 til 1400 Rdlr. Blive nu Trykkeomkostningerne til smukt Tryk og Papiir endog en 15 à 20 Rdlr. pr. Ark, som og sielden hænder, naar man nemlig vil skille sig lidt bedre ved det Typographiske end Selskabet har giort, saa er dette vel en Udgivt af 4 til 500 Rdlr., men der er endog et Honorarium, et respectabelt Honorarium, fordi det er givet af Publicum, af en 800 til 900 ja 1000 Rdlr. tilbage, altsaa

saa endda 2 Rdlr. indtil 30 à 40 Rdlr. for Arket at haabe; og vil man trykke som Selskabet, saa kan man have Trykken for saa lidt, at man med et ringe Antal Subscribentere kan slaae sig igiennem, og endda faae et bedre Honorarium end det, Selskabet tilbyder. Naar saadant betænkes, vil jeg meene, at de som føle sig i Stand til at skrive noget Godt, blive selv Forleggere, og overlade Selskabet dem, der ville i egentligste Forstand, forsøge sig. Boghandlerne lære nok og at tagetage deres egen Beste, og et at bestemme deres Priser efter dem, Selskabet har sat.

En lille Omstændighed kunde nok Selskabet herved have betænkt. I det at det foretager sig en Boghandel, og forkynder saa flink hen de Priser, hvormed det vil betale Manuskriptet, saa synes det at give de Fremmede, for Tydskerne, som saa gierne giøre sig tilgode med os, hvor de kan komme til, Anledning til at fatte slettere Tanker om saavel vor Formues Forfatning, som overhovedet om de skiønne Videnskabers Forfatning hos os, end vi fortiene. Naar de see, at det af Regieringen understøttede Selskab, som med frie Trykkeomkostninger giver Forfatterne alt hvad der kommer ind for deres Skrivter, tør byde kun 5 Rdlr. for Arket, og endda indbyder til et episk Digt, saa vil de spotte sig over den Krimelighed

om

gen ret eenfl Digt hos et Folk, hvor man af [illegible] [illegible] Skrivter i de [illegible] Slags et [illegible] pente meere end et Par Hundrede Læsere. — De vil giøre en for os ydmygende Sammenligning imellem os og [illegible], som faae almindelig for nogenledes courant Kram af det Slags en stor [illegible] [illegible] Louisd'or af Boghandlere, der dog [illegible] [illegible] af [illegible] Eftertrykkere, og kunne endda [illegible] uden [illegible] til gode Papir, [illegible] [illegible] med Kobbere og Vignetter. — Men Selskabet til de skiønne Videnskabers Fremme [illegible] og Landsmænd og Fremmede, [illegible] ere, skulle vide det; det er ikke saa. Uagtet det Danske læsende Publicum er kun lidet, saa læses her dog af saa mange Læsere, at vi i Forhold kunne give endog større Honorarium end Tydske [illegible] Louisd'orer; og vore Boghandlere sine [illegible] Tid maa betænke, at naar Tydskerne regnes for [illegible] Millioner Mennesker, og naar der læses Tydsk i mange Lande udenfor Tydskland, saa bestaaer heele den danske læsende Verden af 1½ Million alt i alt; og da er een eneste [illegible] Dansk meere Boghandler-Honorarium i Forhold, end Tydskens 3 Louisd'orer. — Men jeg har viist, at naar et Selskab, som har sit [illegible], og ingen Fordeel maa giøre, byder et [illegible] Honorarium, saa byder dog egentligen i det

[illegible]

mindste 5 Rdlr. mindre end Jstet, om man og bildte sig ind at alt det Bogen indbragte, opveiede allene hvad Trykomkostningerne ellers vilde være paa 5 Rdlr.

Men forudsat, at Musernes Sønner slet ikke mærkte paa Betalingen, hvilken i Ærlighed heller ikke nogensinde kan være forholdsmæssig med det Arbeide, den foregaaende Studeren og Flid, Musernes rette agtværdige Sønner maa anvende; der kunde endda være noget at sige imod denne nye Plan, hvorpaa Selskabet til de skiønne Videnskabers Forfremmelse nu forbeholder at det skal virke.

Selskabet til de skiønne Videnskabers Forfremmelse kan vel ei have noget andet Øiemed med sin Virken, end de skiønne Videnskabers Forfremmelse. Enhver anden Hensigt maa være det fremmed. Og lader det end, som de skiønne Videnskabers Nedtrykkelse virkeligen var Hensigten, saa lader det kun saa; Navnet viser strax, at det maa være det Modsatte.

Det første Skridt, det hertil har giort, er at ophøre med videre Fortsættelse af Forsøgene i de skiønne og nyttige Videnskaber, som havde Titelen paa dets forrige Samlinger. Det angiver Grunden til denne Ophøren at være den meere udbredte gode Smag, og den tiltagende Læselyst.

Maa

Man maatte meene, at det troede, enten at den udbredte gode Smag og den tiltagende Læselyst var stridig imod de skiønne Videnskabers Forfremmelse, eller at dets forhen udgivne 7 Bind Samlinger vare stridige mod udbredt god Smag og tiltagende Læselyst. Der er Vanskelighed ved at antage nogen af de to Sætninger som dets virkelige Meening, og Ordene vise dog tydeligen, at een af dem maa være det, Selskabet har tænkt sig, om det ei har tænkt sig dem begge, eller slet intet.

Det har imidlertid dog villet give noget andet med Tid og Stunder, end de forrige Samlinger, og derfor har det nu oprettet en Forlags-Boghandel.

Nu skulde man meene, at det dog, enten for at lempe Smag og Læselyst efter dets Bøger, eller dets Bøger efter Smag og Læselyst, vilde give andre Ting, end det før har givet. Men nei. Det vil have originale Verker i Poesie og Prosa, men nævner blandt Poesierne først og fremmest dets forrige Yndlingsslags, Læredigtet, saa føier dertil endnu poetiske Breve, som man dog let forledes til at troe, skulde være meent det samme med; men rigtig nok lægger man til: Oder, Sinddigte og de tre Bogstaver o. s. v. Hvad betyder her o. s. v.? Skulde det betyde

Dramet, eller Idyllen, eller Elegien? eller — hvad? Man kan neppe troe, at der skulde indbefattes der i det mindste ligesaa vigtige Deele af Poesien (vigtigere end Sinddigtet) under de stakkels o. s. v. Men det, man udtrykkeligen har nævnt, har man dog vel og fornemmeligen havt for Øie. Læredigtet, mod hvad did høres, staaer da endnu stedse foran i det Selskabs Smag, som blandt os begynder paa ny at virke til de skiønne Videnskabers Forfremmelse. Det maae staae derhen, under et o. s. v., som man kan krybe i Skiul under, om en Sophocles, en Theocrit, en Tibul, kan faae 10 Rdlr. af Arket for deres Poesier, medens en yngre Racine, og en Oven ere denne til de skiønne Videnskabers Forfremmelse virkende Præmie visse. — Imidlertid er det, at see indbuden til Samlinger af Epigrammer for 10 Rdlr. Arket, dog en Pudseerlighed, som man ei kan forbigaae ubemærket. Hvor mange Tirigsdalere venter Selskabet vel i et Seculum herfor at faae Leilighed til at udgive?

I Prosa har man reentud forandret sit Valg. En Rhetorik, en Poetik vil man have, og naar man har dem (thi ret mange Rhetoriker og Poetiker vil man dog vel ei vedblive at give) da Levnetsbeskrivelser og Historier. — Men underligt er det, Taler, ja Lovtaler, ere reent ude-

ken-

lukkede, eller og krobuer i Smuk bag Ordene og andet meere. Hvad ogsaa er her: dette andet meere? Skal det være af det opregnede Slags, hvi sparede man da paa Blækket? Overalt hvi sparede man paa Blækket, hvor det er nødvendigt at tale udførligt, om man skal forstaaes? Der kan skiules meget under dette andet meere; men der kan og være Frygt for at der er tomt under dette Dække.

Rhetorik, Poetik vil man have; men hvad om man nu fik blot et Bidrag dertil; en eller anden af Talekunstens eller Digtekunstens Deele, afhandlet saaledes for Ex. som af den, der skrev om Hiatus i Samlingernes femte Stykke? Dette er hverken Rhetorik eller Poetik, men noget, som et Selskab til de skiønne Videnskabers Forfremmelse ei burde holde Publicum, og Mænd, der kunde skrive saadant, i Tvivl om, enten det var antageligt i Selskabets Boghandling eller ei.

De skiønne Videnskaber ere af deres Dyrkere indklædte i saa mange Slags Dragter, at det vilde være meget vidtløftigt og vanskeligt at opregne dem; men naar de skal have noget ret stort Værd, saa have de til alle Tider ofte forenet sig med en eller anden grundig Videnskab, der begge ved denne Forening have vundet i Kraft og Ynde; især har ofte Veltalenheden, som og Poesien, forenet

venet sig med Philosophien, ofte og med Deels af alle de andre Videnskaber. I denne Forening antages de her paa Vers, under Navn af Læredigte, Oder, Epigrammer; om de antages, endog paa Vers, i andre Former, er skiult. Men det lader som man i Veltalenheden ei vil have dem forenede med andet, end den Philosophie, der hører til at udvikle Poetikens og Rhetorikens Sætninger, og med Historien; om man antog enten platoniske eller lucianske Samtaler, staaer derhen; kan være, det skiules under det mystiske og andet meer; og kan og være, og rimeligt lader det, at de ere udelukkede; saa med alle andre deslige Foreeninger.

Tydelighed, Klarhed, Forstaaelighed er en af Talekunstens Hovedviemeed. Jeg har heri vist paa meget, hvorom der uomgiængeligen behøves Forklaring, hvis det skal forstaaes.

Det allene er i denne sidste Deel af Planen heel forstaaeligt: at man giver kun 10 Rdlr. for Arket af Poesie, og kun 5 Rdlr. for Prosa, hvad man for Resten end meener ved antagelig Poesie og Prosa; at det trykkes for Selskabets Regning, og at de benævnte Summer ei allene ikke have Boghandlernes beskedne Navn Honorarium, ja ei engang det simple Navn Betaling, som noget Selskabet lovmæssigen skyldede at erlægge til dem, de saaledes kiøbte Forlag af; men at de maae

imod-

imodtage det stolte vidtomfattende Navn Belønning, der i det mindste efter mit Begreb om Ordet skal indbefatte noget langt meere, noget som Præmie, Agtelsestegn, eller deslige; uagtet Selskabet har maattet føle med sig selv, at de som Betalinger endnu vare usle, især efter dets Evne til at betale, og dets Forbindtlighed til at betale alt hvad det fik ind for det, det lod trykke.

Men det er ikke nok med denne slette Betaling, der faaer det stolte Navn; ei nok med at man for Fremtiden i det, Selskabet udgiver, til at ledsage Læredigtene eller de fuldstændige Afhandlinger paa Vers tør ei giøre sig Regning paa noget saadant, som Fortællinger af Sigrids fortryllende Forfatter, der efter Talebrugen ei kan regnes med engang under Historierne, som man har lovet at meddele, og som man ei heller godt veed hvad dermed skal meenes; det er ei nok, at man fremdeles ligesaa lidt tør love sig ad denne Vei nogen af vor Mallings Taler, af hvilke man alt længe har, ei undret, men ærgret sig over, at Selskabet har været saa uskionsomt ei at stræbe at forskaffe sig i dets Samlinger en eeneste, hvilket det dog vel burde have giort, om det havde følt sin Pligt. — Af denne Forfatter indeholde Selskabets Samlinger slet intet, uden nogle Sider Poesier, dog ogsaa ham værdige; ellers slet intet

af denne uden Tvivl ædleste, reeneste, meest henrivende Forfatter, der nogensinde har skrevet dansk Prosa; denne Taler, hvis Arbeider indtil deres mindste Dele afmaalte efter Kunstens fineste Regler, og dog frie i al deres Regelmæssighed, røbe allevegne paa engang en Socrats Hierte og Overtalelses Evne, foreenet med demosthenisk Simpelhed, ciceronisk Kraft, og meget udbredt Lærdom. — Det er, siger jeg, ikke nok, at man af disse og flere, naar de just ei skrive Rhetoriker, Poetiker, Levnetsbeskrivelser, Historier o. a. m., intet kan vente sig; men den største, ja vel eeneste Nytte, Selskabet til denne Dag har virket, falder efter dets valgte nye Plan at virke paa, ganske bort; thi det melder i Bekiendtgiørelsen: i Kritiker over enkelte Steder indlader Selskabet sig ikke.

Det er ikke ved sine uværdige Præmier, ei overhovedet ved Valget af de Ting, det indførte i sine Samlinger, ei ved sin Omhue for at fremkalde, opmuntre, belønne Genier, hvilket det ei har giort; kort ved intet, at Selskabet kan med Vished tilegne sig nogen Deel i den gode Smags Udbredelse, uden derved, at i det mindste een Mand af dette Selskab har indladt sig i Kritik, detailleert Kritik, over enkelte Steder i de til Selskabet indleverede Stykker.

Uagtet Selskabet ei har navngivet sine Medlemmer, saa er det dog ingen de skiønne Videnskabers Elsker i Danmark eller Norge ubekiendt, at en af dem er vor ædle gamle Geheimeraad Carstens, en Mand, hvis Hierte, Lærdom, Smag, Arbeidsomhed og Duelighed, i alt hvad han har villet foretage sig, ingen tænker paa uden Ærbødighed. Der er heller ingen Tvivl om, at hvis det havde været ham muligt, at antage sig saaledes alle det heele Selskabs Anliggender, som om det eene bestod af ham, saa vilde der ei være Spørgsmaal, om Selskabet havde opfyldt alle sine Pligter og det heele Indbegreb af sin Bestemmelse; men denne Mand var kun een. Han arbeidede saa kraftigen, som det af nogen enkelt af Selskabet kunde ventes; men overvældet med andre endnu vigtigere Forretninger, som vare hans egentlige Kald, kunde man af ham eene ei heller vente alt hvad der paalaae heele Selskabet.

Det er henrykkende at høre de Dyrkere af de skiønne Videnskaber, der have havt den Lykke, at nyde denne Mands Veiledning, at tale om, hvorledes han har anvendt den raadgivende Kritik (hvorom der tales i Fortalen til Selskabets Samlingers fierde Stykke) til sand Forbedring af deres Arbeider, og til deres Smags sande Dannelse; med hvor megen ei allene Indsigt,

Smag og Rigtighed, men med hvor inderlig Varsomhed, Omhed, Klogskab, Godhed og Utrættelighed han igiennemgik alt, hvor omhyggelig han var for ei at krænke nogens Egenkierlighed, hvor meget godmodig ædel Fiinhed han anvendte, for paa mildeste Maade at faae dem til at indsee det Urigtige i deres Udarbeidninger, og at plante i deres Siele Grundsætninger, der giorde det, saavidt skee kunde, umueligt, tiere at begaae de anviiste Feil. Ikke Selskabet, som Selskab, men denne vise og blide Mands særskilte Stræben var det, som deels gav mange af de Arbeider, der staae i Samlingerne, den Politur, de have; deels dannede baade disse og andre Forfattere til det de siden ere blevne. *) — Ewald erkiendte til sine sidste Dieblikke, at han for en meget vigtig Deel havde Carstens at takke for den Correcthed, der giore hans Arbeider saa yndige. Nordahl Bruun, Friman, alle erkiende ham for deres store æstetiske Velgiorer. — Hans heele Virkemaade falder efter Selskabets sildigste Bekiendtgiørelse aldeles bort. Nu! denne Mand kan og omsider, under-

der-

*) The gen'rous critic fann'd the poets fire,
And taught the world, with reason to admire.
The criticism the *muses handmaid* prov'd,
To *dress* her charms, and make her *more* belov'd.

Pope.

derskøttet, være træt af dette møisommelige og ofte utaknemmelige Arbeide. Hans skrøbelige Alderdoms Tid er ogsaa helliget saa mange andre Beskieftigelser, at ham billigen ei bør fordres mere af denne Møie. Og hvem vil, og hvem kan paatage sig den som han? — Man har derfor valgt en mageligere Plan; man opretter en Boghandel, og tiltager sig ingen anden Inspection over Forfatternes Arbeider, end en anden forlæggende Boghandler.

Uden Tvivl var det især for de begyndende æstetiske Arbeidere yderst vigtigt og ønskeligt at have en saadan Veiledning; men man seer tydeligen, at det er en Hovedpunct i Selskabets nye Plan at lade de skiønne Videnskaber fremdeles skiøtte sig selv, eller rettere, man anseer dem nu saaledes fremmede, at det er nu meere fornødent, at holde dem i Tøilen, at de ei skulle gaae for vidt, end videre at fremme dem — dog nei, Selskabet hedder endnu Selskabet til de skiønne Videnskabers Forfremmelse.

Kort sagt, jeg finder ikke ud af, hvorved Selskabet efter den nye Plan troer at virke denne Forfremmelse. Nei, Selskabet til de skiønne Videnskabers Forfremmelse har ikke været lykkelig i at lægge dette med Klarhed for Dagen, ligesaa lidt som i at angive Aarsagerne til, at den

forrige Plan blev hævet; thi at den udbredte gode Smag og Læselyst skulde være Aarsagen til at man ophører med at udgive Skrivter, som det vil, man skal ansee som dem, hvorved den gode Smag er stiftet, gaaer ikke an. Da man dog formodentligen har forklaret sig, saa godt som man kunde, saa maatte det tillades, at man her venskabeligen gaaer Selskabet tilhaande i at opsøge den rette Aarsag til at det ophører reent at virke, hvilket dog nok er den sande Meening.

Hvad end Sandheden fordrer at tænke om Selskabet, som Selskab, saa gielder det Ufordeelagtige heri om ingen af Selskabets Lemmer især, De holde deres Navne skiulte. Er den ærværdige Geheimeraad Carstens endnu deri, da er han den eeneste nu værende Medlem, som jeg troer at have nævnt, og ikke nævnt ham uden for at bevidne ham min Deel af den offentlige Ærbødighed og Erkiendtlighed, han saa velfortient nyder af alle Skiønsomme. Blandt de andre nævner vel Publicum imellem sig en og anden, og saavidt jeg veed ingen, uden Mænd, der hver for sig have meere eller mindre grundet Ret til Høiagtelse, den jeg med inderlig Glæde er redebon til at yttre enhver af dem. Et Par Mænd, som jeg og har talt om med skyldet Høiagtelse, nævner Publicum imellem sig endnu som Selskabets Medlemmer.

Jeg vil ei troe de ere det, eller og de have havt deres Grunde til at afholde sig fra Deel i Selskabets Administration. Men høist agtværdig fra mangfoldige Sider kan en Mand være, der i een Ting, den han har anseet, tænkt sig, og behandlet som en Bisag, kan have forsømt nogen Pligt, uden at have forestillet, eller være ledet til at forestille sig den med behørig Opmærksomhed. Til Undskyldning for enhver af dem især bør det og tiene, at de, saavidt man hører, næsten alle ere Mænd, der ere sysselsatte, og lønnede for langt andre Beskiæftigelser, der eene opfylde deres Tid. Selskabets Secretair har jeg nævnt, og som hans beviiste litterariske Fortienester fordre det, nævnt ham med Høiagtelse. For at være berettiget til sand litterarisk Høiagtelse behøver ikke vor arbeidsomme Sproglærer, Taciti og Xenophons Oversætter, og det som er langt meere den fortiente, virksomme, brave Skolemand, nogen Roes af de skiønne Videnskaber. Denne vil han formodentligen og ligesaa lidt giøre nogen Fordring paa, som den vil blive ham ydet; om han fordrer den. Af Arbeid til disse egentligen henhørende kiender jeg ikke af ham uden hans Prosodie i hans danske Grammatik, hvorom jeg har sagt min Meening, og hans Oversættelse i Alexandrinere af Gellerts Læreverds, hvor hverken Valg eller Udførelse

berets

berettiger ham til nogen Berømmelse. Det er ei hans Skyld, at man havde saa uadskilleligen forbundet Professuren i de skiønne Videnskaber her ved Universitetet med den i den latinske Philologie, og formodentligen ei heller at Selskabet til de skiønne Videnskabers Forfremmelse vilde just have denne Professur forbunden med sit Secretariat. — Er han i Følge deraf end Selskabets Medlem, saa lønnes han dog kun som dets Betient, og er overhovedet kun een Mand. Selskabet havde desuden handlet i 20 Aar, førend han tiltraadde det, og det var ei at vente, at han skulde hæve tyve Aars hævdede Misbrugr. — Jeg troer efter dette ikke, at denne værdige Mand vil troe sig fornærmet ved det anførte, eller herefter forekommende, hvormed Hensigten, jeg gientager det, er ei at saare nogen eeneste enkelt Mand, men allene at paatale almindelig Uret, og derved, om mueligt, bidrage til at faae den oprettet. At denne Paatale imidlertid ei skulde saare nogen, venter jeg ikke; det er naturligviis uundgaaeligt; men Hensigten er det ikke. Kan enhver efter den Andeel, han har taget eller forsømt at tage i Selskabets Anliggender, herved bringes til at indsee Selskabets og dets Forhandlingers Feil i det heele, kan dertil virksom Drivt til at rette Feilene blive opvakt, saa er min Hensigt opnaaet.

Jeg

Jeg troer da, at Selskabet er bleven vaer, at dets forrige Fremgangsmaade havde Feil; at de Præmier, det udsatte, vare uanstændige; at det havde ofte ei været lykkeligt i Valg af Prismaterier; at Bedømmelsen gik med en skammelig og aldeles uforsvarlig Langsomhed; at den undertiden faldt for øiensynligen urigtigt ud, for Ex. da man forkastede Ewalds heel fortreffelige Ode over Indfødsretten, og ei kronede Digtet om Hornekken; at man var kommen i en Vane med at behandle alt hvad der angik Selskabet, de skiønne Videnskaber og deres Forfremmelse, med en utilgivelig Lunkenhed, hvis Opglødning hos samtlige Medlemmer ei var at haabe, da deres Virksomhed hertil deels ved Alderen var standset, deels ved andre Forretninger, deels ved Vanen giort umuelig; at de skiønne Videnskaber lige fra først af ved denne Handlemaade slet ikke vare forfremmede; at man havde hverken Lyst eller maaskee Evne til at handle bedre for Fremtiden; at man dog ei kunde, ved at hæve Selskabet, berøve de skiønne Videnskabers Dyrkere endog Skinnet af endnu at beholde den kongelige Understyttelse, som flere og flere giorde sig værdige til at tage Deel i, hvortil og kom, at den bestandige Secretairs Løn maatte ophøre, naar Selskabet ophørde, hvilket var uretfærdigt, da den tiente med til billig

Løn

Løn for en Mand, der, om ei fra denne, saa fra mange andre Sider havde Ret til hæderligt Indkomme; at man slet ikke havde holdt sig de Forbindelser, man ved Selskabets Oprettelse havde indgaaet, for Øinene, og kunde ei oprette det Forsømte; at man havde ladet en alt for stor Deel af den af Kongen bevilgede Understøttelse ubrugt o. a. m.

Uden Tvivl er man af disse og deslige Betragtninger bragt til den Beslutning, at vikle sig ud deraf, saa godt man kunde, i det Haab, at Publicum nu ei skulde meere see tilbage paa Selskabets Grundforpligtelser, end Selskabet selv i saa lang Tid havde giort. Man vilde derfor udsætte den store Præmie for et vist Digt, for ved den anseelige Lyd af 1000 Rdlr. at drage Opmærksomheden fra heele Resten. Boghandlingsideen er fulgt bag efter, for at vedligeholde Skinnet af en vedvarende Virksomhed, endog i den Tid man biede paa Heltedigtet.

Dette skulde forfattes i Pennen; og hvor vanskeligt at give det et bifaldeligt Skin, naar man endog havde blindet sig selv til at kunne antage Ideen. — Saaledes forestiller jeg mig at Publicationen er bleven til i den Skikkelse den har.

Nu er det vist, at alt dette kunde være bedre overlagt; men best havde det ustridigen været,

været, om ikke de Betragtninger, som gave Anledningen, havde været nødvendige og uundgaaelige. Mig forekommer det som meere ærefuldt for Selskabet, om det havde besluttet, at rette Grundfeilene i Planen, derpaa erhverve Kongeligt Samtykke, og saa foretaget sig, fra nu af bedre end før at følge den.

Som Grundfeil i Planen meener jeg med Ret at anføre:

at man satte Præmierne for smaae, og især at man lod dem bestaae i de ommyntende laante Medailler, der frembragte den fornedrende Sammenligning; hvilken ærekiær Mand arbeidede ei heller for en Kobberjetton, der havde sit Værd mere af det, den vidnede om at være Præmie for, end for en Medaille, hvilken hundrede Haandværkere, som dem tilhørende, havde vundet Magen til?

at der ingen Orden holdtes i Selskabets Forretninger, det er: at der ei aarlig var Overtrædeligen en vis Dag fastsat, paa hvilken Præmierne udsattes; en anden ligesaa uovertrædeligen, inden hvilken Concurrenterne skulde have indgivet deres Arbeider; en tredie, paa hvilken man skulde ligesaa uovertrædeligen have Stykkerne bedømte, og Præmierne med lidt Høitidelighed tilkiendte. Hvorledes kunde man vente, at nogen

vilde

vilde arbeide for et Haab, som maaskee blev opfyldt i eet, maaskee først i ti Aar? Naar Selskabet ikke holdt de groveste Deele af dets Forpligtelse, den det gientog ved hver Præmieudsætning, den, ei at modtage Stykker over en vis Tid, og inden en vis Tid at have fuldendt Bedømmelsen, hvad skulde man da haabe det vilde holde? Naar Selskabet nu klager over, at det i adskillige Aar forgieves har ventet Materialier til Samlingernes Fortsættelse, hvad vil da dette sige? Hvor længe er det ei siden den sidste Indleveringstid er udløben? Har man siden faaet at vide om Selskabet var til eller ei? Er der til den Tid ingen Stykker indleveret, Stykker endog, som siden ere trykte uden for Selskabets Samlinger, og som havde fortient dets Priis, vel saa godt, som noget af hvad det har givet den? Hvad ventede det da? hvad kunde det vente?

At Selskabet ei havde fastsat sig en vis Orden for Valget af Priismaterier; den Orden, som havde været beqvemmest til at tillokke Nationens Mænd af Genie til at arbeide med Lyst og Held, og forsikkret dem om at blive læste; men at det derimod lod dette Valg beroe paa Slump og Indfald, som ulykkeligviis bragte næsten blot Læredigtet, det mindst tillokkende, det utaknemmeligste Slags i Gang; i Stedet for engang at have fast-

fastsat en Orden, og deri aldrig gjort nogen Forandring, uden eftersom opmærksom Betragtning af den sande Smags Gang og Tilvæxt tilraadede det; at man ei havde fastsat det som en bestandig Grundregel, saa længe Smagen behøvede at fremmes, det er stedse, at udsætte i det mindste en aarlig Præmie for gode Efterligninger eller Oversættelser af Mesterarbeider i de gamle eller nyere Sprog, hvilket maaskee, meere end noget, virkeligen havde tient til de skiønne Videnskabers Forfremmelse.

O hvor det er meget, det Selskabet, ved at have handlet uden disse Feil, i de 29 Aar med sin liden aarlige Evne kunde have udrettet! Men det fordrede nogen Virksomhed, nogen Orden af Selskabet. Det fordrede, at man ei reent uden Arbeide kunde have den Ære, at være Selskabets Medlem.

Hertil hørde da fremdeles, at Selskabet skulde have holdt ubrødeligen det øvrige af dets ved Oprettelsen indgangne Forpligtelser: det skulde have de skiønne Videnskabers virkelige Forfremmelse for Øie; og dertil hører meget, baade af Evne og Villie. Did hørde den Kundskab i de skiønne Videnskaber, som man dog bør tiltroe i det mindste en Deel af Selskabets Lemmer; did hørde en bestemt Smag og Dømmekraft,

ledes den er administreret, den han, om han dyrker dem med Talent, har Deel i.

At Selskabets Forsømmelse har foranlediget, at Kongen har taget noget af denne saa kaldte sammensparede, men egentligen ubenyttede, eller og imod Forpligtelse ei til Arbeiderne udbetalte Sum indtil videre tilbage, er ei utroeligt; men at Regieringen, som ellers for de skiønne Videnskaber dog anvender saa lidt, skulde have udgen Deel i at Selskabet ophører at virke, er ikke sandt; thi det kan ei være det. — Regieringen, som landsfaderligen anvender alt fornødent til alt Godes Fremme, som, medens Selskabet til de skiønne Videnskabers Forfremmelse i 29 Aar kun har givet 100 Rdlr. Præmier for Skuepladsarbeider, hvilke de forbandt sig til at holde sig saare vigtige, anvender aarlig mange tusinde Rigsdaler paa Skuepladsen, vilde ikke inddrage den Smule Hielp, der er bevilget de skiønne Videnskaber igiennem Selskabet, om dette benyttede den. Naar den paa een eeneste Opera anvender 6, 8, til 10,000 Rdlr. *), saa vilde den ei, at en, der skrev et Digt som Horatzes Digtekunst, skulde afspises med 15 eller 20 Rdlr. Naar den giver de skiønne Kunsters Dyrkere saa anseeligt Udkomme,

*) — constat leviori *bellua* sumptu
Nimirum — & capiunt plus intestina poetæ.
Juv.

de, saa megen Understyttelse, naar man foruden god aarlig Løn, betaler en Maler indtil 1000 Rdlr. for et Malerie, en Musikus indtil 1000 Rdlr. (Epopeen Løn) ja vel oftest meere for en Opera, saa vilde den ei at de skiønne Videnskabers skulde haanes ved en saa bedrøvelig Almisse. Ingen forstandig Dyrker af de skiønne Videnskaber troer det for meget, at hans værdige og ærefulde Broder Kunstneren lønnes hæderligen og næres; han under ham velvilligen og med Glæde sit Talents, sin Studerens fortiente Belønning; men naar han føler sit Værd, og sine Videnskabers Værd, og seer sig forkastet og haanet, saa henstiller han sig forkastet og haanet, med ædel Stolthed ved sin Broders Kunstnerens Side, ved hans høire Side, og viser med Indignation over dem, som forkastede og haanede ham, at Apol og Muserne satte ham der, at Folkets Agtelse befæstede ham paa denne Plads, og hæderlig og ærværdig, skiøndt ubelønnet, skiøndt haanet af dem som overtraadde Billighed, Retfærdighed, Fornuft, for at haane ham, skal han beholde dette Sted, og erkiendes det værdigt efter seene Aarhundrede, naar Maleriet er formusknet, Marmoret bortsmulret, og kun et skummelt Minde tilbage af dens eller deres Skiændsel, som trodsede sand Pligt for at forkaste og haane ham.

 Til

Til Udgiverne af Maanedsskriftet Minerva.

Mine Herrer!

Efter en andens Begiering har jeg skrevet efterstaaende. Jeg har talt for de store Bonderjordlodder, der er nok som tale for de smaae, nok som tale imod de store Hovedgaarde. Jeg derimod anseer min Grundsætning, som et Middel til at afhielpe det Onde, som følger baade med store Hovedgaarde og smaae Bonderlodder. Jeg anseer det, som det sikkreste Middel til for en stor Deel at ophæve Tiendeydelse in Natura (thi hvor skal Proprietairen kunde anvende den overflødige Giødning paa den mindre Hovedgaards Part han kan dyrke), som et Middel til at ophæve alt Hoverie (thi naar Proprietairen finder best sin Regning ved at sælge eller forpagte store Jordlodder bort (til Forpagtning henfører jeg Fæstecontract) saa vil Hoverie paa Hovmarken vorde unødvendigt, saa en Byrde for den Mand, som skal nøies med det Vederlag han ikke behaver, i Steden for det, som han kunde finde sig tient med). De store Hovedgaarde ville efterhaanden fordeles, og jeg tør vel paastaae, at deres Cultur derved overmaade ville forbedres. Dersom nu, mine Herrer!

de

de skulle faae engang et ledigt Rum i Minerva; dersom De skulle ansee dette værd at udfylde samme, da være det Dem herved overgivet, i Henſigt, at nogen maaskee kunde forekomme mig med en udforlig Afhandling om denne Materie, og med flere Exempler og Beregninger end de, jeg har samlet, og samler.

Et Promemoria fra en Proprietair i Jylland, indgivet til det Kongelige Rentekammer den 28de Dec. 1788.

Til Kongen!

Dersom det er en afgiort Sag, at intet Menneske, i hvis Magt det staaer at afholde sine Nødvendigheder først, afgiver noget til andre, forend disse ere fyldestgiorte; og dersom det er ligesaa klart, at ingen Næring, af hvad Slags den end er, kan afgive det mindste, forend Nødvendighederne, det være Redskaber, Hænder eller andet (uden hvilket Næringens Drivt vilde ophøre) ere fyldestgiorte; saa antager jeg, allernaadigste Konge! efter min allerunderdanigste Formeening deraf den visse Slutning, at Menneske og Næring maae være i Stand til at producere, og virkelig producere Overskud, forend begge kan opfylde sin Pligt mod Staten, og forend Staten kan siges at

 have

have Sikkerhed for sin Fordring. Saa meget endogsaa disse, som det synes mig, faste Grundsætninger have den betydeligste Indflydelse i Henseende til Agerbruget, saa har dog de fleste Landes Love havt meere deres Opmærksomhed henvendt til Attraae efter en stor Folkemængde, end til hine Begreber, omendskiønt det attraaede Oiemed i det mindste ikke Staten til Nytte, ville kunde erholdes uden i Forbindelse med dem. Saaledes har det næsten overalt i Europa været tilladt at formindske og fordele de af Almuen paaboede Jordlodder uden Indskrænkelse; og tvende Motiver have fornemmelig dertil givet Anledning, nemlig: 1) Folkemængde til Landværn, og 2) Folkemængde til Culturens Forbedring. Mens jeg troer allerunderdanigst at begge disse Hensigter oftest ere forfeilede, formedelst det manglende Forhold imellem Næring og dens Dyrkere. Jeg udleder min Formeening fra mine almindelige Grundsætninger; thi aldrig kan Cultur gaae frem over Muelighens Grændser, og aldrig befordres den ved afmægtige Trælbyr, endnu mindre ved vansmægtende Dyrkere. Disse skal ernæres, men Næringen fattes. De blive sig selv, de blive Staten til Ødelæggelse; den Kraft, som skal producere Næring, er svækket; denne Vanmagt gaaer frem i naturlig Orden. Udarten af alle Slags fremstaae,

staae, og hvad vorder da Landværnet, om end mange hungrige og svage Uslingers Navne forøgede Folkelisterne, ligesaa meget som de svækkede Landenes naturlige Styrke, og formindskede Producternes (Statens ubedragelige Guldgrubers) Forøgelse. Mens ikke derimod har det været tilladt at udvide og forstørre Almuens Jordlodder, hvortil foruden de Grunde, som have talet det modsatte Princip ogsaa tildeels (her til Lands) den tvungne Forbindelse, som har existeret imellem Jordegodseiere og Godsets Bønder, samt den militaire Udskrivningsmaade have givet Anledning.

Allernaadigste Herre! Hvo vilde ikke med taus Ærbødighed ophøie Regieringens naadige Hensigter? hvo vilde ikke paaskiønne den landsfaderlige Frygt, som vedligeholder mangen et Baand, som Landets Fader ellers for lang Tid siden havde løst? Ja, hvo ville ikke efter sin allerunderdanigste Pligt med Glæde ansee sin Person og Eiendom, som et Laan af Staten, der er betroet under de Vilkaar og Indskrænkelser, hvilke det Heeles Tarv fordre? Mens tillige, allernaadigste Konge! hvo ville forsynde sig ved at tvivle om: at ethvert Baand, som ikke af Deres Majestæt ansees fornødent, ei skulle vorde allernaadigst løst! Gid jeg maatte være saa heldig

ved nærværende at finde allernaadigst Bifald, Deres Majestæt vil da ophæve et Baand, som lægges paa min Eiendom; mens ogsaa vilde jeg ønske, at dette Baand var løst for enhver af mine Medborgere, thi jeg ønsker det ei kuns, som en Eiendoms og Friheds Sag for mig og nogle; mens som baade en Nærings, og Eiendoms, og Friheds Sag for enhver Almues Mand. De store Jordlodder ernære rigelig deres Dyrkere: de forunde ham Evne til at udvide sin lønnende Flids Virkekreds, og naar hans Evne og Flid forholdsmæssig gaae frem, saavidt begge formaae, da først bliver en mindre Deel af hans Jordlod formedelst begge dannet, ei allene til at modtage, men til at ernære en ny Dyrker, som ikkuns har at vedligeholde den engang bestemte Drivt, fritaget som han er for Næringssorger og Modløshed, der ville overvælde ham paa en maaskee endda ikke mindre Jordlod, der bestandig havde været utilstrækkelig til en Familiens rigelige Underholdning, og desformedelst bestandig havde været den usleste Dyrker, og den ligesaa usle Cultur undergivet. Ja det er ikkuns faa Steder, og under særdeles Omstændigheder, at Spaden og de blotte arbeidsføre Hænder kan afgive en Familie Underholdning. Der vil Plov og velfødde Trækdyr dertil, og disse maae berige Dyrkeren

og

og Landet, førend smaae Jordlodder kan forskaffe Næring ved Spade og de indskrænkede Haandgierninger. Ogsaa er det formeentlig ikke Dyrkeren allene, men Staten, som vinder ved de større Jordlodder. Det Overskud, som Jordens Product forunder, er den upaatvivleligste Sikkerhed for Statens Fordringer. Det forøger Dyrkernes Formue, og i samme Forhold hans Kierlighed til det Fædreneland, som beskytter dem, og hvis udvortes og indvortes Forfatning og Styrke for endeel bestaaer ved ham og den. Ja end ikke Folkemængden og Landeværn formeener jeg allerunderdanigst at vorde ved de større Jordlodder svækkede; thi Menneskets, saavelsom Dyrenes physiske Sammensætning kommer vist deri overeens; at rigelig Næring og glad Sind føder Afkom af sig, i Steden for at den ufrugtbare Modløshed og Næringssorger ikkuns sielden tilstæde Udarter at fremvringes, der bære disses fiendelige Præg, og med dem vegetere hen ad mod Graven, som tidlig nærmes, og altid herver Staten en Byrde.

Allernaadigste Konge! ogsaa jeg for min Deel skuer daglig Følgerne af smaae utilstrækkelige Jordlodder. De yttre sig paa N. N. Godsets Bønder, og dernæst føler jeg, som Godsets Eier, denne Uhelds Wirkning. Det var min aller-

underdanigst

underdanigste Pligt, at foredrage Deres Majestæt paa den udførligste Maade denne Sandhed; men jeg frygter, at jeg derved maatte blive alt for vidtløftig. Et Sted er sat høit i Matriculen; et andet har ringere Eiendomme; et er bragt til den bedste Drivt, et andet kan behøve nogle af de Fordele, som hiint nyder, og som begge ville blive dobbelt gode ved, naar de vare foreenede, ei allene mig, men Dyrkeren og Staten til Nytte. Jeg vover derfor ikke at udvide mig til disse og flere Grundes særskilte Anvendelse paa ethvert Sted især, og Nytten af denne min allerunderdanigste Ansøgnings allernaadigste Bevilling, som i hvorvel den er upaatvivlelig vis, dog i større eller mindre Grad efter Tid og Omstændigheder ville vise sig for Dyrkeren og mig, følgelig ogsaa for Staten. Jeg indskrænker mig til det forhen af mig allerunderdanigst anførte, og den allerunderdanigste Forsikkring, at ingen Mand i Landet ville misbruge Deres Majestæts Naade til sin egen Skade, ved at samle en umaadelig stor Jordlod til Skatteydelse; uden at see sig i Stand til at dyrke den tilbørlig og til sin høieste Fordeel. Og da denne Sandhed er upaatvivlelig, saavel i Henseende til Eiere som Dyrkere; saa fordrister jeg mig allerunderdanigst at anholde om Deres Kongelige Majestæts allernaadigste Tilladelse,

"til

"til at samle efterhaanden N. N. Bon-
"dergodses Jordlodder til den Størrelse,
"som jeg maatte ansee tilstrækkelig til en Fa-
"miliens rigelige Underholdning paa enhver
"samlet Lod, naar derved ingen Fæstecontract
"eller anden lovlig Forbindelse vorder for-
"krænket."

Opmuntring til Glæde.

Efter Hoelty.

Hvo vilde sig med Griller plage
I feire Ungdoms lyse Aar,
Naar Engen liig, i Vaarens Dage,
Vart Liv i fulde Blomster staaer!

Fortroeligt Jordens Glæder hegne
Omkring vor korte Levstid;
Hvor smiler ikke allevegne
Naturen yndefuld og blid!

End Engens klare Kilde rinder;
End Lunden kiølig er og grøn;
End venlig Maanen os beskinner,
Som fordum Edens skyldfrie Søn.

End

End Saften af de røde Druer
Forkorter mangen kiedsom Stund,
Og end i Aftenrødens Luer,
Et Kys er sødt af Pigens Mund.

End klingre Bøgens tætte Kroner
Af søde Harmoniers Lyd;
End Nattergalens Aftentoner
Omsmelte Sielens Qval til Fryd.

O! herlig er Guds skiønne Klode,
Og værd derpaa at fryde sig;
Thi vil jeg nyde glad dens Gode,
Til Gravens Hvile kalder mig.

F......

Amor i Triumph,

efter tydsk Original

den 28de Januarii 1789.

Jeg saae! — o Efterslægt du vist bereder
Mit Syn en Evighed — Jeg saae
Den høre Slægt, som Jordens Guder heder
For Amors Vogn i Lænker gaae.

Den seierstolte Gud,
Med Lyst med haanfuldt Smil nedskuer
Paa de fordærvelige Luer,
Som aldrig slukkes ud.
Men Helte drage ham, med Diadem og Kroner,
Fra Paris i sin Ungdoms Vaar
Til Nestor med besneete Haar;
Ja Stiftere af Verdens første Troner,
Den store Philipide og Anton,
Og Ludvig, og Bourbon,
Paa myrtestrøete bløde Vei,
Kun Frederik ei.

D. D. v. Staffeldt.

Litteratur.

Hr. Prof. Smith har udgivet: Tanker om Dyrenes Natur og Bestemmelse, og Menneskets Pligter mod Dyrene. Skrivtet sælges hos Bogtrykker Popp for 3 Mk.

Hr. P. Paludan vil i Fasten ugentlig udgive Passionsprædikener. Heraf ere de første 2 udkommen og faaes hos Forf. for 12 ß.

En unævnt Forf. har leveret et Skrivt under Titel: Er den høie Vexelcours gavnlig eller skadelig? det sælges hos Boghandler Proft for 1 Mk.

Af Rigsdalersedlens Hændelser er udkommet No. 5, der sælges hos Bogtrykker Holm for 12 ß.

Hos Proft faaes: Ein Paar Worte über Wiehe's Schrift über den dänischen Wechselcours, vom Verf. der Anm. zu den Bemerkungen über Banken, kostet 4 ß.

Hos

Hos Faber og Nitsche sælges Bemerkungen über die neue Einrichtung des Geldes in den Herzogthümern Schleswig und Holstein. Prisen er 16 ß.

Af Helvetius's Skrivt om Mennesket og dets Forstands Evner, er det 6te Afsnit om Menneskenes Formerelse og Følgerne deraf i en Stat, oversat, og sælges hos Agent Gyldendal for 20 ß.

Af Statsskrivter: Anmærkninger og historiske Oplysninger over den kongel. svenske Forklaring, dat. Helsingfors den 21de Julii 1788, er udkommet to Oversættelser. Den eene er af Hr. Capitain Abrahamson, og sælges hos Universitets-Bogtrykker Schultz for 24 ß. Den anden, som er af en unævnt Oversætter, faaes paa det Berlingske Comptoir. Prisen er 20 ß.

Aline, Dronning af Golconda, oversat efter det Franske af Hr. T. Thaarup, til Hr. Capelmester Schulzes Musik, sælges hos Bogtrykker Schultz for 1 Mk.

Hr. J. Baggesen har leveret en original dansk Opera, under Titel af Holger Danske; den er sat i Musik af Hr. Kunzen, og sælges hos Bogtrykker Schultz for 2 Mk.

Ringen, en Comoedie oversat af det Tydske ved Hr. Schwartz, sælges hos Agent Gyldendal for 2 Mk. 4 ß.

Hr. Prof. Ehlers har udgivet nogle Anmærkninger i Anledning af et vist Stykke i Mag. E. von Havens Fortale til den Thottske Møntkatalog. Hr. Magister v. Haven har besvaret disse Anmærkninger, og Hr. B. Schønberg har udgivet upartiske Oplysninger i Anl. af Katalog-Arbeidet i det Thottiske Biblioth. Den første og tredie af disse Piecer faaes hos Bogtrykker Holm for 6 ß., og det andet hos Svares Enke for 8 ß.

Hr. N. H. Sevel Bloch har udgivet et documenteret Svar paa Pallinis Retfærdiggiørelse i Henseende til det Plagiat han beskyldes for m. m. Det sælges hos Agent Gyldendal for 10 ß.

Hos Boghandler Poulsen sælges: Kanekiørselen, et Skuespil af Weise, for 16 ß.

Af Skriftet: Kort Begreb af alle Videnskaber, er udkommet det tredie forbedrede Oplag, som sælges hos Boghandler Buch for 28 ß.

Skuepladsen.

Til Kongens Fødselsdag opførtes Aline, Dronning af Golconda, Opera i tre Acter, af Sedaine, oversat til Capelmester Schulzes Musik af Hr. Thaarup.

Det Tilløb, hvormed denne Opera allerede otte Gange er opført, er vel det umodsigeligste Bevis paa Musikens Værdie, og dens vundne Bifald. For Dramaturgen har derimod dette Stykke liden eller ingen Underholdning; i det mindste kiender Anm. meget faa Theaterstykker, hvori der er mindre dramatisk, end i denne Opera. Kun een eeneste Situation synes der at være i Stykket, nemlig den i Begyndelsen af anden Act, hvor St. Phar vaagner i den eftergiorte franske Egn, og finder Aline der; men ligesom denne Situation aldeles er sat ind paa Hovedet, saaledes afbrydes den ogsaa gandske hovedkulds ved Alines Bortgang, og den paafølgende Hyrdefæst; og det umodsigeligste Beviis, hvor lidet denne Situation har interesseret os, er vel dette, at hiint Afbrud, langt fra at kiende eller fortørne os, hvilket unægtelig bilde skee, hvis vi vare inde i Situationen, tvertimod er det, der morer os meest i det heele Stykke, det, heele Verden nævner med grundet Henrykkelse.

At et saadant udramatisk Væsen heller ikke giver Skuespilkonsten megen Beskiæftigelse, vil enhver let erkiende. Anm. er i det mindste ingen utaknemmeligere Rolle bekiendt end St. Phars, og han tilstaaer det reent ud, at han ingensteds

 har

har seet Hr. Rosing med mindre Fornøielse. Ikke, som om denne Konstner ei ærlig giorde sit, for at opfylde denne Rolles umaadelige Tomhed, eller i det ringeste at bedække den; men man fristes til at sige med Lessings Prinds, mindre ærlig, var her ærligere. Ved at ville tillyve sig Følelser, siger Evald, skaaer man saa let Fare for at skade sin virkelige, at henfalde til falsk Ild. Dette synes nu og da at være hans Tilfælde i denne Rolle. Saaledes forekommer han Anm., i sin Indtrædelse, og sin Audienz Scene at overlade sig altformeget til Franskmandens Parenthyrsus, og glemme Gesandtens Værdighed, og den stille Høihed, hvormed man bør tale i en Nations Navn. Hos Jfr. Møller, Aline, har Anmæld. ligesaalidet kunnet finde Dronningens Majestæt, som den sværmerske Elskerindes inderlige Kiærlighed. Dog hvad glemmer ikke Mængden, og hvad tilgiver ikke den barskeste Konstdommer selv over hendes henrivende Sang især i anden Act? — De øvrige Personer ere kiedsommelige Hofvæsener uden Caracter, uden Varme, uden dramatisk Interesse.

Anmæld. behøver vel ikke at tilføie, at han erkiender Hr. Thaarup for aldeles angerløs i Henseende til dette Stykkes lidet dramatiske Værd; hvo der vil kiende hans Umage og hans Fortienester ved Dialogen, sammenligne Oversættelsen engang med den franske Original, og han vil studse. Men videre gik Hr. Thaarups Fuldmagt ikke, at kalfatre, eller rettere sagt omskabe den heele Plan stod ikke til ham. Her var ellers Anledning til at anmærke en Deel over den Maade, hvorpaa

vore

vore sande Digteres lønnes og sysselsættes. Skade, at her ikke er Stedet dertil.

En ny Krands fra Gratiernes Hænder har Hr. Balletmester Galeotti vundet ved sine nydelige Dandse til denne Opera, især de i anden Act, som ogsaa udføres af en Bjørn, en Stuart, og en gandske ung Eleve, saaledes som Hr. Galeotti fortiener at see sine Dandse udførte, og som ere Anm. det interessanteste i hele Stykket. Terpsichore maae dog være en god Pige, at hun viser saa megen Lyst og Lune, uagtet hun seer sig alt meer og meere nedsat til Polyhymnias Terne.

Som Vaarsolens første Smiil, efter mange lange kiedsomme Vinterdage, saa inderlig glædede den næste Nyhed mig: Ringen, Skuespil i fem Acter af Schrøder. Emnet til dette Stykke har han taget af Farghars bestandige Ægtepar, men med Mesterhaand forandret saavel Fabelen som Caractererne. Saaledes er Geltings og hans Kones Miskiendelse langt bedre forberedt og grundet hos Schrøder end hos Engelskmanden, endskiønt den endnu her ikke er gandske sandsynlig. Men især have Caractererne, fornemmelig Baronessens og gl. Holms vundet under Schrøders Behandling, hvorom meere paa et meere passende Sted. Baronesse Schønhelm er efter Anm. Overbeviisning aldeles den første af Mad. Preislers Roller, i det mindste veed han ingen, hvor hun foreener saa megen Ynde, Aand og Styrke, med saa megen Fiinhed og Studium. Anm. har seet dette Stykke forestilt i Wien af de Skuespillere, for hvilke det var skrevet; Baronessens Rolle blev mesterlig givet af den afdøde Jacquet, Tydsklands første Actrice

i det høiere comiske: det var efter alles Sigende, efter Schrøders egen Dom, hendes Triumph, især Scenen i anden Act med den gamle Hohn. Imidlertid vedstaaer jeg ligefrem, at Mad. Preisler i denne Scene fuldkommen opnaaede, og i den følgende med Capt. Selting langt overgik hende, saavelsom ogsaa i Gienkiendelsens Scene med ham. Capt. Selting, den eeneste Rolle som mislykkedes i Wien, blev ypperlig givet af Hr. Rosing: hans mandig beskedne Elskov, hans Tungsindighed forenet med saa megen Fasthed, var ubetalelig. Især var han ypperlig i den omtalte Scene med Baronessen, og fornemmelig var hans langsomme tvivlraadige Bortgang efter Stevnet fuldkommen sand og skiøn. End een Mesterscene af ham er den med Klingsberg i tredie Act, især den Replique: "Jeg har ingen tusind Ducater at vædde, men er det dem om en ærlig Karls Roelighed," saaledes tale, saaledes handle Lidenskaberne. At Hr. Schwartz, som Grev Klingsberg, har fortreffelige Steder, mesterlige Scener, derpaa tvivler vel ingen; men at dette overhovedet er hans Rolle, det torde Anm. i det mindste kalde i Tvivl. Det lette muntre Lune, foreenet med den fineste Plie, der saaledes udmærkede Farghars Ven Wilks i denne Rolle, at den siden den Tid efter de engelske Dramaturgers Anmærkning, som oftest spilles af Fruentimmer, siden man troer, Publicum heller tilgiver dem nogen Ufuldkommenhed. Denne Lethed, denne Ynde, og nogen Ungdom savnede Anm. hos Hr. Schwartz; især saae han i sin første Dragt meget for gammel, nædel og adstadig ud. Klingsberg er ingen raa Yngling mere, han er en Mand

mod

mod de tredive, som Almaviva, men meere maae han ikke være. Scenerne til Darings-gav Brokman ogsaa med langt meere Delicatesse og Levemaade, behandlede Henriette mindre en grisette; havde virkelig en Cavalierruus, naar han kom sidste Gang, og sagde sit gientagne "Ja" i sin Ydmygelses Scene paa en langt ædlere og mindre pudseerlig Maade. Hr. Gielstrup, gamle Holm; han har skabt sig en egen Tone, og et eget Væsen til denne Rolle, hvorved den faaer megen comisk Styrke; Anm. kan imidlertid ikke andet end fraraade enhver Skuespiller dette, som ikke besidder en Gielstrups Styrke i at vedligeholde slige paatagne Stemmer og Personer. Et Par Steder forekom han dog Anm. at nærme sig til det overdrevne, for Ex. under Repl. i første Act "rasende forelsket." Jfr. Astrup Henriette; hun var forkiølet de tvende Forestillinger jeg saae, og havde derfor sin Stemme ikke fuldkommen i sin Magt, og heraf kom det maaskee, at hun i Utide forstærkede Rösten i de Repliqver, hvor hun behandler Klingsberg med Dydens Höihed. Imidlertid har hendes Flid og Værd tilvundet alt for meget min sande Agtelse til, jeg skulde fortie hende denne min Erindring, om jeg endskiønt kunde troe den unødvendig. Det maadelige Tilløb, som dette Stykke allerede ved tredie Forestilling havde, uagtet det store Bifald det første Aften vandt, uagtet man herl nød et usædvanligt Gienskin af vor Skuepladses forsvundne Dage, viser nok, at denne Efterligning af Farghars har samme Skiebne her, som et af hans bedste Stykker havde i hans Fædreneland. "Det sank," siger hans Biograph,

 "for

"formedelst den Oversvømmelse af fremmede Moerskaber med Musik, Sang og Dands, som paa den Tid brød ind paa den engelske Skueplads, og syntes med en magisk Bedaarelse paa eengang at tage den engelske Smag i Besiddelse og foraarsagede en almindelig Forsømmelse af de værdigere dramatiske Producter."

Som Nanine giorde Jfr. Laurentius fierde Gang Prøve. Uafvendelige Forhindringer forbød Anmælderen at blive Stykket til Ende; men fra første Act viiste, at denne Rolle var langt over hendes Kræfter, især var hendes Monolog saavel fra Recitationens, som især fra den legemlige Veltalenheds Side særdeles maadelig. Paalidelige Dommere, som paatoge sig at holde Øie med det øvrige, have forsikkret, at Jfr. Laurentius alt blev mindre heldig, eftersom Situationen tog til i Interesse og Pathos, og at især den sidste Scene misigykkedes hende aldeles, hvorimod den med Frands Bahm var den bedste. Den første Elskerinde synes ingenlunde at kunde blive det Fag, hvori Jfr. Laurentius kan love sig Held.

Paa Fastelavns Mandag opførtes første Gang de Usynlige; og Anm. maae tilstaae, at de vare de synligste usynlige, han har seet i sine Dage. En liden Halvmaske om Øinene udgiorde den heele Maskering, og til en lille Forbedring havde Colombine det samme, som en Attribut til sin Rolle, og var altsaa i det mindste ligesaa usynlig som de andre. Om det er det blandt Holbergs Stykker, der meest fortiener at oplives er altid et Spørgsmaal. Imidlertid seer man altid en Mad. Gielstrup, og en Knudsen med Fornøielse. Om ikke nogle Ge-

meen-

nærheder bør, kan, og vil udelades, naar det ikke spilles paa Fastelavns Mandag, indstilles til vedkommendes nøiere Betragtning.

Rahbek.

Historien.

Spanien. Den nye Konge synes at ville opfylde de Forhaabninger Riget og Europa giorde sig om ham. Man vil vide, at Klogskab og Moderation følge hans Skridt, som dog er lade til at føre til Avirksomhed. Jagten, som før var det vigtigste Hofanliggende, nyder af ham den Forager, som denne barbariske Beskiæftigelse fortiener. — Inquisitionen er han for klog og forsigtig til at afskaffe; men ved aldeles at omdanne dette Tribunal, forandrer han det fra at ligned med det, det var under Philip den anden, til en om ikke endog nyttig Indretning. Den var forhen eene i Dominicanernes besiddelse, der udgiorde det hellige Broderskab (ermandad) nu skal den bestaae af geistlige af alle Ordener, af Doctorer i Theologien, Professorer og Lærere af erkiendt Lærdom og Forstand. — Han vil bringe Statsgiælden i Rigtighed. — Han skal i Henseende til Economien indføre en Sparsomhed, der viser at han føler, at det er Undersaaternes, ei hans Formue, han har at holde Huus med. — For saadant betales han og allerede, som og Dronningen efter Aviserne, næsten med Tilbedelse af Folket.

Frankerig. Ministren Necker har faaet, som man uden Spaadoms Aand let kunde forudsee, mange Fiender. I det parisiske Parlament skal der være fremlagt en betydelig Klage mod ham. At denne Financeminister, der ligesaa lidt, som nogen anden klog Financierer kan giøre Guld, men maa, hvorledes han vender sig imellem de udtømte Kasser, giøre Gield, er formodentligen dog hans væsentligste Brøde. Man regner dog ogsaa allerede den Gield, han i sin saa korte Administrations Tid har giort, til 60 Millioner Livres. Men han tilbedes af Folket, som den vigtigste Drivefiær til den for det dog saa vigtige Lettelse, at Adel og Geistlighed maae tage Deel i Afgifts Byrderne, og til at Folket lige med hine to Stænder maae sende Deputerede til Stændernes forestaaende Forsamling, samt til at Kongen i Sammenkaldelses Skrivelsen har saa aldeles afstaaet Despotismen, og antaget Landsfadersproget, at der i denne ei skal forekomme det tunge Ord befale, men det, hvor ei Nødvendigheden kræver det, vel oftest kraftigere skiøndt mildere Udtryk, at Kongen raader, ønsker, haaber, attraaer, opmuntrer o. s. v. — Adelen og Geistligheden ere utilfreds med alt dette; og saavidt gaaer Forbittrelsen imellem dem og Folket, at dette ei allene af hine anklages som Oprørere, men at begge Partier have i Rennes i forrige Maaned virkelig behandlet hinanden som saadanne. Adelen tog der Krigsfolket til Hielp, for at adsprede de samlede Borgere. Der opstod en Fægtning, som paa begge Sider kostede Blod. Dog skal dette Oprør igien i Mindelighed være nedsonet. — Storm og Bølger skal atter have voldet

voldet meget betydelig Skade paa det kostbare Havnebygningsværk i Cherbourg.

Storbritannien. Stridighederne imellem Pitts og Foxes Partier, angaaende Vilkaarene ved Prindsen af Wales's Udnævnelse til Regent vare ved de Efterretninger, som de sidste Aviser bragte, ei endnu endte. Da Pitt havde meddeelt Prindsen de Indskrænkelses-Puncter, som han ved at modtage Regentskabet maatte indgaae, og om hvilke der er debatteret saa meget i Parlamentet, svarede Prindsen derpaa ved et Brev til Pitt, der er aftrykt i Aviserne, hvori han erklærer Indskrænkelserne som fornærmende baade for Regenten og Folket. — Begge Partier i Parlamentet (der dog nu ei er at ansee som Parlament) behandle hinanden omtrent som Forrædere. Imidlertid er Pitts Forslag om det indskrænkende Tilbud med en betydelig Overvægt af Stemmer dog antaget. Prindsen skal beedige: at han troeligen vil forvalte en Regents Embed efter den desangaaende givende Parlaments Act, hvis Indhold bliver, at han ingen nye Pairs maa creere, ingen Pensioner eller Poster paa Livstid bortgive, ei disponere over Kongens Privatformue; — For Resten skal Dronningen have Opsigten over Kongen i hans Sygdoms Forfatning, og over den hele Hofstat med alt hvad did hører. De omtalte Puncter bragte en Deputation af Parlamentet den 27 Jan. til Prindsen, som antog under disse Betingelser at modtage Regentskabet, dog betragtende Indskrænkelserne allene som temporaire. — Imidlertid havde han i Midten af denne Maaned ei endnu tiltrædet Regentskabet.

Det giver Ophold, at man ei er eenig om, hvorledes denne Regentskabs Bill skal blive til en Lov; hvortil hører Kongelig Autoritet. Man nedsætter en Commission, som, naar den har igiennemgaaet begge Parlamentshuuse, skal paasætte den det store Kongl. Segl. Men om det hele debatterede man endnu hidtil.

Efter den Fortegnelse, Admiralitetet har fremlagt over Sømagtens Forfatning, bestaaer den af 149 Linieskibe, de 14 der ligge i Bygning medregnede, af 19 Skibe paa 50 Kanoner, og 240 Fregatter og mindre Krigsfartøier, i alt det store Tal 408 Orlogsseilere.

Paa Jamaica har man giennemseet og forbedret Slavelovene, og derved sat disse ulykkelige i Tryghed for alt for umenneskelig Behandling. En udskiødet Neger kan da ei længer forlades hielpeløs; at lemlæste sin Slave, gielder betydelig Pengestraf og Fængsel; at myrde ham, ansees som andet Manddrab, og koster Livet.

Keiseren er, saasnart han var kommen sig noget af den Upasselighed han bragte med sig fra Feldten, og erfaae Tingenes Beskaffenhed i hans Nederlande, bleven derover saa opbragt, at han i de strængeste Udtrykke har ladet Brabant, Hennegau og Mecheln sin Unaade forkynde. Han er, nemlig, især over deres Vægring ved at udrede de befalede Afgivter eller Subsidier, bleven saa forbittret, at han aldeles har tilbagekaldet det Løvte, han gav dem i Mai 1788, om at tilgive det, der da var forefaldet i Henseende til Oppositionen mod hans nye Indretninger; fornyer Diplomet af 1. Januar 1787, som foraarsagede de-

for-

forrige Uroeligheder, og afkastet selv det vigtige Stykke af disse Provindsers Jus publicum, entrée joyeuse, hvorpaa deres Rettigheder og Landsherligheder grunde sig. De i Fior Sommer endte Uroligheder og Elendigheder synes da derved med eet igien at være aldeles fornyede. — Hans Stilstand med Tyrken synes ei at betyde meere, end at man følger Naturen, og ikke udøver de Fiendtligheder, som Vinteren giør umuelige. Smaae Expeditioner forefalde bestandig efter Leiligheden. — Tilberedelserne til Krigens formelige Fornyelse skee med yderste Iver. Man samler og en Hær paa halvandet hundredetusinde Mand i Bøhmen; ligesom Kongen af Preussen har sin Krigsmagt færdig paa givende Vink.

Tyrkerne have i Constantinopel erfaret Oczakows Erobring med en Forbittrelse, der efter Aviserne skal være nær ved et formeligt Oprør. — Storvizziren har, efterat Krigsoperationerne for saavidt vare endte, giort en Reise til Constantinopel, og faaet Portens Approbation paa det, der i afvigte Aar var foretaget. Der tales nu om, at de skulde kraftigen og hurtigen fare frem mod Ungern, og at Ofens Beleiring skulde være det første, man foretog sig. Siden Russerne have taget Oczakow, og staae rede til videre Fremgang i hine Egne, meener man, at de nødes til at drage Hovedmagten ind i Bessarabien, for at hindre de nordlige Seirere. Østerrigerne haabe derved med des tryggere Held at kunne angribe Belgrad.

Rusland. Oczakows blodige Indtagelse reddede ei allene Potemkins Armee, som ellers

true-

truedes, med total Undergang, formedelst den yderst strænge Aarstid, og Mangel af Fornødenheder, især af Brænde, men foruden at den gav dem Mod til videre Foretagender, og aabnede videre Fremgang, skal hurtigen derpaa være fulgt et Angreb paa Bender, hvor de have vundet, om ei en betydelig Seier, saa dog Overhaand i en ei ubetydelig Action, saa meget betydeligere, som denne Fæstning derved skal være tæt indsluttet, og trues hurtigen med samme Skiebne som Oczakow.

Polen, i Steden for at skrækkes ved saadan Russernes Fremgang, paastaaer kun derefter saa meget desmeere, at Russerne, der nu have faaet større Raaderum i den østlige Eng, maae forlade deres polske Stationer, hvorpaa Keiserinden stedse svarer med Føielighed. Kun kunne de Tropper, der med Stændernes Samtykke ligge, og bevække de russiske Magaziner, ei saa i en Hast skaffes bort. — Den nedvarende Rigsdag har ophævet det siden 1775 bestaaende Regierings Collegium Conseil permanent, og arbeider i det Sted paa at oprette en stedsevarende Rigsdag. Saa arbeides der og kraftigen paa Rigsarmeens Completering.

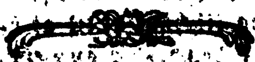
Sverrigs Rigsdag, der var ansat til den 26. Januar, blev udsat til den 2 Februar, og aabnedes da af Kongen med en Tale, som alt er trykt i alle Aviser. Han udbreder sig med Styrke over det Thema: "Vor Roelighed er forsvunden; "Riget adsplittes af indenlandske og udvortes "Fiender; Tvedragtsaanden staaer rede til at "sønderrive de Lænker, som fængslede den i Rigets

"Selv-

"Selvstændighed og Ære svæve i Fare for "at opofres." Er dette saa, det er da ei langt fra at være det græsseligste, det svenske Folks meest forbittrede Fiender kunne ønske det. Men hverken synes det virkeligen at være saa, ei heller ønskes det af nogen af dem, med hvilke Sverrig nu har at giøre. Heele Sagen synes overalt i Talen at have faaet en alt for stærk oratorisk Colorit. Uagtet Kongen har troet sig beføiet til at lade fængsle en anseelig Deel betydelige Officierer, som ved det bekiendte Forbund ved Hæren i Finland vægrede sig indtil videre ved at slaaes mod Rusland, saa synes dog ikke Tvedragtsaanden indvortes at true Rigets Selvstændighed eller Ære; ei heller synes Rusland midt under sin alvorlige Tyrkekrig at have havt eller kunnet have noget Anslag til at hæve Sverrigs Selvstændighed, ligesom der endnu mindre arbeidedes til dette Hiemed fra de Nationers Side, der engang forfægtede den calmarske Union, men nu alene i Følge bekiendte Tractater maatte give Russerne de stipulerede Hielpetropper. Der staaer og i Talen noget om det samme Sprog og den Aand, der i fordums Dage forvoldte de blodige og afskyelige Optrin i Sverrig. Den Aand, som da virkede, var fornemmeligen henvendt paa at undertrykke Adelen, som især var Aarsag til de da atter og atter fornyede Oprør og Uroeligheder. Man greb til dette Hiemed et afskyeligt Middel, som desuden slog feil. — Der foretages, der forhandles intet, som endog paa den fierneste Maade synes at kunne lede til noget saadant. — Imidlertid er der Mand af de ædelste

Huuse,

det besynderligt, at de, som kunne, og vilde give saadanne Efterretninger, ikke give dem — ei just i vort Maanedsskrivt, hvor vi af Nyheder i Almindelighed ei have meget andet, end hvad vi samle af Aviserne — men dog paa Dansk, saasom de angaae og tilhøre os Danske meere end nogen anden.

Minerva,
for
Martii Maaned 1789.

Betænkning
over
et nylig udkommet Skrivt
under Titel:
J. L. Gosch Fragmente über den Ideenumlauf.
Af
B. N.

Hvad der bevæger mig til at give en Betænkning over dette lidet Skrivt, vil jeg herved strax melde, i Stedet for en Fortale. Jeg har giort det af følgende Aarsag: at meddele dem af mine Landsmænd, som bryde sig mindre om tydske lærde Producter end jeg, den Kundskab, som jeg har søgt at forskaffe mig om Skrivtets unge Forfatter.

Man kiender allerede den samme Forfatter af et andet Skrivt, som udkom i Fjor. Rygtet sagde dengang, at han var en ung Mand, nylig kommen fra Universitetet; og mange tillige med mig bleve reent forbausede ved dette unge Menneskes Kiekhed, at torde forelægge Publicum en

Plan til heele Statsvidenskaben. Meget saa, hvoriblandt jeg, læste dette Skrivt, og undredes ikke lidet over det af Hr. Gosch giorte Skridt. Mange dømte saaledes, at ikkun en Yngling, som, stolende paa andres Exempel, agtede hurtig at giøre en betydelig Lykke i Dannemark, maatte være Forfatter af Skrivtet. Maaskee har han iblandt andre Ideer især fattet den eene, at det danske Ministerium strax, naar hans Plan til Statsvidenskabens Behandling kom frem, skulde være saa lettroende, paa Timen at giøre sig de Tanker om ham, at netop han var Manden, der tillige med en anden ung Lærd, som just dengang prædominerede, kunde bringe alle forfaldne Sager i god Orden. Men denne Idee slog feil for nærværende Fragmenternes unge Forfatter, ifald han ellers har havt denne Idee; man blev neppe opmærksom paa hans Plan til Statsvidenskaben, og syntes næsten ikke at vide, at den var til. Paa eengang træder nu i Aaret 1789 samme unge Forfatter frem, og averterer paa eengang i Adresse-Aviserne 3 nye Skrivter, som tilsammen koste 8 Mark, allerede fuldkommen færdige og tilfals. Jeg studsede og tænkte ved mig selv, Hr. Gosch maae være forfærdeligen trængt af Autorkraft, ellers giorde han neppe det, som ingen saa at sige før ham har giort, at føde 3 nye og oven i Kiø-

det philosophiske Skrivter paa eengang. Jeg blev nysgierrig for at see især disse hans Fragmente über den Ideenumlauf, og at vide, hvorledes Mandens Ideersomløb maatte være beskaffen; hvorefter jeg higede saa meget meere, som man, forbemeldte af ham udgivne Plan uagtet, ikke vidste endda, om han virkelig havde Ideer. Min Nysgierrighed maatte tilfredsstilles for 1 Mark, som Fragmenterne kyste. Jeg læste og fandt, i hvorvel jeg ikkun netop var bleven færdig med Dedicationen, Leilighed til Anmærkninger, tog derfor min Blyantspen i Haanden, og skrev strax paa det skiønne Postpapiir ved Siden af Trykken det, som faldt mig ind; jeg læste paa saadan Viis alt videre og videre, indtil jeg havde naaet Fragmenternes Ende. Omendskiønt jeg i Begyndelsen af denne Læsning ikke var saa aldeles frie for Fordomme, saa var jeg dog i det heele bedre tilfreds med Mandens Ideersomløb, end jeg havde forestillet mig at ville blive.

Forfatteren af Fragmenterne er saa kiek, som ung og uerfaren; maaskee, tænkte jeg, der kan endda blive en Mand af ham, naar han allene ikke vil staae sig selv i Lyset, naar han kuns ikke maatte blive overfuset for begangne smaa Skrivelighheds Feil af skarpseende og derved grusomme Recensentere, som letteligt kunne aldeles rive ham

 af

af Pinden. Endogsaa de grovere Feil i hans Bog vise, om ikke Aands Storhed, saa dog Anlæg til engang at kunne blive en god Skribent.

Aldeles har jeg ikke opgivet Haabet om hans Forbedring, men jeg troer, han havde giort bedre i, for det første at reise incognito, for ikke ved enkelte uforsigtige Talemaader, der forekomme i hans Bog, at støde saa meget det Slags Recensentere, der, af Kielighed for den herskende Smag, ere afsagte Fiender af alt hvad som kaldes Tydsk — nu derimod maae han tage hvad der følger paa at have glimret som Autor med det fulde Navn paa Titelbladet.

Da jeg var bleven færdig med Bogen, besluttede jeg at udøve Christenpligt imod den unge Philosoph, ved at overlevere mine Anmærkninger til Trykken, og deri at tale med ham efter min Overbeviisning, saavelsom og at advare ham for at løbe surr, og forspilde sit gode Navn iblandt sine Medborgere paa lang Tid. Dette vil jeg altsaa herved giøre uden videre Omstændigheder.

Mine Anmærkninger ere for det meste stilede til Forfatteren, hvorfor jeg ikke anseer mig skyldig efter Recensenternes Maade at fremsætte først Bogens Indhold i det heele, og dernæst enhver Afdeling for sig; men agter ikkun blot at anføre Pagina, hvorved jeg har fundet noget at erindre,

Hvo som ellers eier Bogen: über den Ideens umlauf, kan ogsaa, naar han, som sagt, vil tage til Takke med at have Bogen bestandig i Haanden ved at læse mine Anmærkninger, tage den Deel deri, som han lyster.

Anmærkningerne vilde vel og uudeelden berøre Bisager og Smaating, men netop derfor bad jeg enhver anden Læser at tage til Takke. Jeg skrider herpaa til Sagen selv, og vil ikke have den første Anmærkning anseet for den vigtigste. Paa 2den Side i Fragmenterne siger Hr. S. saaledes: "Jeder Pinselstrich, den Apel-"les machte, als er seine berühmte Venus mahlte, "war Ausdruck eines Ideals, das schon vorher "seine Phantasie gebildet hatte."

1ste Anmærkn.] Skulde det vel gaae saaledes til hos en Maler, at enhver Penselstræg af hans Malerie i Forveien blev sammensat, og ligesom allerede foreenet med alle de andre til Maleriet hørende Stræger i Hovedet, eller kunde det maaskee gaae ham paa samme Maade, som jeg forestiller mig hos en Forfatter, der vil skrive en Afhandling, og har giort sig Planen i Hovedet, eller bestemt sig til Hovedtanker, Orden og Sammenhæng af det Heele. En Forfatter, der har giort sin Plan saaledes, begynder at skrive og med det samme at udvikle de enkelte Tanker,

 hvilke,

hvilke, endskiønt de laae i hans Siel, først ved nøiere Eftertanke over Materien frembringes, og ligesom sættes i Rad med Hoved- eller Grundtankerne, der udgiorde Planen. Paa saadan Maade, troer jeg, at de fleste Skrivter komme frem, og bilder mig ind, at Malerne maae giøre det samme med ethvert enkelt Penselstrøg, som danner og fuldfører de i Phantasien indprentede Hovedtræk af et Billede. Saaledes er i det mindste mit Begreb om Tingen; hvis derimod Fragmenternes Forfatter maatte være et saadant Genie, som blot og allene har tilphantaseret sig hver en liden Tanke, som findes i nogen enkelt Afdeeling af hans Bog over den Ideenumlauf, saaledes at han ved at gribe til Pennen uden Anstød og videre Eftertanke, har bragt sine Tanker paa Papiret; saa vil jeg, oprigtig talt, ansee ham for den største Fragmentskriver paa vores Klode, og tilbede ham som et Slags Halvgud; i hvorvel jeg for Resten ingenlunde findes tilbøielig til Afguds-dyrkelse.

Om Nytten af de forskiellige Arter af Ideer fortæller Forfatteren hernæst adskilligt, som meget vel lader sig læse. Med tilbørlig Beskedenhed giør han derpaa følgende Inddeeling iblandt Ideerne; han adskiller: Productions-, æsthetiske og philosophiske Ideer.

Oeconomiske Anmerkn.] Productions-Ideerne ere, efter hans Beskrivelse, en Art af Ideer, som med Rette fortiene det Navn: den menneskelige Lyksaligheds Kilde. Ligesaa rigtigt finder jeg det, som han siger paa 7de Side, at hverken Dannemark eller Grønland ere i Besiddelse af et tilstrækkeligt Forraad af denne Sort Ideer. Men tør jeg spørge, hvorfor Forfatteren ikkun blot nævner Engeland, som en Stat, der har et stort Forraad, og Dannemark tilligemed Grønland, som Exempler paa Lande, der mangle og trænge til Productions-Ideer? Kunde han ikke hitte andre mere passende Exempler af hvert Slags? Hvorfor sættes netop Dannemark og Grønland sammen i sligt Tilfælde? Maaskee for at give tilkiende (hvilket i Henseende til Grønland kunde ansees som afgiort Sag) at Dannemarks og Grønlands Forraad paa Productions-Ideer betyder næsten saa meget som Intet? Deslige Sætninger kunne ligefrem drages heraf, endskiønt jeg neppe vil troe, at det har været Forfatterens Meening, at tale saa ilde om sit Fædreneland; thi i saa Fald var han jo selv iblandt de fattige Siele. Mon ikke vores unge Hr. Forfatter (hvilket Spørgsmaal han ikke maae tage ilde op) havde giort bedre, at file noget længere paa sine Ideer? om ikke for andet, da for ikke selv at blive iblandt Fremmede et Beviis

 paa

paa, at Ideevæsenet i Dannemark ikkun er en ringe Ting. Til at troe sligt om de Danske ere de Fremmede allerede mere end tilbøielige.

3die Anmærkn.] Paa 8de Side siger Fragmenternes Forfatter: "Will ein Fürst sein Land reich "machen ꝛc., so unterhalte er vor allen Din- "gen einige zwanzig Männer, die an den auf "die Hervorbringung abzielenden Ideen, und "deren Zirkulation arbeiten."

Da jeg læste dette, tænkte jeg paa Hr. Gosch og et Par andre Herrer, at de maaskee kunne føle Drivt til at komme i dette Zwanziger-Collegium; og jeg blev, saa at sige imod min Villie og uden at min Phantasie i Forveien havde beskiæftiget sig med en saadan Tanke, Opfinder af et ganske nyt Slags Ideer, som jeg maae nævne for at have Æren af Opfindelsen; de kaldes: Consumptions-Ideer. I det mindste torde dog vel Hr. G. lade mig Æren, som Opfinder, ubeskaaret, siden de ikke findes navngivne i hans Bog. At beskrive denne Ideeart holder jeg for min Pligt, hvilket da og herved skeer. Consumptions-Ideerne ere et Slags Ideer, hvormed adskillige unge Herrer, som troe sig selv at være fulde af Ideer, i Særdeleshed ere befængte; og de indeholde fremfor alt andet det heftige Ønske, i en Hast at tilvende sig af Staten en rigelig og ansee-

ansëelig Belønning for deres Fylde af Ideer. Hvo som er plaget af dette Slags Ideer, har liden eller ingen Roe i Sielen, og troer sig selv at være stor. Ovenmeldte Idee om et Zwanziger-Collegium hører, omendskiønt den er foredraget noget forblommet, til Consumptions-Slagset.

"Was der Unterhalt der 20 Männer dem "Staate kostet," hedder det end videre i Bogen, "ist eine Kleinigkeit, und trägt hundertfältige "Früchte." Om saa var, hvilket jeg dog ikke tør paastaae, saa maatte Stater, der agtede at blive lykkelige og rige, aldrig lægge dem efter andre end Consumptions-Ideer, saasom der findes mange Ideer i Naturen, som ikke bære enkelt Frugt.

At Selskaber af lærde Mænd ved Eftergranskning og Raadførseler, som blive overleverede til Trykken, have megen nyttig Indflydelse paa Productionen i en Stat, kan ingenlunde paatvivles; for ikke at trænge til Beviser fra fremmede Lande, have vi de klareste Beviser for Dinene i det kongelige Landhuusholdningsselskab, og andre oekonomiske Provincialselskaber. Disse Selskaber have unægtelig udrettet stort og giort megen Nytte; uden at ved deres Oprettelse har været tænkt paa Consumptions-Ideer, hvilke Hr.

Fragmentskriveren anseer som uundværligt dervéd, som sees af hans Udtryk: vor allen Dingen. Enkelte Mænd i Selskabet, som anvende deres heele Tid og alle deres Kræfter til sligt Selskabers Bedste, maae nødvendig lønnes og underholdes af Selskabet; men disse skulle ikke egentlig være dem, som føde Ideerne, men ikkun Haandlangere derved. I mine Tanker frembringer Æren bedre Ideer af al Slags end Egennytten. Ved Haab om Gevinst maae man søge at vinde Haandværksfiele, og faae dem til at udøve deres Talenter til det Almindeliges Gavn. Lærde Selskaber derimod trives bedre uden Løn, uden Consumtions-Idee, som kunde beviises udførligen med baade indenlandske og udenlandske Exempler.

4de Anmærkn.] Fragmenternes Forfatter handler paa 9de Side om æsthetiske Ideer, paa hvilke han lægger stor Priis, og af mig ikke skal blive modsagt noget betydeligt. Han foredrager i mine Tanker det, han siger om denne Ideeart, meget godt og ziirligt. Iligemaade taler han og S. 12 med et Slags Eftertryk saaledes: "ich freue mich, "daß ich mich von einem so häßlichen Grundsatz "keinesweges überzeugen kann," han mener nemlig den Sætning, som nogle paastaae, at den Glæde eller Behag, som vi føle ved at blive bekiendte

kiendte med vor Næstes Fuldkommenheder eller Fortrin, kan henregnes til Egenkierlighed. Jeg vil ingenlunde nægte, at jo Forfatteren kan have Grund til at glæde sig, og at de Nogles Regel kunde taale mange Undtagelser; men jeg troer ligesaa lidet, at hans glade Sætning passer til at blive almindelig Regel og Axioma, og torde næsten paatage mig at godtgiøre, at han selv, Fragmenternes Forfatter, in abstracto ikke er fuldkommen overbeviist om sin Sætning: maaskee taler han kun saaledes af naturlig god Drivt.

Behag i andres Fuldkommenhed og Drivt til at befordre samme er jo den egentlige Drivefiær til hans ovenfor paa 8de Side giorte Forslag om et Collegiums Oprettelse til at lægge Vind paa Productions-Ideer? Alligevel gaaer Lysten til egen Befordring som en Tvillingsøster uadskillelig næsten ved dets Side. Analogie findes dog vel, skulde jeg formode, imellem begge omtalte Arter af Lyst og Behag; og det er soleklart, at det sidste Slags, som stikker frem af Forslaget, kan henregnes til Egennytte, som er en høi Grad af Egenkierlighed.

Det af Forfatteren anførte Exempel vil neppe heller kunde udholde nogen skarp Prøve. Han siger: "ich habe mich hundertmal beobachtet, "wenn jemand in einer Gesellschaft einen recht-

"geist-

"geistreichen Einfall hatte. Es fuhr da wie ein "Blitz durch meine Seele, und ergözte sie; ich "konnte nie eine andre Ursache dieser Erscheinun- "gen entdecken, als die Gewahrnehmung des "Witzes selbst; von Gedanken an Vortheile, "welche ich von der witzigen Person erhalten "konnte, konnte ich auch nicht die geringste Spur "entdecken."

Jeg vil broderlig hielpe Dem paa Spor, kiere Fragmentskriver! og tilstaae, at Consumptions-Idee eller Egennytte ingen af de hundrede Gange var i Deres Siel; men Egenkierlighed, som hører til samme Slags Lysten ved at forstaae, saa aldeles at kunne igiennemtrænge og bifalde den andens Vittighed, var vist eengang iblandt de 10 det, som fornøiede Dem, og foer som en Lynild igiennem Deres Siel. — Giv siden ved slige Leiligheder ikkun Agt paa Dem selv, naar De enten hører vittige Indfald af andre, eller selv maatte frembringe nogen Vittighed, om der ikke hvergang, eller som oftest, er Egenkierlighed med i Spillet.

Fragmentskriveren gaaer hernæst alle Arter af æsthetiske Ideer igiennem, og foreener mangen Gang rigtige Tanker med skiønt Udtryk. Om de philosophiske Ideer taler han og i Korthed smukt og syndigt.

5te

3te Anmærkn.] S. 32 og 33 forfalder vor Philosoph til et traurigt Exempel af hans Vanmagt i at dømme om æsthetiske Sager; han siger: "wir befolgen nicht" ꝛc. indtil "vertilgt." Kiøbenhavn har ikke faa eller enkelte Huse og Bygninger, men mangfoldige byggede i den smukkeste Smag. Fragmentskriveren paastaaer alligevel: "es ist "fast nicht eins, welches nicht das Auge beleidigt." Hvilke delikate Øine maae ikke den Yngling have, tænkte jeg ved mig selv. Fremmede, der have besøgt os her i Kiøbenhavn, som havde seet de fornemste Stæder i Europa, har jeg ofte hørt forsikkre, at Kiøbenhavn i det Heele taget, i Henseende til Regelmæssighed af Gader og Huse, var en af de sieldne Stæder, og kunde henregnes iblandt de smukkeste i heele Europa. Vores egne Landsmænd, Architekter og andre Kunstnere, der for at dyrke deres Kunst have været paa fremmede Steder, bevidne næsten eensstemmigen det samme. Hvorledes kommer da en ung Mand, som maaskee kuns har seet nogle faa store Stæder foruden Kiøbenhavn, hvor han paa nærværende Tid opholder sig, til at snakke saa aldeles hen i Taaget? Den ufuldførte Kirke i den nye Friderikssstad kalder han "ein trauriges Beispiel unserer Ohnmacht". Hvorfra veed han da Aarsagen til Marmorkirkens Standsning? Jeg vil ikke egentligen indlade mig

i at

i at undersøge hvad det har bevæget Regieringen til ikke at fortsætte den. Det er omtrent 30 Aar siden der blev begyndt paa denne Kirke, og inden faa Aar lod man Arbeidet ligge. Den rigtige Aarsag kunde imidlertid vel ogsaa have været seenere Overbeviisning om, at Grunden var usikker, og vilde i Tidens Længde blive alt for svag for en saa svær Bygning. Maaskee kan og dette have været Aarsagen, at man siden efter har erfaret om den til Kirken brugte norske Marmor, at den i Tidens Længde vilde forvittres af Luften. Lad være, at endog kun een af disse Aarsager var truffen, saa var den tilstrækkelig Grund til at holde op med at bygge. End ydermeere, om man endog havde indseet siden, at saa kostbar en Bygning, som man havde begyndt paa, var en Daarlighed for Dannemarks Financer; handlede man ikke da klogere i at standse end at fuldføre Marmorkirkens Bygning?

Hvem veed, om ikke Hr. Gosch selv havde bebreidet Regieringen end stærkere, om han ved Ankomsten til Kiøbenhavn havde fundet Bygningen fuldført med nogen af forberørte Feil, end nu, da han treffer "ewiger Anfang, traurige Ruinen aus verflossenen Jahrhunderten." Dette være nok om denne Sag.

6te Anmærkn.] "Dichtkunst und Beredsamkeit," siger Fragmentskriveren S. 34, "sind ganz in "Verfall gerathen ɿc." indtil næstsidste Linie, hvor det hedder: "der Jüngling fühlt den Trieb "zum Weibe ɿc." S. 35 siger han end videre: "der Jüngling tritt in die Dienste des Staats, "alles was aus seiner Feder kommt, ist abge- "schmakt ɿc." indtil de Ord "scheusliche Mis- "geburten." Havde Hr. Gosch været en Sta- tens Tiener, og en anden skrev saaledes om Statens Tienere og unge Skribentere, saa kunde man let have fattet Mistanke, at han især var meent dermed.

Jeg kan umueligen begribe, hvorledes slig Rusk og Snudsk eller Plukfisk af Ideer er kommen til at staae i en Afhandling, hvis Overskrivt lyder saaledes: von dem Nuzen der Ideen.

7de Anmærkn.] S. 46 til Slutningen og paafølgende Side, siger Hr. G.: "man sieht sehr häu- "fig starke Seelen, die Mittel zu ihrer eigenen "Glückseligkeit vernachlässigen, von deren Wich- "tigkeit kleine Geister ganz und gar eingenommen "sind, z. B. die haushälterische Verwaltung ihres "eigenen Vermögens. Dieser Umstand ist eine "nothwendige Folge, und zugleich eine nicht un- "wichtige Mitursache ihrer Grösse." En Philo- soph vover at fremføre en saadan Grundsætning!

slet

slet Huusholdning og Skiødesløshed i at befordre sin egen Lyksalighed er en nødvendig Følge af Siels Storhed.

Ganske nylig paa S. 46 nævner han Friderik den Store (formodentlig Friderik den 2den af Preussen) om hvilken man veed, at han baade som Privatmand og som Konge var en skrap Huusholder. Dersom altsaa dette var et Beviis paa hans Siels Svaghed, hvilket som Følge kunde drages af Hr. Gs. Axioma, hvorfor kalder han ham da den Store? Som Philosoph, overbeviist om sit Axioma, burde han ingenlunde have giort det, hellere have kaldet ham den lille Friderik, og derved sagt heele Verden imod, og opfordret den til at bevise, at Friderik den 2den i Preussen, som havde været en god Huusholder, fortiente virkeligen det ham urigtigen tillagte Prædikat Stor.

Det havde endda været en Idee for en Fragmentskriver —

2de Anmærkn.] "Eine Regierung", læses S. 47 indtil de Ord "einen großen Mangel an Kennt-"nissen von der Natur des Menschen."

Sandelig! Sandelig! Hr. Gosch, De var bleven forvildet i en stor Kiede eller Række af Betragtninger, ved at indlade Dem videre i alt dette. Men siig mig, hvilken Regiering gior

saa-

saadant noget? Af en ung Mand, som agter at træde i Statens Tieneste, lyder dette som en Bebreidelse, ligesom den skulde havt i Sinde at bringe eller tvinge ham ind i een for hans Siels Storhed upassende Vei. Men dette kan jeg ikke troe om vor Regiering, som til alle ledige Embeder har en stor Sværm af Supplikantere og Sollicitantere, saa at den hvergang kan vælge og aldrig fristes til at sætte Mænd til Embeder imod deres Tilbøielighed og uden Duelighed til den ledige Post. Men ofte er det slige Sieles egen Skyld, at de ei ere komne i den rette Vei, fordi de ved Forfremmelsen allene saae paa Indkomster, eller paa andre Biomstændigheder, og ville ansættes til et vist Embede, uden at de i Forveien havde tænkt paa Tilbøielighed og Duelighed til Forretningerne. Maaskee endogsaa nogle stræbe at skiule deres Duelighed, og i saa Fald er det meere deres end Regieringens Skyld.

Dette Maaskee angaaer ikke Hr. Gysch; han giør ingen Hemmelighed af sine Talenter, og søger ikke at skiule dem — men een Ting begriber jeg dog ikke hos ham, som er dette, at han er indgaaet ved det kongelige Rentekammer som Volontair; thi paa Grund af ovenberørte Axioma Side —, hvor der blev talt om de stærke Aanders Huusholdningskunst, skulde han efter mine

ringe Tanker, der hverken fødes af Misundelse eller skulle ansees for uforgribelige Tanker, ikke forfremmes videre ved dette Collegium. Paa Grund af bemeldte Axioma har jeg sagt; dette bør altsaa forklares: Rentekammeret er et vigtigt Huusholdnings-Collegium i Staten, og dette Axioma giver en Slags Mistanke imod Hr. Gosch, ikke at være den bedste Huusholder. Omendskiønt jeg ikke vil eller bør troe sligt om ham, med mindre jeg fik nøiere Overbeviisning, end den, der gives Anledning til af hans Ideers Omløb; saa synes mig dog alligevel, ifald han endog kuns manglede naturligt Anlæg til Huusholdningskunsten, saa kunde Regieringen ikke med nogen god Samvittighed forfremme ham i den Vei.

Hellere vilde jeg raade Hr. Gosch at giøre sig Umage for at komme i en Theater-Direction *); der kunne hans Ideearter alle tre komme ham meget vel tilpas, og den fierde, som jeg opfandt herovenfor, er der nok ei heller ganske ukiendt. Maatte han ellers have større Tilbøielighed til andre Embeder i Staten, saa kunde han jo for Ex. bede Regieringen, at ansætte ham som Adjunkt i det philosophiske Facultæt, enten her

*) See Fragmenterne über den Ideenumlauf, Side 127.

hed eller i Kiel, at sige, efterat han var bleven examineret og befunden duelig dertil. Hr. Gosch maae ikke undres over, at jeg gaaer saa dybt ind i Huusholdningen med ham; det er blot Menneskekierlighed, og et godt upartisk Raad, som han for Resten kan lade sig tiene til Rettesnor eller lade være, naar han allene vilde lægge det, jeg har sagt, en Skuls paa Hiertet.

9de Anmærkn.] "Christine von Schweden," saaledes lyder Ordene S. 52, "wurde von der ruhigen "Vervollkommung des Geistes so sehr bezaubert, "daß sie um ihrentwillen die königliche Crone "aus ihren Händen gab."

Mon virkelig tiltagende og roliggiørende Fuldkommenhed i Aanden har drevet den sieldne Dronning Christine til det omtalte merkværdige Skridt? Hr. Gosch synes saa; jeg derimod holder det for en Sag, som ikke er saa let at afgiøre, i hvorvel han slipper overmaade let derfra.

Den svenske Historieskriver Lagerbring giver Dronning Christine det Vidnesbyrd, at hun har været svag i Huusholdningskunsten; maaskee dette allene har bestemt vor Fragmentskriver at tillægge hende Aands Storhed og roliggiørende Aands Fuldkommenhed? i det mindste passer dette bedre til hans foranførte Sætning, end at han

har

Fragmentskriveren anseer som unndværlige dervved, som sees af hans Udtryk: vor allen Dingen. Enkelte Mænd i Selskabet, som anvende deres heele Tid og alle deres Kræfter til sligo Selskabers Bedste, maae nødvendig lønnes og underholdes af Selskabet; men disse skulle ikke egentlig være dem, som føde Ideerne, men ikkun Haandlangere derved. I mine Tanker frembringer Æren bedre Ideer af al Slags end Egennytten. Ved Haab om Gevinst maae man søge at vinde Haandværkssiele, og faae dem til at udøve deres Talenter til det Almindeliges Gavn. Lærde Selskaber derimod trives bedre uden Løn, uden Consumtions-Idee, som kunde beviises udførligen med baade indenlandske og udenlandske Exempler.

4de Anmærkn.] Fragmenternes Forfatter handler paa 9de Side om æsthetiske Ideer, paa hvilke han lægger stor Priis, og af mig ikke skal blive modsagt noget betydeligt. Han foredrager i mine Tanker det, han siger om denne Ideeart, meget godt og ziirligt. Iligemaade taler han og S. 12 med et Slags Eftertryk saaledes: "ich freue mich, "daß ich mich von einem so häßlichen Grundsaz "keinesweges überzeugen kann," han mener nemlig den Sætning, som nogle paastaae, at den Glæde eller Behag, som vi føle ved at blive be-

kiendte

kiendte med vor Næstes Fuldkommenheder eller Fortrin, kan henregnes til Egenkierlighed. Jeg vil ingenlunde nægte, at jo Forfatteren kan have Grund til at glæde sig, og at de Nogles Regel kunde taale mange Undtagelser; men jeg troer ligesaa lidet, at hans glade Sætning passer til at blive almindelig Regel og Axioma, og torde næsten paatage mig at godtgiøre, at han selv, Fragmenternes Forfatter, in abstracto ikke er fuldkommen overbeviist om sin Sætning: maaskee taler han kun saaledes af naturlig god Drivt.

Behag i andres Fuldkommenhed og Drivt til at befordre samme er jo den egentlige Drivefiær til hans ovenfor paa 8de Side giorte Forslag om et Collegiums Oprettelse til at lægge Vind paa Productions-Ideer? Alligevel gaaer Lysten til egen Befordring som en Tvillingsøster uadskillelig næsten ved dets Side. Analogie findes dog vel, skulde jeg formode, imellem begge omtalte Arter af Lyst og Behag; og det er soleklart, at det sidste Slags, som stikker frem af Forslaget, kan henregnes til Egennytte, som er en høi Grad af Egenkierlighed.

Det af Forfatteren anførte Exempel vil neppe heller kunde udholde nogen skarp Prøve. Han siger: "ich habe mich hundertmal beobachtet, "wenn jemand in einer Gesellschaft einen recht-

"geist-

"geistreichen Einfall hatte. Es fuhr da wie ein
"Blitz durch meine Seele, und ergözte sie; ich
"konnte nie eine andre Ursache dieser Erscheinun-
"gen entdecken, als die Gewahrnehmung des
"Witzes selbst; von Gedanken an Vortheile,
"welche ich von der witzigen Person erhalten
"könnte, konnte ich auch nicht die geringste Spur
"entdecken."

Jeg vil broderlig hielpe Dem paa Spor, kiere Fragmentskriver! og tilstaae, at Consumptions-Idee eller Egennytte ingen af de hundrede Gange var i Deres Siel; men Egenkierlighed, som hører til samme Slags Lysten ved at forstaae, saa aldeles at kunne igiennemtrænge og bifalde den andens Vittighed, var vist eengang iblandt de 10 det, som fornøiede Dem, og foer som en Lynild igiennem Deres Siel. — Giv siden ved slige Leiligheder ikkun Agt paa Dem selv, naar De enten hører vittige Indfald af andre, eller selv maatte frembringe nogen Vittighed, om der ikke hvergang, eller som oftest, er Egenkierlighed med i Spillet.

Fragmentskriveren gaaer hernæst alle Arter af æstethiske Ideer igiennem, og foreener mangen Gang rigtige Tanker med skiønt Udtryk. Om de philosophiske Ideer taler han og i Korthed smukt og fyndigt.

3te Anmærkn.] S. 32 og 33 forfalder vor Philosoph til et traurigt Exempel af hans Vanmagt i at dømme om æsthetiske Sager; han siger: "wir befolgen nicht" ꝛc. indtil "vertilgt." Kiøbenhavn har ikke faa eller enkelte Huse og Bygninger, men mangfoldige byggede i den smukkeste Smag. Fragmentskriveren paastaaer alligevel: "es ist fast nicht eins, welches nicht das Auge beleidigt." Hvilke delikate Øine maae ikke den Yngling have, tænkte jeg ved mig selv. Fremmede, der have besøgt os her i Kiøbenhavn, som havde seet de fornemste Stæder i Europa, har jeg ofte hørt forsikkre, at Kiøbenhavn i det Heele taget, i Henseende til Regelmæssighed af Gader og Huse, var en af de sieldne Stæder, og kunde henregnes iblandt de smukkeste i heele Europa. Vores egne Landsmænd, Architekter og andre Kunstnere, der for at dyrke deres Kunst have været paa fremmede Steder, bevidne næsten eensstemmigen det samme. Hvorledes kommer da en ung Mand, som maaskee kuns har seet nogle faa store Stæder foruden Kiøbenhavn, hvor han paa nærværende Tid opholder sig, til at snakke saa aldeles hen i Taaget? Den ufuldførte Kirke i den nye Friderikstad kalder han "ein trauriges Beispiel unserer Ohnmacht". Hvorfra veed han da Aarsagen til Marmorkirkens Standsning? Jeg vil ikke egentligen indlade mig

i at

i at undersøge hvad det har bevæget Regieringen til ikke at fortsætte den. Det er omtrent 30 Aar siden der blev begyndt paa denne Kirke, og inden faa Aar lod man Arbeidet ligge. Den rigtige Aarsag kunde imidlertid vel ogsaa have været seenere Overbeviisning om, at Grunden var usikker, og vilde i Tidens Længde blive alt for svag for en saa svær Bygning. Maaskee kan og dette have været Aarsagen, at man siden efter har erfaret om den til Kirken brugte norske Marmor, at den i Tidens Længde vilde forvittres af Luften. Lad være, at endog kun een af disse Aarsager var truffen, saa var den tilstrækkelig Grund til at holde op med at bygge. End ydermeere, om man endog havde indseet siden, at saa kostbar en Bygning, som man havde begyndt paa, var en Daarlighed for Dannemarks Financer; handlede man ikke da klogere i at standse end at fuldføre Marmorkirkens Bygning?

Hvem veed, om ikke Hr. Gosch selv havde bebreidet Regieringen end stærkere, om han ved Ankomsten til Kiøbenhavn havde fundet Bygningen fuldført med nogen af forberørte Feil, end nu, da han treffer "ewiger Anfang, traurige Ruinen aus verflossenen Jahrhunderten." Dette være nok om denne Sag.

6te Anmærkn.] "Dichtkunst und Beredsamkeit," siger Fragmentskriveren S. 34, "sind ganz in "Verfall gerathen ꝛc." indtil næstsidste Linie, hvor det hedder: "der Jüngling fühlt den Trieb "zum Weibe ꝛc." S. 35 siger han end videre: "der Jüngling tritt in die Dienste des Staats, "alles was aus seiner Feder kommt, ist abge"schmakt ꝛc." indtil de Ord "scheusliche Mis"geburten." Havde Hr. Gosch været en Statens Tiener, og en anden skrev saaledes om Statens Tienere og unge Skribentere, saa kunde man let have fattet Mistanke, at han især var meent dermed.

Jeg kan umueligen begribe, hvorledes slig Rusk og Snudsk eller Plukfisk af Ideer er kommen til at staae i en Afhandling, hvis Overskrivt lyder saaledes: von dem Nuzen der Ideen.

7de Anmærkn.] S. 46 til Slutningen og paafølgende Side, siger Hr. G.: "man sieht sehr häu"fig starke Seelen, die Mittel zu ihrer eigenen "Glückseligkeit vernachlässigen, von deren Wich"tigkeit kleine Geister ganz und gar eingenommen "sind, z. B. die haushälterische Verwaltung ihres "eigenen Vermögens. Dieser Umstand ist eine "nothwendige Folge, und zugleich eine nicht un"wichtige Miturſache ihrer Grösse." En Philosoph vover at fremføre en saadan Grundsætning!

slet

slet Huusholdning og Skiødesløshed i at befordre sin egen Lyksalighed er en nødvendig Følge af Siels Storhed.

Ganske nylig paa S. 46 nævner han Friderik den Store (formodentlig Friderik den 2den af Preussen) om hvilken man veed, at han baade som Privatmand og som Konge var en skrap Huusholder. Dersom altsaa dette var et Beviis paa hans Siels Svaghed, hvilket som Følge kunde drages af Hr. Gs. Axioma, hvorfor kalder han ham da den Store? Som Philosoph, overbeviist om sit Axioma, burde han ingenlunde have giort det, hellere have kaldet ham den lille Friderik, og derved sagt heele Verden imod, og opfordret den til at bevise, at Friderik den 2den i Preussen, som havde været en god Huusholder, fortiente virkeligen det ham urigtigen tillagte Prædikat Stor.

Det havde endda været en Idee for en Fragmentskriver —

3de Anmerkn.] "Eine Regierung", læses S. 47 indtil de Ord "einen großen Mangel an Kennt-"nissen von der Natur des Menschen."

Sandelig! Sandelig! Hr. Gosch, De var bleven forvildet i en stor Kiede eller Række af Betragtninger, ved at indlade Dem videre i alt dette. Men siig mig, hvilken Regiering giør

saa-

saadant noget? Af en ung Mand, som agter at træde i Statens Tieneste, lyder dette som en Bebreidelse, ligesom den skulde havt i Sinde at bringe eller tvinge ham ind i een for hans Siels Storhed upassende Vei. Men dette kan jeg ikke troe om vor Regiering, som til alle ledige Embeder har en stor Sværm af Supplikantere og Sollicitantere, saa at den hvergang kan vælge og aldrig fristes til at sætte Mænd til Embeder imod deres Tilbøielighed og uden Duelighed til den ledige Post. Men ofte er det slige Sieles egen Skyld, at de ei ere komne i den rette Vei, fordi de ved Forfremmelsen allene saae paa Indkomster, eller paa andre Biomstændigheder, og ville ansættes til et vist Embede, uden at de i Forveien havde tænkt paa Tilbøielighed og Duelighed til Forretningerne. Maaskee endogsaa nogle stræbe at skiule deres Duelighed, og i saa Fald er det meere deres end Regieringens Skyld.

Dette Maaskee angaaer ikke Hr. Spsch; han giør ingen Hemmelighed af sine Talenter, og søger ikke at skiule dem — men een Ting begriber jeg dog ikke hos ham, som er dette, at han er indgaaet ved det kongelige Rentekammer som Volontair; thi paa Grund af ovenberørte Axioma Side —, hvor der blev talt om de stærke Aanders Huusholdningskunst, skulde han efter mine

ringe Tanker, der hverken fødes af Misundelse eller skulle ansees for uforgribelige Tanker, ikke forfremmes videre ved dette Collegium. Paa Grund af bemeldte Axioma har jeg sagt; dette bør altsaa forklares: Rentekammeret er et vigtigt Huusholdnings-Collegium i Staten, og dette Axioma giver en Slags Mistanke imod Hr. Gosch, ikke at være den bedste Huusholder. Omendskiønt jeg ikke vil eller bør troe sligt om ham, med mindre jeg fik nøiere Overbeviisning, end den, der gives Anledning til af hans Ideers Omløb; saa synes mig dog alligevel, ifald han endog kuns manglede naturligt Anlæg til Huusholdningskunsten, saa kunde Regieringen ikke med nogen god Samvittighed forfremme ham i den Vei.

Hellere vilde jeg raade Hr. Gosch at giøre sig Umage for at komme i en Theater-Direction *); der kunne hans Ideearter alle tre komme ham meget vel tilpas, og den fierde, som jeg opfandt herovenfor, er der nok ei heller ganske ukiendt. Maatte han ellers have større Tilbøielighed til andre Embeder i Staten, saa kunde han jo for Ex. bede Regieringen, at ansætte ham som Adjunkt i det philosophiske Facultæt, enten her

*) See Fragmenterne über den Ideenumlauf, Side 127.

het eller i Kiel, at sige, efterat han var bleven examineret og befunden duelig dertil. Hr. Gosch maae ikke undres over, at jeg gaaer saa dybt ind i Huusholdningen med ham; det er blot Menneskekierlighed, og et godt upartisk Raad, som han for Resten kan lade sig tiene til Rettesnor eller lade være, naar han allene vilde lægge det, jeg har sagt, en Smule paa Hiertet.

5te Anmærkn.] "Christine von Schweden," saaledes lyder Ordene S. 52, "wurde von der ruhigen "Vervollkommung des Geistes so sehr bezaubert, "daß sie um ihrentwillen die königliche Crone "aus ihren Händen gab."

Mon virkelig tiltagende og roliggiørende Fuldkommenhed i Aanden har drevet den sieldne Dronning Christine til det omtalte merkværdige Skridt? Hr. Gosch synes saa; jeg derimod holder det for en Sag, som ikke er saa let at afgiøre, i hvorvel han slipper overmaade let derfra.

Den svenske Historieskriver Lagerbring giver Dronning Christine det Vidnesbyrd, at hun har været svag i Huusholdningskunsten; maaskee dette allene har bestemt vor Fragmentskriver at tillægge hende Aands Storhed og roliggiørende Aands Fuldkommenhed? i det mindste passer dette bedre til hans foranførte Seætning, end at han

har tillagt Friderik den Anden af Preussen det Navn Stor, som var en god Huusholder.

Christine var virkelig i mange Henseender selden, og i visse Maader stor; men alligevel fortælle de mindst partiske svenske Historieskrivere om hende, at hendes Regiering ikke var lykkelig for Sverrig; hun maa altsaa unægtelig have havt store Feil. Men hvortil nytter saadan Storhed, især naar Ufuldkommenheder og Feil have Overvægten? Mig synes, en saadan Regent bør hverken kaldes fuldkommen eller stor. Det vilde føre for vidt ud af den foresatte Synskreds, at tale udførligere om Dronning Christine; jeg vil derfor gaae videre frem i Fragmenterne.

10de Anmærkn.] Den 58de Side giver mig atter Anledning til en Anmærkning. Forfatteren siger sammesteds: "wahrlich man sollte den Ehrgeiz "und den Enthusiasmus nicht so sehr vernach-"lässigen, als es gegenwärtig in den meisten "Staaten geschihet; man sollte nicht gleich jeden "jungen Mann zurückscheuchen, der nur Miene "macht, als wenn er gros werden will." Skulde man ikke næsten formode, at min ovenfor fremførte Gisning, at Hr. Gosch har giort Mine til at blive stor, var truffen? Og hvorledes? Er han maaskee bleven kyest? det var Skade! men,

som

som mig synes, lader han sig ikke saa let skremme som mange andre. Den, som i hans Alder har Mod til at udgive en trykt Plan til heele Statsvidenskabens Behandling, hvilket han og nok en anden modig ung Lærd før ham har giort, giør uden Tvivl Modstand. Det skulde neppe forslaae at vilde skræmme dem; har ikke Hr. Gosch nu nyligen udgivet 3 nye Skrivter, hvoraf det eene paa Titelbladet melder om flere tilkommende Bind? Jeg kan heller ikke formode, at nogen dansk Minister eller ophøiet Statens Tiener skulde have skræmmet den unge Philosoph; de ere høflige og artige Mænd allesammen, som end ikke ville skremme den ringeste Sollicitant, eller søge at være Bussemand imod nogen. Men maaskee har nogen af dem, maaskee det Collegii Foresatte, som han tiener ved som Volontair, advaret ham, da han giorde alt for kiendelig Mine til at blive stor, eller talte om sine egne store Fuldkommenheder, bedet ham lade sligt være; maaskee læst ham Texten engang, som man pleier at sige. Og dette var nødvendigt, var den Statens Tieners Pligt, i hvo han være maae; hvorfor han fortiener sin Konges og alle beskedne Medborgeres Taknemmelighed; ja selv Hr. G. skylder ham Tak derfor. Og jeg tvivler ikke paa, at han jo i det første Skrivt, han lader trykke, vil erkiende denne

sin Skyldighed. Et ungt Menneske, der gjør en Professormine, der taler om at blive stor, kan og maae ikke behandles anderledes: han er at ansee som en smuk Svamp, der har et udvortes Udseende, som om der var ret noget ved den, men den er, som enhver ved, løs i sig selv, og maae trykkes.

Havde Hr. Gosch selv fulgt det Raad, som han S. 60 giver i Henseende til Viisdommen, saa havde han gjort meget vel; han siger saaledes: "so lange du noch immer ferne von ihr (der "Weisheit) bleiben musst, so lange du sie nur "ganz in einem dunkeln Flor gehüllt erblicken "kannst, so lange bedarfst du noch unermüdet ihr "nachzufolgen." Men dette forudsætter, at han maatte have følt Trang dertil. Havde han kunde endnu nogen Tid fulgt Viisdoms-Gudindens utrættet, forinden han havde givet os sin Bog über den Ideenumlauf, saa kunde man sikkert have ventet noget bedre af ham.

At skrive mange Bøger, det maa nødvendig bringe ud af Connexionen med Viisdomsgudinden, især for en Begynder i Litteraturens Rige. Hvad om Minerva, Viisdommens Gudinde, var bleven stødt og faldt paa at erklære hans trende nye philosophiske Skrivter for utidige Fostere; vilde det ikke saa koste ham dobbelt Umage at

bringe

bringe sine Sager igien i det gamle Spor. Den hernæst paa samme Side anførte Læreregel for unge Mennesker, som ville giøre sig en Plan til at leve efter, vilde høres med Fornøielse af en gammel Viismands eller Philosophs Mund.

11te Anmerkn.] S. 82 imod Enden og i Begyndelsen af 83de Side af Fragmenterne siger Hr. Gosch følgende i og for sig selv meget grundige Ting: "bisweilen erregt die Natur absichtlich "Stürme in der geistigen Welt u. s. v.", indtil Slutningen af Perioden. Hvad jeg tænkte derved, er vel neppe værd at anmærkes; det var følgende Suk: Gud skee Lov for vort lykkelige Fødeland, at Hr. Gosch, i det mindste saavidt man hidtil har lært ham at kiende, ikke hører til Orkanerne i den aandelige Verden. Hans Aands ideele Vexter indeholde dog ikkun en Blanding af Productions, æsthetiske og philosophiske Ideer, imellem hvilke og undertiden en Consumtions-Idee stikker frem.

12te Anmerkn.] En Anmærkning, næsten af samme Slags som den foregaaende, eller, rettere talt, ikkun et Ønske, fandt jeg Anledning til at fremføre ved S. 89 i Fragmentbogen; det lyder saaledes: Held den Yngling, som har unge Planter i sin Aand eller Siel, og kan beholde dem saa længe hos sig, indtil hverken Riim eller kold Tagge,

S 4 Frost

Frost eller Uveir formaae at ødelægge dem forinden de komme til at blomstre! Held den Stat, der har slige unge Mænd! gid han saaledes maatte dyrke deres Siele- eller aandelige Hauger, at de fremspirende Planter ikke voxe alt for hurtigen. Paulus, Apostelen, siger (Rom. 13, 14) *) pleier ikke Legemet, at dets Lyster opvækkes; saaledes mener jeg og, at en Stat kunde pleie de lærde unge Menneskers Sielehauger. Jeg haaber, at Staten i saa Fald kunde vente at høste skiønne Frugter.

13de Anmarkn.] Side 91 fortæller Hr. Johann Ludvig Gosch følgende: "in keinem der gegenwär-"tigen Staaten scheint mir eine hinreichende Anzahl "der Kräfte für die Ideenbearbeitung ausge-"wählt worden zu seyn."

Det Ord scheint formilder denne Periode noget, ellers havde det været meget kiekt og modigt sagt, og havde givet Sielestyrke eller Aands Storhed tilkiende, i Henseende til Manden, som sagde det; thi at kiende de i hele Verdens Stater brugte Kræfter til at arbeide paa Ideer, og at kunne bestemme, om Antallet er tilstrækkeligt, har saa meget at betyde i mine Tanker, at jeg aldrig valgte nogen anden end ham til Læremester, ifald han

*) Efter Confessionarius Bastholms Oversættelse af det Nye Testamente.

han ellers vilde giøre mig saa lykkelig, kun blot og især at forklare mig nogenlunde tilgavns det 5te Hovedstykke i hans Fragmenter, som handler om den til Ideernes Bearbeidelse udvælgende Quantitet af særskilte Kræfter. Denne Rubrik synes mig af heele Fragmentbogen at være det vigtigste; jeg blev noget misfornøiet ved ikke at finde den saa udførligen afhandlet, som adskillige andre Materier.

S. 92 siger Forfatteren end videre saaledes: "noch weit mehr aber scheint es an einer richtigen "Vertheilung der leztern unter die verschiedenen "Kräfte zu fehlen." Jeg begyndte at bryde mit Hoved med, hvortil mon det Ord leztern kunde sigte; men det nyttede mig ikke, thi jeg var ikke i Stand til at udfinde det. Da jeg ingen Vei dermed kunde komme, tænkte jeg halv mismodig ved mig selv: der maae uden al Tvivl være en Ellipsis, som de Lærde fra ældgamle Tider af pleie at bruge undertiden, i Nærheden, men som ligger enten over eller under din Synskreds. Imidlertid syntes mig dog til Slutningen (Forfatteren af Fragmenterne vilde ikke tage min frimodige Meening ugunstig) at det slet ikke kunde skade Meeningen derovenfor, om man lod det Ord leztern tillige med de paafølgende unter die alleles falde bort. Men maaskee at disse Ord nød-

vendigen maae blive staaende hvor de staae; og om saa var, havde jeg heller ønsket lidt mere Lys i Forfatterens Ord. Noget, der laae mig særdeles paa Hiertet, savnede jeg ganske i dette Hovedstykke; det var, jeg gad inderlig gierne have vidst Forholdet af Kræfterne til Ideernes Bearbeidelse hos os her hiemme; og syntes mig, Hr. Gosch kunde gierne have været saa artig og viist sit Fædreneland den Tieneste, eller ikkun at give et lidet Vink, som han og paa adskillige andre Steder i Bogen har giort, hvor det (sit venia verbis) synes mig mindre nødvendigt. Jeg gad især have Oplysning, om de i vort Fædreneland til Ideers Bearbeidelse anvendte Kræfter enten gik mere ud paa Opdagelse af Ideer eller paa Bearbeidelsen. Jeg formoder det sidste. Maaskee har Hr. Gosch, tænkte jeg, ikke villet sagt os noget derom, førend han var kommen til at præsidere i ovenomtalte Zwanziger Collegium; men om saa var, hvilket jeg da heller ikke vil formode om ham, saa havde det været en ufiin Consumtions-Idee: først at lade oprette et Ideeopdagelses-Collegium, og siden efter at erklære dette, at Antallet paa Ideeopdagere hos os allerede forhen havde havt et urigtigt Forhold, nemlig at der var Overvægt paa Opdagernes Side. Hvorfor har Hr. G. ikke givet et lille Vink herom i Forveien? om det ikke havde

været nyttigt for andet, saa kunde dog de andre 19 Herrer, eller det ubestemte Antal af Bisiddere (i Bogen S. 8 staaer einige zwanzig) som ere in petto, have givet deres Tanker tilkiende i Forveien. Denne Fremgangsmaade vilde dog i det mindste medføre den Nytte, at man ikke behøvede at oprette et saa vigtigt Collegium paa en Trois douce.

Og havde ikke det været reen Gevinst, maaskee ligesaa fordeelagtigt som Ideeproductions-Collegium selv. Dersom jeg heri ikkun maatte have Ret i nogen Maade, saa vilde Hr. Gösch behage med det allerførste at sige os noget nærmere herom.

"Vielleicht," siger Forf. længer nedenfor paa samme Side, "wendet man mir ein, die Ideen-"bearbeitung bedürfe auch nicht so vieler eigener "Kräfte, sie könne füglich fast ganz von den aus-"übenden Staatsgliedern als Nebengewerbe be-"trieben werden."

Iblandt dem, som maaskee kunne giøre ham denne Indvending, er og Anmærkningernes Forfatter, der selv er et udøvende Statslem, skiønt ikke synderlig trængt af nye Ideer, det maatte da være Consumtions-Ideer, hvorfor, det jeg troer, kuns faa Mennesker kunne siges at være aldeles frie.

Min

Min Indvending bliver imidlertid ikke fuldet den samme. Til at opdage og tillige at udbrede Ideer, kunde man i mine Tanker med Føie bruge en Deel af de udøvende Statslemmer; thi de ere ikke allesammen serva pecora, nogle af dem have Alvdeels baade Evne og Tid til Ideernes Bearbeidelse.

Een Fordeel, mener jeg, ville slige udøvende Statslemmer altid have fremfor de egentlige Lærde og Philosopher, forudsat at hine vare enten virkelig Philosopher eller havde ikkun det behørige Quantum af nyttige Kundskaber; og denne Fordeel bestod deri, at de altid i Forveien og i det Smaae kunde prøve og i visse Maader realisere deres Ideer, forinden deres Ideeomløb gik for vidt.

En Stat maae altid lønne nogle egentlige Lærde og Philosopher, som kunne komme de udøvende Statslemmer til Hielp, og ved forskiellig Interesse, uden Avindsyge, arbeidede til det fælles Maal, det Almindeliges Vel, ved mundtligen at raadføres med hinanden og at udgive nyttige Skrivter. Dette skeer ogsaa virkelig i de fleste Stater.

Et Exempel paa slig Indretning hos os (naar man undtager, at hidtil ingen Skrivter derfra ere udkomne) er den i afvigte Aar oprettede

kom-

kongelige General-Fabrikdirection, der i mine Tanker kunde virke meget Gavn.

"Friederich der Grosse", siger min Fragmentskriver S. 96, "hat bekanntlich diesen Fehler in den Staatsverfassungen eingesehen, und "zu verbessern gesucht." Det har han (til hans evige Afminndelse være det sagt) virkelig giort; han brugte til sit Diemed ogsaa flere egentlige Lærde end andre Stater have giort; men om hans Indretning netop har svaret til det, som burde være Hovedhensigten ved slige lærde Selskabers Oprettelse, i en Hast at udbrede almeennyttig Kundskab, det er ikke saa aldeles afgiort. Jeg tilstaaer herved min Uformuenhed, ikke at kunne udbrede behørigt Lys over min Formodning; maaskee vil jeg kunne dømme bedre derom engang, naar jeg har studeret noget længere Friderik den Stores Skrivter.

Friderik den 1ste i Sverrig har ogsaa i Aaret 1741, efter given Anledning af daværende Bibliothekar, nu Erkebisp Erich Benzelius, oprettet et Videnskabers Selskab, der ikke mindre er navnkundig i Europa end de af Friderik i Preussen besoldede franske Lærde; dets mange almeennyttige Skrivter ere et talende Beviis derpaa. Dette Selskab bestaaer af begge Slags Medlemmer, egentlige Lærde og udøvende Statslemmer.

Hvil-

Hvilken Indflydelse dette Selskab har havt paa alle muelige Ideearter i Naboeriget, som i Videnskaberne staaer usigelig langt oven for os, spores med megen Fornøielse ved Læsningen af den svenske Historieskriver Svend Lagerbring.

"Der Unterhalt der Männer, welche die "Wissenschaften bearbeiten sollen, darf keines-"weges im kleinsten Maaße ihnen zugetheilt wer-"den:" Saaledes lyde Ordene ved Slutningen af det 5te Hovedstykke af Gosch's Fragmenter over Ideeomløbet Side 98.

De har fuldkommen ret, Hr. Fragmentskriver! Men, hvad er Deres Meening om Maades Unterhalts, som Mændene i Danmark have, der ere bestemte til at arbeide for Videnskaberne? Dette havde været nyttigt at vide; men Forfatteren standser her i Løbet, som jeg havde ønsket at gaae med ham. Han meddeler ingen Underretning derom paa dette Sted.

Pauli Ord: "at ikke Legemets Lyster opvækkes," kunde kanskee og anvendes her. Maaskee kunde det bebreides enkelte af vore akademiske Lærde, at deres Lyster ved feede corpora vare blevne opvakte, og at de derved vare blevne golde? Men jeg agter ingenlunde at giøre nogen saadan Bebreidelse —

"Wer

"Wer da lebt wie der Pöbel, und nur mit "dem Pöbel umgeht, der nimmt auch die Sprache "des Pöbels an" saaledes taler Hr. Gosch i de tvende sidste Linier af det 5te Hovedstykke. Hvilken Nation skal dette gielde, kiere Hr. Fragmentskriver? eller er det maaskee blot Ideal, Ideers Giennemblend?

14de Anmærkn.] S. 101 siger vor unge Philosoph: "nur wenigen gab die Natur zugleich die "beiden grossen Gaben tief zu denken und schön "sich auszudrücken" o. s. v. indtil "wenn man "auch nur auf der einen Seite Vorzüge hat."

Omendskiønt dette kan være sandt, saa synes det dog ikke at være nogen passende Grundsætning for en ung Mand, som først skal gaae Fuldkommenheden i Møde. Langt smukkere vilde det Forsæt af ham lyde for mit Øre: jeg agter at blive stor i begge Deele, eller i det mindste saaledes: jeg vil beflitte mig paa begge Deele. Kan dette og vel foreenes med hvad han ellers i Fragmenterne har sagt om Ærekierhed, om Drifter til at blive stor. Forfatteren vilde efter mine Tanker handle klogeligen, i saadan Henseende at tragte efter noget stort og fuldkomment, og i saa Fald ikke at lade sig skremme af nogen.

Det kunde saa være tidsnok engang, naar han blev gammel og graae, af Overbeviisning om sin

Ufor-

Uformuenhed, at tale det Sprog, han fører nu allerede.

.. 13de Anmærkn.]. Side 103, hvor der tales om de mange forskiellige Forretningers Værd og Fortrin i Litteraturens Rige, beslutter han den første Periode eller Afdeling paa Siden saaledes: "auch "hier gilt es: der Mensch lebt nicht vom Brod "allein." Saaledes kan en Yngling tale, der har udgivet en Plan til Statsvidenskabens Behandling? Man kunde svare ham: skiønt Mennesket lever ikke af Brød allene (Philosophen maae uden Tvivl ikke være stærk i Dr. Morten Luthers lille Catechismus, siden han tager Ordet Brød saa meget bogstavelig), saa er jeg dog vis paa, at det ikke længe vilde tale som Hr. Gosch uden Brød; endog naar kun Smalhans indfandt sig i Brødkurven, vilde man snart lære bedre at skiønne paa de af ham nævnte Brødvidenskaber, og ikke tale haant om samme; uden al Tvivl vilde man kuns udrette saare lidet i de andre Videnskaber uden deres Hielp, som studere Brødforhvervelses Videnskaber, og deres som fortiene Brødet; Sult skulde kiendes paa hvert Aands-Product. Hernæst læses paa samme Side, som ovenfor er bleven anført, Læreregler for de adskillige Slags Lærde, som findes meget rigtige, og tillige smukt udtrykte. Det 6te Hovedstykke slutter Fragmenternes Forfatter

fatter med en ypperlig Sentents; og Anmærkningernes Forfatter følte ved at læse samme det oprigtige Ønske, at Hr. Gosch engang i Tiden maatte giøre Verden og sit Fædreneland megen Nytte med mange gode Tanker, og tillige selv høste Frugt deraf.

16de Anmærkn.] Omtrent midt paa S. 112 i Fragmenterne frembringer Hr. Gosch atter en Consumtions-Idee; han vil have, at Staten skal lønne nogle gode Hoveder, især til at arbeide paa Ideer. Veed Hr. G. da ikke, at Staten for nylig har beskikket adskillige duelige unge Mænd til Professorer ved Universitetet, som lønnes af Statskassen? Veed Hr. G. ikke, at Universitetslærere egentligen ere Ideearbeidere? Hvad bevæger ham til saa ofte at opvarme denne Consumtionsidee, og frembære den i forskiellig Skikkelse? især han, som troer vore Financer at være i traurig Vanmagt. Man eftersee hans Anmærkninger over Marmorkirken paa Amalienborg.

17de Anmærkn.] Om nogle Aar vil Hr. Gosch vist tale ganske anderledes i mange Poster, end som han har giort S. 114 og 115 af Fragmenterne over Ideeomløbet.

18de Anmærkn.] I de sidste Linier Side 116, og i Begyndelsen af følgende Side, yttrer Hr. Gosch i Henseende til Tronens haabefulde Arving i Danmark

nemark et Ønske, der i og for sig selv kan være velmeent, men som tillige lugter af Consumtions-Idee, skiønt af et mindre skadeligt Slags; maaskee har han følet Dript til at blive hans Hovmester? Dette Ønske staaer, om ikke allevegne, i det mindste i et ungt Menneskes Fragmentbog, paa det urette Sted. Det er ellers meget besynderligt, at alle lærde Begyndere gierne ville være Tronarvingens Skolemestere. Hr. Gosch's Tanke paa berørte Sted i Bogen synes mig skolemesteragtig i en høi Grad.

Vor elskte Prindses Fremgangsmaade, der endog kunde tiene andre til Mønster, er os Borgen for, at han aldrig vil trænge til nærværende Fragmenter, for at faae Kundskab om sine Pligter. Hvo der udøver saa troeligen og hensigtmæssigen sine Pligter som Friderik, een efter den anden i den bedste Orden, behøver ingen Fragmentskriver til Hovmester. End ydermere tvivler jeg meget paa, at Prindsen vil finde Smag i de strax ovenpaa det til ham stilede Ønske fremsatte Tanker, for Ex. "Unsere Seele zu vervollkommen, war "das nicht Plan der Natur: so finde ich auch kei"nen in allen ihren Anstalten. Alles in der "moralischen Welt ist mir da ein Chaos, worinn "ich keinen Zusammenhang entdecken kann; die "Erde scheint mir ein Pfuscherwerk zu seyn, das

"viel-

"vielleicht einer der untersten Glieder in der "Geisterwelt einmal zur Uebung verfertigte" o. s. v. (Sprogfeil anmærkes ikke, siden de og kunne være Trykfeil.)

Mon saadanne Ideer kunne bidrage til at giøre Sielen fuldkommen?

Om vor af alle retskafne Medborgere elskte Kronprinds Frederik kunde her siges adskilligt, naar jeg ikke maatte frygte at blive mistænkt for Smiger, som jeg hader fremfor alt andet. Dette maae imidlertid enhver, som giver Agt paa ham, kunne blive vaer, at han, som Beskytter af den ædle Trykkefrihed, maae være Videnskabernes Welynder. Havde han ikke været det, saa havde Forestillinger af dem, som frygtede for Trykkefriheden, længe siden giort mere Indtryk, og deres feige Forfattere vundet Seier. En førstelig Standhaftighed ligger soleklart deri. Hvo der seer tilbage paa de nu næsten forbigangne 5 Aar, i hvilke han har taget Deel i Kongens sin Faders Regierings Forretninger, kan ikke betænke sig et Øieblik paa at tilstaae, at Frederik maae være Ven af alle gode og nyttige Productions-Ideer. Ingen tillade sig endog kun Mistanke om Fremtiden efter slige Prøveaar: den Fremtid, der sikkerligen vil frembringe andet end Fragmenter

 af

af Videnskaberne, Held og Velsignelse i hver en Afkrog af de danske Stater.

19de Anmærkn.] Slutningen af Side 125 viser fuldkommen, at Hr. Gosch ikkun kiender Kiøbenhavn, sit nærværende Opholdssted, hvorom han her synes at tale, blot af udvortes Udseende. Vidste han, at der allerede for 2 til 3 Aar siden vare blevne oprettede Selskaber for Borgerdyd og Efterslægten, som have ikke allene Skoleanstalter af det fuldkomnere Slags for Børn, og sidstbemeldte ligeledes en Underviisnings-anstalt for dem, som ville danne sig til Lands-byeskoleholdere, men i hvilke der og holdes Forelæsninger af de kyndigste Mænd over næsten enhver Borgeren nyttig Green af Videnskaberne, for den tilvoxende Ungdom; dersom han vidste tillige, at lærelystne unge Mennesker her uden Betaling (Consumtions-Ideer have slet ingen Deel i disse Indrekninger) tilstædes Adgang; saa havde han nok beholdt det ved sig, som paa anførte Sted er bleven sagt om den nærværende mundtlige Underviisning iblandt os.

Maaskee kunde han end selv lære noget af disse Forelæsninger; og saa maatte han for min Skyld gierne følge sit eget S. 127 giorte Forslag,

og

og vandre til een eller fleere af de betydeligste Stæder i Riget, og selv holde Forelæsninger.

Maaskee kunde dette føde sin Mand vel godt? Maaskee ei heller saa synderlig for det første? Vilde han altsaa ikke reise til Provindserne, saa kunde han og gierne blive her, og lægge an paa at forbedre vore Skuespil.

S. 130 græder Forfatteren en stille Taare over sin egen Vanmagt, efterat han i Forveien er bleven fristet til at satyrisere over Beskaffenheden af en vis Branche af Idee-Circulationen iblandt os.

20de Anmærkn.] Dersom Hr. Gosch, der ellers som oftest i Fragmentbogen har udtrykt sig ret vel, vilde holde mig det tilgode, at jeg anbringer paa ham et skolemesteragtigt Indfald, saa vilde jeg have anmærket ved disse hans Ord S. 136: "auch würde die Eitelkeit dieses Geschlechts" (han taler nemlig om det smukke Kiøn) at Kiønnets Lyst til at behage havde været bedre sagt; end ydermere, da Meeningen derved blev fuldkommen den samme. Jeg formoder endogsaa, at hans øvrige blot for det smukke Kiøn bestemte Ideer, som findes paa følgende Sider lige indtil Enden af Fragmenterne, vilde have giort behageligere Indtryk, ifald han ikke havde betient sig af det stødende Udtryk Eitelkeit.

Maatte for Resten Hr. Gosch ikkun være saavel tilfreds med mine Anmærkninger, som jeg har været det med hans Autortalents i det Hele, saa vilde han vist, om ikke takke mig derfor, dog ikke blive fortørnet, eller ikkun stødt derover, og ikke regne mig noget til det Onde.

Til Slutning være ham det ypperlige Tankesprog anbefalet: Festina lente.

Luxe, Moral og Politik.

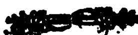
Der er i de nyere Tider skrevet saare meget angaaende Luxen, og den er af nogle dadlet som en Sædernes Fordærvelse, af andre roest som Vindskibelighedens Opmuntring. At Begrebet om Luxe ganske skulde have forandret sig, maae ei være erkiendt som en almindelig Sandhed, da vi endnu have Love mod Luxen. Vor nærværende Luxe er aabenbare fordeelagtig for Sæderne; vore Forfædres var dem skadelig. Jo videre vi drive Forbrugningen af Ting, der høre til Kunstfliden, des meere oeconomisk maae vi handle, for at kunne opfylde vore Fornødenheder. Vil man sige, at mange ville tænke paa utilladelige Midler til at tilfredsstille deres Tilbøielighed til Luxe, saa siger man intet andet, end at der gives Be-

dragere. For disse maa Politiet sørge; Luxen er uden Skyld. Den forblinder ikke, den fordunkler ikke Forstanden, den fordrer ingen Udsvævelse. Den er grundet paa Credit og Debet, paa Indtægt og Udgivt. "Men Menneskenes "Forfængelighed, vil man sige, regner ikke; "Narre af begge Kiøn kappes med andre; Tie"nestepigerne i London drive det videre end den "anseelige Borgerkone i en liden tydsk Landstad, "og deraf den Mængde Glædesnympher, som "opfylde Londons Gader."

Forfængelighedens Kapløben, Prågtens Tiltagen, Levemaadens tilvoxende Dyrhed ere ikke at nægte. Feil og Ufuldkommenheder vil stedse være Menneskenes Lod. Der gives ligesaalidet en Universalmedicin for alle Sygdomme, som en Medicin, der overalt fra Grunden af helbreder en enkelt Sygdom.

Den nærværende Luxe vil altsaa ingen Ende giøre paa Sædernes Fordærvelse, men den er og bliver en af dens bedste Correctiver.

For at overtyde sig herom, sammenligne man de forrige med de nærværende Tiders Luxe. Forend Kunstflidens Forfinelse fik sit Hiem i Holland, Frankerig og Engelland, var Lediggang, Uvidenhed, Fraadsen, Drik og Liderlighed de Stores Luxe. Da var Luxe blot Yppighed. Midlerne til

til at tilfredsstille den Roverie og Udsuelser, fordi der var ingen Grund til at skaane den nedre Stand.

Vi have endnu Yppighed og alle det forrige Barbaries nysanførte Laster; men vi have dem i en ringere og meget forfinet Grad. Ved vore Banketer vanke Phasaner fra Bøhmen, og Viin fra Cap og Madera, men vi ækles ved Giæstebude, ved hvilke man otte Dage i Rad uophørlig aad og drak, og den Giæst, der igien blev ædrue, afløste den, som faldt under Bordet. Vor Champagne- og Capviin skylde vi den Menneskene med Broderhaand foreenende Handel. Øl, Brændeviin, Oxekiød, Flesfeskinker kunne vi vel producere i Landet; men hertil behøves ingen viis Stats-Oeconomie. En Feudal-Tyrans aristocratiske Aag er nok for at kunne fraadse som en Warwic eller andre Store af det Slags fra det fiortende Aarhundrede.

Maae vi ikke efter den menneskelige Svagheds naturlige Gang paa ny synke hen til den gamle Fraadseries Aand, jo meere vi vilde indeholde Lysten til Pragt? Er denne ei aldeles grundet paa en Flid, hvilken den mægtigste maa skaane, for at tilfredsstille sine Fornødenheder? At hente dem fra fremmede har sine Grændser; det Fantom, Underbalancen i Handelen, maae høre op af

sig

sig selv, eller lede til en Statsbankerot, hvorpaa man endnu intet Exempel har. Vi maae derfor endog i Luxen med fremmede Producter arbeide paa indenlandske Varer at bytte med, og skaane Frembringeren for at frembringe desmeere, jo meere Lysten til Pragt voxer. Det er ikke nok, at vore Kiøkkener og Kieldere stedse ere rigeligen forsynede, hvortil Slaverie er nok; vi maa hædre Industrien i dens mindste Bestræbelser, og dette kan ikkun skee ved Frihed. Jeg undskylder ikke vore Giestereringer. Senecas

Innumerabiles esse morbos miraris! coquos numera,

staaer skrevet paa alle vore Lækkerheds Fade. Et ungt Menneske, der med lystent Øie og slikkende Tunge iiler til et Skilpaddemaaltid, synes mig at være et meget ligegyldigt Kreatur; men et ungt Menneske, der viser sig klædt reenlig og med Smag, kan ikke mishage uden en Pedant af det gamle Barbarie: og jeg er derfor overbeviist om, at London desaarsag ikke har een Glædesnymphe mere, siden Gulvfeiersken, efterat have renset sit Herskabs Huus omhyggeligere end vore Tienestepiger, sidder med en engelsk Sommerhat ved sit Spetsi.

En stor Indvending mod Luxen er det, at den endnu, ligesom fordum, svækker Menneskene, og derfor Staterne; at Grækenland og Rom faldt

ved Luxen, at Frankrig ikke mere har en Ludvig den Fiortendes, Engellænderne ikke en Elisabeths og Annas, Holland ikke en Ruyters og Tromps Tidsalderes Helte. Vel er den arme Luxe sandeligen her meget uskyldig; men, siger man, den giør blødagtig; Helten bortligger paa den elastiske Ottoman sin egen Spændekraft; han fører sit Sølvservice, fine Comediantere med sig i Felten, og bortgjøgler Tienesten — Alt dette er ingen nødvendig Følge af Lysten til Pragt. Den kan ligesaa godt vise sig i smukke danske og engelske Heste som i Ottomaner, og Ridning afhærder en Mand. Hvad er Skylden, om man lader Heltene ligge paa Ottomaner? Man opmuntre Helte, som Henrik den Fierde, som Elisabeth, som selv Ludvig den Fiortende giorde, saa vil der ikke mangle Helte.

Dog denne Sætning, saa sand den end kan være, er ei den egentlige Betragtning, der i vore Tider er at fremstille. Grækenland og Rom kunde ikke falde ved en Luxe, saadan som vores er, da de ikke kiendte den, og den er en Opfindelse af vore Tider, eller en Egenhed for dem. Flandern opfandt, Frankrig opdrog, forbedrede, og forjog den; Engeland optog den, og bragte den til den største Høide; alle Stater frie nu til den. En saadan Revolution i Menneskeheden maatte nød-

ven-

nødvigvlis virke en stor Revolution i Statskunstens Grundsætninger. Staternes Vedligeholdelse havde fordum Krig og Feide til Diemeed. Bytte og Erobringer gav dem Rigdomme og Storhed, og personlig Tapperhed gav dem Anseelse. Der behøvedes ingen Oplysning, ingen Philosophie for at blive en Götz von Berlichingen, eller en schwartzer Printz, eller en Gueselin. Dertil hører Mod og Dristighed.

Hiint, hvorved Staterne fordum vandt Anseelse, Storhed og Magt, er nu blevet deres Ruin. Vor Statskunst skulde have forøgede Kundskaber til Formaal, og disse behøve Roe og Fred. Krigskunsten selv er bleven til en Videnskab. Hvor ofte beklager ikke den største Regent, Helt og Mand, Frederik, hans Disciplins, hans gamle Preussseres, hans øvede Generalers Tab i den syvaarige Krig! og gav han ikke, af Erfaring endnu visere end af egen Forstands Lys, Fredens stille Forstørrelse, og Staternes indvortes Opkomst ved den udbredede Kunstflid, Fortrinnet for Krigens usikkre Bane?

Men endnu ere de fleeste Kabinetter i Europa vante til Malboroughers, Eugeners, Grever af Saxens gamle Politik; endnu studere vi Regieringskunsten i Heltenes Memoirer. Hvorfra ellers de af Kabinetterne til Staternes aabenbare

Ruin fremdrydende Rolighedens Rystelser? hvorfra den sørgelige Nødvendighed at være bevæbnet over Landets Kræfter? hvorfra saa faa af de Freden mellem fornærmede Rivaler vedligeholdende Frederiker? Siden denne Konge opdagede Kabinetternes Svagheder, er det Hyttebeboeren tilladt, friere at dømme derom. Hvor faa Spor finder nu denne af en Politik i Kabinetterne, der har Staternes indvortes Flor til Diemeed? — Ministres, Maitressers, Skriftefædres personlige Lidenskaber, Iversyge, Bihensigter, ere næsten overalt Drivefiædrene; men den Sværdet i Skeeden holdende Tanke, at Staternes nærværende sande Storhed er Oplysning, og derved befordret Flid og Munterhed hos Nationen, opstod allerførst i Potsdam i Frederiks Hierte og Hoved; og lykkelige ere de Stater, i hvilke Forventningen om saadanne Frederiker er grundet.

N. N.

Trykkefrihed.

Jo fuldkomnere en Skiønhed er, desmere falder enhver Plet i Øinene. Jo reenere en Sandhed er, desmeere fremlyser enhver Vildfarelse, der maatte have indsneget sig. Jo større Harmonien er, des haardere klinger enhver Mislyd.

Jeg

Jeg forudskikker disse Sætninger, for at andskylde mig, i det jeg vover at føie nogle Anmærkninger til et ædelt, mandigt og grundigt Skrivt, som formodentligen har erhvervet Europas Agtelse, og Bifald af alle Mænd af Ære og alle Fiender af Løgn.

Jeg taler om Herren af Gertens Dictamen ad protocollum ved Rigsdagen i Stokholm.

Det er forfærdeligt, naar Skribentere foretage sig at dømme om en privat Persons Retssager, der kun med største Vaersomhed maae behandles af Tribunalerne; saadanne Sager maae nu angaae Eiendom, eller Ære og Frihed. Ingen ærlig Mand vil tillade sig, i saadanne Tilfælde at skrive noget andet end Deductioner (for eller imod) for det dømmende Tribunal. Hvo som handler anderledes, hvo som angriber nogen angaaende Gienstænde, som kun lovmæssigen af Landets Dommere maae afgiøres, han skulde behandles som en Angiver, og fiscalisk nødes til paa sin Bekostning for Retten at udføre sin Paastand. Vandt han, saa maatte den Skyldige erstatte ham Omkostningerne, og efter Befindende straffes. Tabte han, saa blev han at brændemærke med et A (Angiver) paa sin Pande.

Denne Dom er ikke for haard, og er heller ikke ny. Intet er helligere end Ære, personlig

Sik-

Sikkerhed, og Eiendom. Den, som offentligen angriber mig, imod ham kan jeg forsvare mig. Hvo som i Skrivter fremstiller mig som et slet Menneske, mod den kan ikke det bedste Rygte beskytte mig. Hans Givt bliver ikke fremlagt for et Tribunal, men udøst over heele Europa, og hvo kan standse den Strøm?

En Mand, som har skrevet meget grundigen herover, er en Advocat, hvis Navn er gaaet mig af Erindringen, i Grenoble (om jeg ikke tager feil), som har fremstillet indskyende Sandheder over Rousseaus Bekiendelser.

Sandt, evig sandt, saa sandt som ægte Ære, er derfor alt, hvad Hr. af Gerten siger mod de svenske anonymiske Skrivter, der angive Mænd, som ei ere dømte, der angive en heel Hær, indtil paa to Generaler nær, for den største af alle Forbrydelser, Landsforræderie. Ingen Interesse kan være helligere end den, der her giør det til Pligt at skaffe den Fornærmede Opreisning. Kongens Sikkerhed, Statens Sikkerhed, Undersaatternes Sikkerhed i alle Stænder fordrer det. Den første Drivefiær til Landets Forsvar, Æren, bliver ellers til intet; Regentens Pligt, at beskytte og vedligeholde alle Stænder i den dem fornødne Tænkemaades Løb, falder omkuld. Der er ingen Konge, ingen Stat, ingen Undersaat meere.

Mod

Mod alle disse har den forsyndet sig, som som forestiller den finlandske Hær som feig, som forræderisk, som bedragerisk-egennyttig. Han har rystet Tronens Grundvold, hvis dens Haand, der beklæder Tronen, ei ved stræng Retfærdighed betrygger den; thi hvo vilde leve i en Stat, i hvilken man ubeskyttet saaledes kunde skiældes.

Ogsaa jeg Enkelte, for hvilken Følelsen af den sande Ære stedse var hellig, yder derfor ogsaa Herren af Gerten varm Taksigelse for hans Skrivt, hvormed han forsvarer hans Fædrelands, hans Venners, hans brave Krigsselskaberes Ret; og det kan ei paatvivles, at alle som aande sand Ære og Frihed, jo ædelmodigen ville understøtte ham.

Kun ved Slutningen, hvilken Hr. af Gerten drager af sine rigtige Forsætninger, vilde jeg giærne torde tillade mig en Anmærkning. Hans Slutninger sigte til en Reforme i Trykkefriheden; og denne ønsker jeg, jeg tilstaaer det, under dens største Misbrug at see beskyttet.

Jo ædlere Manden er, des mindre skulde han frygte for Trykkelicencen. Ofte er den, som Prinds Henrik i Preussen siger, Skarn, som ikke pletter. Men naar det ogsaa pletter, saa er det bedre saaledes at blive bestænket, at man kan afvaske det, end uformærkt saaledes at besudles, at ingen Rensning meere er mulig.

Jo

Jo offentligere Beføreren træder frem, des lettere er det at aftage ham Masken, naar nemlig Lovene giøre deres Pligt.

Jeg vil oplyse dette med et Exempel.

Man sætte, en Statsminister vilde cabalere mod et Partie i Staten; man sætte, han skrev i alle Depecher, sagde i alle Conferencer til de fremmede Gesandte tusinde ærerørige Ting om hans Fiender; vilde disse Bagvaskelser nogensinde komme for Lyset? vilde meget meere ikke endog Europa derved kunne bedrages? kunde dette ikke endog foranledige falske politiske Mesurer? Naar derimod Løgneren eller Intriganten offentligen viste sig i Trykken, kunde det ei være vanskeligt at fordærve ham sit Spil. Bagvaskeren, uden Trykkefrihed, er langt farligere end den offentlige Beførér, der lader sine Usandheder trykke.

Og hvortil vilde en Trykkefriheds Indskrænkelse nytte? For ei mod den at giøre unyttige Politie-Foranstaltninger, maatte vi have en Domstoel, hvis Domme naaede saavidt, som Trykningen gaaer; ellers bliver der i Constantinopel trykt, hvad der forbydes i Sverrig. Have vi ikke hin Domstoel, saa letter det aabenbare den Fornærmedes Ret, naar man i sit eget Land lader alting trykke.

Men,

Men, vil man spørge, hvorledes skal man bære sig ad mod en anonymisk Æreskiænder? Jeg svarer: 1) Vanskeligheden bliver ikke større derved at en Paskil trykkes i Landet selv, og ikke udenlands; 2) man har Bogtrykkeren, som man kan holde sig til; 3) er ogsaa denne forstukket, saa kan man efterspore ham.

For Resten aldeles saaledes at holde sig til enhver Boghandler eller Trykker, som til Forfatteren selv, synes noget grusomt. De Tydskes Modejournal maae spotte eller ei, saa er jeg, saa meget jeg end bitræder dens Udsagn, dog i Henseende til Boghandelen af den Meening, at den maae være ligesaa fri, som Osthandelen. Men ligesom ikke alle Osthandlere handle med Parmesan- eller Brier-Ost, saa gives der ogsaa Boghandlere, som just ikke forstaae sig paa gode Bøger, men hokre paa Markederne med Fibelbrette og Ugilspeile; og at gjøre en saadan Høker ansvarlig for sit Kram, vilde være meere, end hans Indsigter tillade. Nu kan vel den gothenborgske Bogtrykker i hans Stats- og Æreskripter være en blot Høker, som allerede viser sig af hans Eenfoldighed, ved i Titlen paa hans Skandskrivt at udgive en Paskillant for en høi Autoritet.

I nærværende Fald tørde det altsaa være den ærværdige Finlandske Hær en saare ligegyldig Satisfaction, om Bogtrykkeren eller Boghandleren blev opstillet ved Gabestokken.

Hvorledes en Konge kan skaffe en fornærmet Herre Opreisning og Satisfaction, er jeg ikke dristig nok at bestemme, endskiønt jeg troer at kunne føle, naar en Konge handler smaat, og naar han handler stort. Men hvad den her omhandlede Paskillant-Anonymitet angaaer, saa, synes mig, kunde man, ved en saa haandgribelig plat Bagvaskelse, efterligne Spartanernes Dom over Clazomenerne, over hvilke de ingen tribunalisk Dømmeret havde, og, som de, kiende for Ret: at denne Æreskiender og Paskillant offentligen ustraffet skulde bære Løgnerens Præg, men Boghandleren eller Bogtrykkeren frit og uhindret ansees som en enfoldig Høker.

N. N.

Brev om Capellanismen.

Høistærede!

Tak for de Nyheder, De havde den Godhed sidst at meddele mig fra Hovedstaden. For os i Provindsen er det behageligt at underrettes om alle Ophaande, hvoraf meget ikke vilde ansees vor Opmærk-

mærksomhed værdigt, dersom vi vare paa Stedet, hvor tusinde Ting hver Dag fortælles og glemmes, eller, som man siger, gaae ind igiennem det eene og ud af det andet Øre. Imidlertid kan jeg ikke undlade at advare høistærede Ven om en lille Omstændighed, som De giør vel i at lægge Mærke til, naar De fortæller os langtfra værende Folk Exempt. Det bestaaer deri: ved den evige Afvexling af Nyheder i Hovedstaden, vænne I godt Folk der Eder til en vis Letsindighed i at modtage og udbrede Rygter, der giør næsten enhver Tidende for Eder lige vigtig. I fortælle og lade Eder fortælle, med lige megen og lige liden Ophævelse, Ting af heel forskielligt Værd. En fremmed Dames Ankomst med en ny Façon af Sogelhat, og en Coureers Ankomst med Tidende, som afgiør Krig eller Fred; et nyt Skuespil, og en ny Lov, som forandrer Hovedsagen i et heelt Lands Constitution; en smuk Piges Indtrædelse i Ægteskabet, og en ny Ministers Indtrædelse i Statsraadet, &c. &c., ere kun Nyheder tilsammen, som I i alle Selskaber snakke med mange Grimacer om, i den Mellemtid mellem Middagsmaaltidet og Spillebordenes Ordning til Trecetten. Om det alt tale I med megen Omhyggelighed i et Par Dage, og siden aldrig meere. Falder der imidlertid en Postdag ind, saa skrive I os enhver

 af

af disse Nyheder med lige stor eller lige liden Omhyggelighed, og ere I ret flittige i at fortælle os saadant, saa bære vi os paa Landet omtrent ligesaaledes ad. Men da kun faa af Eder ere saa meget flittige i Correspondencen, og vi her have for det meeste gode Stunder imellem hver Nyheds Transport til at tænke paa hvad Posten har bragt os, saa blive os alle Eders Efterretninger ei saa ideligen afbrudte eller druknede ved nye, paa slig Maade meere vigtige. Og hvad Under, at ett eller anden af os da kommer efter, at ikke alt det, I skrive os til, er lige vigtigt; og at vi finde, at I gierne kunde undlade at melde os et eller andet af hvad I berette, mod at melde os noget andet deraf lidt omstændeligere eller rigtigere. Følgen, naar I saaledes henkaste alting lige skiødesløst paa Papiret, bliver den, at somme ansee det, som I, for ubetydeligt tilhobe; andre, ogsaa som I, for altsammen heel betydeligt; men endnu andre pille af Eders løse Beretninger et eller andet ud, kaager derpaa en Suppe med Tilsætning af hiemmeavlede Ingredienser, giør Elephanter af Myg, eller Myg af Elephanter, og inden man tænker derpaa, ere de Nyheder, I med Eders Letsindighed meldte os i et Par Ord, vandrede Landet rundt, og vende i de selsomste og ukiendeligste Skikkelser tilbage til Eder selv, og give Eder Stof

til

til ny Conversats og nye Beretninger til os igien. Eders Letfindighed skader og ofte Eders Sanddruehed, og endnu oftere den Tillid, Eders Efterretninger bør have, om de ei skulde være aldeles ubetydelige.

Enten det er Eders liden Sanddruheds eller vor Mistroes Skyld, veed jeg ikke tilfulde; men det treffer ofte, at vi her i vore Egne falde i Tvivl hvad I berette os, og commentere derover efter vor Maade. Jeg er selv Tid efter anden bleven befæstet i denne Scepticisme, og undersøger enhver mig tilmeldt Nyhed, førend jeg troer, eller igien udbreder den.

De meldte mig sidst en Nyhed, som De eller andre ogsaa maae have meldt til andre her i Egnen, alle lige lidt omstændeligen. "Der forestaaer heele den geistlige Stand i begge Rigerne, "skriver De, en ikke ubetydelig Reformation. "Der skal ikke meere være personelle Capellaner "til, og den Præst, som ikke kan, eller ikke gider, "selv besørge sit Kalds Pligter, skal give Plads "for en meere dygtig eller mindre doven Suc"cessor." Saaledes meldte De mig, og saaledes omtrent har ogsaa en tre eller fire af mine Naboer fortalt mig denne Nyhed.

Denne Tidende har her de ypdseerligste Følger. Den gamle Provst i * * * lod sig strax

 giøre

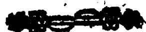
gjøre et Par nye med Ulveskind foerede Gramaschker; thi han vilde forsøge med sine gamle tykke Been nu selv at ride til sit Fieldanner, da han er saare bange for at affættes, eller sættes paa Pension. Han giorde i Søndags otte Dage et Forsøg paa Fieldreisen, men kom ikke meere end to Mile paa Veien, da han i en utaalelig Pine maatte staae ned; lade sig bringe ind i en lille Huusmands Hytte, hvorfra han i Fredags i ikke meget bedre Forfatning maatte lade sig trække hiem til Præstegaarden paa en Kiælke, og ligger endnu til Sengs, deels af det, han har udstaaet, deels af den endnu piinligere Angest for at blive affat, og vil neppe meget snart kunne forsøge paa igien at forrette Tienesten engang hiemme i Hovedsognet. Den unge personelle Capellan paa * * *, som er saa næthændet, arbeider siden dette Rygtes Udbrud flittigere end nogensinde i den lille Smedje, han har ladet sig bygge, og har besluttet, naar han bliver affat, at nære sig som Smed. Vor martialske Studenterkammerat Hr. * * *, Capellan i * * *, (som, mellem os sagt, ikke stikker dybt i Theologien, men, mirabile dictu! er en af de flinkeste og nyttigste Præster, jeg har kiendt; en meget kiernefuld, simpel, men skiøn Prædikant; og den ivrigste Mand i Ungdommens Underviisning) lader nu alle sine Ideer

om

om Jordebrugs-Forbedringer paa den lille Huusmandsplads, han i disse faa Aar saa prægtig har opdyrket, ligge. Jeg besøgte ham forleden, og fandt ham fordybet i Polyæni og Frontini Stratagemata, de eeneste Krigsbøger han kiender; og han vil, naar Efterretningen med det første realiseres, med sin sædvanlige Ridkierhed gribe det virkelige, i Stedet for Saliggiørelsens Sværd, og tænker at gaae i Spidsen for et lille Fricorps mod Svensken, om Leilighed skulde gives, hvor han agter at udøve drabelig Heltedaad. Imidlertid ere disse tre Præstegields Faar næsten reent uden Hyrde; thi, som De veed, ere alle disse tre Sognepræster tilsammen affældige gamle Mænd, hvis egne faldefærdige Legemshytter kun slet sætte dem i Stand til at virke nogen aandelig Opbyggelse.

Rundt om, hvor jeg har Tidende fra, har denne Efterretning giort det dybeste Indtryk. Jeg Sceptiker vil vide, hvad jeg skal sættes i Angest over, og lader mig ikke skræmme af ethvert Phantom. Jeg har eftertænkt Sagen en Smule, og ved denne Eftertænken troet at opdage, at den heele Tidende er hverken meere eller mindre end opdigtet.

Jeg finder den Idee heel rimelig, at man ønsker at spærre den Gienvei til de feede Præste-

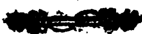

kald, som Capellanismen somme Steder kan have aabnet. Jeg finder det rimeligt, at en Personnage, der kan have skympret sig til en Smule Attestats, ved at blive antagen som personel Capellan, og saaledes være kommen i Kiolen, ei derved faaer jus quæsitum til, efter nogle Aars Forløb, at faae et godt Embede, medens man intet har, til hvilket man kunde sætte den lærde og fortiente Candidat, der kunde giøre Gavn i en Meenighed, og hvis velanvendte academiske Aar give ham den meest grundede Ret til Belønning og Levebrød. Jeg finder det troeligt, som billigt, at man griber dertil alle anvendelige Forholdsregler; men hvad man videre vil berette mig desangaaende, anseer jeg for Opdigtelse, saa længe til jeg overbevises om det Modsatte. Alt, hvad der i saa Fald kunde ønskes forordnet, finder jeg aldeles i Forordningen af 9de Januar 1728, hvis fornyede Overholdelse, om den skulde være forsømt, ingen ærlig Mand kan have noget at frygte ved, eller noget at indvende imod. Noget Despotismens Skridt kan kun uskiønsomme Daarer under vor nærværende Regiering være bange for; men despotisk vilde det være, om man med eet, for at rette Misbruge, som hist og her maaskee kunde have indsneget sig, vilde med Magt giøre det krogede lige, uagtet det vilde giøre en

stor

for Deel enkelte uskyldige Mænd, og mange endnu uskyldigere Familier brødløse og elendige.

Man siger, at den Mængde personelle Capellaner, der næsten altid ligger i Kiøbenhavn, for at søge om Kald, og derfor overhænge Cancelliet, skulde have givet Anledning til at man har villet forekomme, at nogen fremdeles skulde usurpere et Slags Ret til fortrinlig Befordring. Man har troet, at Antallet ikke kunde være saa stort som det er, dersom ikke mange Sognepræster, tvertimod den anførte Forordning, havde faaet sig personelle Capellaner, enten af Dovenskab, for ved dem at bestride Kaldets Forretninger, dem de ei selv gad bestride, eller fordi de Herrer Sognepræster selv vare ligefrem uduelige til Embedets Forvaltning; man har troet, at adskillige af disse præstedekiolede Leiesvende allene ved en Sognepræsts Ladhed og Bispernes Conniventz vare komne i Dragten, og søgte nu om Forfremmelse uden anden anbefalende Retlighed, end deres Anciennetet i Præstekiolen. At paastaae, at ingen Bisp har conniveret med en feed Præstes Magelighed, og hiulpet en maadelig Candidat til Præstekiolen, hvilken han recta via aldrig havde fundet Leilighed til at krybe i, er en Daarlighed. Hvilken menneskelig Indretning har været aldeles fritagen for alt Misbrug?

Men saavidt bør man dog vel troe Bispernes Integritet overhovedet, at man maa tilstaae, at deslige Misbruge ere sieldne og faa. I enhver Stand er det alltid, vil det altid blive saa, at de fleste hæve sig ikke over det maadelige; og ingen menneskelig Viisdom vil her eller nogensteds forebygge, at der i et saa stort Antal, som Præstestanden udgiør, vil i enhver af dens Classer indsnige sig nogle Stympere. Men fordi denne agtværdige Stand ei er meere undtaget fra denne Skiebne, end alle andre Stænder, derfor kan ikke en saa ædelmodigen retfærdig og mild Regiering, som vores, lade den heele Stand undgielde.

Man tage engang en Præstecalender, og et godt Kort, og en nogenledes nøiagtig Beskrivelse over Stederne, og saa efterfee man, hvorledes det har sig med de personelle Capellaners Antal, og man vil befinde, at de allerfleste Steder, i det mindste i Norge, hvor der er sat personelle Capellaner, giøre Sognenes Storhed og Reisernes Besværlighed Capellanernes Ansættelse øiensynligen nødvendig. Hvor ikke denne Nødvendighed ligger i Stedets Situation, vil man, ved at efterspøre Tingen lidt nøie, sikkerligen for det allermeeste finde, at personelle Omstændigheder af Sygdom og deslige have giort Capellanen uundværlig.

Kan-

Kaldene i Norge ere for det allermeste meget vidtløftige i dette tyndt befolkede Fieldland. De udfordre lange Field- eller Søereiser, meget lange Sognebudsreiser, en evig Omflakken i en Kreds af mange lange norske Mile. Hvor der nu ingen residerende Capellan er ansat, eller hvor en, formedelst Indkomsternes Ringhed, ei kunde ansættes og leve; hvor der er fire, sex, ja flere forskiellige vidt adspredte Kirker, saa det endog med Capellan er umueligt, i enhver af dem at holde Gudstieneste oftere end hver tredie og fierde Uge; hvad vilde der skee, naar Sognepræsten reent ud ingen Capellan maatte holde? Man maatte skaffe Sognepræsterne Montgolfierer og Vind, for at flyve fra Kirke til anden, fra Sognebudssted til andet, og man fik endda Tienesten kun slet besørget.

Naar nu en saadan Sognepræst er svag af Helbred. Det er ikke som i Danmark, at han kan sende Bud en halv Fierding hen til en Nabopræst, at forrette for sig. Norge har trehundrede Miile Søekyst, og utallige beboede Øer rundt om. Træffer det sig, at en af Søebvigdernes Præster ikke godt kan taale Søen, og han ingen søestærk Capellan maatte holde, saa fik den fraliggende Søebonde ikke nogen Gudstieneste, uden naar Søen var roelig, og dette hænder sig sjeldom

som neppe een Søndag i et halv eller heelt Aar. Resten af Norge er Fieldegne, næsten overalt af den Beskaffenhed, at man fra Sted til andet ei kan komme uden ridende, mange Steder ei om Vinteren uden paa Skie eller Tryer. En Mand kan være en brav Mand og duelig Lærer, uden at være stærk i Rytteradsen, eller i at løbe paa Skie eller Tryer; og en saadan skulde ikke have Tilladelse til at skaffe sig en til disse Øvelser stærkere Medhielper!

De svage, de til lange Field- eller Søereiser ei skikkede Sognepræster, alle de aldrende, og skiøndt ei emerit, dog skrøbelige Præster, som ingen Capellan maatte holde, de skulde da gaae af, enten uden videre, eller dog heit paa en lille Pension, saadan som man kunde udreede den. Er man da vis paa, til enhver Tid at finde duelige Præster igien, som bedre udholdt de Besværligheder, der voldte den forriges Afsættelse? Men hvad man end kunde eller ei, saa have nu de nærværende Besiddere af Kaldene ikke faaet dem under nogen saadan hielpeløs Indskrænkelse. End og Forordningen af 9 Jan. 1728 bekræfter dem den Ret, at tage sig en Medhielper i deres paakommende Svaghed, og betrygger dem for at blive afsatte.

Man

Man kunde tænke paa at deele de alt for vidtløftige Kald; men hvor mange ere de Kald, der saaledes kunde deeles, og give Levebrød for to Præste-Familier? Hvor dette kunde gaae an, der giøre man det, naar Vacance indfalder, men afsætte ingen for at giøre Delingen muelig. Seer man end i Norge adskillige Præstegiæld af nogle tusinde Siele, og nogle hundrede Decimanter, saa betænke man tillige, hvor elendigen lidt Præsten i Norge har af hvert Lem af Meenigheden; man betænke, at Tienden, den vigtigste Præsteindtægt, ydes i Norge aldrig, paa intet Sted, efter Præstens lovmæssige Ret, som i Danmark, og at det er kun faa Præster i Norge, der nyde den tredie Deel af det, som skulde være den lovmæssige Tiende. Deraf kommer det, at store Præstegiæld ofte ere heel smaae af Indkomster for Præsten. Ere nu de arme personelle Capellaner saa græsseligt et Onde, at man for deres Afskaffelse skulde betynge Bonden med Afgivter, som han siden Adelsteens Tid har Hævd og Odel til at være fri for, naar to eller flere Sognepræster uden Tiendes og Offeres Forhøielse umuligen kunde sættes i Stedet for een.

Som sagt, at Capellanismen meere end noget andet her under Maanen skulde være frit for Feil, er ikke at formode. Men haardt dømmer man om Menneskeligheden, naar man troer, at

Lade-

Ladhed skulde være Præsterne overhovedet saa indgroet, at noget betragteligt Antal Præster skulde være lade nok til, imod Eed og Samvittighed, at læsse deres Pligter paa en Leiesvends Skuldre, uagtet saadan en Leiesvend dog altid er et kostbart, og ubeqvemt Møbel i en Præstegaard. Foruden Værelse, Kost, Varme, skal dog saadan en have Sette Deelen af Kaldets heele Indkomst, efter den nys anførte Forordning. Hvad Dovenskaben altsaa vil tilraade, vilde Egennytten igien fraraade, naar man endeligen skal tiltroe disse Mænd lumpne Motiver. En Præst, som af Dovenskab vilde holde Capellan, maae desuden i sit meenederske Foretagende have Provst og Bisp i Ledtog med sig. Saa lumpen er dog ikke Menneskeligheden, at man kan antage, at slige Nedrigheder ere ret meget almindelige.

Jeg troer, De heraf vil med mig see Probabilitet for, at de personelle Capellaners Antal er nok ikke meget større, end virkelige locale eller personlige Omstændigheder giøre det fornødent. Tvertimod meener jeg mig, om det endnu behøves, i Stand til at giøre det rimeligere, at det (jeg taler om Norge) er mindre, end det til Læreembedernes kraftige og hensigtsvarende Opfyldelse burde være. Jeg troer det, i rimelig Følge af hvad jeg alt har meldt, tydeligt uden videre Demonstration.

Den personelle Capellanisme har desuden i det heele betragtet sin meget gode Side. Man kan med Føie ansee Capellanernes samtlige Antal som en Planteskole for tilkommende Præster, hvor unge Mænd under brave Ældres Opsyn, Ansvar og Veiledning, dannes til at blive det, de bør være; og sikkerligen, det vil befindes, at mange ere heel ypperligen dannede i denne sande practiske Skole, til virkelig Nytte og Hæder for Religionen og Staten, som Lærere og Exempler, om hvis Dannelse der ellers kunde have været Grund til adskillig Tvivl.

Ei heller seer jeg, hvad Skade de arme Capellaner da lade befrygte. De have efter syv Aars forløb Ret til at søge Præstekald; men de have jo hverken in jure eller in praxi nogen virkelig Foretrækelses Ret. Cæteris paribus tør man vel meene, at den i syv Aar practisk øvede Lærer har noget Fortrin for den virkeligen uøvede, og ei af Erfaring underviste. Til at blive Capellan pro persona udfordres jo i øvrigt alt det samme som til at blive Sognepræst, undtagen mindre Indkomst. Jagttage nu de forestaaende, prøvende, og anbefalende Bisper, hvad de bør, saa er der jo al Rimelighed for, at disse angribe Arbeidet i Kirken, ligesaavel udrustede, som de der fra Academiet ligefrem sættes til Præstekaldet. De sættes allene

under

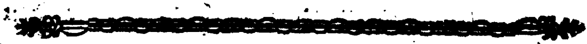
under en erfaren Mands Opsyn, for paa hans Ansvar at giøres duelige til at forestaae ene et saadant Embede i Tiden paa egen Haand desbedre.

Efter alt dette seer De, at jeg kun meget løselig fæster nogen Troe til Deres Beretning om Capellanismens Afskaffelse. At det Collegium, hvorunder denne Sag henhører, under de Mænd det nu bestaaer af, vil vaage over al mulig Afskaffelse af Misbruge, og, om det udfordres, sætte Forord. af 9 Jan. 1728 og seenere did hørende, samt alle andre det vedkommende Love, i nyttig og nødvendig Virksomhed, dette var intet nyt, thi ogsaa vi her ere opmærksomme paa de Mænd, dette hæderfulde Collegium bestaaer af; just derfor ere vi og saa meget meere visse paa, at ingen saa voldsomme Mesurer, som De i Deres Beretning truer med, uden i høieste Nødvendighed, høiere end i dette Tilfælde, blive tagne.

Vil De berette ellers noget om Reforme i Geistligheden, saa beret os om Standsning i de virkelige Misbrug med Particulieres Kaldsrettighed til Præsteembeder, der paa Feudal-Godserne allevegne saa meget skal have Sted. Beret os, om Mesurer der tages for at det ikke er lige Vei til Præstekald paa en lumpen Attestats, at giøre sig kiendt af en Herremand, tiene ham som saa kaldt Hovmester for Drenge, der intet maae lære

ægte

ægte hans besvangrede Bislopperske, eller den Tøs, om af hans Herrer Sønner har skaffet Frugtbarhed, og deslige, som der paa Prosa og Vers saa længe og meget er mumlet om at være gode Midler til geistlig Befordring. Har sligt endnu Sted, saa meld os de derimod grebne Foranstaltninger, og jeg vil glædeligen troe Dem, glædeligen udbrede rundt om, saa vidt jeg formaaer, en saa frydefuld Nyhed, og af mit Hiertes Inderste takke Dem for den gode Efterretning.

Fragment af et Brev fra en Bonde i Siælland, af 14. Martii 1789.

Jeg fandt i sidste Minerva (Side 230 o. f.) et Brev fra en Proprietair til Rentekammeret, og da dette slaaer ind i mit Fag, saa maatte jeg nødvendigen læse det først og med Opmærksomhed.

Mueligt kan det være, at enkelte locale Omstændigheder kunne billige den gode Jydes Forslag, om at sammenlægge Bøndergaarde; men dette antager jeg ikke for gieldende og grundet paa sund Fornuft, uden i saare enkelte Tilfælde, nemlig hvor Hartkornet er ubetydeligen ringe, og en Gaard skulde have en yderligen liden Deel

 Jord.

Jord. Det er sandt, at i Jylland er den ringe Skyld almindeligere end her i Landet; men almindeligen har ogsaa Jyden i det mindste dobbelt saa megen Jord i Forhold til Hartkornet, som Siælland og de øvrige Provindser. Naar man forudsætter en fornuftig Agerdyrkning, saa kan en Bonde ikke allene leve, men og leve godt, som har 20 til 30 Tønder Land, ja endog mindre. Han vil have megen Møie, ved med een Plov at dyrke denne Plet Jord til sin bedste muelige Fordeel. Antager man derimod Jordebruget efter den gamle forbandede Slendrian, saaledes som hos Bonden, der er belæsset med hver Dags Hoverie, og hvis Handlemaade efter samme Slendrian følges af andre Bønder, som ikke ligge under dette Menneskeligheden vanærende Aag, saa bliver en liden som en stor Jordlod dreven til Statens Tab; og jo større Lodden da er, jo større er Tabet.

Det er, i det mindste saavidt jeg er bekiendt her i Landet, udenfor al Tvivl, at Bønderne have meere Jord, end de med den muelige Fordeel kunne benytte; og næst det alting ødelæggende Hoverie er dette, efter mine Tanker, en stor medvirkende Aarsag til den barbariske Agricultur hos os. Maatte dog vore indsigtsfulde og fordomsfrie Patrioter med samme Varme og Held opvække

vores

vores kiere Danmark, som er Schubart, Klet feldt og det Koburgske Kammer i Saxen have giort sig udødelige ved at ophielpe Agerdyrknin gen i de omliggende tydske Stater. Schubarts Skrivter ere kun lidet bekiendte hos os. De roses; men gid det kun ikke skeer paa samme Maade, som man almindeligen roser et moderne Værk, der har faaet et Navn. Disse roses af mange, som neppe have læst mere end Titelbladet. Hans Værker ere af yderlig Vigtighed, og fortiene at begrundes med den nøieste Agtpaagivenhed. En eller to Patrioter hos os, som han, vilde skikke uendelig meget, da her ikke møder naar de Hindringer, som laae hans Plan i Veien. Du, kiere Ven, maa endelig læse hans Bog. Var Du Cameralist, vilde jeg uden Omsvøb sige Dig Grovheder, om Du undslog Dig derfor. Du vil finde dets Indhold saa vigtigt til en Stats Opkomst, og saa anvendeligt paa Danmark, at Du med mig vil rødme over at Sandheder, som de han har beviist, skulde formodes at finde Modstandere; og dog ville vi her, som i Tydskland, finde Slendrians Forfægtere baade i den adlede og roturiere Pøbel.

Nylig har jeg seet Indbydelse til Subskription paa et oeconomisk-periodisk Skrivt, af Hr. Aabye i Rentekammeret, som lover at betiene

 sig

sig af de bedste Materialier til Kundskabs Udbredelse blandt Bondestanden. Da mange tydske Staters Clima er noget nær ligt med vores, saa tør jeg formode: at han af Fremmede fornemmelig vil bruge tydske Subsidia, som de, der naturligviis hos os maatte være de meest anvendelige. — Men da det baade er vitterligt, og grundet i Tingenes Natur, at næsten alt hvad man foreskriver Bonden om Agerdyrkning, og næsten alle i saa mange Aar udsatte Præmier &c., føre lidet virke paa Bonden, som hverken har Mod eller Evne, eller Kundskab til at giøre Forsøg, om hvis positive Nytte han ikke har practisk Vished, saa vil ogsaa slige Skrivter kun virke svageligen, om ikke Folk af Evne og Kundskab gaae forud med fremlysende Exempler. Kongen eier kun ganske faa Godser meere, men paa disse maa giøres Forsøg, og paa saadan Maade, at de i det Mindre kunne giøres, efter af Bønderne. Paa denne Maade er man paa de fleste Steder i Tydskland gaaet frem med de heldigste Skridt til Landenes virkelige Opkomst; og saa torde vel den ommeldte jydske Proprietair komme efter, at hans Bønder have Jord nok, naar de brugte den tilgavns.

Af practisk-oeconomiske Skrivter kan vel intet ellers tænkes meere underviisende, end Arthur

Young's

Youngs Cours of experimental Agriculture. Men tilgavns underviisende er hans Bog dog kun især for engelske Agricultorer. Hvilken Velgierning for vor Agricultur, om nogen af de faa, der hos os drive deres Landhuusholdning med Forstand, og efter System og Beregning, vilde, saaledes som han, fremlægge deres Erfaringer med sande Calculer over deres Resultater. O, hvor da en liden Plet kunde benyttes!

Olindo og Sophronia,

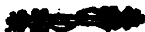
en Opera,

forfattet til Skuepladsens Brug i Aaret 1785.

Personerne:

Aladin, Sultan.
Clorinde, en persisk Heltinde.
Ismen, øverste Mahomedansk Præst.
Nicephor.
Olindo, hans Søn, Aladins Yngling.
Sophronia, Ismens Datter.
Hassan, en af Aladins Krigsøverster.
En mahomedansk Præst.
Chor af Christne.
Chor af mahomedanske Præster.
Aladins Stridsmænd.
Perser i Clorindes Følge.

Skuepladsen er i Jerusalem.

Indholdet af dette Syngestykke er taget af Tassos befriede Jerusalems anden Sang. Baron Croneck har over samme Emne giort et Sørgespil paa tydske Vers. Med bedre Held synes Mercier deraf at have udarbeidet et fransk Sørgespil i Prosa. Denne fandt det anstødeligt, hvor skikket end Fabelen, saaledes som Tasso fortæller den, synes for et Skuespil, at føre paa Skuepladsen en Handling, til hvilken et Mariabilledes Bortrøvelse, som det er i Tassos Fortælling, var Grunden. Meere anstødeligt vilde dette sikkerligen være for Franskmænd end for os; ikke desmindre har Forfatteren troet, heller at burde beholde Merciers Forandring, det dog intet forandrer i Hovedsagen. — For ikke at antastes for Plagiat, vil man forud anmelde, at man til dette Syngespil har taget meget af Merciers smukke Drama; men ikke desmindre søgt, saavidt mueligt, meere at holde sig til Simpliciteten i den italienske første Original; af hvilken man har, indtil Udtrykkene endog, stræbt at beholde saa meget mueligt.

Forfatteren har overhovedet meget meere ønsket, at forestille Tilskueren, ved Merciers Hielp, en taalelig Copie af Tassos skiønneste Arbeide, end ved taabelig stolt Originalitet villet vove, meere end han fandt høist fornødent, at fremstille i det Sted sit eget.

For Vellydens og den større Beqvemmeligheds Skyld til Vers og Sang har han beholdt det italienske Navn Macon, i Stedet for Mahomet, eller Muhammed.

For-

Første Optog.

Skuepladsen er paa Zions Bierg, imellem Ruinerne af det gamle Tempel. Der ere nu de undertrykte Christnes Gravsteder. Derfra er Udsigt over Biergene uden for Jerusalem.

Første Optrin.

De Christne. Det er i Dagbrækningen. De have her hendrevet Natten med Klager. De ere adsplittede imellem Gravene og Ruinerne. Kun faa sees paa Skuepladsen. Mange forestilles omvankende længer borte paa Bierget. Imellem dem ere Olindo og Sophronia.

Chor.

End engang bestraaler
Dagen Zions Steder;
Seer dets faldne Hæder,
Seer dets Fienders Vold;
Længe, længe taaler
Zions, Dagens Herre,
At hans Folk skal være
Grusom Fienders Vold.

Ak forgieves lyder
Vores bittre Klage!
Ak forgieves flyder
Her vor Smertes Graab!

Naar skal du oprinde,
Herlige blandt Dage,
Da vort Folk skal vinde
Zions Bierg tilbage,
Som vanhellig Fiende
Grum har undertraad?

Andet Optrin.

De Forrige, Nicephor, som er kommen ind under Slutningen af foregaaende Chor.

Nicephor.

O Salem! hvor forandret er du nu,
Fra den Tid Aladin med Gunst anhørte
Mit Raad til Fred, til Mildhed mod vort Folk!
O her! endogsaa her,
Hvor Helligdommens truende Ruiner
Og mangen Martyrs Grav
Høitidelig indbyder Sorgens Ven,
Og hvor den døde Eensomhed
I Nattens Skygge Salems Folk forsamler,
Selv her mit dunkle Syn forgieves søger
En fordums Ven,
Et Aasyn, som jeg saae i hine Dage!
Ak har Ismen det gandske Folk udryddet.
Men hvad! en Fiende her! selv her en Spyder,
Som lytter paa de Undertryktes Klager!
Hvor rolig triner han blandt Gravene!

Hvor stolt blandt disse truende Ruiner!
En fiendtlig Kriger! og endda saa ædel,
Hans Mine trodser, spotter ei vor Sorg.

Tredie Optriu.

Olindo, de Forrige.

Olindo.

Og du henslumrer i din Fryd, Olindo!
I Elskovs Drømme, medens dine Brødre
Det Folk, som kiender ei, — som frygter dig —
Som du fornærmer ved at vise dig,
Som mistroer — hader dig, o medens det
I Graad hensmelter — og du dvæler her —
Hist komme nye Fiender. — Vore Hære
Bag hine Bierge langsomt nærme sig.
Du fængsles her. Hist skinne Heltene,
Paa hvilke Salems Frelse hviler.

Brødre, seer den Banner,
Som vort Folks Tyranner
Snart nedfælde skal.
Iiler, at anraabe
Ham, som bød os haabe,
Som vil ei vort Fald.

Chor.

Du, som i det Høie
Rigers Skiebner veier!

O du vilde høie
Naadefuld dit Øie
Til vor Jammer ned!
Dine Hæres Vaaben
Du forunde Seier!
Hør dit Zions Raaben!
Und dit Salem Fred!

Olindo.

En fremmed Olding! Atter en af dem,
Som trættet blev af vore Stridsmænds Møie!
Velkommen ædle, sølvgraae Ven!
Velkommen hid til Helligdommens Steder.

Nicephor.

En Saracener viser mig din Dragt;
Og Salems Folk kan ei formumme sig.
Men du mig kalder Ven. Dit Aasyn viser,
At du er elsket af, og elsker ham,
Som uindskrænket Ven og Fader er
Saavel for Saracenen som for os.
Dit Venskab, Fremmede! modtager jeg.
O kunde hver, som svor os Fiendskab, fatte,
At den misbruger skiændigen
Vort Navn, og Navn af ædel Kriger;
Hvis Hierte brænder ei af Lyst til Fred,
Til Fred og trofast Venskab med enhver
Af dem, vor fælles Fader huld anseer
Som sine Børn. — Modtag min Haand!
Modtag mit Hiertes sande Venskab!

O hvor sødt, at kunne bryde
Sorte Fiendskabs leede Baand!
O hvor sødt, at kunne byde
Ædel Fiende Venskabs Haand!
Ak, naar skal den Drøm forsvinde,
At den Dødelige har
Magt at kalde den sin Fiende,
Som ei Dydens Fiende var!

Olindo.

Ærværdige! hvad skal jeg nævne dig?
Mit Hierte kalder dig med Navn af Fader.
Siig, har du ei en Søn?
Og leved' du ei her i fordum Tid?
Og blev du ei af voldsom Fiende,
Syv evig, evig lange Aar tilbage,
Berøvet Hiem og Venner, Søn og alt?
Og er dit Navn ei Nicephor?

Nicephor.

Du kiender
Mit Navn, min Skiebnes heele Løb.
Med mange Brødre, hist ved Jordans Bredde,
I tunge Lænker jeg nedbøiet laae.
En ædel fremmed Krigerinde,
Clorinde, nylig vore Lænker brød.
Jeg iiler hid at søge om den Grav,
Som skiuler, haaber jeg, de Elskede
Man reev mig fra, min Hustrue, og den Søn,
Den evig elskte Søn, du nævned' mig.

Olindo.

O kiend din Søn, din elskede Olindo
Min Fader, elskede, begrædte Fader!

Nicephor.

Min Søn! min Søn! o dette svage Syn,
Af Taarer svækket, skiulte mig den Fryd
At det var dig. Mit Hierte sagde det.
Men denne Dragt — Tilgiv min bange Tvivl —
Hvad Fællesskab, min Søn, med vore Fiender?

Olindo.

Din Søn vandt Gunst hos vore Fienders Hersker.
Han elskte dig; Ak han har troet, som jeg,
At Graven skiulte dig —

Nicephor.

Ak grusom endtes
Hans Gunst mod mig — men iil, fuldend min Frygt.

Olindo.

Frygt ei. For vel indprented' du min Barm
Den hellige Ærbødighed,
Jeg skylder mine Fædres reene Lære,
Til at jeg kunde glemme den, og dig.
Erkiendtlighed jeg skylder Aladin;
Men hans Velgierninger bevæged' ei
Din Søn til Troløshed mod dig og Himlen.

Nicephor.

O du, som hialp mig før min Sorg at bære
O hielp mig nu, at bære denne Fryd.

Mag-

Mægtig Blodets Stemme taler
I din Faders knuste Bryst;
Men at troe, du holdt i Ære
Dine Fædres reene Lære,
At du Fromheds Præg bevarer
Mellem Fiender, mellem Farer,
O hvor sødt hvert Spor af Qvaler
Svinder bort ved denne Lyst!

Olindo.

Det er dig, o elskte Fader!
Som igien omfavner mig;
Dig, som tilig dette Hierre
Lyst til dine Dyder lærte;
Dig hvis Kummers Præg indgyder
Dobbelt Agt for dine Dyder;
Qvægsom Graad mit Ansigt bader,
O din Søn er lykkelig.

Begge.

Himlen naadig vil kun saare,
For at give Kraft;
Dobbelt sød er Glædens Taare
For et saaret Bryst.

Nicephor.

O jeg har fundet dig, min Søn.
Jeg nød hos Aladin den Gunst, du nyder;
Men den Gang leved' ei vort Folk i Strid
Med hans. O! Æren, Himlen byder dig,

At flye — Hist vore Hære nærme sig,
Snart Striden skal igien naae Salems Porte.

Olindo.

Du byder mig, at flye, at stride mod
Min Ven og din, o det er Aladin.
Han troede dig i Graven; kun Jsmen,
O kun Jsmen den Ædle har forblindet;
Kun han vor Fiende er, han har belænket
Min Faders Arm — o Fryd at hævne dig!

Nicephor.

Ogsaa dig kan Svaghed blinde;
Ogsaa du er Menneske;
Vogt dig, at din værste Fiende
I dig selv du ei skal see.
Undflye Faren, mens du kan;
Daaren kun for intet bæver,
Kun hvor Viisdom Strid udkræver,
Der trods Faren, strid som Mand.
Og det er farligt, elskede Olindo,
At nyde Gunst hos den, at elske den,
Som hader, strider mod, forfølger den.
Du skylder meer end Livet, om du kunde.
Flye Aladin — vær hans, vær dine Brødres Ven.
Strid ei; thi Troløshed mod Venskabs Pligter,
Den forbrer Himlen ei; og ei dit Folk.

Olindo.

Dit Raad, dit Bud er Viisdom, ædle Fader!

Du

Du troer mig svag. — velan, men dog udkræver
Det Styrke, mandig Kraft at flye.

Nicephor.

Olindo!
Dit Øie hefter stivt paa hine Grave.

Olindo.

Velan! For dig her intet være skiult.
Den Evne, Aladins Velgiørenhed
Mig gav, at lindre mange Brødres Kaar,
Giør mig mit Ophold her til hellig Pligt.
Dog holder end et Baand mig her tilbage.
O du har engang elsket, beste Fader!

Nicephor.

Den ædelste blandt alle Jordens Døttre,
Og du! bliv ved min Søn! hvem elsker du?

Olindo.

Min Fader, fremmed inden Solens Muure,
Maaskee ei kiender den Sophronia,
Hvis Fromhed, hvis tilbedelige Dyd
Allene Himlens Vrede vist forsoned',
Om den var svoret over Zions Egn.
Jeg var uværdig Navnet af din Søn,
Ifald jeg ei tilbad den reene Dyd
I min Sophronia.
Mit Hierte brænder; men dets reene Luer
Fortære det i Løndom. Ak hun veed
End ei, hvor inderlig mit Hierte brænder.
Og, ak! maaskee endnu hun aldrig saae mig.

Nicephor.

Sophronia, jeg mindes dette Navn;
Melissas, min Veninde Datter.

Olindo.

O see der kommer hun, o Vaaren lig,
Med Blomster at bestrøe sin Moders Grav;
Som daglig hun med sine Taarer væder.
Men jeg skal skye — velan — selv denne Gang
Jeg tør ei meer den Himmelske her skue,
Og svække meer det alt for svage Mod.
I Morgen samles, skye vi med hinanden;
Farvel! min Fader.

Fierde Optrin.

Nicephor. Det omvankende Folk, Sophronia.

Nicephor.

O han veed da ei,
At hans Sophronia en Datter er
Af hin Forræder, vores svorne Fiende!
O selv maaskee hun veed det ei.

Sophronia (bestrøer Graven med Blomstre).

Smukke Blomstre, snart I blegne,
Visne, døe paa dette Sted!
Ak, som I kan jeg ei segne
Her til varig Hvile ned.
Eders Støv I snart skal blande
Med det Støv, som her er giemt!

Kun til det med Graad at vande,
Himlen vreed har mig bestemt!
Flyder, Veemods Taarer! flyder
Her paa Trøstens Tempel ned!
Blomstre, som jeg sanked', pryder
Dit forønskte Hvilested.

Nicephor.

Sophronia! tillad en fremmed Ven,
Som fra din Ungdoms spæde Dage
Dig ei har seet, at byde dig den Trøst,
Som Venskab, som en tung Erfarenhed
I Lidelser, i Modgang, og i Trængsler,
Maaskee ham Evne gav, dig at meddeele.

Sophronia.

Ærværdige, modtog mit Hiertes Tak.
Du byder Sorgen Trøst, o men dit Aasyn
Forkynder ei, at du er Dødens Bud,
Du var da blid lig Sommeraftenen,
Din Pande bar ei Sorgens dybe Furer.

Nicephor.

Ja Døden, Døden er den sande Trøster,
Elskværdige! dog er Taalmodighed,
Og Haab, og ædel Kiækhed rig paa Trøst.
Vor Hær, som nærmer sig vil snart med Held
Afløse vore Brødres Lænker.

Sophronia.

Endog belænket Slaves Siel
Kan føle Dydens reene Glædet.

Nicephor.

Ak, men for den, som seer sig Træl,
Er alting, alting Bitterheder.

Sophronia.

Den i hvis Hierte Dyden boer,
Er glad og frie, trods Baand og Lænker.

Nicephor.

Ak tidt gav Svaghed efter for
En nedrig Voldsmands skiulte Rænker.

Begge.

Den, i hvis Hierte Dyden boer,
Er glad og frie, trods Baand og Lænker,
Ak tidt gav o. s. v.

Sophronia.

O Fremmede, og veed du ei,
At hin Ismen, nu vores svorne Fiende,
Var engang elsket blandt vort Folk, tilbedet,
Som Dydens og vor Læres ædle Tolk?
Og veed du ei, at den Olindo,
Hvis Mine spaaer den Ædelmodighed,
Den Ild, den Trofasthed, den reene Dyd,
Var fød blandt os;
Og at han nu er vore Fienders Ven;
Tyrannens Speider, hos de undertrykte?

O mange har forladt os; selv den Beste,
Den Ædelste er svag for Overmagten.

Nicephor.

Og skulde selv Olindo, selv min Søn —
Men nei; jeg læste i Olindos Hierte
Den ædle Sandheds reene Sprog.

Sophronia.

Du er hans Fader, ædle, fromme Olding!
Tilgiv; min Hensigt var det ei at saare
En Faders Bryst. Maaskee — ak at jeg havde
Bedraget dig, og mig; ak var han trofast —

Den Hær, som hist sig nærmer,
Kan vore Lænker bryde,
Vist, snart, som vor Beskiærmer
Vil Himlen vise sig;
Kun at vort Folks Udvalgte
Tyrannens Bud adlyde;
At Svaghed Dyden qvalte,
Den Tanke dræber mig.

Femte Optrin.

De forrige. Saracenisk Soldater.

Saracenerne.

Flye, vanhellige Skare!
Flye! sig Aladin nærmer.

Folket.

Dydens hulde Beskiærmer!
Zions Fiende sig nærmer.
Himmel! naadig du spare
Dem, som haabe til dig.

Saracenerne.

Jiler, Trælle, bortviger!
Aladin Zion bestiger.
Skiælv, o Trælflok! og vilg.

Folket.

Zions vældige Herre!
Vor Beskytter du være!
Ak, din Fiende bestiger
Zions hellige Bierg.

Saracenerne.

Trælflok, lydig du vige!
Jil, hans Vrede afværg.

Folket (vigende.)

Ak, forgieves lyder
Vores bittre Klage,
Ak, forgieves flyder
Her vor Smertes Graad!

Naar skal du oprinde,
Herlige blandt Dage,
Da dit Folk skal vinde
Zions Bierg tilbage,
Som vanhellig Fiende
Grum har undertraad?

Siette Optrin.

Aladin og Følge.

Aladin.

Vor Fiendes Klager ængste mig.
Hvi blev det fromme Folk vor Vældes Fiende?

En Saracener.

Foragt de svage, de troløse Trælle,
Du Kongers Hersker, Jordens Undertvinger!
Her er det Sted, hvorfra du overseer
Din stolte, din tilbedelige Vælde.

Aladin.

Hvor frygteligt et Sted!
Hvor rædsomt disse faldende Ruiner
Forkynde Drab og Hevn ved deres Fald!
Imellem Grave, mine Fienders Grave,
I lede mig, Forvovne!

Saraceneren.

Hist skye din Leir, o Vældige!
I hundred tusind Glavind skinner der
Din umodstaaelige Vældes Forsvar.
Hist kommer Persens mægtige Heltinde,
Med de uovervindelige Skarer,
Hvis Vaaben eene trodse kan de Svage,
Som end erkiende ei din Overmagt.
Hist langtfra kryber Fiendens Hær,
Forsagt og svag iblandt de fierne Klipper.

Aladin.

Af blot for at besee den Vælde,
Som skal min svage Fiende fælde,
Min Vei skal giennem Rædsomheder
Og Dødens skumle Strækning gaae!
Ja, det er sødt, at overvinde,
At trodse hver opsætsig Fiende;
Af Seierens tilbedte Hæder
Er skiøn; men kostbar at opnaae.
Men hist min Ven, min troe Ismen,
Med iilsom Fod og rædsom Adfærd kommer,
Og Macons Hellige, som han, forkynde
Forbittrelse og Skræk ved alle Miner.

Syvende Optrin.

De Forrige. Ismen. Præster.

Ismen og Præsterne.

Rust dig til Vrede,
Macons Forsvarer!
Blodstromme flyde!
Iil at udrydde
Vantroens Slægt.

Ismen.

Hevnen er rede,
Dersom du sparer
Dem, som vanære
Kongernes Herre.
Op; ham forfægt!

Aladin.

Grumme! jeg bæver.
Ak, af din Mine
Rædsler fremskinne.
Knus mig, bliv vred.

Ismen.

Hevn, Hevn jeg kræver.
Afvend dens Luer;
Rædsom den truer;
Himlen er vred.

Chor.

Rust dig til Vrede, o. s. v.

Ismen.

Skiælv, Sultan, skiælv, ifald du tøver.
Vort Tempels Alter er vanhelliget.
En Spotters Haand
Prophetens Lov forvoven har adsplittet.
Nedtraadt i Støvet af en Macons Fiende
Den ligger; o den kræver blodig Hevn.
Dens frygtelige Helligdom er skiændet.

Chor.

Rust dig til Vrede, o. s. v.

Aladin.

O Skræk! o Skræk!
Ja døe — døe skal Misdæderen — hvo er han?

Ismen.

Det ganske Folk, som Macon ei erkiender,
Enhver af dem, Propheten her fortørne
Med oprørsk Spot, vanhelligt Klageraab.
Det ganske Folk lad føle Hevnens Ild.
Og hør, o Sultan, agt paa Himlens Tolk;
Det er dens Røst, dens Bud, jeg dig forkynder.
Ifald du sparer rædsom Hevn,
Skal Himlens Vrede falde paa dit Hoved
Og paa dit ganske Folk.
Den dig sin Lynild gav i Hænde;
Ei være den forgieves dig betroet.

Aladin.

O grumme, frygtelige Magt!
Men Himlen selv mig hellig Grumhed byder.
Dens Bud igiennem dens Udvalgtes Læber
Forkyndes mig, og kræver Blod.
Velan! hør Macon fra det Høie!
Og du, hans Tolk, og I, som mig omringe!
Hvis, før bag hine Bierge Solen daler,
Misdæderen ei funden, straffet er,
Da være hele det oprørske Folk,
Som Macons Helligdom i Blindhed spotter,
Et blodigt Offer til dens Hevn.
Den Skyldige omkomme da
I det almindelige Nederlag.

Saaer,

Gaaer, Muselmænd, forkynder hine Trælle
Mit Bud, og Himlens Dom.
Gaaer Vredens Sendebud, og Salems Porte
Tilspærres, at ei een undvige skal.
Hvor er Olindo! hvor min ædle Ven!
Hans fromme Siel vil gyse ved vor Grumhed.
Og jeg — o lad os flye et Sted,
Hvor de Ulykkeliges Klager
I Skræksuld stille Gienlyd synes svæve
Blandt Gravene — o de mig synes sukke —
Kom lad os iile bort — Til dig, Ismen,
Betroer jeg Hevnen at udføre.
Spar intet Middel til den Skyldige
Blandt de Ulykkelige at opspore.
Tænk, Himlen fordrer Hevn, men er retfærdig.

Ottende Optrin.

Ismen, en af Præsterne.

Præsten.

Lov Macons Helligste!
Forund din Dyds beundrende Tilbeder
Et Dieblik. Du fordrer blodig Hevn
For Altrets Skiendsel. — Selv jeg skiult i Templet,
Med fleer dets Helligdoms Indviede,
Med Bæven saae, at du med egen Haand
Prophetens Lov adsplitted'.

 Vi

Vi kiende nok din Hellighed, din Viisdom,
For ei at tvivle paa, at Macon selv,
Som aabenbarer dig sit skiulte Raad,
Befoel dig denne frygtelige Handling.
Dog kunde du miskiendes, og — —

Ismen.

Du saae,
Du saae, at jeg Prophetens Lov nedtraadde.
Welan, o Ven! og saae du ei Propheten,
Nedstegen i en rædsom Tordensky,
At svæve over Altret, at befale
Sit Tempels Overste, hvad jeg har fuldbragt!

Præsten.

Kun et forklaret Oie kan see Macon.
Dog syntes ogsaa mig — —

Ismen.

Den Hellige
Befoel sin Træl, at bruge denne List,
For sine svorne Fiender at nedfælde.
"Kun Middel savne de, saa talte han,
"Til tifold meere skiændig Vold at ove.
"Fuldfor, o Hellige, hvad ellers de
"Vil med vanhellig Haand udfore;
"Iil, nedstyrt vore Fienders heele Hob.
"Det er mit Bud" — Jeg bævende adlod.

Præsten.

O hellige, tilbedelige Viisdom!

Ismen.

Ismen.

Men Taugshed fordres, Macons Salvede!
Af Aladin er svag og feig.
Han taaler ei, at kiende Macons Viisdom.
Men dig og dine Brødre han tillod
Et hellig Deel i sine skiulte Raad.
Vel, det skal jeg, hans Skattes troe Bevarer,
Erkiende, ved at yde Eder
Den Deel deraf, som [illegible] hans Udvalgte.
Gaae, min og Macons Ven! vær troe og taugs.

Niende Optrin.

Ismen.

Ha! jeg er røbet; men den Magt,
Hvormed jeg disse Svage, Aladin
Og alt hans Folk i Lænker holder,
Ha! den skal trodse, spotte alle Farer.
Var ei den modige Olindo!
Ha! du beskytter dem, som har forsøgt
At styrte mig — o selv du har forsøgt det.
Men Veien aabnet er — frygt, frygt dit Fald.
Ah, det koster Frygt og Fare
At erholde, at forsvare
Ret til Overtroens Skatte,
Værdighed, og frygtet Magt!

Men

Men jeg knuser mine Fiender,
Og den Roe, den Magt, jeg binder,
Snart mig Maien skal erstatte.
Grunden alt med Held er lagt.

Andet Optog.

Aladins Slot.

Første Optrin.

Udenfor Slottets Indgang det christne Folk, indenfor Vagt, Ismen og Præster.

Folket.

Hør, mægtige Fiende!
O hør fra din Trone
Uskyldigheds Skrig.

Ismen.

Ei Graad kan forblinde,
Kun Blod kan forsone,
O Trælflok din Fiende,
Og Himlen, og mig.

Folket.

Hør, mægtige Fiende!
O hør fra din Trone
Uskyldigheds Skrig.

Ismen.

Isinen.

Iil, Vagt, at forjage
Oprørerske Hob.

Vagten.

Bort, Folk! viig tilbage,
Omsonst er dit Raab!

Folket.

Omsonst er vort Raab.
O, I, som forjage
Den raabende, svage,
Som hæver sin Klage
Til Tronen om Ret!
O bæver, I Grumme!
For Hævnerens Domme,
O Hevnen vil komme
Giengieldende det.

Præsterne og Vagten.

Ei Graad kan forblinde,
Kun Blod kan forsone,
O Trælflok, din Fiende;
Omsonst er dit Raab.

Folket.

Omsonst er vort Raab.
O du i dit Høie,
Som hører vor Klage!
Du vende dit Øie
Til os i vor Nød.

Isinen.

Ismen.

Vagt, til, at forjage;
At dæmpe den Klage!
I tøver; jeg bød.

Folket.

Hør, mægtige Fiende,
O, hør fra din Trone
Uskyldigheds Skrig!

Ismen.

Kun Blod kan forsone
O Trælflok, din Fiende,
Og Himlen og mig.

(Vagten har imidlertid bortjaget Folket, og tillukket Slottets Porte; kun Sophronia er bleven tilbage.)

Andet Optrin.

Sophronia, Ismen, Saracensk Vagt, Hassan.

Hassan.

Hvorhen? Hvad fordrer du, Ulykkelige!

Sophronia.

At stilles for vor Undertvingers Aasyn,
En vigtig Sag jeg har at aabenbare.

Ismen.

Forvovne! Aladin nedlader ei
Sin Høihedsglands, til at bestraale
En af det trodsende, oprørske Folk.
Gaae.

Sophronia.

Herre, tilgiv, men jeg kiender ei,
Er du den Vældige,
Hvis Vredes Bud i Dag forkyndes os?

Ismen.

Mit Bud er hans; hans Magt er i min Haand;
Og jeg befaler dig, at flye.

Hassan. (til Ismen)

Og jeg
Befaler dig, ei at misbruge
Vor Herskers Magt. Gaae Stridsmænd, at forkynde
Vor milde Hersker, at han kaldes,
At høre en Ulykkelig. Jeg veed,
Han hædrer mild Beherskers Pligt.

(Soldaten gaaer.)

Ismen.

O Skiælv,
Skiælv trodsige Oprører, som forhaaner
Den, som befaler i vor fælles Herres
Og i sit eget Navn. Frygt, frygt Ismen.

(for sig selv.)

Men hendes rolig stolte kiække Aasyn
Forvirrer mig.
Ja selv jeg ile maae, at forekomme,
At ei den svage Aladin
Bevæges skal ved denne Skiønnes Klager.

Tre-

Tredie Optrin.

Sophronia. Vagten afsides.

Sophronia.

Fat Mod, vær stærkt, o du mit svage Hierte!
O føl, o nyd den fæstlig høie Fryd,
At døe; at døe til Frelse for dit Folk.
O føl dig stolt, Sophronia!
Dit Liv er vigtigt; ved at offre det,
Du redder mangt et kostbart elsket Liv.
Du forekommer uhørt Vold og Grumhed.
Hvad søger du, mit Øie! — Bort o Drøm!
Ak kan jeg, selv i disse Øieblikke,
Ei dæmpe, ei forjage dig — Olindo!
Hvi er ei du blandt dem, min Død skal frelse?
O! mangen ædel Barm jeg redde skal,
Og du — ak, at du var din Herkomst værdig!
O, men det er du — Men hvor sværmer jeg
I dette store Øieblik,
Da jeg Tyrannens Grumhed gaaer i Møde!
Da jeg paatager mig, at fyldestgiøre
Tyrannens Hevn.

Styrk min Barm, du høie Glæde,
Vore Fienders barske Vrede
Skal forsones ved min Død!
Lær, indprent det svage Hierte,
At ei det kan volde Smerte,
Hvad høimodig Dyd mig bød.

Ak

Ak jeg ønsked', at hendrage
Livets kummsbrugte Dage
Dydens Ven til Fryd og Trøst;
Førend Gravens stille Slummer
Først at lindre manges Kummer,
Glæde mangt et dydigt Bryst!
O den søde Drøm forsvinder;
Dog, mit svage Bryst, o finder
Du ei Fryd i Gravens Skiød?
Styrk min Barm, du høie Glæde,
Vore Fienders harske Vrede
Skal forsones ved min Død.

Fierde Optrin.

Sophronia, Aladin, Ismen, Vagt.

Aladin.

Min Dom staaer fast, Ismen: Det ganske Folk
Skal, om Misdæderen kan ei opdages,
Før Solen daler være Hevnens Offer.

Ismen.

Men dersom han opdages, Aladin,
Betænk din Pligt. Trods ei Prophetens Bud!
Den skiændige, hevnraabende Misgierning
Forsones ei ved een Misdæders Blod.
Det ganske Folk, det ganske Folk bør døe.

Aladin.

Ah! Macon fordrer Hevn, men Himlen byder
Retfærdighed. Min Dom, mit Ord er helligt.
Hvor er den dristige, som vover
At nærme sig sin vrede Herskers Aasyn?

Sophronia.

Jeg kommer, Sultan, for at hemme
Din frygtelige Vredes Løb. Befal
De Vobler, som dit Vink allene vente,
For at nedfælde et uskyldigt Folk,
At lægge ned det Sværd, som alt er hævet.
Jeg kommer, for at aabenbare dig,
Og bringe fangen for dit Aasyn
Den Skyldige, du søger.

Ismen.

Stolte Frækhed!
Den svage skulde — List! forvovne List!
O Sultan, de tør prøve at besnære
Din Mildhed.

Aladin.

Tael. Hvor er Forbryderen?

Sophronia.

Her for dit Aasyn, Sultan! Denne Haand
Den Handling, du vil hævne, har udført.
Hiint Skrivt, som vores reene hoie Lære
Saa skiændigen fornærmer, det tog jeg
Af Altret bort. Jeg har adsplittet det.

Den

Den, som du søger, som din Vrede truer,
Er jeg.

Aladin. (for sig selv)

(Saa ung, saa svag, og dog saa modig!
Ah, hun forvirrer mig.) — Og du tør trodse
Min Vredes Magt, de Straffes Rædsomheder,
Som vente paa Forbryderen.

Sophronia.

Mit Øie
Med hellig Længsel skuer dem i Møde.
Kun mig tilkomme de, jeg mig paadrog dem.
Du truer et uskyldigt Folk; det redder
Min Død, og dig forskaaner jeg
For Uretfærdigheden af det Nederlag,
Hvormed du truer de Uskyldige.

Aladin. (for sig selv.)

(Ah Stolthed! ædle, underfulde Stolthed!)
Og hvo tog Deel i denne frække Handling?
Hvad væbnet Haand stod rede, til at møde
Vort Tempels hellige Bevogtere,
Ifald man havde røbet dig?

Sophronia.

Med ingen
Jeg vilde deele mindste Glimt af Æren,
At have fuldbragt en saa ædel Handling.
Jeg selv var eene min Medviderinde;

Mit eget Raad jeg fulgte; og allene
Jeg har udført det. — Sultan! du har dømt?

Aladin.

Ha, jeg har dømt — Velan! min Dom staaer fast.
Ismen! fuldfør fortørnet Himmels Dom.
Forsom den; lad Misdæderken opofres,
Og skaan et ulyksaligt, skyldfrit Folk.

Ismen.

Og det er af din Hevn, o Aladin!
For en Misgierning —

Aladin.

Hvad jeg bød, staaer fast.
Min Siel er træt af Grumhed. Iil, befal,
At Salems Porte atter aabnes,
At Persens ædelmodige Heltinde
Indlades kan.

(for sig selv.)

Ah, kunde hun bortdysse
Den Angst, som qvæler mit beklemte Bryst.

(Sophronia er imidlertid paa Ismens Vink lagt i Lænker.)

Femte Optrin.

Olindo, de Forrige.

(Sophronia er omringet af Vagten, saa Olindo ikke strax bliver hende vaer.)

Olindo.

Ha Sultan, du forraades, du forledes.
Til Grumhed, som jeg veed, dit Hierte hader.

O diße Bødler vente kun et Vink
Af den Meeneder, af Ismen, der troer,
At dæmpe den Forvildelse, som brænder
Hans sorte Siel, ved Drab og Nederlag.
Ha ingen, ingen af det ædle Folk,
Din Vrede truer, har begaaet den Handling,
Du hevne vil paa de Ulykkelige,
Kun den Troeløse — —

Aladin.

Himlen fordrer Hevn.
Olindo, du var altid Mildheds Tolk!
Ubilligen anklager du Ismen,
Vær Agt og Frygt for Macons Helligste.
Misdæderen er funden; Hevnen truer
Ei meer det undertrykte Folk. Min Ven!
See hist den Haand, som Macons Lov adsplitted'.

Olindo.

Sophronia!

Aladin.

Hun selv sig overgiver
Til Hevnens Grumhed — og med hendes Død
Den er forsonet.

Olindo.

Ah Sophronia!
Du ædle, du paatog dig denne Brøde!
Ved Himlen, Aladin, hun er uskyldig.
Kun jeg kan vise dig Misdæderen,

 Thi

Thi denne Haand adsplitted' eders Koran.
Jeg fødtes eders Loves svorne Fiende,
Bestandig troe jeg nu har hevnet den.

Aladin.

Olindo! du Olindo!

Olindo. (til Sophronia)

Hellige!
Du vilde ved en grusom Død befriet
Dit Folk. — Du vilde liidet for min Brøde.

Sophronia.

Fortørn ei Himlen ved Usandhed, Ædle,
Fornærm ei heller mig, Uskyldige!
Du troer, jeg uden dig ei trodse kan,
Hvad en Tyrans Forbittrelse formaaer.
Viid, ogsaa dette Bryst et Hierte giemmer,
Som kan foragte Døden, og hvis Blod
Den Hæder kiøbe kan, du mig misunder.

Ismen.

Du lærer, Sultan, da tilsidst at kiende
Det skiændige, troeløse Folk. Velan!
Mig overgav du Magten. Jeg vil iile,
At overlade disse vantroe Skarer
Til en retfærdig Hevns forskyldte Strænghed.

Olindo og Sophronia.

Kun mig, o du vor Dommer,
Kun mig din Hevn tilkommer.
O lad din grumme Vrede
Forsones ved min Død.

Ismen.

Den hele, hele Skare
Lad Himlens Hevn erfare,
Hvis ei, dens Ild er rede!
Skielv, lyd, hvad den dig bød.

Olindo og Sophronia.

Den Skyldige du fælde?
Den Skyldige er jeg.

Ismen.

Det ganske Folk undgielde;
For hevnes Macon ei.

Aladin.

I angstfuld Tvivl, jeg svæver,
Af piinlig Frygt jeg bæver.
Ak! Himlen Grumhed kræver,
Forsones kun ved Blod.

Ismen.

Hør! Himlens Torden lyder!
Giv Agt, ved mig den byder,
At vældig du udgyder
Den heele Skares Blod.

Olindo og Sophronia.

Du dømte i din Vrede;
See her dit Offer rede,
Byd, Sultan, og med Glæde
Jeg Døden gaaer imod.

Ismen.

Og seer du ei, at man bedrager dig:
Og at det heele Folk indviklet er
I den Forbrydelse, din Magt bør straffe.

Aladin.

Det hele Folk! — men nei, tilgiv, o Maçon!
Min Læbe kan ei — o den kan ei byde
Den heele fromme Skares Undergang.
Høimodige Bedragerie! o naar
Var Sandhed skiøn nok, dig at foredrages!
Du fordrer Hevn, o Maçon! blodig Hevn,
Velan, modtag det Offer, jeg dig bringer,
Og vær forsonet!
Lyd mit Bud, Ismen!
Hæv al Forfølgelse imod det svage
Ulykkelige Folk, og — strænge Himmel!
Det er din Vredes Bud — Ismen, udfør
Paa disse tvende Hevnens dyre Krav.

Olindo.

Mig, Sultan, eene mig tilhører Straffen,
Ved Himlen! ej Sophronia.

Sophronia.

O Sultan!
Uskyldigt Blod forsoner ingen Vrede.
Olindo er uskyldig. O Tyran!
Nedkald ei Hevnen ved den Ædles Død.

Ismen.

Ismen.

Kun Stromme Blod aftoe vort Tempels Skiendsel.

Aladin.

Du veed min Dom, Forbodne! lyd og skielv.

Siette Optrin.

Olindo. Sophronia. Ismen. Vagt.

Ismen.

Paa disse tvende, kun paa disse tvende
Jeg Hevnens strænge Bud udføre skal. —
Vagt! I har hørt vor Sultans Dom.
Man bringe Kiæder, man belænke Helten,
Man lægge ham, og hans Sophronia,
Adskilte fra hinandens Barm, i Fængsel.
Jeg gaaer for at berede dem det Baal,
Som skal foreene dem. Bevogter vel
Den onde Himmels Offre.

Syvende Optrin.

Olindo. Sophronia. Vagt.

Sophronia.

Flye, o flye,
Uskyldige! Lev! Du har Mod og Dyd,
Flye til vor Leir, og strid mod vore Fiender.
Strid for vort Folk, og vore Fædres Lære.

Og lad mig Svage døe; min Død er nok
Til Frelse for de undertrykte Skarer.

Olindo.

Og skulde nedrig Flugt berøve mig
Den Fryd, at døe med dig, at døe med dig?
Og din Olindo flye, at stride mod
Sin Ungdoms Ven, sin Svagheds troe Velgiører,
Som tvungen har med Taarer dømt hans Død.
O, det blev ei min Lod, Sophronia,
At nyde Livet ved din elskte Barm.
Velkomne Død! du skal foreene os!
O længe, længe har jeg søgt forgieves,
At aabenbare dig den Kierlighed,
Din reene Dyd, din Sorg, din Skiønhed tændte
I denne Barm. Vort Livs den sidste Dag
Mig ander første Gang den Salighed,
Den, at fortolke dig mit Hiertes Luer.

(Olindo lægges i Lænker.)

Olindo.

Mit Haab var rigt paa Glæder,
Vor Skiebnes Bud til Trods.
Er disse kun de Klæder,
Som skal foreene os.

Sophronia.

O Ven, forstyr os ikke
Ved Glimt af det, som var;
De talte Øieblikke,
Vi end tilbage har.

Olindo.

Lad, Elskte, lad mig nyde
Den første sande Lyst;
Som Skiebnen vilde byde
En trofast Elskers Bryst.

Sophronia.

Ven, gaae med glædet Hierte
Vor fælles Død imod.

Olindo.

Du elsker mig; hvad Smerte
Kan svække nu mit Mod?

Sophronia.

Kun Dydens troe Tilbeder
Seer Døden kiæk og glad.

Olindo.

Den Død, man os bereder,
Os dog ei skiller ad.

Begge.

Kun Dydens troe Tilbeder
Seer Døden kiæk og glad;
Den Død, man os bereder,
Os dog ei skiller ad.

Sophronia.

Ah Piinsler, grumme Piinsler vente os.
Du døer uskyldig, ædelste Olindo!
Du vilde frelse mig.

Olindo.

Ah det var forgieves.
Du Elskte, eene du døer uden Brøde.
Ah kunde jeg døe tusind Død for dig.
Men nei.

Sophronia.

Og redder ei min Død og din
Et fromt, os dyrehart, os helligt Folk?
Olindo, troer du end min Barm for svag
Til denne Fryd i al sin Kraft at fatte?

Olindo.

O jeg, o Hellige! Skal disse Læber
I det jeg døer, døer for at ville reddet
Dit Liv, dit og vort Folks,
Dit sidste Suk ei døende modtage?
Og skal min Aand i alle Evigheder
Ei svæve uadskillelig med dig?
Glad jeg ved din Side
Død og Qval skal lide;
Intet skrækker mig.
Kunde jeg dig redde,
Blev mig Dødens Glæde
Himlens Glæder lig.

Sophronia.

Ogsaa dette Hierte
Bære skal sin Smerte
Med Standhaftighed;

Thi

Thi fra Baalets Lue
Skal jeg glædet skue
Salems kiøbte Fred.

Begge.

Salig Fryd betaler
Øieblikkes Qvaler;
Snart de svinde hen.
Snart vi skal hortsegne,
Men i bedre Egne
Blomstre frem igien.

Ottende Optrin.

De Forrige. Ismen.

Ismen.

Hvi tøver man, Misdæderen at bringe
I Fængslets Nat?— O Stridsmænd! feige Trælle!
Skiønt lader Veemods Graad en Kampens Søn.
Gaaer! Hevnens, Offrets Time nærmer sig.
Ismen befaler. Bort. Adskiller dem.
(allene)
Den svage Aladin! o! men Olindo,
Min Fiende, hines Støtte, fældes dog.
Mit Bryst er kiækt mod Nag, og dog opdækker
Det knuste Folks gientagne Jammerskrig
En Følelse i dette trygge Hierte,
Som ængster mig — Ja, de maae ryddes bort.

Og

Og nu — o, de har tabt et Ebfast Tilstød.
Olindos Ord var mægtigt hos Tyrannen.
Nu er Ismen den svage Fyrstes Hersker.

Niende Optrin.

Nicephor. Ismen.

Ismen.

Hvorhen, forvovne Træl! hvorhen?

Nicephor.

Ismen!
Du kiender ei, her, i din Høiheds Glands
En fordums Ven, og meer en troe Velgiører
I hine Dage.

Ismen.

Nicephor!

Nicephor.

Jeg veed,
At det var dig, som lønnede med Fængsel
Hver Ven, der kiendte dig i hine Dage,
Og mig blandt dem; at ei vort Aasyn skulde
Bebreide dig din Troløshed.

Ismen.

Og nu,
Hvad er dit Ønske, hvad begierer du?

Nice-

Nicephor.

Jeg trygler intet. End engang, som Ven
Jeg vil advare dig: betving din Grumhed.
Jeg veed det, at mit Minde end er kiert
For Aladin; og staaer det i din Magt
End fængslet fra hans Aasyn mig at bringe,
Saa viid, at Persernes Heltinde kommer;
Hun er din Herskers Ven; og, skiønt vor Fiende,
Hun dog er ædel, og hun skuer dybt
I hver Forræders Barm. — Brug end din Magt,
Til at befrie de Fanger, du vil offre.

Ismen.

Trods Himlen! deres Brøde!

Nicephor.

Hør, Ismen!
Mig blinder ei din Iid for Himlens Ære.
Og veed du, hvo det er, du offre vil?

Ismen.

Tael!

Nicephor.

Viid, Olindo er min Søn; og jeg
Med Gunst er hørt af Persernes Heltinde.

Ismen (for sig selv)

Det er din Brøde, Ulyksalige!

Nicephor.

Og mindes du, Uhyre! du har havt
En Datter? og har ei dit Hierte sagt dig,

Og nu — o, de har faaet et krafast Tilstod.
Olindos Ord var mægtigt hos Tyrannen.
Nu er Ismen den svage Fyrstes Herster.

Niende Optrin.

Nicephor. Ismen.

Ismen.

Hvorhen, forvovne Træl! hvorhen?

Nicephor.

Ismen!
Du kiender ei, her, i din Hoiheds Glands
En fordums Ven, og meer en troe Velgiører
I hine Dage.

Ismen.

Nicephor!

Nicephor.

Jeg veed,
At det var dig, som lønnede med Fængsel
Hver Ven, der kiendte dig i hine Dage,
Og mig blandt dem; at ei vort Aasyn skulde
Bebreide dig din Troloshed.

Ismen.

Og nu,
Hvad er dit Ønske, hvad begierer du?

Nice-

Nicephor.

Jeg trygler intet. End engang, som Ven
Jeg vil advare dig: betving din Grumhed.
Jeg veed det, at mit Minde end er kiert
For Aladin; og staaer det i din Magt
End fængslet fra hans Aasyn mig at bringe,
Saa viid, at Persernes Heltinde kommer;
Hun er din Herskers Ven; og, skiønt vor Fiende,
Hun dog er ædel, og hun skuer dybt
I hver Forræders Barm. — Brug end din Magt,
Til at befrie de Fanger, du vil offre.

Ismen.

Trods Himlen! deres Brøde!

Nicephor.

Hør, Ismen!
Mig blinder ei din Iid for Himlens Ære.
Og veed du, hvo det er, du offre vil?

Ismen.

Tael!

Nicephor.

Viid, Olindo er min Søn; og jeg
Med Gunst er hørt af Persernes Heltinde.

Ismen (for sig selv)

Det er din Brøde, Ulyksalige!

Nicephor.

Og mindes du, Uhyre! du har havt
En Datter? og har ei dit Hierte sagt dig,

At

At den Sophronia, du ofre vil,
Din Dotter er?

Ismen

(efter nogle Dieblikkes Forstummelse, med Rasen)

Ha Løgn! forvovne Løgn!
Forræder! du vil skrække mig til Svaghed.

Nicephor.

Hans Siel er hærdet. Ah det er omsonst,
Ulykkelige Fader! — dog endnu,
Endnu en Prøve, før dit Hierte brister.

Tiende Optrin.

Ismen.

Og skulde hun — Du flyer. Du flyer min Hevn.
Men den skal følge dig — Og er det Sandhed!
Velan, hun er ei min — min Vældes Fiende,
Tilbedet blandt det Folk, mit Hierte hader —
Ha Mod, Ismen! — og om han styrter dig
Hos hin Clorinde, hun, hvis store Rygte
Er vældigt over Salems svage Hersker.
Frem; iil stendrægtige Ismen! Lad Offret
I Hast fuldbringes; og den svage Træl
Let gribes, fældes. Bort afmægtig Frygt!
Forsvar din Høihed, Macons Tempels Skatte!
Den Magt, hvormed du har Tyrannen fængslet.
Ah gamle Daare! bæver du endnu
Ved at bortrydde det, som hindrer dig!

om du bestrider. Stræb at ligne dem
trofast Kierlighed for dine Egne,
Agt for Dyden selv hos dine Fiender,

Aladin.

en Strænghed, Strænghed mod enhver For-
ræder!
s Baal, Ismen for disse har beredt,
t være nu hans eget. Stridsmænd! Præster!

Sophronia.

Sultan! Ogsaa mig du gav din Naade.
gt ei min første Bøn, en Datters Bøn,
m trygler Gunst for en forblindet Fader.

Olindo.

t Brud han vilde offret. — Men jeg selv
: ogsaa Maalet for hans vilde Grumhed.
iv ham Sultan. O du pleier ei,
hærde dig for din Olindos Bønner.

Aladin.

eders Ædelmodighed! den knuser
ntetgiør mig — men velan! den giælde,
) flye, Afsindige, fra mine Grændser,
t, overladt dit eget Hiertes Hevn,
Himlens sikkre Straf, som venter dig.

(Ismen gaaer.)

Og du, min Ven! min ædle troe Olindo!
du hans Brud, og du o Nicephor!
s Klogskab fordum var min Trones Styrke,

At den Sophronia, du ofre vil,
Din Dåtter er?

Ismen
(efter nogle Oieblikkes Forsummelse, med Rasen)
Ha Løgn! forvovne Løgn!
Forræder! du vil skrække mig til Svaghed.

Nicephor.
Hans Siel er hærdet. Ah det er omsonst,
Ulykkelige Fader! — dog endnu,
Endnu en Prøve, før dit Hierte brister.

Tiende Optrin.

Ismen.
Og skulde hun — Du flyer. Du flyer min He
Men den skal følge dig — Og er det Sandh
Vel an, hun er ei min — min Vældes Fiend
Tilbedet blandt det Folk, mit Hierte hader
Ha Mod, Ismen! — og om han styrter
Hos hin Clorinde, hun, hvis store Rygte
Er vældigt over Salems svage Herster.
Frem; iil seendrægtige Ismen! Lad Offret
I Hast fuldbringes; og den svage Træl
Let gribes, fældes. Bort afmægtig Frygt!
Forsvar din Høihed, Macons Tempels Ske
Den Magt, hvormed du har Tyrannen fæng
Ah gamle Daare! bæver du endnu
Ved at bortrydde dets fo

Som du bestrider. Stræb at ligne dem
I trofast Kierlighed for dine Egne,
I Agt for Dyden selv hos dine Fiender,

Aladin.

Men Strænghed, Strænghed mod enhver Forræder!
Det Baal, Ismen for disse har beredt,
Det være nu hans eget. Stridsmænd! Præster!

Sophronia.

O Sultan! Ogsaa mig du gav din Naade.
Nægt ei min første Bøn, en Datters Bøn,
Som trygler Gunst for en forblindet Fader.

Olindo.

Min Brud han vilde offret. — Men jeg selv
Var ogsaa Maalet for hans vilde Grumhed.
Tilgiv ham Sultan. O du pleier ei,
At hærde dig for din Olindos Bønner.

Aladin.

Ha, eders Ædelmodighed! den knuser
Tilintetgiør mig — men velan! den giælde,
Men flye, Afsindige, fra mine Grændser,
Flye, overladt dit eget Hiertes Hevn,
Og Himlens sikkre Straf, som venter dig.

(Ismen gaaer.)

Og du, min Ven! min ædle troe Olindo!
Og du hans Brud, og du o Nicephor!
Hvis Klogskab fordum var min Trones Støtte,

Hvis sande Dyd dens Siir — kan I tilgive?
Du min Befrierinde! kan jeg vente
Din Agt, dit ædle Venskab — trods min Svag-
hed?

Clorinde.

Modtag dem begge, Sultan! — Du erkiender,
Erkiender for dit Folk, hvad aldrig før
En vældig Fyrste jeg har seet at fatte,
At du er Menneske, og feile kan.
Erindre det, o Sultan! Vælg dig Venner
Som de, din Svaghed vilde røvet dig;
Og flye Skinhelligheds og Smigers Giöt.

Aladin.

Olindo! Nicephor! o jeg har eder!
Ved eder er jeg tryg, og lykkelig.

C h o r.

Grumheds Herredom forsvinder;
Dyden vandt sin tabte Ret,
Bæver, I dens lumske Fiender
For dens høie Majestæt!
Himlen agter paa den Fromme,
Hører blid hans Jammers Raab;
O hans Frelses Dag skal komme,
Krone den Fortrængtes Haab.

Amors Hevn.

Til Herthes yndefulde Dale,
Da Vaaren i sin Hoitids Dragt
Naturen vækked' op af Dvale;
Den gyldne Soel i al sin Pragt
Modtog sin Priis fra Skov og Enge,
Og Lærken stræbte med sin Sang,
Frem til dens Guddom selv at trænge;
En Bæk, løsrevet af sin Tvang,
Imellem Blomsterhære spilled',
Og Hiorde tyde til dens Bred,
Mens Hyrden paa sin Floite trilled';
Thi Held, Lyksalighed og Fred
Paa alle Herthes Egne hvilte —
Hid kom Cythere med sin Søn,
Hun moderligen saae, og smilte
Til hver en Skabning, som var skiøn;
Hyrdinder laae i Græsset slængte,
De sang, og loe, stod op til Dands,
Hver Hyrde, som kom til, behængte
Sin Pige med en Blomsterkrands —
Med Elskovs Smiil i kielne Oie
Gudinden nærmer sig til dem,
Og alle venlige sig boie,
Og byder hende komme frem.

"I hvo Du er, ukiendte Skiønne!"
Var deres Ord, "saa deel vor Fryd;
"Vi vil Dit ømme Venskab lønne
"Med Leeg, og Sang, og festlig Lyd" —
Hun stod og sine Blik udsendte,
Sin milde Majestæt iført,
Men ingen, hendes Guddom kiendte,
Ei var af taus Beundring rørt —
Da fra Gudindens kielne Læber
Til Amor hørtes disse Ord:
"I al sin Glands Naturen stræber
"At vise mig den ganske Jord:
"Fra Marken paa dens Vink frembryde
"De spæde Blomster i mit Fied,
"I Luften kielne Sange lyde;
"Og, hvor jeg gaaer, de dale ned;
"Og, naar til Havet jeg fremtræder,
"Jevnt glider Bølgen da afsted;
"Thi Jord, og Luft, og Hav jeg glæder
"Med Livets Aſt — med Kierlighed. —
"Som Elskovs første Lue brænder
"I uerfarne Unges Bryst —
"Saa den, som ei min Guddom kiender,
"Naar jeg mig nærmer, føler Lyst.
"Men ingen Venus her tilbeder,
"Og ingen henrykt skuer mig;
"Ei med fordobbled' Yndigheder

"For

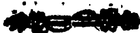
"For mig Naturen pryder sig,
"Ei aander Engens Blomsterkroner
"En meere himmelsk Ambra-Duft;
"Ei høres meere kielne Toner
"Omkring mig i den aabne Luft —"
Og nu hun med Forundring hørte
Fra alle Kanter Glædes Lyd —
Med et var' alle Hierter rørte,
Og hvert et Aasyn talte Fryd.
Til deres Kreds en Skiønhed kommer
Med majestætisk Mildhed frem,
Hver, hendes Ynder seer, forstummer,
Og kun — kan eene føle dem,
Maar Kunstens Haand dem vil afbilde,
Den segner ved hans Side ned —
Chariterne gik, glade, milde,
Snart foran, snart i hendes Fied;
Og nu ei meer for at forskiønne,
De havde ingen Ynde meer,
Men sig ved Synet at belønne —
Som Dødelige hende seer,
Og undres — tie — føle Glæder,
Saaledes saae Gudinderne,
Og med fordobbled' Ydigheder
Naturen hende hilsede.
Da aanded' Engens Blomsterkroner
En meere himmelsk Ambra-Duft,

Da

Da hørtes meere kielne Toner
At lyde i den aabne Luft —
Hver trængte frem, at skue hende,
Let flød de Unges muntre Blod,
Og alle bøiede om hende,
Om Herthedals Louise stod —
Med Sang og Glæde Egnens Piger
Og unge Drenge foran gaaer,
Og Blomster frem af Jorden stiger,
Den hele Kreds meer Ynde faaer —
Cythere tier, eensom vanker,
Og med et Smil, som røber Harm,
Hun sværmer fuld af mørke Tanker,
Og Sukke hæve hvide Barm —
Afsides hvor en Grotte dulgte
En Bæk, som ud af Klippen sprang,
Hun vandred hen, og Sorgen fulgte —
I klare Væld der første Gang
Hun skiønne Ansigt saae med Taarer —
Jeg er da her for evig glemt,
Hvor Glæden selv sit Boelig kaarer,
„Ei skal jeg høre Sang istemt,
„Og ei see Offer til min Ære —
„Og Gratierne flye fra mig,
„De skabe her en nye Cythere,
„Og jeg er — ak! — udødelig —

Saaledes klager hun og tager
I ømme Favn sin lille Søn —
"Holt op — var Amors Ord — med Klager,
"Ha! Du er meer end dobbelt skiøn.
"Og hvis Du nu — nu vil fremtræde,
"Enhver skal knæle for dig ned;
"Selv bød Du vidt en Skiønhed græde
"For at opvække Kierlighed —
"Men aldrig denne Egn Dig glemmer,
"Jeg sværger ved det elskte Favn,
"Hvori Din Kierlighed mig giemmer,
"At evig mindes skal Dit Navn —"
Strax han fra hendes Arme iilte,
Og om blandt glade Chorer fløi,
I hver en Ynglings Skiød han hvilte,
I hver en Dal, paa hver en Høi,
Og Elskovs kielne Ild antændte
I alle Herthes Sønners Barm,
Og fuld af Fryd og Længsel vendte
Tilbage til sin Moders Arm.
"Ja evigt skal Dit Minde leve,
"Min Hevn jeg alt fuldbyrdet har,
"Stolt kan Du til Olymp Dig hæve —
"Alt-hvad Dit Øre saaret har.
"I disse vellystfulde Egne,
"Hiin Hyrdefløites kielne Lyd,
"Og Glædens Sange allevegne

 "For-

"Forsvundet er — og Egnens Fryd:
"Nu alle Dalens Sønner sukke
"For hende, som Din Taare saae,
"Og de skal evig ei udslukke
"Den Elskov, som de dølge maae.
"Kun Fløitens Klagelyd skal sige
"Hvad Hyrden selv ei sige tør —
"Saa mangen skiøn, elskværdig Pige,
"Tilbedet i hvert Hierte før
"Omsonst skal søge, og ei finde
"Den, nylig hendes Hierte vandt —
"Hver føle skal Din Hevn, Gudinde! —"
Saa talte han, og de forsvandt.

Til mine Venner.

Et Brev.

Alt hvilede i stille Fred,
En langsom Dag var lagt tilbage,
Og Maanen smiled' himmelsk ned
Paa Byens sneebeklædte Tage;
Jeg eene sad, og pønsed paa
Den næste Søndags Møisomheder,
Og andre Byrder, andre Glæder,
Paa Livets Bane for mig laae;
Da pludselig en himmelsk Glands

Min

Min lave snevre Stue fyldte;
I Vellyst druknede hver Sands,
Og Guddoms Straale mig indhylte,
Og i Elysisk Herlighed]
Stod Pindi Datter for mit Øie,
Skiøn, som naar før hun fra det Høie
Steeg til den viise Flaccus ned; —
Saa bliid som til min Baggesen,
Til Emmas Sanger, hun nedsmiiler,
Saa himmelsk som hun til sin Ven
Den gode * * * * imøde iiler,
Saa stod hun der, og Guddoms Træk
Sig i det lyse Ansigt malte,
Men Tanken vaagnede, og Skræk
Min pludselige Glæde qvalte:
"Hvad, skiønne Muse! vover du
"Dig i en Landsbyepræstes Hytte?
"Og kan du, vil du vel endnu
"Din svage Flygtning her beskytte? —
"O!" sagde hun med Blidhed, som
Fortolkes ei af Støvets Toner,
"Da først Religionen kom
"Velgiørende til Jordens Zoner,
"Da gik jeg med; for hendes Trin
"Den unge Muse Roser strødde,
"Og Mørket svandt for hendes Skin,
"Og ved min Stemme Vildhed døde.

"Nomadens simple Offrested
"Behængte jeg med Blomsterkrandse,
"Og ved hans Fester var jeg med,
"Jeg prydede hans Heitidsdandse.
"I Skyggerne af Mamres Træer,
"Ved Jordans skovbegroede Bredde,
"I Zions Tempels Hvelvinger,
"Var jeg velgiørende tilstede. —
"Kun der jeg evig skiuler mig,
"Hvor Hierarchens Miine skrækker,
"Og der, hvor mørke Dumhed sig
"Med Helligdommens Kaabe dækker,
"Og hvor Zeloten griber fræk
"Imod sin Broder Himlens Torden,
"Og spreder Furiernes Skræk
"Og stygiisk Mørke over Jorden. —
"Men gierne smiiler jeg til den,
"Som Christnes blide Lære holder,
"Som, mod hver Broder ærlig Ven,
"Selv tunge Pligt med Lyst opfylder;
"Som ei med svage Vankelmod
"Hver Modens Philosoph adlyder,
"Men derfor aldrig Freden bryder
"Med den, som troer, at Gud er god,
"Og at han evig lønner Dyder —
"Og tifold salig er den Mand,
"Som jeg oplivende tilsmiler;

"I Gratiernes Følge han
"Hver Dag nye Fryd imøde iiler —
"Og du, — ei Ewalds Harpes Klang
"Blev din, ei Bulls, ei Wessels Toner;
"Ei Roes af Nordens Millioner
"Blev Lønnen for din svage Sang.
"Men hør det Held, jeg skienkede:
"Dig skal fortroelig Musen lære,
"Selv trange Kaar med Lyst at bære,
"Og indbildt Storhed at belee;
"Og," raabte hun, "du Venner har"
Og svimlende jeg sank i Støvet,
"Skiøndt evig, evig dem berøvet,
"For dem du være dyrebar."

* * *

Ak! var det kun Indbildningen,
Som skabte Drømme for mit Øie,
Du milde Styrer i det Høie!
Da lad mig drømme Livet hen.

Caracter
af Frue Karen Suhm, fød Angell.

Karen Angell er fødd i Tronhiem den 16. Maji 1732 Hendes Forældre vare Hr. Etatsraad Lorentz Angell, og Frue Sara Collett, beggs ordentlige, forstandige og christelige Folk. Faderen var over-

overmaade from, og godsdædig; Moderen meere sparsommelig og noget hastig. De opfødte derfor denne deres Datter, som var deres eeneste Barn, med al Flid og Omhu. Hun lærte godt tydsk og fransk, som og paa at spille Clavicembal, og at dandse heel zirlig, i hvilke tvende Ting hun dog ei øvede sig meere, efterat hun var bleven gift. Hun sang et heller ilde. Men især blev hun af sin Moder underviist i at føre en ordentlig og god Huusholdning, samt anholdt til et ærbart, indgetogent, og christeligt Levnet. Hun bar derfor altid største Ærbødighed og Omhu for sine Forældre; og lærte især Taalmodighed, Standhavtighed, og Paapasselighed for Syge i hendes Faders langvarige og haarde Sygdom, som og endede hans Dage 1751 den 19de Marti.

Saasom Gud havde begavet hendes Forældre med anseelig Rigdom, saa havde hun mange og adskillige Friere. Endeligen lykkedes det Etatsraad Peter Friderik Suhm, at vinde hendes Hierte, og blive forlovet med hende 1751 den 29de Julii, hvorpaa de og havde Bryllup 1752 den 19de April; men avlede ei sammen uden een eeneste Søn, Ulrik Frederik, født i Tronhiem 1761 den 21 November, og død i Kiøbenhavn 1778 den 3de Januarii, til Forældrenes store Hiertesorg, da han tegnede og malede sig meget vel.

Aar-

Aarsagen, hvi Etatsraad Suhm drog saa lang en Vei, fra Kiøbenhavn til Tronhiem, for at frie, var den Lyst han havde til Studeringer, Frihed, og Uafhændighed, hvilke giorde det nødvendigt for ham, at søge efter en rig Brud, for at kunne undvære kongelig Tieneste. Og at hans Tanker just faldt paa Tronhiem, og paa Frøken Angell, dertil fik han Anledning ved sin beslægtede General-Lieutenant Frölich, som boede i Tronhiem. Vilkaarene ved Giftermaalet vare, at han skulde forblive i Tronhiem, saalænge Moderen levede, hvilket han saa meget des lettere kunde giøre, som Tronhiem er et behageligt Sted, fuldt af gode, oplyste, og retskafne Folk, hvor og hans Hiertens Ven, Schøning, var Rector, og hvor han havde meere Tid til at fortsætte sine Studeringer, end i Kiøbenhavns Adspredelser. De bleve derfor og boende der i 14 Aar til Julii 1765, da de flyttede ned til Kiøbenhavn, endskiøndt Moderen imedens døde, den 14de August 1756. — Det andet Vilkaar var, at han skulde lade Moderen sidde i uskiftet Boe, hvilket havde slemme Følger, fordi Thomas Angell, Broder til Svigerfaderen, og hvilken boede i Huuset, havde tilegnet sig en Art af Herredømme over sin Broder, og hans Hustrue og efterladte Enke, med hvilken han levede i Fællig og Compagnie, saa at han

fore-

forestod alle Ting, og de maatte tage hver Skilling af hans Haand, hvilket og vedblev efter begge de Gamles Død. Nu var han vel en meget ordentlig, lærd og fornuftig Mand, samt derhos retsindig, men tillige knap, og ved tiltagende Alder og Skrøbelighed meget knurvurn. Han omgikkes med og betroede sig til ingen, uden til sin Tiener Mørten Hoff, et falskt underfundigt, og noplig Menneske, der bragte det saa vidt, at den Gamle, som i 34 Aar havde ei alene boet i Huuset, men endog aldrig sat sin Fod udenfor det, undtagen tvende Gange om Aaret, naar han gik til Alters, pludselig flyttede bort, og afbrød alt Samqvem med Suhm og hans Kone. Da skiftede han og fælles Boe, hvilket han og forhen havde sagt, aldrig at være i Stand til. Hoff forcenede sig derpaa med en vis Mand, hvis Navn jeg vil fortie, for hans ærværdige Affoms Skyld, og da sammensmedede de et Testament, hvorefter Angell bortgav alle sine Midler til gudeligt Brug, et Testamente, hvori intet klogt findes, uden Stiftelsen af et Huus for fattige Fruentimmer, og Løn til en Lærer i Mathematiken, hvilket sidste var Angells eget Paafund. Alle Renterne af de øvrige Midler skulde aarligen anvendes paa egentlige Tiggere, hvorved deres Antal har overordentligen forøget sig, og Arbeidsomhed aftaget. Sandt

nok,

nok, at Vand er bleven ledet ind i Byen, og den latinske Skole opbygget for Renterne af Angells Midler; dette er priseligt, men udenfor Angells Testamente.

I dette Tilfælde, nemlig med Testamentet og utallige fleere, udviiste Karen Angell en ugemeen Taalmodighed og Standhaftighed, hvilke Dyder tilligemed en oplyst Gudsfrygt, et usædvanligt og mandigt Mod, en utrættelig Arbeidsomhed, og en mageløs Orden i alle Ting, især udmærkede hende, og udgiorde hendes Hovedcharacter. Imidlertid havde denne Begivenhed dog hemmeligen virket hos hende en Ulyst til Tronhiem, hvorfor hun overtalte sin Mand til at flytte derfra, og nedsætte sig i Kiøbenhavn, hvilket Sted hun havde lært at kiende, ved i Følge med sin Mand der at besøge sine Svigerforældre 1754. Vel var hendes Svigerfader Admiral Suhm, som hun hiertligen elskede, imidlertid død 1758, men Svigermoderen, Catharina Hylleborg Lerche, levede endda. Den fornemste Drivefiær til hendes Bortflyttelse var dog, at hun troede, i Kiøbenhavn bedre at kunne lade sin lille Søn opdrage og undervise, samt i Tiden befordre hans Lykke. Hendes Mand vandt og ved Bibliothekerne og Manuskripterne der, at han blev i Stand til at udgive sine historiske Værker.

Sin øvrige Tid henlevede hun derpaa i Kiøbenhavn, agtet og æret af alle Retskafne, og alle

dem

dem, der kiendte hende indtil hendes Død, for= skrede paa hendes Lystgaard i Øverød den 11te Julii 1788, efter en Sygdom af tre Uger, som bestod i en hidsig Feber, ledsaget med Trøske, Afskye til al Mad, en fuldkommen Søvnløshed og megen Tørst. Forhen havde hun i tre Aar været plaget med Steengruus, mange Huller i den høire Fod, og et stærkt Navlebrok; Plager, som hun bar med en forundringsværdig Taalmo= dighed, uden at klage, og med en fuldkommen Hengivenhed i Guds Villie; Plager, som ei hin= drede hende fra med den største Nøiagtighed at besørge alle Ting i Huusholdningen, at opskrive og antegne alle Ting, at tale med alle, at spørge om alt.

Foruden Huusholdningen elskede hun meget gode danske, tydske og franske Bøgers Læsning, især gudelige og moralske, dog læste hun ogsaa historiske, skiemtsomme og vittige. Hendes Sin= delav var alvorligt, men aldrig lunefuldt eller fortrædeligt; hun sørgede for alle Ting i Huuset, endog naar Bygninger skulde opføres, saa at hendes Mand havde intet andet at giøre end stu= dere og fornøie sig, da hun med al muelig Øm= hed sørgede for ham i alle Ting, hvorfor han og altid elsker og ærer hendes kiære Ihukommelse.

Musik og Skuespil fandt hun Behag i, men tabte al Lysten dertil ved hendes Søns Død. El= lers havde hun ingen Lyst til nagen verdslig For=

nøiel=

Anselse i Stads, Pragt, Giæstebude, Besøg, da hun altid var en Elskerinde, af det alvorlige, nyttige og dydige. Imidlertid var hun dog ikke stræng mod andre, men mild og eftergivende, som og saaes i hendes Ansigts Træk og Gebærder, hvilke vare milde, levende og roelige, og af god Farve, endskiøndt Smaakopperne gavde fra hendes tillige Aar fordærvet hendes Hud, ja endog forvandlet hendes blaae Øine til brunne. Den store Drivt, Arbeidsomhed, og Orden, som besiælede hende, giorde at hun krævede det samme af andre og derfor kunde hun undertiden blive hastig, hvilket var hendes eneste Feil, om det og er en Feil, og ei en nødvendig og nyttig Egenskab, i denne Verden, helst naar Hastigheden gaaer snart over, som hos hende. — Hendes Goddædighed ledsagedes af megen Fornuft og Overlæg, og var stundom denne Beskaffenhed nyttig for hendes Mand, hvis Goddædighed gik undertiden over Grændserne.

Af Legems Skabning var hun noget før, maadelig høi, og noget feedladen, hvilken Fedme tog til med Aarene, helst efter hendes Søns Død, da hun for meget efterlod, at bevæge sig, endog paa Landet, som hun dog forhen havde giort.

Øverød, den 23. August 1788.

P. F. Suhm.

Epigram.

Jeg engang om et Pesthuus drømte,
Hvor hver en Gal sig selv berømte,
Og kaldte hver en anden Nar;
Den eene paa den anden skieldte,
Og hver med Grovhed det giengieldte;
Dog — Mon jeg ikke vaagen var?

M.

Litteratur.

I denne Maaned er udkommet:

Nye Samling af det Kiøbenhavnske Videnskabs-Selskabs Skrivter, 3die Deel, som sælges hos Agent Gyldendal for 2 Rdlr paa Trykpapiir og 2 Rdlr 4 Mk. paa Skrivpapiir.

Hr. Erik Viborgs af dette Selskab kronede Priisskrivt: om Bygget, faaes sammesteds for 2 Mk. 8 ß.

Prøveforelæsninger, holdne for det overordentlige theologiske Professorat ved Kiøbenhavns Universitet, af M. Fredr. Münter og A. Birch, sælges sammesteds og hos Universitets Bogtrykker Schultz for 2 Mk.

Af Hr. Prof Smiths Tale paa 4de Søndag efter Trinitatis f. A. for de kongel. Herskaber paa Frideriksborg, er udkommen en fransk Oversættelse, som sælges hos Boghandler Steinmann for 12 ß

Af Kiøbenhavns Skilderie, 3die Aargang, er udkommet No. 1—3. Det faaes hos Bogtrykker Holm for 2 Mark.

Hos Boghandler Proft sælges: Politisk og oekonomisk Lommebog for 1789, for 3 Mk. 8 ß. Sammesteds faaes: Einige Bemerkungen, veranlasst durch Herrn

Herrn Finks letzte Schrift über die Auswechselung des Geldes in den Herzogthümern, aus einem Briefe von Kopenhagen, for 4 ß.

Hr. Mag. Hasse, Udgiveren af Almuens Læser, har skrevet: Et Par Ord til den hæderlige Bondestand, i Anledning af Forordningen om Stavnsbaandets Løsning, som et Anhang til Almuens Læser. Skrivtet sælges hos Agent Gyldendal for 8 ß.

Af Hr. Prof. Sahls Oversættelse af Cicero om Pligterne, er udkommet et nyt og forbedret Oplag, som sælges hos Oversætteren for 4 Mk.

Hos Universitets-Bogtrykker Schultz faaes en Oversættelse af den i den politiske Journal indrykkede Authentiske Journal over de danske Hielpetroppers Feldtog i Sverrig, for 16 ß.; og hos Bogtrykker J. R. Thiele en Samling af alt det, som udkom i Sverrig ved Regieringsformens Forandring 1772, saavelsom Kong Gustav den 3dies Bedrivter i Aaret 1772, uddragne af Kongen af Preussens efterladte Værker, 5te Deel Bd. 72/73. Begge Deele sælges for 24 ß.

Hr. A. F. v. Mengershausen har skrevet: Charakteristische Züge aus dem Leben Jesu ꝛc. Skrivtet faaes hos Forf. for 24 ß.

Hr. Prof. Tode har udgivet en Øvelsesbog for dem, som paa den rette Maade ville lære det Engelske Sprogs Udtale. Den faaes hos ham selv for 2 Mk.

Af Mad. Genlis Veillées du chateau, 2den Deel, er paa Agent Gyldendals Forlag udkommen en dansk Oversættelse, som sælges for 2 Mk.

Endelig er udkommet: Noget Spøg og Alvor om Recensentvæsen ꝛc.; das Glaubensbekenntniß, ein Actenstück aus der medic. chirurg. Fehde; Pallinis Untersuchung ob die Blochischen Zeugen glaubwürdig sind, o. a. f.

H.

Om en gammel Udgave af Holger Danskes Krønike i Kammerherre Suhms Bibliothek.

Nu, da Baggesen har givet os den Wielandske Holger Danske, begynde skikkelige Folk igien at erkyndige sig om hin Ridderroman, der fordum moroede Konger, Fyrster og Riddermænds Mænd, men nu ved Tidens Længde var nedsiunket til blot at være Lecture for Bønder, Kielderfolk og dem i Nyboder.

Af denne Krønike, som først er skreven paa Fransk, og ved den berømte Christen Pedersen, Kong Christian den 2dens Historieskriver, i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede paa Dansk oversat, er bleven giort en Hoben Oplag, hvoraf jeg har to nye for mig, Kiøbenhavn 1729, og 1784. 8vo.

Den gamle Udgave, som Kammerherre Suhm har kiøbt paa den Thottiske Auction, og som tilforn har tilhørt Etatsraad Fosh, er i lille Octav prentet i Malmøe aff Oluff Ulrikſøn. 1552. Da de seenere Udgivere ikke lidet have forandret og derved tildeels forvansket Bogens Titel, vil jeg her afskrive det hele gamle Titelblad: Koning

Olger

Olger Danskis Krønicke, som war Kong Gottrickis Søn, oc en veldig Konge her i Danmarckis Rige, oc i Engeland oc Babilonien, som herefter bescreffuit staar, oc om hans store underlige oc mandommelige Gerninger, som han bedreff i Orloff oc Krig til Verdens Ende for den hellige christelige Trois Beskermelse; som de mue see, som hende kunde læse, oc sige de andre framdelis.

Foruden det, at denne Udgave heel igiennem er meere correct, end de nyere Eftertryk, har den ogsaa et Tillæg ved Slutningen, som, Gud veed hvorfor, er bleven lukt ude i de seenere Udgaver, og som saare meget tiener til at oplyse Oversætterens, Christen Pedersens, Fortienester af den danske Litteratur. Dette Tillæg hedder saaledes:

"Dog haver jeg hørt, at nogle faa stødte
"dem derpaa, at Roland lovede den Helligdom,
"som han havde paa sit Sværd; og derfor raabte
"de og sagde, at jeg skulde ikke det prente. Hvad
"heller de giorde det af Had eller Avind, eller og
"af deres egen Uforstandighed, det lader jeg dennem selve paa dømme. Mig bør at skrive og
"prente Krøniker efter som Exemplaria og de
"gamle Bøger lyde, og holde for mig, af hvilke
"jeg dennem udskriver paa danske, og ikke efter

 "mit

"mit eget gode Tykke, eller efter hver Mands "Hoved, som dennem vel lyster at høre.

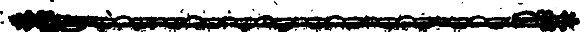
"Haver Gud forseet, at jeg skal i Frem"tiden prente den store Danmarkes Krønike, som "Saxo Grammaticus før skrev paa kostelig og "dyb Latin, da skulle alle deri baade finde og see "end fast fleere underligere Stykker, end her staaer "i disse Krøniker, af hvilke hver maa troe saa "meget, som Gud giver hannem til raade."

Det er bekiendt af Fædernelandets Litterairhistorie, at den ikke var af Gud tilskikket, eller forseet, at Christen Pedersen skulde opleve den Dag at faae sin Oversættelse af Saxo prentet, samt at denne Oversættelse er gaaet forloren. Men derimod er det, saavidt jeg veed, ikke bekiendt, at Holger Danskes Udgiver ogsaa har givet os Oversættelsen af Krøniken om Keiser Carl den store og de tolv Jævninge; og dog er dette temmelig klart af det anførte Sted, sammenlignet med de Ord, som gaae næst foran, og staae i alle Udgaverne af Holger Danske, men rigtigst i den Malmøeske, saaledes: "Jeg ville og end vel før "dette skrevet sidst i Keyser Carls Krønike". —

Til Slutning denne Bemærkning: at det er urigtigt, naar Hr. Professor Cramer Pag. 15 i Dedicationen til Wieland, foran sin Oversættelse af Baggesens Holger, siger, at Holger

Danskes Krønike er et Udtog af Fasciculus Temporum.

Nyerup.

Skuepladsen.

Den eeneste dramatiske Nyhed er et nyt Forsøg af Jomfr. Laurentius i Myndlingens Rolle. Anmælderen har adskillige Gange havt Anledning til at erindre, hvor vanskeligt og farligt et Fag disse naive uskyldige Piger er, især for Begynderinder, og Jomfr. Laurentius gav ham et nyt Beviis derpaa. Selv hendes Sprog var i denne Rolles ømme Steder sødagtig slæbende, og i de fortørnede nædel skiendende; og det Øie- og Minespil, hvormed hun meere end alt for tydelig gav Arist sin Kierlighed tilkiende, var meget for stærkt, paataget og uskiønt.

I øvrigt er denne Maaned tilbragt deels med at udhvile efter Aline, som atter et Par Gange er blevet opført med usædvanligt Bifald og Tilløb, deels med at forberedes til Holger Danske. Allerede ved det allerførste Indbrud af dette Skuespilslags yttrede Anm. sin Meening om dets farlige Indflydelse paa meer end paa vor Skueplads, hvis det nogentid blev det herskende hos os. Dog havde han endnu det Haab, at dette i Betragtning af disse Skuespils ødelæggende Kostbarhed ikke lettelig vilde skee. Men da man nu efter hinanden giver to nye og kostbare Operaer paa en Tid, da hver Skiærv af Statens Kasse maae være syvfold helligere end nogentid, synes

dette Onde at indbryde med saadan Vælde, at det er høi Tid, at ikke blot Skuepladsens, men Fædrenelandets Venner opløfte deres Røst. Det være langt fra mig at nægte, at et godt lyrisk Drama, understøttet af god Musik, og foredraget med passende Adel og Varme, vilde, maatte og kunde være et interessant Skuespil, baade for Forstand og for Hierte, og Anm. maatte aldrig have læst Metastasio og Qvinault, og aldrig seet Cora, hvis han ikke erkiendte endog meere end den blotte Mulighed heraf. Men naar Operaen skal have sin fornemste Værd, og sit Bifald fra sin Kostbarhed, fra de Optog, den Pomp, det der blænder Mængdens og de voxne Barns Øine, da er det et høist umoralsk og upolitisk Skuespil, selv i en Stat, der var riig nok til ikke at savne de Summer, der ødsledes paa det. Anm. vil ikke tale om, at man ved saaledes at vandre frem i Gustav den Tredies Fied, gienskyder den allernærmeste Vei til at giøre vort reciterende Theater ligesaa slet, som det stokholmske efter alles eenstemmige Dom skal og maae være. Jeg vil ikke erindre, at selv Holbergs Mesterværker, vare, som mavre Skuespil, aldeles blevne knuste af von Qvotens tydske Comedier og Operaer, hvis denne havde kundet anvende Tusinde paa at erstatte ved Glimmer og Pragt, hvad der manglede i dramatisk Interesse og Værd. Vor Skuepladses Ødelæggelse, skiøndt den i Anm. Øine er intet mindre end uvigtig, er sande Smaating, i Sammenligning med den Skade slige tankeløse, smaaglimrende Forlystelser giøre vor national Caracter, i det de vænne os til at elske Tankeløshed, Blødagtighed

-ighed og Overdaad. Anm. forbeholder sig paa et mere passende Sted at vise, hvor forgiftende denne Smag er, at oplyse, hvordan slige Abespil vare det Middel, hvorved August betog Romerne den sidste Levning af deres fordums Storhed og Manddom, hvorved disse alt mere og mere udmarvedes, indtil de omsider sank hen i den haanlige Qvindagtighed, som giorde dem til Spot og Rov for de tilforn saa foragtede Barbarer; og Tacitus og Montesquieu skulle være Borgener for ham. Her vil han nøies med at anføre, hvad den Mand, i hvem vort Fædreland gienfinder den førstes frie Veltalenhed, og den andens philosophiske Skarpsindighed, Rothe, tilforn i dette selvsamme Maanedsskrift, *) over dette Emne har sagt: "At det er et heldigt Middel til **) at fjaugiøre Publicum, naar man stemmer Nationalskuespillet eene til at more blødeligen, naar man holder Græskhed og Romerskhed, og Brittiskhed og Nordboeskhed, og Sveitzerskhed fra Scenen; imod at de der udtrilere den smaablødt Arie, fare frem i Triumph; og at Farce, og Syngespil, og Opera, og Decoration, og Ballet, og kunstig Lynild, og alt det andet for den sande Menneskefornuft smaaglimrende og morende Flittertøi bliver Nationen saa kiert, at den ganske troeskyldigen meener, det behøves ei til et stort og hæderværdigt Theater, at tragiske Muse skal sees omstraalet af sin uraniske Majestæt."

Cc 5 Han

*) Minerva, 8de Hefte, for Febr. 1786. Hvad betyder Ordet Publikum?

**) Saaledes kalder ogsaa Pope Operaen Dumhedens sikkre Forløber. Dunciad. tredie Sang, S. 301 o. f.

Han tilføier, at det er ved slige Kunster, at den Første, der frygter og foragter Folkets Dom, veed at paaliste det Taushed. Saa vist som vor faderlige Regiering elsker og maae elske denne Stemme, der er saa høi og retfærdig til dens Roes, saa vist kunne vi haabe, at det ikke tillades dette sybaritiske Skuespilslags at udmarve, fornedre og forgifte vor allerede saa dybt sunkne national Caracter; og saa vist er det Pligt for den, som med fuld Overtydning føler dets nedlæggende Skadelighed, ublændet af Menneskehensyn og Frygt, at raabe: hæ nugæ seria dicunt in mala!

Rahbek.

Historien.

Frankerig. Alle lettres de cachet, sige Aviserne, ere nu ophævede, uden de, der ere givne imod saadanne Personer, som formedelst store Forbrydelser sidde fangne paa Fæstningerne. — Saalænge Necker høres saa meget, som han gior, vil det vel og være afgiort, at dette Despotismens kraftigste Redskab ei vil blive misbrugt, hvilket er det samme som ei blive brugt. — Kongen, som selv giennemløber alle udkommende Brochurer, af af hvilke mange der, som allevegne ere af liden Værd, skal have yttret den Sandhed: "Trykke-"friheden synes ham at frembringe meere Sand-"hed end Løgn, man maatte derfor beskytte den "for det Gode den frembringer. Den er et Onde "for de Lumpne, som finde sig for ligt skildrede "og derover fortørnes." Man har imidlertid ved en formelig Dom fordømt, og vel burdet fordømme,

dømme, et Skandskrivt over Frederik den store, som hedder historie secrete de la cour de Berlin, af Grev Mirabeau. Om dette skal Prinds Henrik af Preussen, som i Vinter har opholdt sig i Paris, have sagt: den er Skarn, som ikke pletter, hvilket kan gielde om alt deslige. — Man belaver sig nu paa Stændernes Forsamling. Der er for det meeste kommen Forligelighed igien mellem Stænderne. Dog efterat Adelen og de andre Stænder i Bretagne syntes forligte, er Adelen der bleven ueenig med sig selv, adskillende sig i den fuldkomne og ufuldkomne. Den som kalder sig fuldkommen anseer den anden som Pøbel.

Geneve, hvis Constitution efter den betydelige Revolution 1782, formedelst Frankerigs og Sardiniens Mægling synes stærkere end nogensinde befæstet, og i Tryghed for de Uroeligheder, som sex eller syv Gange forhen allene i dette Seculum havde truet denne Republik med Undergang, har desuagtet i de sidste Dage af Januarii med Magt aldeles hævet Constitutionen af 1782. En Forhøining af Brødtaxten gav Anledning til en Opstand den 27de Jan. Det vaabenløse Folk skaffede sig Vaaben, fordrev Vagterne og Garnisonen, som bestod af fremmede. Man har troet at have afskaffet alt Skin af Aristocratie, og uden synderlig Uorden eller Blodsudgydelse er det hidtil løbet af.

Storbritannien, som vi endnu i Midten af forrige Maaned saae i fuld Urolighed over Udnævnelsen af en Regent i Kongens ulykkelige Sygdom, har inden Febr. Maaneds Udgang seet en lykkelig Ende paa de Tvistigheder, som desangaaende

et

et Par Maaneder satte alting i Giæring. Kongen har nemlig lidt efter lidt faaet Fornuftens Brug aldeles tilbage, som han før havde den, og Aarsagen til den hele Uroelighed er hævet. — Det irske Parlements Deputerede, som det havde sendt til Prindsen af Walles for uden Indskrækning at overdrage ham Regentskabet, ankom til ham den 28de Febr., men Prindsen erklærede at han ei kunde imodtage det tilbudne, da hans Kongl. Fader allerede var i Stand til selv at opfylde igien sine Kongl. Pligter. — Den 10de d. M. præsiderede han selv igien i sit Statsraad, sendte sine Ordres til Parlementet, modtog fra samme en Lykønsknings-Adresse og besvarede den med fuld Forstand og dybeste Taknemmelighed, og heele London holdte en Glædesfæst, den meest glimrende, som maaskee i fleere Aarhundrede er seet. Pitt, som efterat have forudseet Kongens snart forestaaende Helbredelse fra Tid til anden forhalede Regentcreationen, og derved forekom en Revolution i Ministerio, som ei kunde have været uden de farligste Følger, ligne Briterne ved Romernes Fabius, qui cunctando restituit rem.

Keiseren er saa langt fra at tænke paa Fred, hvorom man stedse af og til i denne som i enhver Krig har talt, at han ei allene ved det tunge Krigsstyr, og ved endnu en ny meget stærk Stempelstaxt sætter sine Financer i Stand til at udholde dens Fortsættelse, og lader reerutere den for en stor Deel i forrige Aar bortsmeltede Armee, med 200,000 Mand, men vil endog uagtet hans i Fior i Feldten ødelagte Sundhed, selv endog med det første begive sig til Krigens Skueplads, Ungerns

tyr-

tyrkiske Grændser, hvor Tropperne paa begge Sider alt ere i Bevægelse. Generalfeldmarschalken Lascy, hvis Mesurer man tilskriver forrige Aars Uvirksomhed, skal ikke meere gaae i Feldten, men derimod den gamle Laudon, og Gen. Feldtm. Haddick, ogsaa en næsten 80aarig Kriger. Disse skal have indseet, at en Angrebskrig, som denne, ei maa føres defensive, som den hidtil synes at være ført. Man venter at dette Aars Feldttog skal begyndes med det Angreb paa Belgrad, som man troede ogsaa i forrige Aar at skulde have været Begyndelsen.

Tyrkernes Rustning skeer ogsaa med Virksomhed; de skal være saa opmærksomme paa begge Keiserhuusene, at de for disses muelige Fremgang lige mod Constantinopel have forsamlet tæt derved en talrig Armee. — Der meldes om, at alting i Winter er særdeles roeligt i Constantinopel, saa man der ikke anseer det som Uroelighed, at det misfornøiede Folk har afbrændt Storvizirens Pallads, og derved en Deel af Statsarchivet, at Storsultanen derved saae sig nødt til selv at flygte til Forstaden Pera; at Folket overalt murrer over den store Dyrhed, som Mangelen af tilstrækkelig Proviant i denne folkerige Stad medfører, og at man har seet sig nødt til enten at strangulere eller levende kaste i Havet nogle hundrede Oprørere.

Russerne skal dog, sagde for tidlige Beretninger, ved Oczakows Indtagelse have bragt Tyrkerne til Fredsideer. Men skiøndt de ogsaa have indtaget en anden lille Fæstning, eller et fast Slot Coggiabeg, saa tænke dog uden Tvivl Musel-

man-

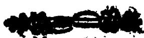
mannerne meere paa at forsvare Bender end at slutte Fred. — De ved Armeen ihielfrosne Mennesters Antal er skrækkeligt; thi allene af saadanne, som ikke høre til det Militaire, tæller man 377 omkomne ved Frost; og 500 Slæder skal man have funden paa Landeveiene uden Mennesker, og Hestene deels frosne, deels sultede ihiel. Det er altsaa græsselige Besværligheder Russerne have maattet udstaae, for at udrette noget. — Der er forefaldet en ubetydelig Skiærmydsel i Finland imellem Russerne og Svenskerne.

Sverrig. Kongen havde alt i sin første Tale paa Rigsdagen erklæret, at han ikke vilde have Eenevoldsmagten, og som hans alt der ytrede Forslag om en Foreenings- og Sikkerheds-Act, og hans den første Dag til Stænderne giorte Proposition, havde fundet Modstand af Ridderstanden, saa holdt han Dagen derpaa endnu en vidtløftig og eloquent Tale, hvori han paa det bestemteste gientog denne Forsikkring, som og at han aldrig vilde beholde Eenevælden, om den blev ham paanødt. — Han forelagde derpaa Stænderne denne Foreenings- og Sikkerhedsact, bestaaende af 9 Puncter, hvis første Punct skulde give Kongen Ret til at begynde og slutte Krig — den anden, at besætte alle Justicebetieninger; — den siette fastsætte, at ingen andre Sager maatte foretages paa Rigsdagen, end de Kongen foredrager, saaledes som det førend Aaret 1680 var brugeligt; den niende, at Regieringsformen af 1772 skulde blive i alle Stykker, som ei ved denne Act ere omdannede,

Ufor-

uforandret. Bondestanden og Geistligheden samtykkede i alt; men Adelen giorde stedse betydelige Indvendinger, og deres Formænd talede med Fynd. — Der staaer et Corps af nogle tusinde Dalekarle uden for Stokholm. Den 20de Febr. bleve Slotsvagterne, som holdtes af Stadens Borgerstab, fordobblede, og omtrent 30 Personer af de fornemste af Adelen bleve fængslede; enhver af disses Fængsling giorde Opsigt, især den gamle Rigsraads, Greven af Fersen, en 70aarig meget hædret Olding. Stadens Porte bleve imidlertid tilslukkede; der var indtruffen en betydelig Deel af de i Finland anholdte; Bestyrtelse herskede overalt; man skielvede med et rædsomt Blik tilbage til den i Nordens Annaler afskyeligste Dag den 7. November 1520. — Men Adelen blev endnu sine Grundsætninger troe, og samtykkede, uagtet de truende Forberedelser, intet. Det har dog, saavidt vides, ei endnu gieldt nogens Liv; derimod ere mange af de Fangne siden Tid efter anden løsladte; og, uden at noget fuldkomment Resultat skal være kommet, skulde, hedder det i de sidste Beretninger, Stændernes Forsamling adskilles, da en Deel af Adelen allerede af sig selv var dragen bort. — At Financerne, der vare i heel maadelig Forfatning, og den udenlandske Credit ei stærkere, end at man, for at skaffe Penge til Rustningernes Fortsættelse, havde villet pandtsætte Kronjuvelerne, derom har det været talt, men dette sidste er i de leydenske Aviser formeligen modsagt. Derimod giver den svenske Bank Summer til Kongens Disposition, hvoraf alt 2½ Million Dal. Spec. alt ere udbetalte.

Fædre-

Fædrelandet. At alting gjør det paa det høieste nødvendigt, efter alt hvad Conjuncturerne kunne medføre, at sætte sig i Stand til at bruge Magt, er tydeligt. Efter den Andeel Fædrelandet, ved at følge sine Tractater tog i vor Naboes i Fior begyndte Feide mod Rusland, ved at sende Hielpetropper til denne sidste Magt, er der imellem disse Tropper og Sverrig ei endnu Fred, men en Stilstand, som dog kunde endes med Feide. Til dertil at vedligeholde Rustningerne, ja vel forøge dem, som og til de alt giorte Rustningers Bestridelse fordres Penge af Staten, hvorfor Kongen har fundet det fornødent, at paabyde en Skat for indeværende Aar, som skal bestaae i ½ Procent af alle Undersaatternes Formue, og 5 Procent af samtliges Nærings Gevinst eller Lønninger, der skal hæves til Midten og Enden af Aaret; og hvilken ærlig Statens Borger lyder ei velvilligen dette Bidrag til dens Tryghed og Beste, saa meget desmeere, som ingen bør mangle den fuldeste Tillid til den landsfaderlige Bestyrelse, at vi aldrig indvikles i det høieste Landsonde, Krig, uden uomgiengeligste Nødvendighed, til Rigernes Lyksaligheds og Æres paa anden Maade uiværksættelige Forsvar.

Ei ganske bør vi her fortie en Tildragelse, som denne Maaned har fremviist, og som man i en Tidsalder, som den, hvori vi leve, ei letteligen burde troe muelig. En Svenske, ved Navn Baron Benzelstierna eller Benzonstierna, kiøbte for 12,000 Rdlr. af en fremmed, ja en engelsk Skipper, O'Brien, hans her liggende Skib, som kunde

være

ikke 3000 Rdlr. værdt; men han kiøbte tillige denne til at skulle lægge sit Skib saaledes her paa den tilfrosne Rhed, at, naar han uforventet stak det i Brand, skulde derved de her liggende russiske Krigsskibe antændes. Da de russiske Skibe vare vel forsynede med Krudt, og alle deres Kanoner vare skarp ladte, saa vilde deres Brand rimeligviis have anrettet saavel paa den nærmeste Deel af Staden, som især paa vor endnu nærmere beliggende Flode, den betydeligste Skade, om ei total Ødelæggelse. Ved Skielmerie, i Henseende til Kiøbesummens Betaling, og ved Ueenighed imellem de hertil Sammenrottede, hvoriblandt var endnu en fra den britiske Caracter saa dybt vanslægtet Engellænder, ved Navn Test, blev Anslaget i Tide opdaget, og Engelænderen fængslet; endnu skiulte sig den svenske Hovedmand, og fandt, hvor utroeligt det end maae synes, for nogen Tid Tilflugt i den svenske Ministers Albedyls Huus; nagtet man dog vel bør antage som vist, at ingen Regiering i vore Dage kan nedlade sig til engang at beskytte, end sige have Deel i saadanne Nedrigheder, men at den Nidding, som, uden Begreb om Ære, troede, at det ei endnu var Spørgsmaal: dolus aut virtus quis in hoste requirat? har paa egen Haand foretaget dette Nidingsværk i et Haab om Belønning, der aldrig skulde være bleven opfyldt. — Omsider udleverede dog ogsaa Albedyl ham, og han sidder her fængslet. Hans og de øvrige Sammenrottedes Opdagelse og Paagribelse giør i enhver Henseende det Kiøbenhavnske Politie sand Ære. Anslaget

er tilluketgiort, og bliver vist afskyet af alle, endog af Hovedmandens Landsmænd, som maae glæde sig over, at deres national Ære ei er krænket ved en saa afskyelig Handlings Udførelse. — Ministeren Albedyl begav sig faa Dage efter Wenzelstiernas Paagribelse bort herfra til Sverrig.

